

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

JUDr. Alexandra Hochmanová

**Právnické vzdělávání a pokusy o reformu právnického studia
v českých zemích od roku 1918 do současnosti**

Dizertační práce

Školitel autora dizertační práce: doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.

Katedra teorie práva a právních učení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. 2. 2016

HOCHMANOVÁ, A.: *Právníké vzdělávání a pokusy o reformu právníkého studia v českých zemích od roku 1918 do současnosti*.
Dizertační práce. Právníká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2015.

Školitel: doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.

Anglický název:

Legal education and attempts to reform it in the Czech lands from 1918 until today.

Prohlašuji, že předloženou dizertační práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. února 2016

Alexandra Hochmanová

Touto prací bych chtěla poděkovat všem svým učitelům. Jelikož mi z dětství utkvěl v paměti čítankový citát Karla Havlíčka Borovského: „*Co sám nerad, nečiň jinému, ‘ žáku pravil kantor kdesi, třepaje ho za pačesy*“, pak zvláště těm, kteří byli vzorem. Školu dělá učitel a učitele nedělá škola. Měla by však žáka naučit, aby ho respektoval a měl k němu úctu. Vzdělání se nemá stát službou a učitel služebníkem. Vzdělání necht' zůstane privilegiem.

Výslovně bych ráda vyjádřila upřímné poděkování svému školiteli doc. Pavlu Maršálkovi za mimořádně obětavé a příkladné vedení mé práce a dalším fakultním učitelům a spolupracovníkům za všestrannou podporu. Velké poděkování za laskavé pochopení a trpělivou pomoc patří v neposlední řadě manželovi Petrovi a synům Oskarovi, Oliverovi a Otakarovi.

Anotace

Dizertační práce s názvem „Právnické vzdělávání a pokusy o reformu právnického studia v českých zemích od roku 1918 do současnosti“ se věnuje obecně teoretickému a historickému pohledu na problematiku výuky práva na českých právnických fakultách v období posledního století. Ve světle historického vývoje se zobrazuje průběh reforem, které v kontextu různých vlivů na právnické studium zformovaly jeho současný stav. Tematika právnického vzdělávání je v práci pojednávána z hlediska moderního přístupu k teorii univerzitního studia práva; nejsou opomíjeny aktuální trendy a nové požadavky na výuku práva, které se rozvinuly po roce 1989. Potvrzená východiska práce předložená v jejím závěru zohledňují rovněž komparativní pohled na právnické vzdělávání a přinášejí komplexní analýzu sledované problematiky.

Abstract

The dissertation called Legal education and attempts to reform it in the Czech lands from 1918 until today deals with theoretical and historical views of the legal education system at Czech Legal faculties during the last century. The course of the reforms that have shaped the current state of the Legal faculty is shown in the light of historical development. The subject matter of Legal education is treated from the point of view of the modern approach to the theories of Legal studies. The present trends and new requirements developed after 1989 are taken into account. The conclusion takes into consideration the comparative views of Legal education and brings a complex analysis of the given problem.

Key words

Legal didactics, University education, Legal education, Reforms of Legal studies

Klíčová slova

Didaktika práva, vysokoškolská výuka, právnické vzdělávání, reformy právnického studia

Obsah

1.	Úvod	11
2.	Východiska	13
2.1.	Společnost na prahu 21. století.....	13
2.2.	Vymezení tématu, systematika a členění, cíle a vědecké metody práce	17
2.3.	Stanovení hypotéz	20
2.4.	Závěr.....	22
3.	Právníké vzdělávání před vznikem Československa	24
3.1.	Rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity, česká a německá univerzita	24
3.2.	Historickoprávní kořeny právníké vzdělávání	24
3.3.	Reformní snahy z roku 1913	26
3.4.	Masarykovo pojetí právníké studia	27
3.5.	Závěr.....	30
4.	Prvorepublikové období	32
4.1.	Společenské a právní základy prvorepublikového období.....	32
4.1.1.	Pražská právníká fakulta po vyhlášení samostatnosti v roce 1918	32
4.1.2.	Zřízení právníké fakulty Masarykovy univerzity v Brně.....	33
4.1.3.	Emancipační hnutí žen v odraze národnostní samostatnosti	35
4.1.4.	Šlechtictví, akademické tituly a řády	36
4.1.5.	Struktura fakulty a její učitelé na české právníké fakultě v Praze	37
4.1.6.	Nová právní úprava zákonem č. 290/1919.....	41
4.1.7.	Výstavba nových budov právníkých fakult v Praze a Brně.....	43
4.1.8.	Předválečné právníké fakulty.....	47
4.1.9.	Všehrd a podpůrné fondy na české právníké fakultě v Praze	50
4.2.	Organizace a praxe prvorepublikového studia	51
4.2.1.	Předpoklady ke studiu a zápis	51
4.2.2.	Placení studií	54
4.2.3.	Zápis studujících pokračujících ve studiích	56
4.2.4.	Imatrikulace	58
4.2.5.	Seznam přednášek	58
4.2.6.	Státní zkoušky.....	59
4.2.7.	Předměty historickoprávní státní zkoušky, popř. rigoróza	60
4.2.8.	První státní zkouška (historickoprávní).....	61

4.2.9.	Předměty IV. – VIII. semestru.....	62
4.2.10.	Druhá státní zkouška (judiciální) a třetí státní zkouška (státovědecká)....	64
4.2.11.	Rigoróza	66
4.3.	Iniciační aktivity k předválečným reformním návrhům	67
4.3.1.	Spolek Všehrd jako iniciátor Memoranda o reformě právnického studia .	67
4.3.2.	Anketa prof. Augusta Miřičky a její zhodnocení.....	69
4.3.3.	Reformní snahy české právnické fakulty v Praze v polovině třicátých let	71
4.4.	Závěr.....	74
5.	Druhá světová válka	78
5.1.	České vysoké školy	78
5.2.	Německá univerzita v Praze	85
5.3.	Válečné důsledky	87
5.4.	Závěr.....	90
6.	Poválečný vývoj.....	93
6.1.	Návrh Turečkovy reformy.....	93
6.2.	Předúnorový vývoj	96
6.3.	Závěr.....	101
7.	Období socialistického právnického vzdělávání.....	104
7.1.	Situace po únorovém převratu	104
7.2.	Zavření brněnské právnické fakulty	108
7.3.	Vysokoškolský zákon z roku 1950.....	112
7.4.	Padesátá léta	115
7.4.1.	Oslabení zájmu o právnické studium.....	115
7.4.2.	Organizace činnosti fakulty.....	117
7.4.3.	Reformy studia.....	120
7.4.4.	Právnické školy pracujících a příprava dělnických kádřů	122
7.4.5.	Organizace vědy, akademické hodnosti a tituly	125
7.4.6.	Studium při zaměstnání a dálkové studium.....	126
7.5.	Šedesátá léta	128
7.5.1.	Změny v organizaci studia	128
7.5.2.	Odborná praxe.....	129
7.5.3.	Postgraduální studium	131
7.5.4.	Dopady uvolnění společenskopolitických poměrů.....	131

7.5.5.	Vysokoškolský zákon z roku 1966.....	134
7.5.6.	Organizace studijního plánu	136
7.5.7.	„Pražské jaro“ a průběh událostí na pražské právnické fakultě	136
7.6.	Sedmdesátá a osmdesátá léta	139
7.6.1.	Normalizace	139
7.6.2.	Zavedení čtyřletého studia	141
7.6.3.	Situace na sklonku totality	143
7.6.4.	Pražská právnická fakulta před listopadem 1989.....	145
7.6.5.	Obnovení brněnské právnické fakulty	148
7.7.	Závěr	150
8.	Právnické vzdělávání po roce 1989	153
8.1.	Dopad porevolučních změn na právnické vzdělávání	153
8.1.1.	Nové směry vývoje.....	153
8.1.2.	Rehabilitace	154
8.1.3.	Hledání nové stability	157
8.2.	Organizace právnického vzdělávání na vysokých školách	160
8.2.1.	Vznik nových škol.....	160
8.2.2.	Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni	161
8.2.3.	Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.....	163
8.2.4.	Reforma studia na pražské fakultě	165
8.2.5.	Reforma studia na brněnské fakultě	172
8.3.	Europeizace a internacionalizace právnického vzdělávání	175
8.3.1.	Položení základu rozvoje mezinárodního života	175
8.3.2.	Boloňský proces v právnickém vzdělávání	178
8.3.3.	Zavedení mezinárodně uznávaných kurzů a udílení titulu LL.M.	180
8.4.	Právní úprava vysokého školství.....	182
8.4.1.	Zákon č. 172/1990 Sb.	182
8.4.2.	Zákon č. 111/1998 Sb.	185
8.4.3.	Současné reformní snahy o novou právní úpravu	187
8.5.	Závěr	191
9.	Nové trendy výuky v právnickém vzdělávání.....	193
9.1.	Absolventi právnických fakult.....	193
9.2.	Kritika současného systému právnického vzdělávání	196

9.3.	Organizační formy výuky a výukové metody v právnickém vzdělávání.....	200
9.3.1.	Vymezení pojmů	200
9.3.2.	Frontální výuka	202
9.3.3.	Seminář	204
9.3.4.	Individualizovaná výuka	208
9.3.5.	Online kurzy a e-learning	210
9.3.6.	Organizace specializovaných výukových metod	211
9.3.7.	Právní klinika.....	212
9.3.8.	Moot court	215
9.3.9.	Praxe	216
9.4.	Závěr.....	219
10.	Zahraníční právníké vzdělávání v odraze studia v českých zemích.....	224
10.1.	Zamyšlení k selektivnímu pohledu na komparativní problematiku	224
10.2.	Rakousko.....	225
10.3.	Německo.....	227
10.4.	USA	230
10.5.	Závěr.....	234
11.	Závěr práce	237
11.1.	Potvrzení obecných východisek a hypotéz.....	237
11.1.1.	Právo v kontextu versus samotné právo.....	237
11.1.2.	Teorie versus praxe	240
11.1.3.	Nové metody výuky versus frontální výuka.....	242
11.1.4.	Specifika právníkého vzdělávání versus vysokoškolské vzdělávání	243
11.1.5.	Europeizace versus národní model.....	245
11.2.	Existence pevného nezměnitelného jádra právníkého studia v jeho formě a obsahu v časoprostoru (srovnání historické a teritoriálně politické)	247
12.	Zhodnocení pramenů a zdrojů a seznam	251
12.1.	Zhodnocení pramenů a zdrojů	251
12.2.	Seznam použitých zdrojů	255
	Literatura.....	255
	Ostatní prameny	264
	Shrnutí.....	268
	Summary.....	270

1. Úvod

Je mnoho knih o právu a mnoho napsaného o vzdělávání. Některá z těchto pojednání patřící k nutnému vybavení kavárenských intelektuálů kladou více či méně úspěšně stavební kameny, které by měly tvořit základy humanitní vzdělanosti. Obtížněji se hledají publikace, které by shrnovaly dosavadní poznatky vzdělávání a ve světle současnosti poskytlly inspiraci či dokonce podaly vysvětlení, vizi nebo obecnější pohled.

V dnešním poznání odrážejícím krizi vzdělávacího systému západní kultury není snadné definovat pojem naší vzdělanosti. V úzkém pohledu se abstrahuje od přírodovědného a technického vědění, které je součástí komplexnějšího vnímání světa. V pozitivních případech je humanitní vzdělanost vnímána jako živý dialog s minulostí. Přínosem je nalezení způsobu jak uchopit pozitivní aspekty minulosti, které je možno včlenit do moderního pojetí aktuálního pohledu na problematiku.¹

Právnícké vzdělávání jako výraz proměny práva je konfrontováno s dynamickým vývojem ve společnosti. V současné době, jako již několikrát v průběhu posledních sta let, se znovu ocitá reforma právníckého studia na křižovatce dalšího směřování. V této souvislosti je vhodné položit si otázku, zda je možno využít nosné momenty minulosti a vytěžit z nich poznání pro budoucnost. Je namístě zjistit, zda zkušenost posledních období obstojí před aktuální výzvou právníckého vzdělávání v 21. století.

Po tiché dohodě je nepsaným tajemstvím skutečnost, že úvody vznikají, až jsou formulovány závěry. Lépe si člověk uvědomí svou cestu a zadání, až když dojde k cíli. „Všichni jsme poutníci na stejné cestě, jen někteří z nás mají lepší mapy.“ Jsou mapami vyznačené cesty - minulé reformy - či nezměnitelné a nepoznané danosti - bílá místa na mapách -, kterých se žádná změna nedotkla? Nebo je systém utvářen nahodilostí v procesu vývoje? Jsou pokusy o reformu pokusem či reformou, bílá či vyznačená místa na mapě...?

¹ *K tomu zdařile přistupuje ve své knize SCHWANITZ, Dietrich: Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Vše, co musíte vědět, chcete-li rozumět přítomnosti. 2. vyd., Praha: Prostor, 2013, 551 s.*

A možná je tady ještě něco, něco stálého a daného, s čím je třeba počítat jako s konstantou. Je to cesta. Snaha o reformu právnického vzdělávání, nekonečná, kontinuální a věčná, která probíhá a bude pokračovat, dokud existuje touha člověka něco zlepšit. Tady jsme opravdu všichni poutníci na stejné cestě. Nakonec je tu poutník, který byl na počátku. A není to jen slovo, je to student, učitel, jsme to my.

Z názvu práce paradoxně vyplývá, že předmětem zkoumání právnického vzdělávání mají být neúspěšné kroky v podobě pokusů o reformu. Práce jakoby měla zadání vytvořit obraz rentgenového snímku při zkoumání vnitřních zákonitostí a vzhledu do problematiky, jejíž negativa nabývají pozitivního obrazu. Možná je to tak proto, že nezdary nás posunují více než úspěch a vypovídají o skutečnosti absolutně a pravdivě. Vítězství jsou relativní, zranitelnější a často více bolí. Ze všeho pak zůstává to, co prověřuje čas jakožto hodnota, která je právnickému vzdělávání exponentem. Optimisticky předpokládejme, že pozitivním.

2. Východiska

2.1. Společnost na prahu 21. století

V souvislosti s globalizací světa a integrací práva v Evropské unii bude potřeba otevřeného přístupu a hledání cesty ke sblížení právního vzdělávání s ostatními zeměmi. Pozornost je věnována především domácímu prostředí, v němž se v posledním období zkoncentrovaly osvícenecké pohledy reformistů usilujících o novátorské snahy na tomto poli. Problematiku obohatí, pokud bude diskuse akademických a vědeckých kruhů s politickými a společenskými proudy vedena impulsy, které budou inspirovány hlubšími teoreticko-vědními zdroji. Nelze podléhat pouze technokratickým vlivům a politicoekonomickým trendům, které jsou aktuálně šité na míru dnešní době poplatných politických objednávek.²

Nabízí se řešení reflektovat současný vývoj společnosti, která si s ekonomickým tlakem uvědomuje důležitost vzdělání a vědy. Na druhé straně je třeba počítat se skutečností, že okamžitý efekt investic vložených do školství je pro hospodářství země relativně malý. Humanitní vzdělávání je ve světle řady globálních a politických problémů vystaveno nové výzvě. Naléhá se, aby obhájilo svou smysluplnost v době, kdy se klade důraz na podporu v Evropě dlouho zanedbávaného především technického, lékařského a přírodovědného vzdělání. Jejich dominantní postavení a klíčová role, kterou hrají při řešení stěžejních otázek dalšího rozvoje, má nezpochybnitelný význam, zatímco vklad humanitních oborů k dnešní stabilitě západní civilizace je sofistikovaný a těžce zkalkulovatelný. Navíc v období nutnosti zachování životních funkcí západní kultury se neotvírá prostor k rozvíjení toho, co je její samozřejmou součástí.

Investice se soustředí do praktických oborů s ohledem na rychlý a efektivní dopad teoretické výuky na praxi. Financování a strukturální otázky terciálního vzdělávání souvisí s tlakem na rozvoj výzkumné činnosti na školách a na změny finančních nástrojů, které výrazně modifikují strukturu rozpočtu vysokých škol. V krátkodobém horizontu se tyto kroky jeví odůvodněné a

² V současné době je aktuální nová právní úprava vysokoškolského zákona.

racionální, dlouhodobě však mohou způsobit určitou vyprázdňenost ideových a intelektuálních momentů duchovní nástavby ve společnosti. Nastává potřeba prokázat, že vzdělávací instituce mají dostat především dostatečný prostor k vlastní pedagogické činnosti, která je jejich fundamentální funkcí.

Jednota výzkumu a výuky se může jevit samozřejmým a nezbytným základem moderního vysokého školství. Je na zvážení, zda se nejedná o ideologický princip, který zastírá realitu a brání konstruktivnímu řešení současných problémů. Tuto ideologii je možno podrobit analýze, popř. kritice, neboť může být důvodem, jenž by vedl k nezájmu vyučujících o studující. Diskutabilní je pozitivní souvislost mezi kvalitou výzkumu a kvalitou výuky. Naopak jejich jednota ve svém působení paradoxně může bránit jejich smysluplnému propojení, neboť se výzkum stává v tomto pojetí důležitějším než výuka, která je systematicky vytěsňována.³

Opuštění tohoto pohledu jednoty v českém vysokém školství může sloužit studujícím, protože rozbití hegemonie výzkumu by umožnilo věnovat potřebnou pozornost kvalitě vzdělávání. Navíc je to v zájmu velké většiny vyučujících na vysokých školách, protože by to umožnilo překonat zjednodušené chápání výuky a výzkumu, a tím potvrdit rozsáhlou pluralitu odborných aktivit, kterými se dnes vysoké školy zabývají.⁴

Rizikem je skutečnost, že po takto radikálně vyvozených závěrech by bylo nutno přistoupit k přehodnocení akreditací, politiky diverzifikace a evaluace výzkumu. V akreditačním procesu převažují kritéria odrážející hodnocení výzkumu (kvalifikační řízení, doktoráty, vědecké publikace) na úkor kvality vzdělávání, tedy na to, jak a co se učit. Jednostranný důraz na výzkum je zároveň nepřiměřený v situaci masového a univerzálního vysokého školství.⁵

Na místě jsou rovněž obavy, se kterými je sledován trend, že se o vzdělání a vědě široce a povšechně hovoří. Zároveň se ale využívá situace, že omezení investic do školství (na rozdíl např. od sociální oblasti) se ve

³ ŠÍMA, Karel; PABIAN, Petr: *Ztracený Humboldtův ráj. Ideologie jednoty výzkumu a výuky ve vysokém školství*. 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, s. 11.

⁴ *Tamtéž*, s. 12.

⁵ *Tamtéž*, s. 142.

společnosti okamžitě a výrazně neprojeví.⁶ Neblahé důsledky takového málo osvíceného konání se stěží někdy přičítají jejich tvůrcům, kteří mají na zřeteli především momentální poptávku. Populisticky se spoléhá na to, že se řetězec příčinných souvislostí nedohlédne až k prvopočátečním krokům. Dochází tak k tomu, že se řada problémů základního školství přenesou na střední a vysoké školy a reformátoři jsou postaveni před nepříznivou situací, jež přetrvává z dřívějších vzdělávacích stupňů.

Současně nelze přehlédnout ani určitou tendenci prodlužovat období školní přípravy, jež se v počátku projevuje odkladem nástupu dětí do základních škol a následně nabíráním dalších „průtahových“ období studentů v průběhu středoškolského a vysokoškolského studia. Situace má za následek pozdní ukončení studia a zařazení absolventů do praxe. Tento dopad se odráží i v právnickém vzdělávání.

Paradox, který jde zdánlivě proti potřebám společnosti, je pouze zdánlivý. Ve skutečnosti může dlouhé a prodlužující se vzdělávání mladé generace řešit i sociální, politické a ekonomické problémy, které vznikají v souvislosti s omezováním profesní perspektivy zařazení absolventů většiny humanitních oborů do praxe. Vítá se sice zvyšující podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva ve společnosti, ale nelze opomíjet i další aspekty tohoto vývoje.

Na jedné straně je nabídka dlouhých vysokoškolských studií pro většinu uchazečů nákladnou společenskou záležitostí. Již diskuse o nutnosti určitého podílu jejich spoluúčasti ukazuje, že situace narazila na limit udržitelnosti. Na druhé straně to může být právě hrozící realita armády nezaměstnaných mladých lidí, která se stává příčinou společenského kompromisu dlouze vzdělávat. Diskutabilní je tato skutečnost, pokud jde o vzdělávání v oblastech, které se jeví nadbytečné, neboť společenská poptávka si zde určitého vzdělávání tolik nežadá. V ideálním případě by univerzity měly svými studijními programy nabízet řešení spočívající ve sladění zájmů jednotlivce a potřeb společnosti.

⁶ *Ve střednědobém výhledu Ministerstva financí je snížení prostředků na vysoké školství o 1,2 miliardy korun pro rok 2016. V roce 2015 se platilo na studenta vysoké školy méně peněz než v roce 2006, a to bez inflace. (K tomu rozhovor s rektorem Univerzity Karlovy Tomášem Zimou uveřejněný v Lidových novinách z 11.4. 2015. ZIMA, Tomáš: Přežijí jen kvalitní vysoké školy, s. 11.)*

I když je tato problematika mnohem složitější a komplexnější, ukazuje se i dopad na právnické vzdělávání. V poslední době si lze povšimnout společenského tlaku na prodlužování délky přípravného období absolventů právnických fakult pro výkon tradičních právnických profesí; naposledy byl tento trend zaznamenán u advokátních koncipientů a justičních čekatelů. Nelze pak odhlédnout od tohoto obecného vývoje při jakýchkoli teoretických úvahách o reformách. Snahy ke zkvalitnění právnického studia mohou být provázeny těmito a dalšími důvody, které následně zase vedou k důsledkům, jež však nesouvisí s názvem tématu této práce.

Existují obavy, že současné trendy, zaměřené především na ekonomickou efektivnost fungování společnosti a podložené diktátem technických výtvarků, dávají menší prostor k rozvoji tolik potřebného kritického myšlení ve školách. Ve světě totální konfrontace se sofistikované přístupy, přemýšlení a teoretický vhled jeví jako křehké a neprůrazné. Určitá krize ve společnosti klade důraz na okamžité praktické uplatnění a rychlou návratnost vkladů, včetně těch, jako jsou investice do vzdělání.

V období, kdy se společnost nachází aktuálně na křižovatce svého historického vývoje, musí si mimo zajištění své ekonomické prosperity položit i širší otázky, jež se týkají udržení společenských tradičních kulturních hodnot. S hledáním odpovědí bude nutně spojena snaha o vymezení svobody jednotlivce a jeho odpovědnosti ke společnosti a sobě samotnému. Širší pohledy k nalezení cest vedoucích k pochopení pojetí duchovních základů evropské civilizace se neobejdou bez zamyšlení nad vnitřními mechanismy jejího rozvoje. Nutí k nahlédnutí na řadu fenoménů, jakými jsou například mezigenerační solidarita, tradiční rodina, náboženská tolerance a multikulturální vlivy, role umění, filozofie a médií ve společnosti.

Do tohoto výčtu je v neposlední řadě nutno zahrnout především vzdělání a vzdělávání, a to nejen proto, že se touto problematikou práce zabývá. Zdůrazněno je zejména z důvodu, že tvoří dominantní prvek, který všechny ostatní oblasti prolíná a do značné míry determinuje. Pojednání o právnickém vzdělávání je možno považovat za pokus o příspěvek do mozaikové kompletnosti obrazu vlastních vnitřních zdrojů vývoje společnosti.

Společnost západní civilizace oprávněně očekává řešení problému udržitelnosti rozvoje. Společenské vědy a umění zrcadlí potíže, s nimiž je potřeba se vyrovnat, pokud si chceme zachovat určitou kvalitu života. Nejde tedy o to, jak svět vylepšit, ale o to, jak jej vůbec spolu s lidmi zachovat.⁷ Z tohoto pohledu není pochyb, že jsme se dostali na určité rozhraní, a na poli vzdělávání – a zejména právníckého – existuje znatelný příslib. Lze předpokládat, že úsilí v této oblasti bude znamenat zjevný přínos a naplní oprávněně očekávání smysluplně vložených investic do budoucnosti. Práce je zpracována jako dílčí příspěvek k této problematice.

2.2. Vymezení tématu, systematika a členění, cíle a vědecké metody práce

Vymezené území, jehož se práce týká, je dáno oblastí zemí Koruny české, tvořící dnešní Českou republiku, jak je zmíněno v její ústavě, tj. v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., v Preambuli – tedy územím Čech, Moravy a Slezska. Pokud práce na několika místech zmiňuje právníckou fakultu v Bratislavě, pak jde o období společné existence československého státu.

Časový úsek, kterému se práce věnuje, sleduje poslední století. Středem zájmu jsou období, která mají přímý dopad na současný stav, i když se práce nevyhýbá ani historickým souvislostem. Bez vnímání zkušeností z minulosti, na které současná právní úprava navazuje, lze stěží pojmout přítomnost. Předmětem práce je zkoumání právní úpravy vysokoškolského a zejména právníckého vzdělávání na českých právníckých fakultách,⁸ s potřebným rozbohem reformních snah, které k právnímu stavu právníckého studia vedly.

Zároveň v rámci limitu možného rozsahu zmiňuje práce také obsahově vzdálenější souvislosti, jako jsou např. osudy pedagogických osobností na

⁷ KUČERA, Stanislav: *Návraty k pravidlům hry. Eseje a aforismy*, 1. vyd., Banská Bystrica: Vedecká hračka, 2008, s 31.

⁸ Práce se nezabývá výukou práva na vysokých školách neprávníckého směru nebo na středních školách. Této tématice se věnuje např. Tereza Krupová (*Formování právního vědomí studentů vysokých škol neprávníckého zaměření*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnícká fakulta, 2015) nebo Michal Urban (*Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Případy z praxe*. Praha: Leges, 2013).

pozadí historických událostí. Svou délkou a rozsahem nad rámec možností by bylo další možné rozvíjení informací, které jsou blízké tematice práce, jako např. vývoj právního vzdělávání na bratislavské právnické fakultě, nebo detailnější komparace se zahraničním právním vzděláváním. Vhodná by mohla být případně hlouběji a komplexněji zpracovaná problematika, která se zabývá vysokoškolskou pedagogikou aplikovanou na dopady právního vzdělávání. Tato tematika byla zpracována poněkud okrajově a omezeně, což je vysvětleno výše uvedenými důvody. V rámci možného rozsahu byla sledována časová a teritoriální osa, aby bylo srovnání formy (způsobu a metod výuky) a obsahu (náplně) právního vzdělávání v pohledu vymezeného časoprostoru co nejvýraznější.

Je nepochybné, že se zrodem nového československého státu v roce 1918 vyvstaly v oblasti právního vzdělávání zcela nové problémy. Členění v práci odpovídá historickým obdobím spojeným se zásadními společenskými změnami; základ vědeckého bádání vychází z historických faktů. Přesto je právní vzdělávání a jeho reformy sofistikovanější problematikou, méně uchopitelnou, než jen samotná etapizace práva v jeho historickém vývoji. Zpracování právního stavu je provázeno vylíčením dějinné linie s vyvozením dílčích závěrů z nesčetných historických událostí.

Jistý příklon k „teoretizaci“ tématu práce je vyžadován zkoumáním problematiky na katedře teorie práva a právních učeních pod úhlem pohledu teoretických, filozofických a sociologických právních disciplín. Z této skutečnosti je zřejmé, že historickoprávní materie tvoří základ, ze kterého práce vychází, i když tato stránka práce nebude při vědeckém zkoumání akcentována.

Struktura dizertační práce vychází z rozdělení obsahu práce do úvodní kapitoly obecnějšího charakteru, která stanoví a objasňuje základní východiska, teze a cíl práce. Dále se práce deskriptivně rozvine v historických obdobích spojených se zásadními předělými našich novodobých dějin, které v jednotlivých částech pojednávají důležité momenty v rozdílných historických etapách. Za použití vědeckých metod (metoda srovnávací, historická, metoda analýzy a syntézy, metoda dedukce a indukce) se v úvodu stanovené hypotézy závěrem

práce ověří či vyvrátí, shrnutím či zobecněním poznatků se stanovené teze verifikují či zpochybňují.

Počátek sledovaného období je v práci položen do okamžiku vzniku samostatného československého státu. Předělem roku 1918 se práce neomezila. V úvodní části pojednala rovněž i dřívější období, aby postihla určité historické souvislosti. Práce se snaží zvolenou epochu utřídit tak, aby byla problematika právnického vzdělávání posledního století v našich zemích přehledně členěná a v závěru jednotlivých kapitoly shrnuta. Na samém konci práce bude z dílčích závěrů učiněno komplexní shrnutí zkoumané problematiky.

Na základě závěrů kapitol se zobecní různosti či naopak obdobnosti řešených problémů a přístupů k reformám v jednotlivých obdobích. V ideálním případě a při maximálně optimistických očekáváních by byla završena tato snaha nalezením určitých tendencí, postupů, pravidel či snad dokonce zákonitostí, kterými se vývoj v minulosti ubíral, a z toho by plynula možnost vyvodit určitá konkrétní stanoviska a doporučení pro další eventuální diskusi.

Jak již bylo řečeno, pohledu do historie a následování toho nejlepšího může být využito jako příkladu a vzoru, který optimalizuje naše budoucí snažení. Lze předpokládat, že mnoho pozitivního z minulosti je možné převést do současnosti, čímž se rozšiřuje prostor na cestě k poznání.

Práce by měla přispět ke směřování univerzitního školství, zejména právnického vzdělávání, jak je časově a teritoriálně určeno názvem tématu problematiky. Snahou práce není předložit v závěrech návody a konkrétní pravidla k organizaci právnického vzdělávání na právnických fakultách v České republice. Stejně nereálné se jeví i vytýčení zákonitostí vztahu vzdělávání, práva a společenskopolitického stavu právní kultury ve společnosti.

Práce má být spíše pokusem či příspěvkem k formulaci obecnějších námětů, či jejich inspirací, které by mohly přispívat ke konstruktivním názorům. Tato určující východiska mohou položit základní koncepční představy v široké celonárodní debatě o vysokoškolském vzdělávání. Je na zváženu, nakolik jednotlivé impulsy, jako boloňský proces, novelizace vysokoškolského zákona či celková školská reforma, vnášejí podnětné a nové přístupy k těmto snahám. Lze se zamyslet, zda pohlížet na tyto vnější faktory jako na východiska, na

jejichž základě dochází k reformám právnického vzdělávání. Ideálně by naopak tento samotný vnitřní reformační proces mohl vlastní váhou rovněž pozitivně působit a ovlivňovat zmíněné vnější vývojové vlivy.

Zpracování problematiky se předkládá na základě užití vědeckých metod (metoda srovnávací, historická, analýzy a syntézy, indukce a dedukce). Při výkladu jednotlivých kapitol bude používána zejména metoda vědecké analýzy. V částech věnovaných dřívějším etapám vývoje bude primárně aplikována historická metoda vědecké práce. Metoda srovnávací se použije zejména v pasážích zabývajících se právnickým vzděláváním v jiných zemích. Při koncipování závěrů práce bude mít stěžejní význam vědecká syntéza a dedukce. K zpřesnění formulací stanovených hypotéz se uplatní indukční metoda vědecké práce.

2.3. Stanovení hypotéz

1. Právo v kontextu versus samotné právo

Práce se pokusí prokázat hypotézu o nutné souvislosti právnického vzdělání s humanitním vzděláním a vzděláním obecně a dále hypotézu o vlivu společensko-politických požadavků na právnické vzdělávání. Dílčí závěry zkoumání jednotlivých reforem by měly osvětlit, do jaké míry ovlivňují právní věda, právní historie a zejména pak další společenskovední disciplíny, jako jsou právní teorie, právní filozofie, právní sociologie, ekonomie a politologie, samotné právnické vzdělávání. V neposlední řadě je potřeba osvětlit dopady a objasnit roli politických a ekonomických vlivů na právnické vzdělávání a jeho reformy.

2. Teorie versus praxe

V práci by měla být doložena tvrzení, že ve veřejné politice školství by se měla preferovat konstruktivní diskuse, která zpochybní jednoznačnost starých pravd, a znovuzamyšlením zreviduje potřeby vysokoškolského a zvláště právnického vzdělávání na prahu 21. Století. Oporou v historickoprávní a teoreticko – právní argumentaci buduje práce názorovou opozici proti právnímu inženýrství a technokratismu. Tyto přístupy volají v diskusích po praktické výbavě právníka a prvoplánovaném posílení jeho uplatnění v praxi.

Kritickým rozbohem vývoje právnického vzdělávání a jeho reformem za období téměř stoleté se práce pokusí prokázat existenci pozitivních či negativních trendů v rozvoji právnického studia. V práci se objeví hypotéza, že přiměřená teoretická vyváženost základu vzdělání s praktickou právní odborností má ve svém důsledném naplnění pozitivní přínos k uplatnění právníka v praxi. Naopak jakákoliv snaha o disharmonii obou těchto složek se ve svém důsledku jeví jako jednostranné negativní zatížení, které znemožňuje dostát výsledku kvalitního a kvalifikovaného právnického vzdělávání.

3. Nové metody výuky versus frontální výuka

Na základě pojednání vysokoškolské pedagogiky aplikované na právnické vzdělávání bude v práci rozvíjena snaha o analýzu reformních procesů. Cílem bude vyvodit a odůvodnit tvrzení, že úsilí reformátorů právnického studia posledního století přineslo své ovoce ve smyslu zkvalitnění právnického vzdělávání. V případě potvrzení kladné odpovědi na tuto otázku, bude potřeba se zamyslet nad efektivními formami výuky a jejich evaluace.

4. Specifika právnického vzdělávání versus vysokoškolské vzdělání obecně

V souvislosti s určitou vyhraněností právnického vzdělávání, která je dána nejen zjevně jeho časovou a místní vázaností, ale i jeho širokým přesahem do mnoha oblastí společenského života, je zajímavé vyslovit hypotézu o specifčnosti a determinaci právnického vzdělání. Zkoumáním právnického vzdělávání a reformem právnického studia lze sledovat existenci zvláštního charakteru tohoto vzdělání, a to jak ve vztahu ke vzdělání obecně, tak i vzdělání v jiných oborech.

5. Europeizace versus národní model

V kontextu vývoje posledního období je vhodné položit si otázku vlivu nových geopolitických struktur na právnické vzdělávání, zejména na jeho směřování vycházející ze společných evropských principů a hodnot. Práce se bude snažit prokázat, že europeizační trendy hrají pozitivní roli v dalším formování národního právnického vzdělávání.

6. Existence nezměnitelného jádra právnického studia

K zamyšlení stojí především úvaha, jak dlouhodobý vývojový vliv či tendence reformních procesů modifikovaly právnické vzdělávání. Práce by měla doložit efektivnost či smysluplnost pokusů o reformu právnického studia ve vývoji. Předpokladem je tvrzení takového pozitivního směřování, při němž reformy přinesly změny ve smyslu zdokonalování systému vzdělávání.

Eventuálně je možno položit si otázku, zda lze vysledovat určité zákonitosti či principy tohoto vývoje. Podnětné je i zamyšlení, nakolik jsou přelomová období signifikantním prvkem rozvoje právnického vzdělávání. Navíc je zajímavé podrobit zkoumání předpokladu o převažující kontinuitě základních konzervativních pilířů, na kterých bylo dlouhodobě tradiční právnické studium stavěno. Práce by měla doložit, že fundamenty právnického vzdělávání přetrvávají, i když (zejména právě v přelomových obdobích vývoje české společnosti) docházelo k různým změnám, které měly následně vliv na formování studia.

Zvolené přelomové křižovatky vývoje práva představují mezníky, jež následně právnické vzdělávání ovlivnily. Je reálné očekávání, že dopad některých významných společenských událostí způsobil diskontinuitu v nepřetržitém kontinuálním vývoji právnického vzdělávání. Přesto lze předpokládat, že určité vývojové tendence, které ve formování právnického studia v průběhu století převážily, zůstaly neměnné a je možno s nimi počítat jako s konstantou.

2.4. Závěr

Práce nabízí zamyšlení nad teoretickoprávními a právněhistorickými aspekty zkoumané problematiky. Živé a podnětné téma práce je vyvolané aktuální potřebou řešení otázek právnického vzdělávání. V úvahách o budoucích perspektivách a záměrech je vhodné navázat na doby předchozí. Pohled do minulosti a jeho analýza jsou přínosné i pro současnou dobu hledání nových východisek k úpravě moderního právnického vzdělávání. Závěry a zobecněné poznatky mohou přispět k pozitivní motivaci a ukázat inspirativní zdroje k úvahám směřujícím k reformám a rozvoji právnického vzdělávání.

Práce se svým těžištěm opírá o teoretická a historickoprávní východiska. Svými závěry by ráda oslovila i budoucnost. Již nyní se naléhavě projevuje potřeba řešení řady problémů a vyvstávají otázky, které vyžadují v současné době aktuální odpovědi.

3. Právnické vzdělávání před vznikem Československa

3.1. Rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity, česká a německá univerzita

Po dvacetiletém období sporů v druhé polovině 19. století došlo zákonem z 28. února 1882 o c. k. Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze k rozdělení na českou a německou univerzitu. Právnická fakulta spolu s filozofickou fakultou patřila od zimního semestru 1882/1883 mezi první dvě konstituované fakulty české univerzity. Toto rozdělení nezpůsobilo jednoznačný přechod k češtině, neboť až do vzniku samostatné Československé republiky absolvovali studenti právnické fakulty u každé ze tří státních zkoušek povinně jeden předmět v němčině. Na české Karlo-Ferdinandově univerzitě bylo v akademickém roce 1882/1883 zapsáno 702 studentů práv (z celkového počtu 1055 posluchačů, z nichž 99 % bylo Čechů) a působilo zde 5 řádných a 2 mimořádní profesori. Z těchto osobností uvedme jména jako Antonín Randa, Jaromír Čelakovský, Bohuslav Rieger, Albín Bráf, Leopold Heyrovský. Prvním děkanem české právnické fakulty se stal Emil Ott.⁹

Po vzniku Československa byla zákonem z 19. února 1920 o poměru obou pražských univerzit stanovena jako pokračovatelka Karlova učení s přiřčením historických univerzitních insignií, archívu a Karolina pouze česká univerzita¹⁰. Německá část byla označena za novou Německou univerzitu v Praze.

3.2. Historickoprávní kořeny právnického vzdělávání

Je namístě uvést, že výuka a organizace studia na právnických fakultách v období rakousko-uherské monarchie a ve své podstatě i v období první

⁹ *Katalog k výstavě Cesty filozofie a práva 1882–2012, organizátoři výstavy Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Ústavem dějin Univerzity Karlovy a archívem Univerzity Karlovy, Národním technickým muzeem, autoři textů Jan Kuklík, Jiří Šouša a další.*

¹⁰ *Tento zákon, který vznikl na základě podkladu prof. Františka Mareše, je nazýván „Lex Mareš“.*

republiky vycházela z Thunovy reformy¹¹ z poloviny 19. století, která byla doplněna úpravou studijního řádu v roce 1893.¹² Thunova reforma z roku 1855 ukládala posluchačům práv v prvním roce oba semestry poslouchat přednášky německé říšské právní dějiny a římské právo s dějinami, ve druhém roce v zimním semestru obecné německé soukromé právo a v letním semestru právní filozofii a encyklopedii právních věd a dále jeden či dva semestry právo kanonické. Ve třetím roce bylo stanoveno na oba semestry rakouské právo občanské a navíc, v zimním semestru, rakouské právo trestní. V letním semestru pak trestní proces a po oba semestry vědy politické. Ve čtvrtém roce se probíral oba semestry rakouský civilní proces a řízení ve věcech sporných, v zimním semestru rakouské právo obchodní a směnečné a politické vědy, v letním semestru rakouská statistika.

Kromě toho byla povinnost vyslechnout na filozofické fakultě v prvních třech semestrech jedno kolegium z filozofie, ve třetím semestru rakouské dějiny a během osmi semestrů absolvovat jedno dějepisné kolegium. Na konci čtvrtého semestru se studenti podrobovali státní zkoušce z předmětů římské právo, kanonické právo, německé říšské a právní dějiny spolu s rakouskými dějinami.¹³

Sledováním vývoje moderního právního vzdělávání datovaného od Thunových reform, je možno zaznamenat zásadní konflikt již z doby rakouského mocnářství, táhnoucí se jako červená nit stoletou historií. Podstatnou částí všech diskusí již od monarchie bylo hledání rovnováhy a přiměřeného poměru mezi teoretickou a praktickou stránkou výuky. Tyto tendence výrazně vyvstávaly již v předrepublikovém období a předznamenaly budoucí směry moderního vývoje.

¹¹ *Vysoké školy byly řízeny nově zřízeným ministerstvem kultu a vyučování, v jehož čele stál od roku 1849 hrabě Lev Thun..*

¹² *Zákon č. 68/1893 ř. z., o právovědeckých a státovědeckých studiích a státních zkouškách a Nařízení býv. ministerstva kultu a vyučování č. 204/1893 ř. z., o úpravě studií věd právních a státních a o teoretických státních zkouškách.*

¹³ *POUSTA, Zdeněk: Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010, s. 265.*

3.3. Reformní snahy z roku 1913

V úvodu práce není bez zajímavosti zmínit aktivity na začátku 20. století, zejména činnost komise pro reformu veřejné správy. V roce 1913 obdržel ministerský předseda od této komise návrh na reformu právnického studia, který předal ministerstvu kultu a vyučování. K návrhu se vyjádřily fakulty a závěry komise reflektovali i čeští profesori, zejména prof. František Weyr,¹⁴ budoucí první děkan brněnské právnické fakulty, a mimořádný profesor pražské právnické fakulty prof. Hoetzel. Hoetzel zdůraznil uznání práce komise, v jejíž činnosti však podle něho převážil praktický pohled, a vnesl, že se právnické fakulty postaví rozhodně proti veškerým reformním ideám komise. Jeho názor vystihl do značné míry obecněji přístup a názory akademických právnických kruhů, které tvořily konzervativnější protipól k praktickým právnickým kruhům.

Tématu reformy studia se věnoval také profesor Jan Krčmář, který podporoval zejména návaznost výuky římského a občanského práva a částečnou redukci některých předmětů historickoprávního bloku.¹⁵

Komise stejně jako on kritizovala převažující rozsah právněhistorické části ve studijním plánu i ve srovnání s dřívější úpravou. Nevyváženost se prohloubila tím, že do 1. ledna 1900, kdy nabyl platnosti Občanský zákoník pro říši německou z roku 1896, platilo totiž v Německu římské právo a rovněž kanonické právo bylo podle konkordátu v Rakousku právem platným.¹⁶ Z tohoto pohledu se výuka v nových poměrech přiklonila ještě více k tomu, že se zvětšil rozsah právněhistorické materie, i když se spíše očekával vývoj opačným směrem.

¹⁴ WEYR, František: *Reforma studií právo a státovědeckých*. In *Zprávy Právnické jednoty moravské* 22, 1913, s. 259.

¹⁵ KUKLÍK, Jan: *Profesor Jan Krčmář, pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica*, sv. 5, 2008, s. 34.

¹⁶ POUŠTA, Zdeněk: *Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*, s. 250.

Komise, ve které převážil praktický přístup ke studiu, konstatovala, že reforma z roku 1893 nesplnila svůj cíl, neboť neomezila právněhistorický oddíl ve prospěch judiciálních a státovědeckých disciplín. Doporučovala především prověření znalostí kandidátů písemnou zkouškou, která by vycházela z řešení praktických případů. Návrhy směřující na zvýšení vědecké úrovně studia nebyly předloženy.

Řada konkrétních výhrad a připomínek, které komise uvedla, je stále velmi aktuální a řešení těchto problémů je složitější, pokud se jim nevěnuje dostatečná pozornost již v době středoškolských studií. V současné době (stejně jako před stoletím) zaznívají výtky směrem k posluchačům, které kritizují takové nedostatky, jako je nedostatečná znalost pozitivního práva, zejména veřejného práva, či nezpůsobilost užívat právní zásady, ale vyskytují se i obecné výhrady, jako neporozumění látce a její memorování, neznalost praktického života, nedostatek všeobecného vzdělání, nesamostatnost myšlení či neobratnost v ústním a písemném vyjadřování myšlenek.

3.4. Masarykovo pojetí právnického studia

Ve světle rakouského mocnářství, i když toto období přesahuje časovou osu danou názvem tématu práce, je vhodné připomenout předcházející dějinný vývoj a neopomenout kořeny, z nichž první republika vychází. Určitou jejich analýzou se lze dostat k výchozímu bodu, která po vzniku československého státu zákonitě předurčovala další směr vývoje právnického vzdělávání v našem státě.

Není nezajímavé povšimnutí, že problematika právnického vzdělávání zaujala i prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, který se nad těmito otázkami hluboce zamýšlel a na veřejných fórech o nich zasvěceně hovořil. Zásadní pohled na vládní předlohu reformy právnického studia formuloval již dříve Masaryk svým parlamentním projevem v poslanecké sněmovně na 19. schůzi XI. zasedání dne 9. června 1891. Masaryk v projevu kriticky shrnul navrhované modifikace a stanovil postuláty charakterizující aktuální požadavky. Práce se jimi podrobně zabývá, neboť se jeví, že mnohé z nich mohou mít nadčasovou platnost a jejich verifikace bude základem dalších úvah.

Masaryk využil příležitost, aby se vyjádřil k hlubším otázkám kulturního a duchovního významu právnického studia, které byly v Rakousku vzdělávacím a výchovným prostředkem pro celou třetinu inteligence. Upozornil na hlavní obsah předlohy, která v § 4 definovala souhrn učební látky. Jejím srovnáním s látkou dosavadní konstatoval, že předloha nepředstavuje reformu velkého stylu a že vlastně nepřináší ani žádnou změnu stávajících poměrů, neboť vše podstatné ze studijního plánu z roku 1855 zůstalo zachováno.¹⁷

Projev v parlamentu vytýčil požadavek vyučovat právo v souladu s moderním obsahem života společnosti. Masaryk si stěžoval na dogmaticko-historický obsah právnických studií, na způsob jeho vědeckého a pedagogického pojetí, přičemž vytkl, že na právnickém dogmatismu ulpělo mnoho ze scholastiky. Kritizoval způsob výuky římského práva, který nevyhovoval komplikovaným poměrům a pojmovým systémům doby. Přiznával, že si římské právo zachovalo výsadu zásadního a výchovného významu, a pojímal ho jako počáteční principy vývoje civilizace. Vyjádřil ovšem, že s novou organizací společnosti již nepostihuje plně pojmy v bohatosti moderního života a vyvstává zde nutnost odlišného právního nazírání. Poukazoval na to, že převážně historické východisko už nestačí, že je potřeba přizpůsobit studijní řád požadavkům reflektujícím nový obsah společenského života a moderní pojetí vztahů.

Podnětná i k současnému zamyšlení je Masarykova výzva, aby byla reformou právnického studia vytvořena základna myšlenkového souboru, z něhož by měl vyrůst systém sociálních a společenských věd. Tato báze, pojímaná jako obecná společenská nauka ve smyslu teoretické, všeobecné a vědecké základny veškerého právnického studia, by měla budoucímu právníkovi podat výklad o podmínkách existence společnosti, jejím vývoji, a analyzovat důležité pojmy.

Masaryk konstatoval, že pod pojmem státověda rozumí i studia politická, aby byl mladý právník seznamován s politickými proudy nejen minulosti, ale i přítomnosti. Masarykův projev vede k úvahám nad tím, jak se jeho myšlenky

¹⁷ *Právní úprava rakouskouherského právnického vzdělávání 90. let devatenáctého století je dána zákonem z roku 1894. Zákon vycházel z reality stanovené Thunovou reformou z druhé poloviny tohoto století, která rozložila studia na disciplíny historickoprávní, judičiální a státovědecké, a tuto realitu pouze nepříliš změnil.*

promítaly v jednotlivých reformách posledního století a zda odklon od původní apolitičnosti k pozdější programové politické angažovanosti socialistického období nestíral prioritu především odborné a vědecké úrovně právníckého vzdělávání.

Je potřeba zmínit i Masarykovy náměty a doporučení k obecnému vzdělávání, a to především, aby se věnovala pozornost nejen výběru látky, ale i jejímu uspořádání, tak aby byl student ve svých vědeckých studiích veden pozvolna od nejnižšího stupně k nejvyššímu. Pohledem do seznamu přednášek lze ověřit poctivost snahy o naplnění tohoto důležitého obecného didaktického a pedagogického prvku v jednotlivých obdobích.

Masarykovy myšlenky v neposlední řadě slouží jako přitakání tezi o nutnosti teoretické podstaty právníckého vzdělávání ve smyslu stanovení obecných idejí a vůdčích principů práva. Tento požadavek zakládající vědecké právnícké studium se vztahuje rovněž i k jednotlivým oborům práva. Pokud jde o prohloubení vzdělávání ve prospěch sociálních věd a státovědných studií, nelze se vyslovovat proti řádnému studiu dogmatiky zákona, ale praktické konkrétní poznatky by měly být vykládány z hlediska vůdčích idejí. Je potřeba naučit právníka myslet tak, aby věci, které později musí řešit, byl prakticky schopen vztahovat k obecným principům.

Konečně se pokusil Masaryk vypořádat s jednou ze základních otázek, které řeší přístup k humanitnímu vzdělávání, nad níž se rovněž zamýšlel. Jde o posouzení právníckých studií ve vztahu k dějinám římského práva a dějinám vůbec. Při hodnocení právněhistorického biennia prohlásil, že převážně historický způsob nazírání nemůže považovat za správnou základnu žádných studií, tedy ani právníckých. Popřel, že by dějiny, byť dějiny ve smyslu vědeckého objasnění lidského vývoje a ne jenom pouhé chronologické uspořádání faktů, mohly ve studiu tvořit základnu. Argumentoval, že člověk nejdříve poznává fakta a nezačíná se zkoumáním historie nepoznaného. Poté, co se zabýval samotnou věcí, může se tázat po historickém vývoji poznaného, neboť správné je právě sepětí věcného a logického způsobu myšlení s historickým. Znalost věcí nelze požadovat převážně prostřednictvím dějin poznání.

Masaryk věří, že úkolem ve vědě i v životě je sladit současnost s minulostí a spojit oba myšlenkové způsoby. „Celý způsob lidského myšlení a jednání je totiž namnoze takový, že i mnoho myslících lidí dělá to, k čemu jsou vedení, a jen menšina jasně chápe, kde stojí a na čem se podílí. Z tohoto hlediska tedy tvrdím, že v moderní reformě právnických studií by se základnou měla stát nikoli historie, nýbrž poznání společnosti, jež se v dějinách vyvíjí. Nechci, aby se v jakýchkoli, tedy i v právnických studiích, dějinný prvek zanedbával, pouze ho kladu na druhé místo. Má zásada: Nejprve o věcech samých a teprve o jejich vývoji.“¹⁸

Uvedená citace parlamentních slov Masaryka - „nevnímat současnost ve světle minulosti, ale spíš minulost ve světle současnosti“ - by neměla být dalším směřováním práce popřena. Naopak autorka by se ráda ve světle některých myšlenek velkého státníka dobrala při optimálním výsledku k závěrům, které by aktuálně podpořily a osvětlily některé ze stanovených tézí.

3.5. Závěr

Právnické vzdělávání v podobě koncipované Thunovou reformou neodpovídalo požadavkům začátku nového století.¹⁹ Kritice bylo podrobena především uspořádání první poloviny studia, pro které byla fundamentální výuka historickoprávní materie. Byl napadán nadbytečný rozsah tohoto studia a vzneseny pochyby o jeho potřebě²⁰. Zároveň se ozývaly názory, aby větší pozornost v právnickém vzdělávání byla věnována státovědeckým oborům.

Ve školním roce 1882–1883, kdy bylo zahájeno české vyučování, patřila česká právnická fakulta v Praze k největším z fakult české části univerzity rovněž k fakultám, které si vydobily vysokou odbornou úroveň mezi ostatními středoevropskými fakultami. Velmi vysoké prestiže dosáhla zejména pražská civilistika zásluhou Antonína Randy a také oblasti trestního, finančního, správního práva a historickoprávní předměty (Leopold Heyrovský).

¹⁸ MASARYK, Tomáš *Garrigue: Parlamentní projevy. 1891–93, 1. vyd., Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 72 a s. 73.*

¹⁹ *Vydané studijní řády stanovily nový způsob organizace studia na všech fakultách a ponechaly v platnosti jen státní zkoušky a doktorské rigorózní zkoušky.*

²⁰ RATAJOVÁ, Jana: *Vývoj akademických titulů a hodností na pražské univerzitě po roce 1848. Forum, časopis Univerzity Karlovy v Praze, Akademická kariéra, 2006, č. 2, s. 18.*

Doktorské tituly získávali absolventi po složení rigorózních zkoušek. Rigorózní řád právnické fakulty z roku 1872 stanovil jako podmínku pro dosažení doktorátu absolvovat a složit tři rigorózní zkoušky, odpadla povinnost doktorské disputace a písemné práce. Získání doktorského titulu bylo podmínkou habilitačního řízení.

Organizace studia na právnických fakultách a s ní související problémy upravené především zákonem č. 68/1893 ř. z., o právovědeckých a státovědeckých studiích a státních zkouškách, a na něj navazující nařízení č. 204/1893 ř. z., upravující právnická a státovědecká studia a teoretické státní zkoušky, byly po vzniku republiky novelizovány. Nicméně ani po novelizaci rakouskougerských předpisů nebyla právní kontinuita zpřetrhána, i když reformní úsilí neustalo a pokračovalo i v dalších obdobích.

4. Prvorepublikové období

4.1. Společenské a právní základy prvorepublikového období

4.1.1. Pražská právnická fakulta po vyhlášení samostatnosti v roce 1918

Události první světové války a vznik samostatné Československé republiky vnesly do života univerzity stejně jako do života všech obyvatel zásadní proměnu celé společnosti. Reformní kroky byly přijímány překvapivě vstřícně, univerzita a právnická fakulta nestály stranou politického vření. Shodou okolností byl dne 28. října 1918 svolán děkanem Vilémem Funkem profesorský sbor k pravidelné schůzi, kterou řídil zastupující proděkan Josef Drachovský.²¹ Jednání schůze se dále zúčastnili profesori Leopold Heyrovský, Kamil Henner, Karel Herrmann, Cyril Horáček, Josef Vančura, Karel Kadlec, Josef Gruber, August Miříčka, Josef Prušák, Miloslav Stieber, Jan Krčmář, František Vavřínek, Václav Hora, Jan Kapras, Antonín Hobza, Jíří Hoetzel, mimořádní profesori Jaroslav Kallab, Vilibald Mildschuh a Josef Vacek a zástupci soukromých docentů Arnošt Wenig a Emanuel Schindler.

Profesor Krčmář ve svých Pamětech uvádí: „A pak to skutečně prasklo. Prasknutí jsem zažil na právnické fakultě. Ráno dne 28. října jsem šel ještě v plném klidu na fakultu do Karolina, kam pak dopoledne přišly zprávy o kapitulaci Rakouska-Uherska, provedené notou Andrassyho. Odpoledne byl profesorský sbor a již dost obtížně jsem došel do Karolina. Ve sboru jsme se již vesele usnášeli o připuštění žen ke studiu právnickému a podobných věcech. Horáček ještě stále varoval před přílišným spěchem, ale všechna usnesení byla jednomyslná.“²²

²¹ AUK, fond Právnické fakulty, Protokol o schůzi profesorského sboru, inv. č. 37, studijní rok 1918/19.

²² KUKLÍK, Jan: *Profesor Jan Krčmář, pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 5, 2008. s. 34 (Viz Krčmář, Jan: *Paměti, díl I., kapitola V.*).

Ve slavnostní atmosféře a po slavnostním projevu proděkana se pod vlivem mimořádných události ve shodě jednomyslně schválily návrhy na členy organizační komise, komise pro reformu studia a zkušebního řádu (obor politický, právní a historický) a komise zajišťující budovy a místnosti. Také další schválené návrhy reflektovaly politické změny, zejména požadavek členů fakulty, aby byli přibíráni k poradám v řízení otázek právních a státních. Profesorský sbor projevil zájem o informace ohledně právních poměrů na Slovensku a schválil fakultativní volbu němčiny jako zkušebního jazyka pro státní zkoušky jen pro zájemce.

4.1.2. Zřízení právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

V období politicky rozbouřené atmosféry rovněž schůze profesorského sboru pražské fakulty, konaná dne 8. listopadu 1918 při příležitosti vzpomínky na bělohorskou bitvu, reflektovala historicky dramatické události. Proděkan Drachovský vyzval k zahájení přípravných kroků k okamžitému zřízení právnické fakulty na univerzitě v Brně. Byla ustanovena zvláštní organizační komise ve složení Kallab, Kapras, Vančura, Kadlec, Gruber, Hora, Hoetzel, Mildschuh a Wenig.

František Weyr ve svých *Pamětech 2 Za republiky (1918–1938)* vzpomíná na úsilí, jež směřovalo k založení brněnské právnické fakulty.²³ Česká parlamentní delegace zápasila až do konce marně o souhlas ke zřízení druhé univerzity v naší zemi, k čemuž bylo podle rakouské ústavy třeba říšského zákona. Poté, co byly překonány politické obtíže, které se dosud stavěly do cesty, ukázalo se, že je stejně složité vytvořit nezbytné vědecké předpoklady - totiž aby se pro obsazení nové fakulty stačil vytvořit nový vědecký dorost.

Legislativní iniciativy²⁴ se ujali prof. František Weyr, první děkan brněnské fakulty, a prof. Karel Engliš, první rektor nové univerzity, jenž se o tom zmínil ve svém vystoupení na zahajovací schůzi dne 11. listopadu 1919. Původní společně vypracovaný návrh zákona měl pouze sedm paragrafů a

²³ *Weyr František, dědicové: Paměti 2, Za republiky (1918–1938). 1. vyd., Brno: Atlantis, 2001, s. 36–43.*

²⁴ *Masarykova univerzita v Brně byla zřízena zákonem z 28.1.1919, č. 50/1919 Sb. z. a n., o zřízení Masarykovy univerzity.*

žádnou důvodovou zprávu vzhledem k nespornosti návrhu. Osnova zákona vypracovaná Englišem a Weyrem byla podána jako návrh poslance Aloise Jiráska, dr. K. Engliše a členů národnědemokratického parlamentního klubu. Skutečnost, že na samotném zákoně ze dne 28. ledna 1919 není v této své funkci podepsán tehdejší ministerský předseda dr. Kramář, byla zaviněna dle mínění Weyra odjezdem Kramáře na mírovou konferenci do Paříže.

Způsob jmenování prvních profesorů nové univerzity s respektováním zásady vysokoškolské autonomie byl v paragrafu 6 předkládaného návrhu upraven tak, aby pro každou fakultu byly jmenovány zvláštní poradní komise, skládající se z poloviny z členů příslušné pražské fakulty a z druhé poloviny z příslušníků vědeckých kruhů na Moravě. Těmto komisím kromě jiného příslušelo činit vládě návrhy na jmenování prvních profesorů. Komise zřízena pro aktivování právnické fakulty se skládala z těchto členů: prof. Gruber, prof. Henner a prof. Miřička za pražskou fakultu a z vědeckých pracovníků moravských prof. Engliš, prof. Weyr a docent Sedláček. Jako zástupce vlády předsedal komisi referent ministerstva školství dr. Sommer, který byl docentem na pražské právnické fakultě.

Na základě návrhu komise byli pak jmenováni první profesori nové fakulty, a to řádnými profesory doktoři Karel Engliš, František Weyr, Jaroslav Kallab, Josef Vacek a Bohumil Baxa a mimořádným profesorem Rudolf Dominik.

Stranou lze ponechat odůvodněnost Weyrova podezření, že jistou roli hrálo i úsilí, s nímž se chápal pražský profesorský sbor zřízení nové fakulty jako vítané příležitosti, aby se zbavil některých svých členů. Další mnohé výhrady ve svých Pamětech směřuje Weyr na adresu pražských kolegů z důvodu jejich vyhraněnosti či (u některých) zjevného odmítání jeho normativní teorie právní, kterou brněnská fakulta v celém období první republiky úspěšně rozvíjela a která ji odlišovala od pražské fakulty.²⁵

²⁵ *K tomu monografie WEYR, František. Teorie práva. 1. vyd., Brno - Praha: Orbis, 1936. 388 s.*

4.1.3. Emancipační hnutí žen v odraze národnostní samostatnosti

Významným počinem schůze profesorského sboru dne 8. listopadu 1918 bylo rovněž vyřešení otázky studia žen. Právnická fakulta zaostávala v řešení emancipační otázky za fakultou filozofickou a lékařskou. V pohnuté atmosféře byly rychle a vstřícně učiněny kroky k vyrovnání přístupu žen ke studiu s muži.

Profesorský sbor přijal formulaci návrhu profesora Josefa Vančury: „K studiu na právnické fakultě mohou být zapsány jako řádné posluchačky ženy za stejných podmínek jako muži počínaje zimním semestrem 1918/19.“²⁶ Právo tak mohly ženy studovat řádným způsobem a rovnocenně s muži, a nebýt jen hospitantkami. Studium práv se tak postavilo na roveň některých filozofických oborů²⁷ a později i medicíny, které mohly ženy studovat již před první světovou válkou.

Jak uvádí dále Zdeněk Pousta,²⁸ zájem žen o studium na pražské fakultě nebyl příliš velký. V zimním semestru 1923/24 bylo na fakultě zapsáno 45 žen, to je 7,42 % posluchačského stavu fakulty (z celkového počtu 606 nových posluchačů).²⁹ Ani v následujících studijních letech nevzrostl počet posluchaček zvláště výrazněji, a tak až ve studijním roce 1932/33 překonal deset procent zapsaných.

Rovněž Ladislav Vojáček³⁰ si všímá problematiky studia žen v prvorepublikovém období. Popisuje obdobně tuto zdrženlivou odezvu v ženské populaci, která byla zřejmě zaskočena skutečností, že se mohly stát

²⁶ AUK, fond Právnické fakulty, protokoly o schůzi profesorského sboru, inv. č. 37, studijní rok 1918/19, zápis 8. listopadu 1918.

²⁷ Cesta ke studiu na vysokých školách byla v rakouském mocnářství ženám otevřena až v roce 1897, kdy ministr kultury a vyučování a pozdější ministerský předseda Paul Gautschi za badeniho vlády prosadil nařízením č. 84/1897 ř. z. možnost žen studovat na filozofických fakultách.

²⁸ POUSTA, Zdeněk: *Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010, s. 252.

²⁹ Údaj vychází ze zprávy, kterou na žádost ministerstva školství a národní osvěty v roce 1931 vypracoval doc. PhDr. Otakar Matoušek z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

³⁰ VOJÁČEK, Ladislav: *Studenti právnických fakult v právní úpravě meziválečného Československa (se zvláštním zřetelem na poměry v Brně)*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 4, s. 329-335.

řádnými posluchačkami, a to i na nově zřízené brněnské právnické fakultě. Ladislav Vojáček uvádí, že v prvním studijním roce nastoupily jen čtyři ženy (z 268 posluchačů), v roce 1922–1923 jich bylo na fakultě 25 (z 592 posluchačů).

Jak ve své zprávě konstatoval statistik profesor Dobroslav Krejčí, bylo to procentuálně výrazně menší zastoupení než na pražské fakultě nebo na Masarykově univerzitě jako celku. Za zmínku stojí i jeho konstatování, že „studentky jeví u nás značnou píli, ale jen prostřední nadání, propadá jich při I. stát. zkoušce poměrně mnohem méně než studentů, ale také poměrně málo jich dosahuje vyznamenání“.³¹

Nejen ze soudu profesora Krejčího, ale i z jiných pramenů³² je možno dovodit, že i širší česká odborná veřejnost potřebovala k přijetí nových reformních změn určitý vývoj, aby získala důvěru ve schopnosti žen uplatnit se v právnické profesi. Konzervativní přístupy stále přetrvávaly a doba, kdy se přestalo pohlížet odlišně na vysokoškolské studium žen a mužů, zatím nenastala.

4.1.4. Šlechtictví, akademické tituly a řády

V zápisu schůze profesorského sboru se uvádí: „Ústy profesora Hermanna šlechtice Otavského, od 21. září 1918 nového rektora, došlo ke složení titulů a řádů rakouských, jménem veškerých profesorů.“³³ Tato skutečnost na akademické půdě předjímala politické snahy vyústující v prosinci roku 1918 v zákonnou konkretizaci, kdy bylo v naší zemi zrušeno šlechtictví, tituly a řády.³⁴

Ve svých Pamětech kritizuje profesor Weyr pozdější formalistický výklad zákona z roku 1918 o zrušení šlechtictví, titulů a řádů v praxi ministerstva školství a národní osvěty, která zavedla novou kategorii vysokoškolských učitelů, „a to tak zvaných neplacených či bezplatných

³¹ KREJČÍ, Dobroslav: *Rozvoj právnické fakulty Masarykovy univerzity v prvním šetiletí jejího trvání*. In *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU IV (1925)*. Brno: PF MU, s. 116 – 117.

³² *Ženy v povolání právnickém*. In: *Právník*, roč. 60, 1921, s. 31, autor nepodepsán.

³³ Ze zápisu schůze profesorského sboru ze dne 8. listopadu 1918 lze zjistit, že profesor Hermann šlechtic Otavský nyní si píše příjmení s jedním „r“ a šlechtický přídomek vepisuje zatím při zápisu jednání sboru rukou za jménem přes pomlčku.

³⁴ *Zákon z 10. 12. 1918, č. 61 Sb. z. a n., o zrušení šlechtictví, titulů a řádů*.

skutečných profesorů, kterým příslušely veškeré povinnosti a oprávnění státních zaměstnanců, vyjma právě nároku na plat“.

Nová kategorie bezplatných řádných profesorů byla dle profesora Weyra „nešťastným nápadem státní správy“. Ministerstvo školství a národní osvěty se z poněkud přílišného formalismu domnívalo, že starší praxe v bývalém Rakousku, podle které vynikajícím jednotlivcům zasloužilým o vědu a její pěstování na fakultách (jako například soukromým docentům) býval jako vyznamenání udílen pouhý titul profesora, se stala nemožnou vzhledem k ustanovení nového zákona z roku 1918 o zrušení šlechtictví, titulů a řádů. Dále profesor Weyr ve svých Pamětech popisuje souvislosti spojené s nově vytvořenou pozicí a konstatuje, že „novou institucí bezplatných, ale skutečných, nikoliv pouze titulárních profesorů byla vytvořena kategorie státních funkcionářů, kteří ve velké většině případů nebyli s to konati své učitelské povinnosti tak, jak jim to ukládal jejich jmenovací dekret.“³⁵

4.1.5. Struktura fakulty a její učitelé na české právnické fakultě v Praze

Učitelský sbor tvořili řádní a mimořádní profesoři, kteří byli zaměstnanci fakulty. Dle Seznamu přednášek které se budou konati na Karlově universitě,³⁶ působili na právnické fakultě začátkem třicátých let tito učitelé:

prof. dr. Sommer	Dějiny římské ústavy a právní prameny římské, Římské právo soukromé, část obecná a právo věcné, Římský civilní proces
prof. dr. Stieber	Dějiny veřejného práva ve střední Evropě
prof. dr. Kapras	Dějiny práva v území Republiky československé, Dějiny pramenů a státního zřízení doby nejstarší
soukr. doc. dr. Kliment	Dějiny práva v území Republiky československé,

³⁵ WEYR, František: *Paměti 2, Za republiky (1918–1938)*. 1. vyd., Brno: Atlantis, 2001, 52 - 53 s.

³⁶ *Seznam přednášek které se budou konati na Karlově universitě letního běhu 1932 a zimního běhu 1932–33.*

	část II., Dějiny státního zřízení od XIII. stol. do Bílé hory, Úvod do studia právnického se zřetelem k dějinám práva v čsl. republice
prof. Hobza	Civilní právo, část II.
soukr. doc. dr. Tureček	Dějiny kanonického procesu, Právní dějiny nekatolických církví se zřetelem k ČSR
soukr. doc. dr. et PhDr. Maršan	Vybrané partie z ústavních dějin českých a rakouských
mř. prof. dr. Saturník	Dějiny veřejného práva ve střední Evropě od počátku XIX. stol, Dějiny slovanského práva, Dějiny práva na území Republiky československé, část III.
soukr. doc. dr. Vaněček	Právní dějiny Karlovy univerzity
prof. Krčmář	Právo občanské, Právo obligační, část zvláštní
prof. dr. Svoboda	Právo občanské, Práva věcná
soukr. doc. dr. Andres	Právo občanské, Právo obligační, část všeobecná
supl. dr. Peters	Horní právo, část I.
prof. dr. Miříčka	Řízení trestní, část I.
soukr. doc. dr. Solnař	Řízení trestní, část II.
soukr. doc. dr. Veselá	Příčiny zločinnosti
prof. dr. Vavřínek	Správní věda a právo správní
prof. dr. Hoetzel	Správní věda a právo správní, Správní řízení
prof. dr. Matějka	Správní věda a právo správní, Správní řízení a správní soudnictví
mř. prof. dr. Horáček	Statistika, Národní hospodářství, část I., Národohospodářská teorie, Vybrané partie z ústavního práva – volební právo, jazykové právo
soukr. doc. dr. Janovský	Veřejné ústavy a podniky
soukr. doc. dr. Koudela	Dějiny nauk národohospodářských
prof. dr. Mildschuh	Sociální politika, Národní hospodářství, část II., Národohospodářská teorie
soukr. doc. dr. Basch	Československé peněžnictví
soukr. doc. dr. Valina	Kartely
soukr. doc. dr. Hynie	Základy mezinárodního práva soukromého, část I. a

	II.
mř. prof. dr. Vořta	Diplomatické dějiny
soukr. doc. dr. Havelka	Veřejné právo dopravní
prof. dr. Hermann-Otavský	Obchodní a směnečné právo, Vybrané otázky z oboru práv na statech nehmotných, Vybrané otázky z práva pojišťovacího
prof. dr. Wenig	Obchodní a směnečné právo
prof. dr. Hora	O řízení soudním sporném, O řízení nesporném, O řízení exekučním
soukr. doc. dr. Štastný	Zvláštní způsoby soudního řízení civilního, exekuce na movitosti
prof. dr. Drachovský	Systém práva finančního, všeobecná účtověda se zvláštním zřetelem k účetnictví státnímu
prof. dr. Funk	Systém práva finančního
soukr. doc. dr. Fux	Problémy dvojího zdanění
soukr. doc. dr. Novotný	Státní monopoly v Československu a cizině

V Pamětech Viktora Knappa se dozvíme, že z řad profesorů byli voleni funkcionáři fakulty, což byl děkan a jeden proděkan, a z řad soukromých docentů tajemník fakulty. Děkanem, kterého volil akademický senát, se stával služebně nejstarší profesor, jeho funkční období trvalo jeden rok a nemohlo se opakovat. Proděkan se nevolil, ale stával se jím na jeden rok předešlý děkan po skončení svého funkčního období. Tajemníkem býval mladší učitel fakulty, který se staral především o studijní věci a působil asi jako dnešní proděkan pro studijní záležitosti.

Zajímavou postavou, se kterou se již dnes na fakultě nesetkáváme, byl pedel. Pan Pedellus, jak vzpomíná Viktor Knapp, „byl něco na způsob domovníka fakulty a všech současných proděkanů fakulty v jedné osobě. I tehdy sice byl tajemník fakulty a jeden proděkan, ale ti dělali něco jiného než dnes. Pan pedel byl takřikajíc pevný bod fakulty, její centrum securitatis. Studenta provázel po celý jeho akademický život. Stiskl mu ruku před imatrikulací, přijímal jeho přihlášky ke zkouškám, vyzrazoval mu složení jeho zkušebních komisí, asistoval při mnoha jiných událostech studentského života a

byl také poslední, kdo studentovi po promoci se slovy – blahopřeji, pane doktore – stiskl ruku.“ Pedellus chodil o promociích v pedelském taláru s fakultní insignií a měl několik pomocníků, kteří tvořili aparát fakulty.³⁷

Dále působilo tehdy na fakultě několik soukromých docentů, kteří ovšem nebyli na fakultě zaměstnáni a působili v jiných pozicích, například zastávali funkci tajemníka fakulty či vykonávali profesi soudce nebo státního úředníka. K jejich případnému jmenování působila tříčlenná komise profesorů, z nichž rozhodující vliv měl profesor oboru, v němž se uchazeč habilitoval.

Výjimečné postavení zaujímalí bezplatní řádní profesori. Při jejich působení se občas vyskytly určité problémy s vykonáváním povinností spojených s takovou funkcí. Příkladem mohla být jejich účast při habilitačních řízeních. Přestože někdy neplacení či bezplatní skuteční profesori nebyli vůbec na rozdíl od velké většiny ostatních členů sboru habilitováni, měli rozhodovat v habilitačních řízeních. To znamená, že posuzovali vědeckou úroveň habilitačních spisů a zúčastnili se habilitačních kolokvií stejně jako jejich kolegové, i když sami byli orientováni někdy více prakticky. Další obtížnou skutečností zůstávala nemožnost volby akademických funkcionářů z řad těchto bezplatných profesorů, kteří jinak byli plnoprávními členy profesorského sboru. Docházelo totiž zcela přirozeně a pochopitelně ke kolizi s jejich funkcí, za kterou dostávali trvalý a řádný plat.³⁸

Odborní asistenti neexistovali. Na nejnižším stupni akademických pozic stáli asistenti, kteří vykonávali pomocné práce jako dnešní pomocné vědecké síly. Jejich postavení bylo velmi závislé na přístupu konkrétních profesorů.

³⁷ Knapp, Viktor: *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy. 1. vyd., Praha: Prospektrum, 1998, s. 21 – 22.*

³⁸ Mezi bezplatné skutečné profesory patřili např. na brněnské právnické fakultě František Vážný, prezident Nejvyššího soudu v Brně, známý jako redaktor oficiální sbírky rozhodnutí tohoto soudu, a Jaroslav Stránský, člen Národního shromáždění.

4.1.6. Nová právní úprava zákonem č. 290/1919

Právníké vzdělávání v poměrech Československé republiky bylo vymezeno novým zákonem č. 290/1919 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, nabývající působnosti zimním semestrem 1919–1920.³⁹ Tento zákon nového československého parlamentu vycházel z organizace univerzit dané v rakouskou-uherské monarchii dřívějším zákonem č. 63/1873 ř. z. a na něj navazujícími předpisy, a především novelizoval zákon 68/1893 ř. z., o právovědeckých a státovědeckých studiích a státních zkouškách. Na něj navazující doplňující ustanovení nařízení č. 204/1893 ř. z. a zákon 57/1872 ř. z. (upravující doktoráty na světských fakultách) dále novelizovala nová vláda nařízením č. 510/1919 Sb. z. a n., o provedení zákona o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních,⁴⁰ se stejnou časovou působností jako zákon č. 290.

Z dalších předpisů je potřeba upozornit zejména na nařízení č. 122 z roku 1919, o státních zkouškách judiciálních a státovědeckých. Kandidáti, kteří nebyli české národnosti, mohli dle svého přání konat tyto zkoušky v němčině nebo v češtině a němčině, od 28. října 1919 pak výhradně v češtině. Novelu rigorózního řádu přineslo pak vládní nařízení č. 324 ze 4. května 1920, o změně rigorózního řádu pro fakulty věd právních a státních, které novelizovalo nařízení č. 57 z 15. dubna 1872.

V podstatě lze shrnout, že organizace studia byla převzata a přizpůsobena novým československým státem stejně jako značná část právního řádu rakousko-uherské monarchie. Zákon č. 290/1919 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, upravoval jako základní norma vysokoškolské právníké studium v celém prvorepublikovém období.

Tento zákon obsahující pouze 6 ustanovení, jak uvedl hned v § 1, ponechal v platnosti zákon ze dne 20. dubna 1893 ř. z. č. 68, o právovědeckých a státovědeckých studiích a státních zkouškách, a nepřinesl v rozvržení

³⁹ Zákon z 27. 5. 1919, č. 290/1919 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, byl schválen Národním shromážděním na 55. schůzi.

⁴⁰ Nařízení vlády z 18. 9. 1919, č. 510/1919 Sb. z. a n., o provedení zákona o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních.

v podstatě žádné změny. Ze studijního programu byly pouze vypuštěny předměty vztahující se k rakouské monarchii a její státoprávní minulosti. Rakouské říšské dějiny a přednášky z německého práva byly nahrazeny předmětem Dějiny práva veřejného a soukromého ve střední Evropě, jež zahrnovaly právní dějiny Německa, Polska a Uherské koruny, a dále byl zaveden předmět Dějiny práva v území Republiky československé a přednáška o statistice místo přednášky o všeobecné srovnávací a rakouské statistice.

Zákon uvedl v § 2, že studijní doba trvá 8 semestrů, tři z nich jsou absolvovány před historicko-právní zkouškou, ostatních 5 po této zkoušce. Zákon dále upřesňoval, že státní zkouška historicko-právní se koná nejdříve v posledních 4 týdnech třetího semestru. V § 5 upravil zákon vyhlášením platnost a působnost od zimního semestru 1919–20 a v posledním ustanovení uložil ministru školství a národní osvěty, aby tento zákon provedl.

Zákon č. 290 z května 1919 doplňovalo nařízení č. 510 Sb. z. a n., které Dějinám práva veřejného a soukromého ve střední Evropě určilo 8 hodin rozdělených do dvou semestrů. Z důvodu rozsáhlosti materie se profesorský sbor na návrh profesora Kadlece, který se na pražské právnické fakultě tomuto oboru věnoval, obrátil na ministerstvo školství a národní osvěty, aby bylo dějinám středoevropského práva vymezeno 9 hodin, z toho 5 hodin právu veřejnému.⁴¹

Tento předmět byl pojímán prof. Kadlecem jako materie, která kromě veřejnoprávních institucí bývalé monarchie zahrnovala i území Pruska a Bavorska a také veřejnoprávní instituce a státoprávní iniciativu jižních Slovanů (území Srbska, Chorvatska a Slovinska). Výklad zaměřil také na Polsko a jeho trojí dělení. Pozornost věnoval i počátkům konstitučních snah v západní Evropě, Anglii a Francii, ve stručnosti se zabýval i Spojenými státy americkými.⁴² Předmět byl tedy mnohem obsáhlejší než původní veřejné německé právo a říšské rakouské dějiny.

⁴¹ Na právnické fakultě UK v Praze přednášel tento předmět prof. Karel Kadlec, který se věnoval před vznikem republiky historické právní slavistice, a na právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně prof. Bohumil Baxa, který se v Praze habilitoval jako soukromý docent v oboru rakouských říšských dějin a pak rovněž v oboru všeobecného a rakouského státního práva.

⁴² POUŠTA, Zdeněk: *Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu*

Jak uvádí prof. Valentin Urfus v Právních dějinách na pražské právnické fakultě, bylo to řešení vycházející vstříc okamžité potřebě a v jádře provizorní. Jako v mnoha jiných případech stalo se i tady dočasné řešení řešením dlouhodobým a trvalým. Koncepce nové disciplíny byla neujasněná. Podle zákonné úpravy – to bylo jediné, co bylo zdůrazněno – měl se nový předmět orientovat na instituce s všeobecně evropským významem a na jejich vliv na český vývoj. Novou disciplínu měla tedy ustálit a blíže profilovat nejspíše praktická výuka. Naznačené očekávání se splnilo. Zásahu o to měl profesor Kadlec a významným způsobem k tomu přispěla i krátká tradice slovanských právních studií.⁴³ Dále byla profesorem Urfusem oceněna Kadlecova učebnice „Dějiny veřejného práva ve střední Evropě“ jako opravdu promyšlené a výborné dílo.⁴⁴

I když se od dvacátých let projevovaly snahy o reformy ze strany jednotlivců i profesních skupin, podporované rovněž iniciativou studentského spolku Všeherd, a s pravidelným opakováním se ozývaly hlasy vybízející ke změnám, zůstal zákon č. 290/1919 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, v platnosti v celém prvorepublikovém období a zajišťoval historickou kontinuitu a dlouhodobou stabilitu právnického studia.

4.1.7. Výstavba nových budov právnických fakult v Praze a Brně

Po 1. světové válce se ustoupilo od záměru výstavby budovy německé právnické fakulty na západní straně vyústění Čechova mostu v Pařížskou ulici, vedle níž na menší parcele na východní straně měl být realizován projekt budovy české právnické fakulty. Původní secesní návrh „chrámu vzdělání a vědy“ prof. Jana Kotěry z roku 1907, odmítnutý následníkem trůnu Františkem Ferdinandem d'Este, byl nahrazen nadčasovou klasicizující stavbou. Kotěřův projekt vyhrál na počátku roku 1921 soutěž a po složitých jednáních měla být

studia v meziválečném období. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010, s. 253-254.

⁴³ URFUS, Valentin: *Právní dějiny na právnické fakultě. Jejich výuka od osvícenství do druhé světové války. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 3, 2000. s. 103.*

⁴⁴ *Tamtéž, s. 104.*

právnícká fakulta postavena na místě pozemku původně zamýšleném pro německou univerzitu. Když bylo o realizaci konečně rozhodnuto, Jan Kotěra v dubnu 1923 zemřel a stavbu převzal a spolu s doplněním o vlastní návrhy interiéru realizoval Kotěrovův spolupracovník arch. Ladislav Machoň. Ve velkorysé budově na zastavěné ploše 4864 m² sloužilo studentům k výuce 30 velkých učeben a poslucháren.⁴⁵ Chloubou byla i do té doby největší česká univerzitní posluchárna Collegium maximum a impozantní atrium, studenty nazývané „bazén“.

Právnícká fakulta do nové budovy u mostu Svatopluka Čecha přesídlila v lednu 1931 s tímto věnováním: “Právníckému dorostu odevzdává zde republika k pěstování jeho studia krásný stánek, o jakém se starším generacím ani nesnilo. Bylo by si jen přát, aby toto krásné prostředí působilo blahodárně i na jakost jejich studia a aby odtud vycházeli do života právníci aspoň tak vyzbrojeni, jako byli jejich předchůdci, odkázaní na staré a historické, ale jinak nedostatečné Karolinum.”⁴⁶

V posledním období, kdy se vnitřní prostory fakulty esteticky zbavily dědictví nánosů dřívějších nepříliš šťastných stavebních zásahů a esteticky nevhodných úprav (např. umístění automatů na potraviny a nápoje přímo ve vestibulu u příchodu, jako v nádražní hale), je znovu cítit při vstupu do budovy dřívější majestátnost a velikost původního Kotěrova projektu.

Zajímavou skutečností je zamyšlení nad architekturou právníckých fakult, snad spojenou s určitým geniem loci přitahování mocenských struktur. Vzpomínkou na osud pražské budovy, kdy v jejích zdech sídlilo za druhé světové války vedení gestapa,⁴⁷ a ještě dlouho potom, jak je patrné na dobových

⁴⁵ K tomu katalog k výstavě *Cesty filozofie a práva 1882–2012*, organizátoři výstavy Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Právnícká fakulta Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Ústavem dějin Univerzity Karlovy a archívem Univerzity Karlovy, Národním technickým muzeem, autoři textů Jan Kuklík, Jiří Šouša a další.

⁴⁶ Právnícká fakulta Karlovy university v Praze v nové budově. In *Právník*, roč. 70., Právnícká Jednota v Praze, 1931, s. 100.

⁴⁷ Po válce zůstala v budově fakulty bohatá zásoba papíru s hlavičkou SS - Stadtkomando Prag, Nürnbergerstrasse 27, jak se za války jmenovala Pařížská třída. Při poválečném nedostatku papíru se na rub těchto papírů psaly pozvánky na schůze různých organizací. Viz KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnícká fakulta vážně i vesele)*, 1. vyd., Praha: samizdat, 2001, s. 117.

fotografiích budovy, se uchovaly v průčelí fašistické hákové kříže, nás napadá podivuhodně obdobná minulost budovy brněnské fakulty.⁴⁸

Budovu brněnské právnické fakulty projektoval v letech 1928–1932 významný český architekt první třetiny dvacátého století Alois Dryák, a to ve funkcionalistickém stylu. Stavba byla zahájena na jaře 1927. Po posunutí termínu proběhlo dne 9. června 1928 za účasti prezidenta Masaryka slavnostní kladení kamene k budově právnické fakulty.⁴⁹ Budova s vertikálně členěnou fasádou byla obložena travertinem a červenými cihlami. Seminární a přednáškové místnosti, pracovny profesorů, tělocvična a v přízemí celouniverzitní aula (auditorium maximum) plně odpovídaly požadavkům moderního vyučování.⁵⁰

V době nacistické okupace zabralo budovu moravské zemské velitelství gestapa, probíhala zde činnost lidového soudu a vydávaly se rozsudky smrti. Po válce měla o budovu zájem Rudá armáda, podařilo se však fakultu udržet, i když bylo potřeba řešit řadu technických záležitostí. V době komunistického režimu byla právnická fakulta zase využívána Vojenskou akademií, která budovu obsadila a zabírala ji až do konce pádu komunistického režimu.

Teoretik umění by jistě našel souvislost a vazby mezi takovými pojmy, jako je funkce architektury, působení státní moci a její prezentace, vliv umění a architektury na vnímání člověka a ovlivňování jeho psychiky. Je nepochybně zajímavé, jak podobným geniem loci působí na příchozího obě právnické fakulty. Důvodem by mohla být architektonická slohová spřízněnost přibližného období staveb, i když je výrazný rozdíl mezi prvoplánovaným funkcionalismem v Brně a minimalismem oděného klasicizujícího ladění

⁴⁸ Alois Dryák (nar. 1872 v Olšanech u Kladna – zemřel 1932 v Praze) byl významný český architekt první třetiny 20. století. Tvořil ve stylu ornamentální a geometrické secese, kubismu a rondokubismu a funkcionalismu. Je rovněž autorem pomníku Františka Palackého a pomníku sv. Václava.

⁴⁹ První čestný doktor Masarykovy univerzity Leoš Janáček složil pro tuto příležitost slavnostní kantátu na slova Antonína Trýba. (viz SCHELLE, Karel: Masarykova univerzita. Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 17).

⁵⁰ Průčelí auditoria bylo vyzdobeno rozměrným obrazem Antonína Procházky, který si za námět zvolil motiv Prométhea přinášejícího lidstvu oheň. Za druhé světové války se obraz podařilo českým vlastencům zachránit a po jeho zrestaurování umělcovou manželkou L. Procházkovou byl znovu pověšen na čelní stěnu auly (viz SCHELLE, Karel: Masarykova univerzita. Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 19 a 36)

v Praze. Navenek nesouvisející spojování podoby budov fakult s účelem, pro který byly určeny, by mohlo působit jako hledání vztahu tam, kde může být zdání zákonitosti a nutnosti vysvětleno nevýznamnou nahodilostí. Domnívám se, že zamyšlením a pochopením souvislostí mezi uměním, architekturou, právem a filozofií se lze v mnohém poučit nejen o době, ve které obě stavby byly postaveny, ale i o právu a právnickém vzdělávání obecně.

Odhlédneme-li od doby vyhrocené středoevropské „deprese“ přelomu dvacátých a třicátých let, která z ekonomického a politického života přešla i do výtvarné a hudební zkratky, je promítnutí této podoby do architektury a práva podstatné ještě dalším zjištěním.

Právo začíná nabírat Iheringovu podobu meče a odklonem od tradičních evropských hodnot právní kultury, jako jsou dobro a spravedlnost, se začíná ztotožňovat s mocí. Meč jako prostředek nových nastupujících totalitních režimů nalézá svou abstraktní podobu ve filozofii přibližování se práva k moci. Vnímání moci a její projekce do estetiky prostředí nenalzáme jen např. v architektuře diktátorských režimů mocenských paláců Německa a Itálie. Genius loci jako genius moci je fungující systém v časoprostoru celého průřezu evropskou civilizací. Vstupující do vatikánského Chrámu svatého Petra a Pavla nepocítí duchovní síly nadpozemského božství, ale je ohromen mocí církve a jejího bohatství, demonstrováním přepychem, okázalostí a pompou velkolepé stavby. Pokorný a přemýšlivý příchozí do budovy právní fakulty nevzpomene na spravedlnost, ale v psychologické rovině je estetickou formou zahalenou architektonickým hávem justičních paláců uchopen právem a jeho mocí.

Z toho snad vyplývá odpověď na otázku: Je genius loci jako „genius moci“ v budovách fakult tvořen dějinami, které jimi prošly, a nebo byly právní fakulty předurčeny ke svému osudu geniem loci již v okamžiku svého zrodu? Právníci jako technici moci se nebudou potřebovat vzdělávat tak, aby řešili problémy, které před ně budoucnost postaví, ale budou muset umět přijmout a žít takovou budoucnost, jaké budou problémy, které se v ní svým vzděláváním naučí řešit.

4.1.8. Předválečné právnické fakulty

Kromě Karlovy univerzity poskytovaly právnické vzdělávání brněnská fakulta Masarykovy univerzity a právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, obě založené po vzniku československé samostatnosti v roce 1919. Úkolem pražské právnické fakulty se stalo udržení a růst vlastní vědecké a pedagogické úrovně a zároveň personální zajištění nově vzniklých právnických fakult. Mladí soukromí docenti byli často jmenováni mimořádnými profesory v Bratislavě nebo Brně.

Vzdělávání na novokantovské brněnské právnické fakultě⁵¹ bylo ovlivněno význačnými prvorepublikovými osobnostmi, s jejichž příspěvky se lze seznámit v dobových vydáních časopisu *Právník*, jenž vycházel na Masarykově univerzitě v Brně. Na fakultě v Brně, která v tomto období rozvíjela normativní teorii práva,⁵² působil kromě prvního děkana prof. Františka Weyra rovněž prof. Jaroslav Kallab, Jaromír Sedláček, prof. Karel Engliš a mimořádný prof. Rudolf Dominik. K dalším významným představitelům patřil Josef Vacek a prof. Bohumil Baxa. Právnická fakulta v Brně byla umístěna až do počátku třicátých let v prostorách biskupského alumnátu ve Smetanově ulici, nynějším sídle rektorátu VUT.

Dle Dějin univerzity v Brně se v akademickém roce 1929/1930 zřídily ústav pro trestní právo, ústav pro občanské právo a ústav pro národní hospodářství, finanční vědu a statistiku, v akademickém roce 1933/1934 pak ještě ústav pro kriminologii.⁵³

Učitelé fakulty publikovali jak významné práce monografického charakteru, tak vydávali i příspěvky v periodikách. K nevýznamnějším právnickým časopisům brněnské fakulty patřila v období před druhou světovou válkou „Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity“.

⁵¹ Tak ji ve svých *Pamětech* nazývá nestor Viktor Knapp (viz KNAPP, Viktor: *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. 1. vyd., Praha: Prospektrum, 1998, s. 18).

⁵² Pražská právnická fakulta vycházela z tradiční právní nauky. Normativní teorie práva pěstovaná brněnskou právnickou fakultou představovala odlišný přístup k pojetí práva.

⁵³ *Dějiny univerzity v Brně*. 1. vyd., Brno: UJEP, 1969, s. 364–365.

Vědecká ročenka vycházela od roku 1922 ve Sbírce spisů právnických a národohospodářských.⁵⁴ Ročník XIII/1934–1935 byl věnován reformě právního studia⁵⁵ a kromě stanovisek učitelů obsahoval i osnovu příslušného zákona s důvodovou zprávou.⁵⁶ Dalším významným periodikem, do kterého brněnští učitelé přispívali, byl „Časopis pro právní a státní vědu“, který se soustředil na zastánce novokantovské brněnské školy. Nalezneme tedy zde nejvíce příspěvky Weyra, Kallaba, Sedláčka, Engliše, Neubauera a dalších. V neposlední řadě je třeba zmínit, že od roku 1926 vycházel teoretický mezinárodní právní časopis „Revue internationale de la théorie du droit“, pro který získal prof. Weyr i mezinárodní zapojení, zejména iniciativu prof. Hanse Kelsena. Kromě toho vydávali společně studenti s pražským Spolkem časopis „Všehrd“, později s bratislavským Spolkem posluchačů práv i časopis „Právník“.

Právníká fakulta Masarykovy univerzity vyvíjela hojnou spolkovou činnost, lze zmínit např. Československý akademický spolek „Právník“ nebo Studentský podpůrný spolek „Bráf“, v němž se angažovali také učitelé. Nejvýznamnější prvorepublikové osobnosti z řad pedagogů byly voleny do funkce děkana. Z výrazných představitelů se do historie brněnské fakulty zapsala jména Františka Weyra, Jaroslava Kallába, Karla Engliše, Jaromíra Sedláčka, Bohuslava Baxy, Dobroslava Krejčího ad.

Z postavení, které si brněnská fakulta v první republice již od svého založení vydobyla, byla zřetelná její emancipace a zjevná nezávislost na fakultě pražské. Lze bez nadsázky shrnout, že v tomto období usilovala fakulta o konkurenční srovnání, ve kterém by i na mezinárodní úrovni mohla se ctí obstat.

⁵⁴ Redakční komise byla složena z prof. Bohumila Baxy, prof. Jaroslava Kallaba a prof. Františka Weyra.

⁵⁵ Vědecká ročenka Právníké fakulty MU XIII (1934–1935). Brno: Právníká fakulta Masarykovy univerzity, 1935. Reformní návrhy ministerstvo zveřejnilo až po uzávěrce čísla XIII Vědecké ročenky. Někteří autoři pak své příspěvky narychlo přepracovali, jiní doplnili a zbylí ponechali v původní podobě. (viz SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav: Právní dějiny a brněnská právníká fakulta 1919–2009 (k 90. výročí Masarykovy univerzity a její právníké fakulty). 1. vyd., Ostrava: Key Publishing, 2010. s. 9).

⁵⁶ K obsahu tohoto čísla VOJÁČEK, Ladislav: Příprava reformy právníké studie v první ČSR a učitelé brněnské právníké fakulty. In *Notitiae ex Academiae Bratislavensi Iurisprudentiae*. roč. 1, 2007, s. 28–49.

Z pera soudobých autorů, kteří se zabývají Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, je významná publikační činnost brněnského právního historika prof. Ladislava Vojáčka. Cenné poznatky vztahující se k osobnostem brněnského akademického života, ale i ke studiu za první republiky obecně, poskytuje příspěvek prof. Vojáčka Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1918–1939 otištěný v knize Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě.

Bratislavská právnická fakulta snad z důvodu určité nestability nedosahovala významu pražské a brněnské fakulty. I když v profesorském sboru, který byl tvořen většinou českými profesory, byla řada významných právníků,⁵⁷ omezila se práce jen na ty momenty bratislavské fakulty, které souvisejí s tématem právnického vzdělávání v českých zemích.

Již v druhé polovině dvacátých let se v Bratislavě rozvinul akademický život zejména zásluhou Učené společnosti Šafářikovy, kterou iniciovali profesori Otakar Sommer a Albert Pražák. Začal se vydávat její vědecký časopis Bratislava, edičně se naplňovala Knihovna spisů právnické fakulty a Sborník právnické fakulty Univerzity Komenského.⁵⁸

Dynamickými osobnostmi iniciativní mladý profesorský sbor měl možnost využívat mimořádnou příležitost k budování nové univerzity v moderním pojetí pedagogické a vědecké práce. V tomto období na bratislavské fakultě působili Miroslav Boháček, Antonín Basch, Václav Budil, Vratislav Bušek, Cyril Čechrák, Vladimír Fajnor, Richard Horna, Imrich Antonín Karvaš, Karel Kizling, Karel Laštovka, Josef Markov, Albert Milota, Zdeněk Peška, Augusth Ráth, Antonín Ráliš, Rudolf Rausche, Otakar Sommer, František Štajgr a Bohuš Tomsa.⁵⁹ S postupným dozríváním slovenských uchazečů o habilitaci odcházeli čeští profesori zpátky do Prahy a Brna. Tragické události druhé světové války a nucený odchod českých učitelů ze Slovenska

⁵⁷ Viktor Knapp ve svých *Pamětech* vzpomíná na romanistu Otakara Sommera, administrativistu Karla Laštovku a procesualistu Františka Štajgra.

⁵⁸ STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 4, 2000, s. 20.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 24

v roce 1939 pak hromadně ukončil jejich působení na bratislavské právnické fakultě.

O vztazích mezi fakultami mnohé napovídá hodnocení bratislavských kolegů Františkem Weyrem v jeho pamětech: „Kromě docenta dr. Ervína Hexnera, Kelsenova žáka, byl kolega Laštovka jediný z členů bratislavské právnické fakulty, s nimiž jsem se dostal do bližších osobních styků. Ostatní patřili, jak jsem se o tom zmínil ve své Teorii práva (str. 374), velkou většinou do skupiny, která o normativní teorii mlčela a ji ve svých pracích ignorovala, takže byli proto pražskému táboru jejich odpůrců mnohem bližší než brněnské škole.“⁶⁰

Stranou stála právnická fakulta německé univerzity v Praze, jež byla umístěná v Karolinu. Ta byla s právnickou fakultou Karlovy univerzity v konkurenčním vztahu.⁶¹ K významnému střetu obou právnických fakult došlo za tzv. insigniády v roce 1934. Neblahou úlohu pak německá univerzita sehrála po zavření českých vysokých škol v období druhé světové války.

4.1.9. Všehrd a podpůrné fondy na české právnické fakultě v Praze

Spolek československých právníků Všehrd, který byl založen v roce 1868, nesl jméno českého právníka Viktorina Kornela ze Všehrd.⁶² Zastupoval zájmy studentů práv a za roční příspěvek 10,-Kč poskytoval svým členům všestrannou podporu v mnoha oblastech právnického vzdělávání.

Z rozsáhlé škály spolkové činnosti je možno zmínit podporu zejména v oblasti sociální a publikační. Spolek za snížené ceny pro své členy zajišťoval vydávání autorizovaných přednášek vyučujících, učebnic a jiných studijních pomůcek a studijních vydání zákoníků, včetně jejich komisního prodeje. Kromě toho provozoval spolek čítárnu a organizoval spolkovou knihovnu. Dále se podílel na zajišťování kulturních a společenských podniků veřejného života

⁶⁰ WEYR, František: *Paměti. 2. Za republiky (1918–1938)*. 1. vyd., Brno: Atlantis, 2001, s. 98.

⁶¹ V roce 1934 došlo k otevřenému boji mezi německou univerzitou a Karlovou univerzitou v důsledku sporu o starobylé insignie Karlovy univerzity.

⁶² Viktorin Kornel ze Všehrd (1420–1520) byl významný český humanistický spisovatel, právník a děkan české univerzity.

(plesy, rauty, koncerty), včetně pořádání debat na různá politická a ekonomická témata. Sociální komise poskytovala informace o studiu, zajišťovala získávání slev ke studiu jazyků a při nákupu vstupenek, zprostředkovala rovněž dle možností kondice a zaměstnání.

Spolek plnil rovněž funkci informační kanceláře.⁶³ Analýzou příslušných právních norem a zejména pramenů, jako například výročních sborníků Všehrdu, brožur a příruček týkajících se studia, lze čerpat nepřeborné množství detailních informací z předválečného studia na pražské právnické fakultě.

Při spolku Všehrd působila řada fondů, např. Heyrovského fond, Fond Hermanna-Otavského, Schauerův fond. Cílem těchto fondů byla podpora nemajetných studentů v takových záležitostech, jako bylo např. půjčování učebnic, jednorázové roční podpory, příspěvky na léčení nemocí, placení pobytů v léčebném ústavu, půjčky na rigorózní taxy atd.

Jedním z nejstarších byl fond profesora Antonína Randy, založený v roce 1876 s úmyslem napomáhat odbornému rozvoji studentského právnického spolku Všehrd a podpořit mladé nadané studenty práv k dokončení jejich studií. Odkaz původního zakladatele prof. Randy přispěl k utváření pozitivních prvků právní kultury i v současné společnosti⁶⁴.

4.2. Organizace a praxe prvorepublikového studia

4.2.1. Předpoklady ke studiu a zápis

K nabytí způsobilosti vykonávat některá právnická povolání musel student vykonat tři státní zkoušky, popřípadě dosáhnout doktorátu práv.

⁶³ Na prvorepublikovou tradici a rozsáhlé spektrum svých aktivit navázal Všehrd po roce 1989. Za zmínku stojí alespoň iniciativy, jako např. pořádání přednášek, vzdělávacích akcí, studentských party, sportovních dnů a reprezentačních plesů. Všehrd vydává vlastní internetový časopis a je zřizovatelem Nadačního Randova fondu Spolku českých právníků Všehrd.

⁶⁴ V duchu zakladatele Antonína Randy působí Randova nadace při Spolku českých právníků Všehrd. Cílem nadace je péče o vědu platného domácího práva ve vztahu k dějinným základům českého národa a k současným souvislostem právního vývoje. K tomu KINDL, Vladimír (ed.): Prof. dr. Antonín Randa, zakladatelská osobnost pražské civilistiky. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 6, 2009, s. 121 (viz Hůlka Štěpán: Představujeme Vám Randovu nadaci při Spolku českých právníků Všehrd, Účel Nadace a Význam Nadace pro budoucnost).

Předpokladem ke studiu bylo být zapsán na právnické fakultě jako řádný posluchač po dobu nejméně 4 let. Doba studia práv činila tedy 8 semestrů, z nichž tři musely být absolvovány před první státní historickoprávní zkouškou a pět po ní.

Prvorepubliková právní úprava, vycházející z novelizovaného studijního řádu publikovaného jako zákon č. 216/1851 ř. z., umožňovala stejně jako v habsburské monarchii studium bez přijímacích zkoušek. K zápisu se vyžadovalo maturitní vysvědčení dosažené na osmitřídních gymnáziích, reálných gymnáziích, reformních reálných gymnáziích, vyšších reálných gymnáziích typu děčínského a dále obchodních akademiích. Vysvědčení ze sedmitřídní reálky nebo obchodní akademie muselo být doplněno tzv. doplňovací maturitou z latiny, ev. filozofické propedeutiky, aby mohli být studenti zapsáni jako řádní posluchači. Jinak ihned po maturitě na reálce mohli být zapsáni uchazeči jako mimořádní posluchači a po vykonané doplňovací maturitě případně požádat o uznání tohoto studia s omezením maximálně 2 semestrů, pokud zároveň žadatel nepředstihl gymnazisty, kteří s ním současně začali středoškolská studia.

Maturitní nebo jiná obdobná vysvědčení našich příslušníků nabytá v cizině musela být individuálně nostrifikována ministerstvem školství a národní osvěty. Zájemci již zapsaní na jiné univerzitě se znovu prokazovali vysvědčením o maturitní zkoušce. Posluchačům z jiné fakulty téže univerzity stačilo vyznačit klausuli do indexu studenta na odchodnou.⁶⁵

Ustanovení upravovala podrobně například i požadavky kladené na cizí státní příslušníky. K přijetí cizince posuzoval děkan dosažení takového stupně přípravného vzdělání, jako se vyžadoval na československých studujících. Pokud přicházeli ze zahraniční univerzity, předkládali dostatečné univerzitní vysvědčení legalizované podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty č. 10.266/1932 (Věstník m. š. a n. o., 1932, č. 28).⁶⁶ V případě pochyb rozhodoval profesorský sbor, který měl rovněž pravomoc na žádost uchazeče snížit taxy zvýšené cizincům.

⁶⁵ KAPRAS, Jan (ed.): *Příručka pro posluchače Právnické fakulty University Karlovy v Praze. I. vyd., Praha: Spolek čsl. právníků Všehrd, 1932, s. 24 a násl.*

⁶⁶ *Tamtéž, s. 25.*

Studenti byli vybaveni kompletně zpracovaným přehledem informací k zápisu. Na právnickou fakultu se zápis konal jak v zimním (v posledním zářijovém a v prvním říjnovém týdnu), tak i v letním semestru (od 2. až do 4. neděle v únoru). Zápis se oznamoval v novinách a na úřední desce ve vestibulu fakulty.

K zápisu bylo nutno koupit na vrátnici přihlašovací knížku (kniha opovědní – Index lectionum), tedy seznam přednášek, do kterých se posluchač dal zapsat, a nacionále. Index musel vždy souhlasit s nacionálem uloženým na kvestuře. Titulní list indexu obsahoval posluchačovo jméno, rodiště, jméno otce a kolek v místě rubriky „stvrzení kvestorovo o zápisu“. Z dnešního pohledu je zajímavé, že v něm nenajdeme datum narození.

Dále se do indexu označoval příslušný zimní či letní semestr a v jednotlivých rubrikách jméno přednášejícího, název přednášky a počet týdenních hodin přednášek, které chtěl posluchač zapsat v pořadí dle Seznamu přednášek. Do indexu vlepoval posluchač fotografii a připojoval vlastnoruční čitelný podpis inkoustem.⁶⁷

Mezi další nezbytné dokumenty k zápisu patřil rodný list, osvědčení o státním občanství (tzv. domovský list), maturitní vysvědčení, vojenský průkaz a případné indexy či vysvědčení z univerzit, na kterých dosud posluchač studoval. K zápisu státního zaměstnance se předkládalo svolení nadřízeného úřadu, cizinci se místo domovského listu, maturitního vysvědčení a vojenského průkazu vykazovali cestovním pasem s řádným vstupním vízem k pobytu na území Československé republiky nebo povolením k pobytu aspoň na dobu 1 semestru.

Pro mezidobí, než kvestura Univerzity Karlovy vrátila příslušné doklady posluchači spolu s indexem opatřeným kvestorovým podpisem a razítkem, vydal děkan posluchači dočasný přijímací list. Vydaný index musel vždy souhlasit s nacionálem uloženým na kvestuře, proto se v indexu nemohly provádět žádné změny, aniž se zároveň provedla tato změna i v nacionále. Změnu bydliště bylo nutno vždy do 3 dnů oznámit na kvestuře.

⁶⁷ *Indexy dosloužily k vykazování na pražské fakultě v minulém roce. Brněnská fakulta používá pouze elektronické záznamy již od roku 2006.*

Informace o počátku zápisu se oznamovala v novinách a na tabuli ve vestibulu fakulty, který se nacházel pro přicházející po levé straně. Proti vrátnici, po pravé straně vchodu byla umístěna informační kancelář Spolku československých právníků Všehrd, kde se v době zápisu poskytovaly bezplatně informace.

Prošla-li řádná zápisová lhůta, bylo nutno písemně požádat profesorský sbor o povolení dodatečného zápisu. Při zamítnutí této žádosti nebo po uplynutí lhůty, bylo možno obrátit se na akademický senát, který se vyjádřil kladně jen ve výjimečných případech (např. důvod propuštění z prezenční vojenské služby).⁶⁸

4.2.2. Placení studií

Prvorepublikové studium bylo spojeno s řadou poplatků, a to poplatků jak povinných tak dobrovolných. Bylo však umožněno, aby student vykazující soustavně úspěšné výsledky nebyl zatížen finanční stránkou studia natolik, že by mu jeho nepříznivé finanční poměry studium znemožnily. Současným poměrům inspirativní systém, jenž svědčí o rovnovážném propojení hlediska sociální potřebnosti s kritériem zásluhovosti, stabilizovaly nezbytné funkční mechanismy, jako jsou detailní propracovanost, transparentnost a kontrola systému.

Dle Příručky pro posluchače právnické fakulty University Karlovy v Praze (publikace „Všehrdu“ č. 152) posluchač „zaplatí u pokladny poplatek, jenž činí: za každou týdenní hodinu přednášek, které si dává zapsati, pokud není označena v seznamu univ. přednášek slovem „publice“ jako bezplatná, 8,-Kč, dále poplatek imatrikulační 38,-Kč a v zimním semestru 33,-Kč, v letním 32,-Kč, vedlejších poplatků, t. j. 10,-Kč semestrálního, 1,50,-Kč úrazového pojištění, 3,-Kč (v letním jen 2,-Kč), na Krombholzovu nadaci, 5,-Kč inventárního příspěvku, 7,50,-Kč Zdravotnímu stud. institutu, 4,-Kč na Čs. stud. dům v Paříži, 4,-Kč student. stavovské daně.“⁶⁹ Poslední 3 poplatky byly

⁶⁸ *Výnos min. vyuč. z 29. dubna 1893, č. 20.*

⁶⁹ *KAPRAS, Jan (ed.): Příručka pro posluchače Právnické fakulty University Karlovy v Praze. 1. vyd., Praha: Spolek čsl. právníků Všehrd, 1932. s. 29 a 30.*

placeny dobrovolně, při odmítnutí to student oznámil pokladníkovi a podepsal mu potvrzení.

Systém plateb byl doplněn institutem osvobození od poplatků. V instrukci o osvobození od placení kolejného na právnické fakultě University Karlovy v Praze, která byla začátkem každého semestru vyvěšena na desce fakultních vyhlášek, byly vyjádřeny nezbytné požadavky ke kladnému vyřízení žádosti. Požadovalo se žadatelovo bezúhonné chování (včetně docházení na přednášky), opravdová potřebnost a stálý prospěch ve studiu.

Potřebnost žadatele se dokládala vysvědčením o majetkových poměrech žadatele a osob, které ho vyživovaly, na úředních formulářích vydávaných obcí, kde žadatel a tyto osoby trvale bydlili. Formuláře potvrzoval příslušný obecní a duchovní úřad, dále berní správa u jednotlivých druhů přímých daní (na Slovensku finanční ředitelství nebo jeho expositura). Údaje o nemovitosti byly potvrzovány příslušným knihovním úřadem.

Pokud byl žadatelem státní zaměstnanec nebo penzista či jeho rodinný příslušník, předkládal (místo vysvědčení o majetkových poměrech) výkaz veškerých služebních požitků (důchod), potvrzený vyplácejícím úřadem, a prohlášení, že nemá jiné příjmy. Pokud měl příjem ze soukromého majetku nebo vůbec jakýkoliv vedlejší příjem, prokazoval jeho výši vyměřenou daní z příjmu. Vysvědčení a výkaz nesměly být starší než jeden rok.

Pokud šlo o splnění požadavku stálého prospěchu ve studiích, uplatňovaly se zásady, které byly vyjádřeny v nařízení vlády a stanovily s přihlédnutím k majetkovým poměrům výši osvobození od placení kolejného pro žadatele takto: od celého kolejného nebo od třech čtvrtin, poloviny nebo čtvrtiny kolejného, pokud vykonali maturitu s vyznamenáním. Dále jen od poloviny nebo čtvrtiny kolejného, pokud vykazovali při maturitní zkoušce z povinných předmětů průměrně dobrý prospěch. Žadatelům, kteří vykazovali maturitním vysvědčením z většiny povinných předmětů dostatečný prospěch či vysvědčení po opravě, nebylo přiznáno žádné osvobození od kolejného.

Při přestupech z jiné fakulty nebo z jiné vysoké školy se na žadatele pohlíželo tak, jako by přicházel ze střední školy. Cizinci platili kolejné o polovinu vyšší, profesorský sbor mohl v případech zvláštního zřetele hodných

se schválením ministerstva školství a národní osvěty povolit cizincům snížení do výše kolejného placeného československými příslušníky.

K žádosti o osvobození se dále přikládaly tiskopisy zakoupené ve vrátnici: index lectionum, nacionále, formulář k žádosti o osvobození od placení kolejného pro nové posluchače, referentský arch a vysvědčení nemajetnosti. Vyplněné tiskopisy a index opatřený kolkem za 1,-Kč, spolu s maturitním vysvědčením, osvědčením o státním občanství, rodným listem a vojenským průkazem, se odevzdávaly úředníku na děkanství. Potvrzení příjmu dokladů na podací rubrice bylo nezbytné k jejich vydání zpět žadateli, s tím, že v indexu a na nacionále bylo vyznačeno příp. osvobození. Vyřizování žádosti o osvobození se oznamovalo vyhláškou na návštěvní fakultní tabuli.

Osvobození se udělovalo na jeden nebo dva semestry. Na jeden semestr pro nové posluchače právnické fakulty a pro posluchače třetího semestru před vykonáním I. státní historickoprávní zkoušky. Osvobození posluchačů právnické fakulty mělo platnost pro přednášky navštěvované na jiných fakultách Univerzity Karlovy a naopak. Osvobození udělené na jiné univerzitě nemělo platnost pro právnickou fakultu.

Pokud se žadatel domníval, že mu byla žádost zamítnuta omylem, mohl se do 8 dnů odvolat k profesorskému sboru, jehož rozhodnutí bylo konečné.

4.2.3. Zápis studujících pokračujících ve studiích

Posluchači druhého až osmého semestru, kteří nežádali osvobození od kolejného, předkládali na kvestuře ve stanovené lhůtě svůj vidovaný vyplněný index opatřený kolkem za 1,-Kč. Na každé straně bylo vyznačeno, který studijní semestr posluchač studuje, zda letní nebo zimní, a kterého studijního roku. K indexu se na kvesturu přikládal vojenský doklad a vyplněné nacionále (u cizinců pas). Postupovalo se jako u nových posluchačů, pouze se již neplatil zápisný poplatek.

U posluchačů pokračujících ve studiu, kteří žádali osvobození od kolejného, se postupovalo obdobně jako u nových posluchačů. Předpisy podrobně upravovaly rozsah tohoto osvobození v závislosti na dosaženém prospěchu žadatele, který prokazoval (stejně jako nový posluchač výsledky středoškolského studia) výsledky kolokvií z předmětů vykládaných

v předchozím semestru nejméně 10 hodin týdně. Nepřihlíželo se k lektorským přednáškám a přednáškám předepsaným pro posluchače práv na filozofické fakultě. Velmi dobré výsledky mohly dosáhnout na osvobození od celého kolejného nebo jeho části. Pokud byl kolokvijní prospěch aspoň dobrý, představoval za stejných podmínek osvobození od poloviny nebo od čtvrtiny kolejného. Zohledňovány byly rovněž výsledky seminárních cvičení, naopak se nebrala na zřetel kolokvia vykládaná na jiných fakultách.

Stejně tak mělo konkrétní dopad na osvobození od kolejného vykonání a výsledek historickoprávní zkoušky, její opakování osvobození znemožňovalo. Nemohl-li žadatel absolvovat z důvodu nemoci žádné zkoušky, byl povinen k zachování osvobození předložit lékařské potvrzení úředního lékaře (státního nebo městského lékaře). Předpokladem stálého prospěchu byla potřeba prokazovat pro každé další osvobozovací období předepsaná kritéria (např. pro IV. semestr historickoprávní zkoušku složenou na konci III. semestru). Pouhá občasnost konání kolokvií znemožňovala osvobození. Prospěch se prokazoval kolokvijním vysvědčením, vysvědčením ze cvičení a historickoprávní státní zkouškou.⁷⁰

Žádost o osvobození s přílohami se podávala profesorskému sboru s uvedením důvodů, proč nebyl žadatel osvobozen v předcházejícím semestru (majetnost, nedostatečný prospěch, nepodání žádosti apod.). Byly stanoveny potřebné přílohy: vyplněné nacionále, vidovaný index, vysvědčení nemajetnosti nebo výkaz příjmů, vojenský doklad, referentský arch, vysvědčení o prospěchu a vysvědčení o prospěchu a podací rubrika.

Po formalitách zápisu bylo nutno, aby posluchač předložil index profesorovi k testování (podpisu), čímž byla přednáška definitivně zapsána. V praxi se na právnické fakultě přednášky testovaly až na konci semestru oběma podpisy profesora najednou. Index vidovaný na konci semestru podpisem děkana mohl být podkladem při zápisu do dalšího semestru a žádosti

⁷⁰ *Vyznamenání mohlo být uděleno jen tehdy, pokud absolvoval uchazeč ze všech předmětů dobře, takže dostatečný prospěch v jediném předmětu znemožňoval jakékoli vyznamenání. Viz KAPRAS, Jan (ed.): Příručka pro posluchače Právnické fakulty University Karlovy v Praze, s. 37.*

o osvobození, neboť do studijní doby se započítal pouze semestr vidovaný děkanem.

Po zápisu byla kvesturou vydána posluchači legitimace podepsaná rektorem a opatřená rektorským razítkem (vyhotovovací poplatek 3,-Kč), kterou ještě potvrzoval svým podpisem děkan (pro další studijní roky pak už jenom znovu opatřena podpisem děkana s fakultním razítkem). Tento dokument sloužil jako identifikační průkaz v různých záležitostech a při uplatnění slev. Jeho ztráta - stejně jako u indexu - byla událostí natolik závažnou, že zakládala studentovi povinnost ohlášky na policejním úřadě a vyřízení duplikátu za poplatek.

4.2.4. Imatrikulace

Prvorepublikové skládání akademického slibu nově přijatých posluchačů se konalo stejně jako dnes ve velké aule v Karolinu na Ovocném trhu, obvykle v prosinci nebo v lednu, a to ve dvou skupinách. Po uvítacím projevu děkana předstoupili jednotlivě studenti před úředníka, kterému odevzdali index k vyznačení razítka „Akademický slib vykonán“ a dočasný přijímací list jim byl zaměněn za list imatrikulační. Symbolický akt probíhal tak, že se posluchač ukazovátkem a prostředníčkem pravé ruky dotkl insignie (fakultní berly) držené pedelem a děkan mu podal ruku. Imatrikulačního slibu se posluchač účastnil osobně, z vážných důvodů byla umožněna dodatečná imatrikulace (např. při propuštění z prezenční vojenské služby).⁷¹

4.2.5. Seznam přednášek

Do řádné studijní doby se započítával semestr, pokud v něm absolvoval posluchač kolegia alespoň 20 hod. kolegií a seminárních cvičení (musela být odposlouchaná všechna povinná kolegia). Zimní semestry byly zpravidla označeny lichým římským číslem (I., III., V., VII.), letní semestry sudým římským číslem (II., IV., VI., VIII.). Počátkem každého semestru byl vyvěšen na tabuli seznam přednášek, který bylo možno zakoupit u vrátného.

Seznam přednášek, které se budou konati na Karlově univerzitě v Praze, byl vydán nákladem Akademického senátu Karlovy univerzity v Praze, ve

⁷¹ KAPRAS, Jan (ed.): *Příručka pro posluchače Právnické fakulty University Karlovy v Praze*, s. 40 a 41.

Státní tiskárně v Praze.⁷² Seznamy přednášek byly vydávány pro každý akademický rok a zahrnovaly jak běh zimní tak letní. Pro jednotlivé semestry byl zde uveden přednášející, který vyučoval příslušný předmět, s uvedením dne v týdnu (nebo podle úmluvy) a celkového počtu přednášených hodin za týden. Seznam přednášek obsahoval rovněž jednotlivá seminární cvičení s poznámkou pod čarou.⁷³

Zadní strana Seznamu přednášek byla opatřena informací o hodinách pro studium a pro vypůjčování knih ze seminární knihovny. Doba k půjčování byla zvlášť stanovena pro I. oddělení historické (právo římské a církevní, právo československé, středoevropské a slovanské právní dějiny), pro II. oddělení judičiální a pro III. oddělení státovědecké a oddělení národního hospodářství, finanční vědy a statistiky.⁷⁴

V seznamu přednášek v letním běhu 1931 bylo uvedeno, že se přednášky konají v novostavbě fakulty.

4.2.6. Státní zkoušky

Není bez zajímavosti, že i v období první republiky byly deklarovány požadavky na kandidáty tak, že bylo zdůrazněno neklást důraz na věci pouhé paměti. Obdobně jako v současnosti se kromě formálního právnického vzdělání, kdy posuzoval zkoušející způsobilost přesného právnického pojetí a správného vyjadřování, hodnotil také samostatný úsudek zkoušeného a jeho schopnost postihnout systematiku předmětu. Zjišťovalo se navíc, zda je uchazeč schopný odpovídat na základě nabytých vědomostí také na otázky, na které se nemohl zvlášť připravit. Jak byla tato obecná pravidla uplatňována v praxi, vypovídala individuální iniciativa jednotlivých zkoušejících komisařů.⁷⁵

⁷² Na úvodní straně je zmíněna informace o trvání semestru (např. „Zimní běh počíná se 1. října 1931 a končí 15. února 1932“) a cena Seznamu přednášek (např. 2,50,-Kč).

⁷³ Dle stanov semináře fakulty právnické v Praze, schválených výnosem býv. ministerstva kultu a vyučování ze dne 27. září 1873, čís. 12.719, § 10, závisí přijetí do seminárních cvičení na podmínce, že „ten, kdo za ně žádá, prve již přednášku hlavní o příslušném oboru slyšel“.

⁷⁴ U jednotlivých oddělení bylo uvedeno jméno asistenta s uvedením doby v týdnu, kdy tuto službu zajišťoval.

⁷⁵ Autorka vyslechla v roce 2014 některé osobní vzpomínky ze studií JUDr. Zdeňka Žemličky, nar. v roce 1908 v Písku. Absolvent Právnické fakulty UK z roku 1932 vykonával povolání soudce do svých osmdesáti let. V roce 2015 byl nejstarším žijícím Pražanem.

V průběhu studia konal student právnické fakulty tři státní zkoušky:

1. státní zkoušku historickoprávní
2. státní zkoušku judiciální
3. státní zkoušku státovědeckou

4.2.7. Předměty historickoprávní státní zkoušky, popř. rigoróza⁷⁶

I. semestr		
Ústava římská a právní prameny římského práva	2 hod.	povinné
Římské právo soukromé I. - Část obecná a věcné právo	4 hod.	povinné
Dějiny veřejného práva ve střední Evropě	4 hod.	povinné
Dějiny práva v území republiky Čsl. I.	5 hod. (ve dvou částech po 2 a 3 hod.)	povinné

Další předměty: Praktická filozofie (na filozofické fakultě) – 4 hod. povinné; Úvod do studia právnického – 2 hod. nepovinné; speciální přednášky podle výběru zvláště z práva slovanského – 2 hod. nepovinné. Doporučováno zapsat asi 23 hod.

II. semestr		
Římské právo soukromé II. – Právo obligační	4 hod.	povinné
Římské právo soukromé III. – Právo rodinné a dědické	4 hod.	povinné
Právo církevní I.	2 hod.	povinné
Dějiny soukromého práva ve střední Evropě	4 hod.	povinné

⁷⁶ KAPRAS, Jan (ed.): *Příručka pro posluchače Právnické fakulty University Karlovy v Praze*, s. 46 a násl.

Dějiny práva v území republiky Československé II.	4 hod. (ve dvou částech po 2 hod.)	nepovinné
---	--	-----------

K doplnění byly speciální přednášky dle výběru. Doporučováno zapsat asi 30 hod.

III. semestr		
Právo církevní II.	4 hod.	povinné
Dějiny kanonického procesu	2 hod.	nepovinné
Římský civilní proces	2 hod.	povinné
O dějinách práva na Slovensku	1 hod.	povinné

Doporučováno asi 10 hod., menší počet hodin v tomto semestru bylo nutno vyrovnat přebytkem v I. a II. semestru.

Ve II. a III. semestru se konala nepovinná seminární cvičení ze všech povinných předmětů a započítávala se do minimálního počtu hodin předepsaných pro jednotlivý semestr. Povinné přednášky (Dějiny filozofie práva, Statistika a tři hodiny na filozofické fakultě předepsané pro II. studijní oddíl) bylo možno absolvovat také před historickoprávní státní zkouškou.

4.2.8. První státní zkouška (historickoprávní)⁷⁷

Pravidelný termín státní zkoušky (historickoprávní) se konal nejdříve v posledních čtyřech týdnech třetího semestru, další termín byl koncem zimního semestru, rovněž na konci letního semestru (v červnu) a na začátku zimního semestru (v říjnu). Žádost o připuštění ke státní zkoušce se podávala na děkanství s kolkem, přílohami a stvrzenkou poštovního úřadu o zaplacení zkušební taxy 101,-Kč, pokud nebyl žadatel osvobozen od placení kolejného. Při částečném osvobození byl osvobozen od poloviny taxy, takže uchazeč platil 51,-Kč. Při opakování zkoušky potřetí se platilo mimo zkušební taxu za úřední úkon hotově 50,-Kč, při opakování počtvrté 100,-Kč.

⁷⁷Tamtéž, s. 49 a násl.

Podmínkou přípuštění k státní historickoprávní zkoušce bylo, aby posluchač absolvoval minimálně 60 hodin přednášek včetně povinných kolegií. Pokud nebyl vyplněn předepsaný počet hodin, musela být povinná kolegia doplněna nepovinnými kolegiemi nebo seminárními cvičeními. Zkušební předměty 1. státní zkoušky byly:

- Právo římské (ústava a prameny, systém)
- Právo církevní (systém, poměr státu k církvím)
- Dějiny veřejného a soukromého práva středoevropského
- Dějiny práva na území Republiky československé

Rigorózum se konalo ze stejných předmětů.

Reprobace státní zkoušky byla umožněna jen po uplynutí určeného období a u příslušné komise. Pokud někdo neudělal po třech semestrech státnici, nemusel se dát v následujícím semestru zapsat. Musel si však zachovat imatrikulaci, která bez zápisu platila pouze jeden semestr.

4.2.9. Předměty IV. – VIII. semestru⁷⁸

Níže uvedené přednášky se studentovi započítávaly pouze po vykonání historickoprávní státní zkoušky. Podmínkou bylo absolvování předepsaného počtu kolegií a seminárních cvičení, a to i z oboru I. studijního oddílu.

IV. semestr:		
Československé právo občanské. Všeobecná část	5 hod.	povinné
Československé právo občanské. Právo rodinné	4 hod.	povinné
Československé právo občanské. Právo dědické	4 hod.	povinné
Právo trestní (hmotné)	6 hod. (přednáší se ve dvou částech po třech hodinách)	povinné
Dějiny filozofie práva	4 hod.	povinné
Mezinárodní právo	6 hod.	nepovinné
Úvod ke studiu práva veřejného	2 hod.	nepovinné

⁷⁸ Tamtéž, s. 54 a násl.

Úvod do politické ekonomie	1 hod.	nepovinné
Přednáška na filozofické fakultě z oboru filozofie	3 hod.	povinné
V. semestr		
Československé právo občanské. Právo obligační	6 hod.	povinné
Československé právo občanské. Právo věcné	6 hod.	povinné
Řízení trestní	4 hod. (přednáší se ve dvou částech po 2 hod.)	povinné
Správní věda a právo správní	6 hod.	povinné
Statistika	4 hod.	povinné
Národní hospodářství I. Teorie	5 hod.	povinné
Speciální přednáška podle výběru zvláště z práva	trestního, správního, mezinárodního, národního hospodářství	
VI. semestr		
Československé právo obchodní a směnečné I.	3 hod.	povinné
Československé právo ústavní	6 hod.	povinné
Národní hospodářství III. Finanční věda	5 hod.	povinné
Správní právo, část zvláštní	3 hod.	nepovinné
Pracovní právo, sociální pojištění	3 hod.	nepovinné
Speciální přednášky z těchto oborů		
VII. semestr		
Československé obchodní a směnečné právo II.	4 hod.	povinné
Řízení soudní sporné	5 hod.	povinné
Řízení nesporné	2 hod.	povinné
Řízení exekuční	1 hod.	povinné
Národní hospodářství II. Politika	5 hod.	povinné
System práva finančního	4 hod.	nepovinné
Speciální přednášky z těchto oborů		
VIII. semestr		
Řízení soudní sporné II.	5 hod.	povinné
Řízení exekuční II.	1 hod.	povinné
Řád konkursní a vyrovnávací	2 hod.	povinné

Vybrané otázky z práva autorského	1 hod.	nepovinné
Národohospodářská politika (pokrač.)	3 hod.	nepovinné
Speciální přednášky z těchto oborů		

Dále se ve IV. a VIII. semestru konala seminární cvičení, která byla nepovinná a započítávala se do předepsaného počtu hodin.

V jakémkoli semestru si nepovinně mohl posluchač zapsat další předměty, jako byla např. Všeobecná účtověda se zvláštním zřetelem k účetnictví státnímu, Nauka o soudním lékařství pro právníky (na lékařské fakultě), Elokuce právníků a politiků, Psychiatrie pro právníky, Německá konverzace pro právníky, Praktická cvičení z francouzské právní terminologie; dále si bylo možno zapsat přednášky z jiných fakult.

4.2.10. Druhá státní zkouška (judiciální) a třetí státní zkouška (státovědecká)⁷⁹

Judiciální a státovědecká zkouška mohly být vykonány v libovolném pořadí, a to jedna z nich již v posledních čtyřech týdnech osmého semestru.

Podmínkou k připuštění ke konání zkoušky bylo vykonání historickoprávní zkoušky a absolvování IV.–VIII. semestru. Uchazeč obligatorně absolvoval všechna řádná kolegia v počtu minimálně 92 hodin (československé právo soukromé, československé právo obchodní a směnečné, československé řízení soudní, československé právo trestní a trestní řízení, právo ústavní, nauka správní a čsl. právo správní, nauka o národním hospodářství a národohospodářská politika a finanční věda se zvláštním zřetelem k čsl. právu finančnímu). Kandidáti také povinně prokazovali absolvování přednášky z oboru filozofie a dále přednášku o dějinách právní filozofie a o statistice (na filozofické fakultě).

Kandidát se musil přihlásit v době, která byla určena vyhláškou příslušné komise. Žádosti se podávaly na příslušném formuláři spolu s přílohami: maturitní vysvědčení, vojenský doklad, imatrikulační list, index, absolutorium (nebo v posledních čtyřech týdnech osmého semestru studií

⁷⁹ *Tamtéž, s. 57 a násl.*

zatímní absolutorium⁸⁰), stvrzenka o zaplacení, vysvědčení o vykonané státní historickoprávní zkoušce a event. vysvědčení o II. judiciální nebo III. státovědecké státní zkoušce dříve vykonané. Přiložená byla i podací rubrika, která se potvrdila a vrátila žadateli.

Ke zkoušce přinesl uchazeč pedelovi kolek na vysvědčení v hodnotě 8,- Kč. Při třetím opakování zkoušky zaplatili posluchači s podáním žádosti mimo zkušební taxu, která činila 50,50,-Kč, navíc i za úřední výkon - rovněž 50,-Kč. Při čtvrtém opakování pak zaplatili v hotovosti 100,-Kč. Pro sociálně slabé posluchače mělo na placení zkušebních tax vliv osvobození od placení kolejného. Pokud odstoupil kandidát od zkoušky svévolně, zkušební taxa mu propadla.

V této souvislosti by bylo zajímavé zjistit, jak byla posuzována svévolnost kandidáta. Pravděpodobně se lze domnívat, že se ke zkoušce bez omluvy nedostavil. Kandidáti byli zváni ke státní zkoušce písemně, a pokud se nedostavili v ustanovený den, mohli být připuštěni ke zkoušce až po zkoušení všech ostatních přihlášených. Předseda komise byl oprávněn ve zvláštních případech povolit dřívější termín.

Zkušebními předměty judiciální státní zkoušky byly:

- čsl. právo soukromé
- čsl. právo obchodní a směnečné
- čsl. civilní řízení soudní
- čsl. právo trestní a řízení trestní

Zkušebními předměty státovědecké státní zkoušky byly:

- právo ústavní
- nauka správní a čsl. právo správní
- nauka o národním hospodářství a národohospodářská politika
- finanční věda se zvláštním zřetelem k čsl. zákonodárství finančnímu

⁸⁰ Potvrzení děkana, že kandidát je v posledním semestru předepsaných studií, má všechna obligátní kolegia řádně zapsána že a podle platných předpisů lze započítat jeho absolvované semestry.

Reprobace státní zkoušky byla povolena ve lhůtě do jednoho roku, nejdříve však za 4 měsíce u příslušné komise, pokud nebyla tato lhůta na žádost a z důležitých důvodů zkrácena ministerstvem školství a národní osvěty.

4.2.11. Rigoróza⁸¹

K udělení hodnosti doktora práv bylo po absolvování právnického studia zapotřebí vykonat tři přísné doktorské zkoušky.⁸² Rigorózum historickoprávní zahrnovalo stejně jako státní historickoprávní zkouška předměty: právo římské, právo církevní, dějiny práva veřejného a soukromého ve střední Evropě a dějiny práva na území Republiky československé. Rovněž rigorózum judiciální se skládalo ze stejných předmětů jako státní judiciální zkouška: československé právo soukromé, československé právo obchodní a směnečné, československé civilní řízení soudní a československé právo trestní a řízení trestní. Pouze rigorózum státovědecké kromě předmětů státní státovědecké zkoušky (právo ústavní, nauka správní, politická ekonomie, tj. nauka o národním hospodářství, národohospodářská politika a finanční věda) obsahovalo ještě zkoušku z mezinárodního práva.

Všechna tři rigoróza musela být vykonána na téže univerzitě, v libovolném pořadí a s minimálním tříměsíčním odstupem, pokud děkan, který byl vždy předsedou komise, nepovolil kratší lhůtu. Rigoróza se konala veřejně a měla trvat dvě hodiny. Při hodnocení známkou nedostatečně nebyl kandidát připuštěn k žádnému dalšímu rigorózu a mohl opakovat pouze totéž rigorózum, a to nejdříve po třech měsících. Opětovná reprobace byla možná ještě jen jednou, nejdříve po roce. Po třetí reprobaci nemohl již kandidát nabýt doktorátu práv na žádné československé univerzitě a příp. doktorský diplom z ciziny nemohl být nostrifikován.

Rigorózní taxa činila 281,-Kč (cizinci 561,-Kč), platila se zvláštní složenkou a osvobození od kolejného se na ni nevztahovalo, šlo však požádat o

⁸¹ KAPRAS, Jan (ed.): *Příručka pro posluchače Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. 1. vyd., Praha: Spolek čsl. právníků Všehrd, 1932, s. 66 a násl.

⁸² *K žádosti o připuštění ke zkoušce se přikládalo absolutorium – osvědčení o vykonání akademického studia podle platných zákonů, vydávané na žádost děkanátem.*

poshovění⁸³ taxy. V případě, že se kandidát písemně a s řádným doložením neomluvil, a to nejpozději v den konání rigoróza, znamenalo to propadnutí této taxy.

4.3. Iniciační aktivity k předválečným reformním návrhům

4.3.1. Spolek Všehrd jako iniciátor Memoranda o reformě právnického studia

Reformní snahy právnického vzdělávání sledoval se zájmem studentský Spolek českých právníků Všehrd. Od samých počátků se věnoval iniciativám k reformě právnických studií a posléze předložil rovněž vedení právnické fakulty Univerzity Karlovy Memorandum o reformě právnického studia prostřednictvím odboru pro reformu zřízeného při Všehrdu.⁸⁴ Profesorský sbor projednal na svých zasedáních 31. května a 21. června 1919 návrhy Memoranda shrnuté do tří oddílů. První oddíl historickoprávních předmětů (obecný oddíl) navrhoval především zkrácení úvodního a přípravného oddílu historickoprávního na dva semestry, přičemž by se státní zkouška mohla konat na začátku třetího semestru. Návrhy reformy směřovaly proti tehdejším úvahám o rozdělení historického úvodu, aby byla část historického výkladu přenesena až do vyšších ročníků. Z důvodu propedeutického nebylo považováno za vhodné projednat historii práva na konci studia. Z dalších návrhů bylo například zvažováno čtyřhodinové kolegium Úvod ve studiu práva, které mělo za účel přiblížit studentovi právní myšlení, teoreticko-právní pojmy a vztah práva k etice, morálce a ekonomii.

Návrh Všehrdy se věnoval římskému právu a předmětu Praktická filozofie, dále byla zmiňována užitečnost seznámit studenty s hlavními filozofickými směry a základními problémy formou konání přednášek na filozofické fakultě (přednáška Základy filozofie). Naopak se projevil odklon od

⁸³ *K žádosti o poshovění promočních a rigorózních tax přikládal kandidát vysvědčení nemajetnosti a závazek, že poshověnou taxu splatí nejdéle do 10 let po dosažení doktorátu s tím, že oznámí děkanátu každou změnu bydliště. O žádosti rozhodlo na návrh profesorského sboru ministerstvo školství a národní osvěty.*

⁸⁴ *Archív Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze, sign. 1014–4.*

teologické fakulty a církve, změněna měla být forma přednášek z církevního práva a manželské právo mělo být vykládáno až v občanském právu.

Ustoupit se mělo rovněž od časového rozdělení studia na oddíl judiciální a státovědecký. Právnická fakulta měla navázat spolupráci s Vysokou školou obchodní vzájemnými přednáškami. Ve státovědeckém oddílu uvedl návrh Všehrd zavedení přednášek o současných dějinách a ústavách západních států. Všehrd se také postavil za zájmy nemajetných studujících, když v Memorandu podpořil zrušení veškerých rigorózních tax.

Memorandum o reformě právnického studia fakulturního podané odborem pro reformu právnického studia zřízeným při Spolku českých právníků Všehrd vyjádřilo podrobně názor na úpravu doktorské hodnosti. „Pokud se týče úpravy doktorské hodnosti, budiž zaveden pouhý doktorát práv. Doktorát nebudiž podmínkou přijetí žádného úřadu (ani advokacie). Podmínkou přípuštění k doktorátu jest: absolvování právnické fakulty a složení kolokvia ze základů filozofie, kterépak možno vykonati po první státní zkoušce. Podmínkou dosažení hodnosti práv budiž dále vědecká práce písemná z jakéhokoli předmětu a 1 hodinné rigorósum z příslušného oboru. Z druhých dvou ostatních oddílů necht' vykoná kandidát v jiný den než rigorósum prvé 2 rigorósa ½ hodinná, ale v týž den společně, z nichž však kterékoli popř. i obojí mohou být nahrazena vykonáním státní zkoušky z toho příslušného oboru s prospěchem všemi hlasy dobrým. Kdežto prvé velké rigorósum bude zkouškou, zda kandidát má speciální vědecké znalosti, druhá dvě rigorósa malá mají jen účel poznat, zda kandidát i v ostatní látce studijní má soustavný přehled vědecký. Výsledek posuzuje se většinou hlasů, zní buď na dobrý nebo nedostatečný. Pro uznání známky s vyznamenáním nutný je kalkul všemi hlasy dobrý.“⁸⁵

Memorandum projednala šestičlenná komise složená z profesorů právnické fakulty Heyrovského, Hennera, Vančury, Kaprase, Hobzy a Stiebera a na jednání sboru dne 21. června 1919 se děkan Vavřínek k Memorandu vrátil.⁸⁶

⁸⁵ *Archív Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze, sign. 1014–4, s. 7*

⁸⁶ *AUK, fond Právnické fakulty, inv. č. 37.*

4.3.2. Anketa prof. Augusta Miřičky a její zhodnocení

Do reformy právnického studia zasáhl v roce 1922 v Praze svým referátem na sjezdu Československých učitelů vysokých škol profesor August Miřička.⁸⁷ Usnesením sjezdu bylo ministerstvo školství a národní osvěty vyzváno, aby byl jmenován předsedou ankety, která se bude zabývat reformou právnických studií.⁸⁸ Jako nezávislý koordinátor řídil při ministerstvu zástupce delegované ze všech čtyř fakult (pražské, brněnské, bratislavské a německé). Každá z nich vyslala po třech představitelích, aby podávali podněty k reformě studia. Náměty zástupců vyjadřovaly jejich vlastní názory a fakulty mohly následně zaujmout svá stanoviska.

Autor dotazníku prof. August Miřička poslal prostřednictvím ministerstva v roce 1925 účastníkům ankety i jednotlivým fakultám Dotazník pro jednání ankety o úpravě právnického studia. Tento dotazník vznikl na základě diskusí, námětů a otázek, které vyvstaly již před vznikem Československé republiky.

Problematika byla vymezena širokým okruhem otázek, které se týkaly těchto probíraných témat: středoškolská příprava, studium in absentia, trvání právnického studia, studium historicko - právní, studium judičiální a státovědecké, forma přednášek, jednotlivé přednášky, praktická a seminární cvičení, zvláštní kurzy, otázka fakultních ústavů, otázka asistentů, mezipraxe, státní zkoušky a doktorát, zabezpečení studijních pomůcek, právní forma úpravy právnického studia a habilitace.⁸⁹

K Miřičkovu dotazníku pro jednání ankety o úpravě právnického studia byly na návrh prof. Lašťovky doplněny tyto otázky: účel a význam právnického studia, historické, pozitivní a hospodářské disciplíny nutné a účelné pro právnické vzdělání a látkový rozsah jednotlivých předmětů. Dále navrhl prof.

⁸⁷ *K tomu studie k 150. výročí narození Augusta Miřičky, profesora Univerzity Karlovy v Praze a představitele české trestněprávní vědy mezinárodního významu, viz JABLONICKÝ, Tomáš: Profesor August Miřička. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica, 2013. 124 s.*

⁸⁸ *Prof. Miřička byl jmenován v roce 1923 na návrh výboru Ústředního spolku učitelů vysokoškolských.*

⁸⁹ *POUSTA, Zdeněk: Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě, s. 256–257.*

Lašťovka přísnější speciální kolokvia k některým průpravným disciplínám, které by byly podmínkou přípuštění ke státním zkouškám. Profesor Vacek dal navíc v úvahu možnost ucházet se o přijetí ke studiu na právnickou fakultu ze strany maturantů obchodních akademií.⁹⁰

Na základě dotazníku a dodatků se účastníci ankety shodli na svých jednáních v letech 1925–1927 na závěrech, aby historicko - právní oddíl jako samostatný oddíl studia byl zrušen a historické předměty byly přednášeny současně s platným právem. Dále bylo uznáno, že poměry neumožňují budování zcela nového systému právnického studia podle cizích vzorů a reforma se bude snažit omezit vážné nedostatky stávajícího systému.

Prof. Miříčka poukázal na to, že reforma nemá být samoučelná, ale je potřeba si uvědomit dosavadní vady. Z jeho přístupu lze dovodit obecný závěr, že je nutno si klást nejdříve otázku „proč“, a teprve následně „jak“ reformovat.

Přes řadu dílčích podnětů obohacujících reformní snahy, z nichž lze uvést omezení studia in absentia, zavedení obligatorních praktických cvičení, konversatorií a seminářů nebo zřízení zvláštních ústavů, např. pro pěstování věd pomocných, nelze v Miříčkových návrzích spatřovat iniciativu příklánějící se k radikálním převratům ve studiu práv. Pokusy o reformu právnického studia prof. Miříčky lze hodnotit jako kladný konstruktivní vklad, kterým přispěl ke zlepšení fungování dosavadního systému na základě kontinuity a určité modifikace stávajících konzervativních zásad.

Určitou vadou organizované ankety bylo, že se jí zúčastnili pouze univerzitní profesori, tedy právní teoretici. Objektivitě bránily protichůdné zájmy a vzájemné vztahy profesorů, které nedovolovaly shodu a často způsobovaly osobní přístup zúčastněných. Subjektivní důvody, odlišné pohledy na otázku zkušebních tax a rovněž absence názorů odborníků z praxe znemožňovaly, aby se mohla skutečná reforma prosadit.

K anketě byla diskutována v časopise Všeherd skutečnost, že k reformě nebyli přizváni zástupci studentstva a „že se má opět rozhodovati o studentstvu bez studentstva“.⁹¹ Na tuto námitku reagoval pak příspěvek do následujícího

⁹⁰ *Tamtéž*, s. 258.

⁹¹ *Všeherd* 7, č. 3, prosinec 1925, s. 89.

čísla od jiného anonymního autora, který konstatuje: „Ke zprávě z minulého čísla ještě jednu poznámku: Její pisatel zajisté nemyslí vážně, že by ministerstvo školství mělo přizváti k anketě zástupce studentstva. Bylo by snad na místě mluvit o účasti některých z těch, kteří se otázkou zabývali, z mladé generace právníků (ovšem již vystudovaných), ale to jako znalců – hlavně proto, že mají dosud čerstvé dojmy ze svých studií a mohou podati zprávu o tom, jak dnešní studium vypadá z druhé strany –, nikdy však jako zástupci něčích zájmů.“⁹²

Přestože se dne 19. března 1926 stal v úřednické vládě Jana Černého úřednickým odborným ministrem školství a národní osvěty právě profesor pražské právnické fakulty Jan Krčmář, který díky svému působení jako univerzitní profesor a akademický funkcionář věnoval pozornost vysokému školství a především reformě právnického studia, nedošlo k přijetí podstatného reformního rozhodnutí.

Anketa se rozešla v roce 1928 z důvodu nemožnosti zaujmout v zásadních otázkách kompromisní stanoviska. Prof. Miříčka odstoupil a na jeho aktivitu navázal prof. Hobza, který navrhl, aby fakulta doporučila zapojit do všeobecné diskuse advokátní, soudcovské a notářské korporace.⁹³

4.3.3. Reformní snahy české právnické fakulty v Praze v polovině třicátých let

V reformních snahách, které v polovině třicátých let navázaly na anketu pro reformu právnického studia, ministerstvo dále pokračovalo. Návrh na reformu studijního řádu právnických zkoušek a rigoróz byl zasláný fakultám v roce 1935. Inicioval ho ministr Jan Krčmář, který opět vykonával funkci ministra školství a národní osvěty.⁹⁴

⁹² Všehrd 8, č. 4, leden 1926, s. 111.

⁹³ Prof. Hobza učinil návrh na přednášce ve spolku Všehrd dne 17. října 1928.

⁹⁴ JUDr. Jan Krčmář (1877–1950) zastával funkci ministra školství a národní osvěty ve vládě Jana Černého (1926), v obou Malypetrových vládách (1934–1935) a v Hodžově vládě do 23. ledna 1936. V tomto období došlo k tzv. insigniádě, provedení zákona č. 135/1920 Sb. z. a n. ze dne 19. února 1920, tzv. lex Mareš, o právním poměru pražských univerzit. Ministr Jan Krčmář dne 26. listopadu 1934 předal starobylé insignie české Univerzity Karlově.

Přestože byl Krčmář úzce spjat s právnickou fakultou, nepodařilo se mu prosadit připravovanou reformu právnického studia. Jak ji charakterizuje Jan Kuklík ve své monografii *Professor Jan Krčmář*, „spočívala v ubrání důrazu na historickoprávní obory v první části studia a v posílení role římského práva jako obecného základu, ze kterého měly vycházet další, především soukromoprávní obory. Krčmářovy návrhy reformy, které měly dokonce již podobu změn vnitřních předpisů, včetně rigorózního řádu, byly většinou jeho kolegů ostře odmítnuty.“⁹⁵ V tomto úsilí však se stejným zápalem pokračoval jeho kolega, profesor právnické fakulty Jan Kapras, který byl ministrem školství a národní osvěty pozdějších vlád.⁹⁶

Krčmářovy plány na reformu právnického studia byly ostře odmítnuty profesorem Wenigem. Ministerský návrh osnovy zákona, který obsahoval základní ustanovení o studiu a právnických zkouškách, a návrh osnovy vládního nařízení o podmínkách pro nabytí doktorátu práv, projednával profesorský sbor v prosinci 1935.⁹⁷

Profesorský sbor, který byl prof. Arnoštem Wenigem seznámen se stanoviskem studijní a organizační komise, odmítl ministerský návrh a označil ho za „nehodný podklad k reformě studií“.⁹⁸ Návrh byl podroben velmi tvrdé kritice z různých důvodů, významné bylo např. odmítnutí preference římského práva. Profesorský sbor požadoval, aby se do široké diskuse zapojily nejen ostatní právnické fakulty, ale i advokátní a notářské komory, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a další právnické stavovské a zájmové organizace.

Prostřednictvím studijní a organizační komise se právnická fakulta zavázala k vypracování vlastního návrhu reformy právnického studia. Tento podnět se pak stal v podstatě součástí návrhu profesorského sboru na celkovou reformu právnických studií vypracovaného roku 1936, který představil zvolený

⁹⁵ KUKLÍK, Jan: *Professor Jan Krčmář, pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. vyd., Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 5, 2008, s. 71.

⁹⁶ Prof. Jan Kapras působil ve funkci ministra školství a národní osvěty v Beranově vládě od 1. 12. 1938 do 15. 3. 1939 a v 1. a 2. protektorátní vládě (od 16. 3. 1939 do 19. 1. 1942).

⁹⁷ Zápis ze schůze profesorského sboru z 13. prosince 1935.

⁹⁸ Stanovisko profesorského sboru právnické fakulty Univerzity Karlovy viz WENIG, Arnošt: *K reformě právnických studií*, *Právník*, 1936, roč. 75, s. 1–15.

referent prof. Wenig. Návrh předložený na základě písemných vyjádření zástupců jednotlivých studijních oborů byl schválen na schůzi profesorského sboru v prosinci 1936.⁹⁹

Kritice podrobený celkový návrh představovala osnova zákona obsahující základní ustanovení o studiu a zkouškách právnických a osnova vládního nařízení o podmínkách pro nabytí doktorátu práv. Obě byly vypracované ministerstvem roku 1935. Předpokládalo se zkrácení historickoprávního studia na 2 semestry a vedle římského práva zavedení jediného historického předmětu Vývoj práva ve středověku a novověku. Dále se zaváděly dělené historické mezizkoušky, pro každou skupinu studia pak povinná praktická cvičení a konečně vědecký doktorát práv.

Návrh podaný ministerstvu školství předpokládal účast dvou zástupců z každé právnické fakulty a zástupců z praxe – z justice, státní správy, advokátních a notářských komor. Témata k diskusi se tedy týkala zařazení právní historie do počátečního období studia, délky studia, rozdělení studia do tří oddílů s mezizkouškami mezi prvním a druhým, druhým a třetím oddílem, zavedení individuálních nebo kolegiálních zkoušek či zkoušky po každém studijním roce, zachování stávajícího dualismu státních zkoušek a rigoróz. Při úvahách o reformě se kladl důraz na potřebu vědecké a systematické přípravy právnického dorostu pro život a zároveň na seznámení nadaných studentů s metodami vědeckého bádání.¹⁰⁰

Profesorský sbor provedl nejprve odmítavou kritiku těchto návrhů a 3. prosince 1936 podal většinou hlasů usnesené návrhy vlastní, které byly podkladem zákonné úpravy.¹⁰¹

Vládním nařízením č. 16 Sb. II ze dne 13. ledna 1939, o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních Sb. z. a n. republiky Česko-Slovenské, byly pokusy o reformy prvorepublikového období

⁹⁹ *POUSTA, Zdeněk: Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě, s. 263.*

¹⁰⁰ *WENIG, Arnošt: K reformě právnických studií. Právník, 1937, roč. 76, č. 2, s. 76.*

¹⁰¹ *SOLNAŘ, Vladimír: Právnická fakulta University Karlovy k reformě právnických studií. Zvláštní otisk z časopisu „Sborník věd právních a státních“, XLVIII, Praha: UK, 1948, s. 8.*

dovršeny. Akceptováním návrhů z fakult bylo tímto pomnichovským předpisem stanoveno: „Studijní doba trvá nejméně devět semestrů a je rozdělena na tři studijní oddíly: první historicko - právní, druhý judiciální a třetí státovědecký. Každý studijní oddíl má nejméně tři semestry a končí se úspěšným výkonem státní zkoušky, a to první výkonem státní zkoušky historicko - právní, druhý výkonem státní zkoušky judiciální a třetí výkonem státní zkoušky státovědecké. Studující může vstoupit do následujícího studijního oddílu teprve po úspěšném vykonání státní zkoušky ukončující předchozí studijní oddíl.“

Výše zmíněné vládní nařízení, platné na území Čech, Moravy a Slezska a podepsané dne 3. ledna 1939 prezidentem republiky Háchou, změnilo a doplnilo zákon č. 68 ř. z., o právnických a státovědeckých studiích ze dne 20. dubna 1893, ve znění zákona č. 290 z. a n., o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek ze dne 27. května 1919.¹⁰² Vládní nařízení se stalo základem úpravy platné na Slovensku, zatímco v českých zemích působilo jen krátce a po osvobození pozbylo novým vládním nařízením č. 9/1945 Sb. účinnosti.

4.4. Závěr

Všechny významnější návrhy prvorepublikového období se hleděly vypořádat s jedním ze základních nedostatků právní úpravy, jenž byl poněkud nepřesně označován jako studium in absentia. Podstatou často kritizovaného nešvaru, který daleko přetrvával prvorepublikové období, nebylo ani studium in absentia; šlo především o to, že se na právnických fakultách ve větším rozsahu než na jiných vysokých školách rozmohla nežádoucí praxe. Docházelo totiž k tomu, že se mnozí studenti nevěnovali studiu na fakultě, ale v čase určeném pro studium se zabývali jinými aktivitami.

Reformy volaly po nápravě především zpřísněním příliš liberalistické úpravy právního studia a zároveň prohloubením studia zvláště státovědeckého. Byly učiněny návrhy dělit studium do kratších časových období uzavřených zkouškami. V případě těchto pokusů hrozilo narušení přirozených souvislostí mezi jednotlivými částmi právního řádu a navíc se

¹⁰² *Dále nařízení podepsali předseda vlády Beran a ministři vlády Chvalkovský, Fischer, Kalfus, Kapras, Krejčí, Šádek, Syrový, Eliáš, Čipera, Feierabend, Klumpar a Havelka.*

protiargumentovalo, že příprava na zkoušku neznamená vždy prohloubení studia. Toho lze spíše dosáhnout návštěvou seminářů a cvičení, které zkoušky v krátkých intervalech v podstatě přerušují. Naopak může vzniknout nebezpečí sice podrobné znalosti oddělených úseků, ale chybět bude komplexní pohled na problematiku v její celistvosti a schází prohlubování schopnosti právníckého myšlení.

Návrhy doporučující jedinou mezizkoušku oddělující přípravné studium (obecné a historickoprávní) od vlastního studia platného práva se jevíly přijatelnějším východiskem za podmínky, že se uplatní účinné způsoby docílit toho, aby studenti studovali i v druhém oddílu studia. Podporujícími prostředky měla být povinná kolokvia, vhodná úprava přednášek a povinná a kontrolovaná cvičení, která by po způsobu jakýchsi právníckých laboratoří či klinik učila posluchače v menších skupinách umění právníckého usuzování a vyjadřování.¹⁰³

Doporučení zakázat výdělečné činnosti znemožňující studium a zavést cvičení k prohloubení studia byla základem výrazných reformních snah, jimiž se měly právnícké fakulty, pro mnohé studenty jen ústavy k provádění zkoušek, změnit na skutečné právnícké školy. Bylo zdůrazněno, že prodloužení studia nemůže přinést pozitivní výsledek, pokud nebude dána záruka, že doba určená ke studiu bude studenty skutečně využita.

V návrzích byla kritizována nejen forma a délka studia, ale výtky se dotýkaly zejména potřeby klást větší důraz na studium pozitivního práva a na spolupráci s praxí. V neposlední řadě bylo voláno po osobnějším kontaktu studenta a učitele, který studium in absentia znemožňovalo. Požadovalo se odstranění nechvalných tzv. repetitorských škol¹⁰⁴ a prodávání a půjčování studijních materiálů ke zkouškovým otázkám jednotlivých učitelů, včetně očekávaných odpovědí.

¹⁰³ SOLNAŘ, Vladimír: *Právnícká fakulta University Karlovy k reformě právníckých studií. Zvláštní otisk z časopisu „Sborník věd právních a státních“*, XLVIII, Praha: UK, 1948. 8 s.

¹⁰⁴ Tzv. nalejvárna, „parazitická parafakulta pana Čečelína“, byla všeobecně profesorským sborem ostře kritizována a profesoři hledali cesty, jak proti ní bojovat. K tomu např. KNAPP, Viktor: *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. 1. vyd., Praha: Prospektrum, 1998, s. 30.

Prvorepublikové právní předpisy odrážely starou rakouskou právní úpravu, a po roce 1918 neproběhla důsledně reforma studijního řádu právnických fakult, tak aby reflektovala československý demokratický ústavní život a rozvoj státní správy.

Určitá nedůslednost respektování tohoto demokratického vývoje vedla ke kritickým polemikám vyústujícím ve zpracování Návrhu na reformy studijního řádu, právnických zkoušek a rigoróz ve formě zákona s odůvodněním, a dalších norem souvisejících. Nedostatkem bylo, že nerelektovaly požadavky ohledně studijních oborů, státních zkoušek a vymezení povinných předmětů. Tyto oblasti, spolu s délkou studia, jeho formami a praktickými dopady na výuku, byly podrobně diskutovány v četných rozpravách, které ovšem neměly vždy objektivní charakter. Často nesly i pečeť subjektivních individuálních přístupů výrazných osobností různých vědních disciplín.¹⁰⁵

Významní představitelé oborů tvořící učitelský sbor reprezentovali profesorský systém, ve kterém bylo složité prosadit zásadnější reformu studia. Jak shrnuje František Weyr ve svých pamětech: „Žádná z těchto dílčích reforem neobešla se ovšem bez prudkého odporu profesorů dotyčných předmětů, poněvadž se ukázalo, že každý ordinář zcela pravidelně a bezvýjimečně pokládá svůj vlastní vědní předmět (a zkušební), ne-li vůbec za nejdůležitější ze všech, tedy aspoň za tak důležitý, že naprosto nelze připustiti žádné jeho upozadování (na příklad zkrácením týdenních přednáškových hodin a podobně).“¹⁰⁶

Konfrontací závěrů s Knappovými a Weyrovými paměťmi, lze ověřit, že po celé prvorepublikové období se projevoval příklon či tendence k postupnému zkracování historickoprávního období. Další významnou skutečností byla snaha přizpůsobit výuku větší potřebě praxe. Z řady pramenů rovněž vyplývá dominantní význam profesorského systému a vysokoškolské autonomie i ve vztahu k zabezpečení výuky a kvalifikačnímu růstu učitelů. Habilitace probíhaly dosti obtížně a asistenti bývali dosti dlouho v závislé pozici. Někteří

¹⁰⁵ *V pamětech si postěžoval k soustavným snahám reformátorů prof. Weyr: „V posledních letech ztratil jsem veškerou naději, že se dožiji jakéhokoliv jen poněkud pronikavějšího uskutečnění tohoto tak usilovně sledovaného hnutí...Nekonečné referáty, dotazy, schůze, porady a ankety se po celá ta léta tak usilovně střídaly a opakovaly, že jen nejarputilejším reformátorům nepřešla přitom chuť k další součinnosti.“ Viz WEYR, František: Paměti. 2. Za republiky (1918–1938). 1. vyd., Brno: Atlantis, 2001, 109 s.*

¹⁰⁶ *Tamtéž, 109 s.*

se snadněji dostávali k samostatné vědecké a pedagogické práci na mimopražských právnických fakultách, jejichž dynamika rozvoje byla dána možnostmi neukotvené tradice.¹⁰⁷

Výuku v prvorepublikovém období lze celkově hodnotit i přes určité kritické výhrady jako kvalitní a systémový proces formovaný konzervativní právní tradicí rakousko-uherského mocnářství. Demokratický právní systém s vysokou právní kulturou dokázal výborně připravit absolventy právnické fakulty k tradičním právnickým povoláním a k výkonu úřednické činnosti ve státní správě. Na brněnské fakultě se kladl více než jinde důraz na potřebu „ryze teoretického pěstování věd právních“.¹⁰⁸ Ovšem i ostatní fakulty měly kromě dobrovolných přednášek semináře, které byly přípravou na vědeckou práci, něco na způsob studentské vědecké odborné činnosti.¹⁰⁹ Studium bylo považováno za náročné zejména vysoce kladenými požadavky na paměť studentů a jejich samostatnost v průběhu organizace výuky na fakultě.

¹⁰⁷ KNAPP, Viktor: *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. 1. vyd.. Praha: Prospektrum, 1998, s. 24.

¹⁰⁸ WEYR, František: *Paměti*. 2. *Za republiky (1918–1938)*, s. 111.

¹⁰⁹ KNAPP, Viktor: *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*, s. 28.

5. Druhá světová válka

5.1. České vysoké školy

I když se o organizaci právnického studia v období první republiky velmi hovořilo, k urychlené reformě, která ovlivnila poměry právnického studia, došlo až v autoritativním režimu druhé republiky vládním nařízením z 13. 1. 1939, č. 16/1939 Sb. II, o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, vydaným na základě zmocňovacího ústavního zákona z 15. 12. 1938, č. 330/1938 Sb. z. a n.¹¹⁰ Zatímco se méně diskutovala samotná reforma studia, pozornost se stále více obracela k událostem ve společnosti, které zasahovaly jak život fakult a profesorského sboru, tak osudy jednotlivých učitelů.

Po okamžicích mnichovské zrady nastala dramatická situace, která zasáhla rovněž personální vztahy na vysokých školách. Vládní nařízení s mocí zákona č. 32/1939, vydané na základě zmocňovacího ústavního zákona, stanovilo bez ohledu na akademické svobody mimořádná personální opatření. Nařízení umožňovalo převedení profesorů na jiné vysoké školy či obory, stanovení dovolené s čekatelným či nařízením trvalého odpočinku.

Ze Slovenska přišli na základě rozhodnutí slovenské autonomní vlády zpět čeští profesori a byla snížena hranice odchodu do penze. Tlak Německa uplatňovat norimberské zákony¹¹¹ přiměl vládu dne 21. ledna 1939 k přijetí usnesení O židovských příslušnících ve státních službách, na jehož základě byli z univerzitního života odstraněni židovští profesori a docenti. Další krok v

¹¹⁰ Zákon platný jen v českých zemích prodlužoval studijní dobu na nejméně 9 semestrů a rozděloval ji na tři studijní oddíly: historickoprávní, judičiální a státovědecký. Vládní nařízení z 10. 2. 1939, č. 31/1939 Sb. II, vydané k provedení tohoto nařízení s mocí zákona, stanovilo podrobnosti a vládní nařízení z 10. 2. 1939, č. 66/1939 Sb. I na tuto úpravu navazovalo změnou rigorózního řádu na fakultách věd právních a státních.

¹¹¹ Podle vymezené definice z prováděcího nařízení k zákonu o říšských občanech z 14. 11. 1935, vydaného říšským ministerstvem vnitra na základě zákona o říšských občanech, byl židem ten, kdo pocházel podle rasy od tří úplně židovských prarodičů. Za žida byl považován také židovský míšenec pocházející od dvou úplně židovských prarodičů (židovský míšenec prvního stupně) a židovský míšenec s jedním židovským prarodičem (židovský míšenec druhého stupně). Pojem žid byl chápan na rasovém základě, kritérium náboženské příslušnosti sloužilo pouze jako pomůcka pro určení rasové příslušnosti.

„řešení židovské otázky“ a systematickém vylučování židů z veřejného života¹¹² protektorátu byl učiněn vyhlášením vládního nařízení ze 4. července 1939. Toto nařízení se vztahovalo kromě jiných povolání a oblastí rovněž na učitele a soukromé docenty na vysokých školách.¹¹³

Po násilné okupaci fašistickým Německem dne 15. března 1939 a následném vyhlášení protektorátu Čechy a Morava odešli někteří významní profesori do emigrace. Dnem zahájení druhé světové války 1. září 1939 proběhla vlna zatýkání českých představitelů a deportace do koncentračních táborů. S vytvořením úřadu říšského protektora souvisí jmenování vlády v čele s generálem Aloisem Eliášem dne 27. dubna 1939, a to místo dosavadní vlády Rudolfa Berana. V zemi se začal formovat komunistický a demokratický domácí odboj. Demokratický proud odboje, který se vytvářel v nejtěsnější součinnosti se zahraniční emigrací v čele s E. Benešem a svými východisky byl blízký bývalé hradní politice, reprezentovaly především tři organizace: Politické ústředí, Obrana národa a Petiční výbor Věrní zůstaneme.¹¹⁴ Z právnické fakulty s Petičním výborem Věrní zůstaneme úzce spolupracoval prof. Zdeněk Peška, který byl vedoucím právní komise tohoto orgánu a připravil pro Edvarda Beneše návrh řešení národnostní otázky. S civilní skupinou Obrana národa měl z fakulty kontakt Arnošt Wenig, který byl ve spojení s Aloisem Eliášem a Otakarem Klapkou.¹¹⁵

V květnu 1939 byl děkanem právnické fakulty zvolen profesor Antonín Hobza, avšak s tím, že jeho funkční období potrvá jeden měsíc a pak odejde do penze, jak to požadovalo ministerstvo. Již dne 7. září 1939 se konala další volba, v níž byl na školní rok 1939/1940 zvolen děkanem profesor Arnošt Wenig, i když v seznamu přednášek, které bylo potřeba včas vytisknout, je jako děkan na akademický rok 1939/1940 uveden profesor Hobza. Profesor Wenig

¹¹² Z asi 640 předválečných židovských advokátů spadajících pod Advokátní komoru pro Čechy se vrátilo na první valnou hromadu advokátní komory konanou dne 17. června 1945 pouze 21 advokátů. K tomu DRÁPAL, Jakub: *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamill Resler – obhájce K. H. Franka*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2014, s. 65.

¹¹³ PETRŮV, Helena: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1941)*. 1. vyd., Praha: Sefer, 2000, s. 80, 98–99, 132 a násl.

¹¹⁴ MARŠALEK, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2012, s. 146.

¹¹⁵ PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 28.

byl vhodným kandidátem pravděpodobně z důvodu dobré znalosti německé právní kultury ještě z dob studií a pro osobní vztahy s řadou významných osobností politického života země.¹¹⁶

V červnu 1939 ministerský předseda Alois Eliáš odmítl podepsat protižidovská opatření prosazovaná říšským protektorem a rovněž se na říšského protektora obrátil s protestem proti zákazu vydávání spisů T. G. Masaryka. Nálada českého obyvatelstva v duchu odporu proti nacismu a vlastenecké snahy o národní svobodu se projevila na podzim při demonstraci u příležitosti svátku 28. října. V Žitné ulici byl zasažen student medicíny Jan Opletal, který dne 11. listopadu 1939 svým zraněním podlehl. Samospráva Hlávkovy koleje, ve které byl Jan Opletal místopředsedou, dala podnět k manifestačnímu rozloučení, konanému v Praze dne 15. listopadu 1939.

Stranou těchto dramatických událostí nezůstali ani studenti a vyučující z právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.¹¹⁷ Ještě před pohřbem, dne 14. listopadu, došel do Hlávkovy koleje kondolenční projev profesora J. Drachovského, odborníka na finanční právo a státní účetnictví, který v dopise napsal: „Milí přátelé, se zármutkem jsem nahlédl do úmrtního oznámení, které jste mi právě poslali. Vynikající student, dobrý náš člověk a ušlechtilý syn svých rodičů za tragických událostí a vyprázdniv kalich utrpení do dna, odešel tam, kde není utrpení a kde veškerá slza bude z oka setřena. Ale jsem přesvědčen, že nejen zachováte Opletalovi vřelou vzpomínku, ale také, že jeho oběť přinese ovoce. A toto vědomí necht' nám posílí vůli a přinese nám útěchu...“¹¹⁸

Spolu s profesorem Josefem Drachovským se svolením ministerského předsedy Eliáše byl účastníkem rozloučení s Janem Opletalem v kapli

¹¹⁶ PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 1, 1999, 22 s.

¹¹⁷ PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova...*, s. 67–78.

¹¹⁸ Dále uvádí Tomáš Pasák ve své knize *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova* na str. 67 a 68 k prof. Drachovskému informaci, že v červnu 1939 bylo rozhodnuto, že za rok odejde do penze. V lednu 1942 se stal po prof. Janu Kaprasovi předsedou Národní rady české (do 19. 1. 1942 byl Jan Kapras též ministrem školství a národní osvěty) a 23. ledna 1944 se stal prof. Drachovský předsedou ligy proti bolševismu. V říjnu 1944 byl zatčen gestapem, neboť udržoval spojení s neaktivnějšími spolupracovníky odboje doma a v zahraničí. Pro svou propagandistickou činnost v době heydrichiády a za předsednictví v české lize proti bolševismu byl prof. Drachovský postaven před Národní soud.

patologického ústavu a ve smutečním průvodu přes Albertov děkan právnické fakulty prof. Arnošt Wenig.¹¹⁹ Připojil se k studentům právnické fakulty, kteří opustili přednáškové síně fakulty a odešli hromadně na pohřeb, jak oznámil toho dne děkanovi telefonem vrátný fakulty Červenka.

Následný demonstrační průvod po smutečním obřadu čítající asi pět tisíc studentů vyjádřil protifašistické smýšlení českého národa. K bouřlivému vývoji toho dne došlo kolem poledne i před právnickou fakultou Univerzity Karlovy.

Před budovou se zformovalo slavnostní shromáždění zhruba 150 studentů nejen právnické fakulty, ale i filozofické fakulty a dále hlavně posluchačů Českého vysokého učení technického, jehož součástí byla i Vysoká škola zemědělského a lesního inženýrství. Sřetenem s okupační nacistickou mocí zde vyvrcholil průvod studentů, kteří před fakultou zpívali národní vlastenecké písně a státní hymnu. Ministr vnitra Josef Ježek, který se na pokyn ministerského předsedy Aloise Eliáše dostavil na místo incidentu, se dozvěděl, že byl demonstranty napaden třicetiletý fotografující Němec. Zároveň zjistil, že přední část právnické budovy byla uzavřena příslušníky SS a bylo mu sděleno, že uvnitř provádějí kontrolu němečtí vojáci. Děkan fakulty Wenig se snažil překazit vniknutí Němců na fakultu a perlustraci studentů argumentací o akademické půdě. Byla mu však pouze povolena přítomnost při kontrole na fakultě, stejně jako se prohlídky mohl účastnit rektor UK prof. Bedřich Hrozný (na fakultě byl rektorát UK) a ministr vnitra Ježek. Někteří pronásledovaní studenti se zachránili před gestapem tím, že se stali účastníky přednášky prof. Turečka, který na dotaz Němců tvrdil, že všichni posluchači byli v sále přítomni již od počátku přednášky. Rovněž děkan prof. Wenig vystoupil velmi odvážně, neboť vyzval Němce, aby odešli z akademické půdy.¹²⁰ Několik studentů opustilo také fakultu zadním vchodem do Břehové ulice. Prameny uvádějí, že příslušníci SS vyvedli z budovy tři zatčené a v okolí zatkli dvacet osob. Zatčení

¹¹⁹ WENIG-MALOVSKÝ, Arnošt: *Na právnické fakultě dne 15. listopadu 1939*, *Lidová demokracie* 16. 11. 1945, Praha.

¹²⁰ *Děkanovo statečné chování přímo v budově právnické fakulty potvrdilo svědectví JUDr. Vladislava Brože a JUDr. Stanislava Ehliha. K tomu PŘIBYL, Zdeněk: Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 1, 1999, s. 65–67.*

byli převezeni na Pankrác, kde byli zbiti. Šest z nich bylo do Vánoc propuštěno, ostatní byli drženi v koncentračním táboře Terezín do roku 1942.¹²¹

Studenti právnické fakulty se účastnili demonstrací již předtím i v jiných částech města, jak dokládá zaznamenaná vzpomínka pamětníka JUDr. Stanislava Ehlichy o příhodě na rohu Národní a Spálené ulice, kde v hloučku studentů spojenými silami převrhli opuštěný služební černý mercedes K. H. Franka střechou dolů.¹²²

Studentské demonstrace ze dne 28. října a 15. listopadu 1939 byly záminkou k uzavření českých vysokých škol na základě vyhlášky říšského protektora ze dne 17. listopadu 1939.¹²³ Odvetou bylo v době mezi sedmou a sedmnáctou hodinou 17. listopadu 1939 bez soudu popraveno v ruzyňských kasárnách Heinricha Himmlera devět studentských představitelů: právníci Josef Adamec, Jaroslav Klíma, Bedřich Koula a František Skorkovský a dále Josef Matoušek, Marek Frauwirth, Jan Černý, Jan Weinert a Václav Šafránek, zejména stoupenci bývalé národně demokratické strany (později Národní sjednocení).¹²⁴

Na uzavření českých vysokých škol reagovalo dne 20. listopadu 1939 ministerstvo školství a národní osvěty. Ministr Jan Kapras¹²⁵, rovněž profesor právnické fakulty, právní historik vyučující dějiny práva na území Československé republiky, předal předsednictvu ministerské rady zvláštní memorandum k obnovení jisté činnosti vysokých škol, především vědecké a výzkumné činnosti. Dne 29. listopadu 1939 při jednání na úřadu říšského protektora za účasti zástupců českých vysokých škol Bedřicha Hrozného,

¹²¹ PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*. 1. vyd., Praha, Karolinum, 1997, s. 72–73, dále *Zpráva o persekuci českého studentstva, zavření vysokých škol a studentském odporu proti nacismu*. In *17. listopad, odboj československého studentstva Praha: Ústřední Svaz Československého Studentstva v Praze, 1945*, s. 136.

¹²² PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*, 64 s.

¹²³ *Tento den byl v Londýně dne 16. listopadu 1941 vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva*.

¹²⁴ PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, s. 102 a 103.

¹²⁵ *Profesor Urfus v knize „Právní dějiny na pražské právnické fakultě“ hodnotí politické působení profesora Kaprase: „Kapras, jako mnoho jiných profesorů, byl veřejně a politicky činným. Mimořádnou pozornost věnoval rozvoji školství. To byla jedna z příčin, která jej dovedla do křesla ministra tohoto rezortu v protektorátní Eliášově vládě. Přestože se svého úkolu zhostil se ctí a nezadal si, byla jeho památka tím dotčena a samozřejmě dotčen byl tím nepřímo i jeho vědecký odkaz.“ (URFUS, Valentin: *Právní dějiny na pražské právnické fakultě*. 1 vyd., Praha: *Memorabilia iuridica sb. 3, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Ediční středisko*, s. 107.)*

rektora Univerzity Karlovy, Antonína Engla, rektora Českého vysokého učení technického a Arnošta Weniga, děkana právnické fakulty Univerzity Karlovy, přistoupili Němci na některé drobné úpravy v opatřeních.¹²⁶

Z řad profesorů německých vysokých škol byli ustanoveni pro jednotlivé fakulty, příp. vysoké školy, němečtí komisaři, pro ústavy právnické fakulty byl stanoven komisařem Wilhelm Weizsäcker.¹²⁷ Němečtí komisaři nebyli podřízeni ministerstvu školství a národní obrany, podléhali K. H. Frankovi a podávali mu návrhy k zahájení výzkumné činnosti. Ministr Kapras se postavil proti postupu německých komisařů a okupační moci. V červenci 1940 protestoval, že „nejenom hmotný inventární majetek českých vysokých škol je zabírán pro německé vysoké školy, ale spolu s ním i vysloveně duševní majetek těchto škol, jaký představují knihovny, sbírky preparátů, diagramů, strojů a přístrojů budované v mnohých případech po generace jako celoživotní dílo českých vědeckých pracovníků“¹²⁸.

I přes tyto protesty zůstaly univerzity uzavřeny a záměrem Němců nebylo nechat toto rozhodnutí pouze dočasně po dobu tří let, naopak směřovali k úplné likvidaci vysokých škol. Pokračovalo se v zatýkání nejen studentů, ale i vysokoškolských učitelů, někteří se zachránili emigrací. Obětí nacistů z pražské právnické fakulty se stal Vladimír Hora, docent ústavního práva. Byl jedním z 28 docentů a profesorů Univerzity Karlovy, kteří byli během okupace popraveni, zahynuli v koncentračních táborech či zemřeli bezprostředně na následky věznění.¹²⁹

Během války byly postiženy zatýkáním či zahynuly tisíce vysokoškolských studentů. Jen v důsledku události uzavření českých vysokých škol bylo zatčeno a deportováno do koncentračního tábora Sachsenhausen téměř 1 200¹³⁰ studentů Karlovy univerzity. Po zabrání pražské právnické fakulty bylo profesorům dovoleno si vzít své věci až po mnoha týdnech. Budova byla

¹²⁶ PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, s. 121.

¹²⁷ Wilhelm Weizsäcker (1886–1961), právní historik a představitel německé právní vědy meziválečného Československa, byl děkanem právnické fakulty německé univerzity,

¹²⁸ PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, s. 130.

¹²⁹ PETRÁŇ, Josef, (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 57.

¹³⁰ Z různých pramenů lze vyčíst odlišná čísla. Uváděný počet se pohybuje mezi 1100 až 1200 studentů. Poslední zatčený student byl propuštěn z koncentračního tábora Sachsenhausen v březnu 1943. Řada studentů se nevrátila vůbec.

obsazena oddíly SS a velitelství jednotek SS pro Čechy a Moravu si zde zřídilo sídlo. Po příslibu Emanuela Moravce Reinhardu Heydrichovi, že české vysoké školy nebudou otevřeny, byly vytesané hákové kříže v kamenech na průčelí budovy právnické fakulty již definitivní a objevovaly se pak ještě na dobových snímcích z poválečného období.

Rovněž brněnská fakulta byla postižena pomnichovskými poměry. Z rasového důvodu musel odejít Jaroslav Stránský, dále byl penzionován Bohumil Baxa a František Vážný, do Prahy přešel Karel Engliš. Stejně jako v Praze po zavření vysokých škol zabrala i brněnskou fakultu okupační nacistická moc. V budově fakulty se usídlilo gestapo, Kounicovy koleje se staly mučírnou. Zasedal zde také stanný soud, který vynášel rozsudky proti českým vlastencům.

Se studenty sdíleli podobně tragický osud učitelé. V roce 1942 byl popraven Bohumil Baxa v Praze – Kobylisích za svou protifašistickou činnost v Obraně národa a ve stejném roce byl umučen prof. Jan Vážný v koncentračním táboře Manthausem.¹³¹ Obětí spojeneckých náletů se stal v roce 1944 doc. Karel Gerlich a na úplném konci války při náletu na Brno zahynul dne 13. dubna 1945 také civilista profesor Jaromír Sedláček.¹³² Dále během války zemřel prof. František Vážný st., profesor Jaroslav Kallab a doc. Josef Kepert. Vyšetřování a nacisty věznění byli pro domnělou účast na přípravě nové ústavy František Weyr a Jan Kramář.¹³³ Nechvalně se do historie země a fakulty zapsal Jaroslav Krejčí, protektorátní ministerský předseda a ministr spravedlnosti, který byl po válce obviněn z otevřené kolaborace s nacisty.¹³⁴

¹³¹ SCHELLE, Karel: *Masarykova univerzita. Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 35.

¹³² STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 4, 2000, 34 s.

¹³³ WEYR, František: *Paměti*. 3. *Za okupace a po ní (1939–1951)*. 1. vyd., Brno: Atlantis, 2004. s. 32–36

¹³⁴ *Protektorátní vláda v čele s Jaroslavem Krejčím a ministrem školství a lidové osvěty Emanuelem Moravcem jmenovaná dne 19. ledna 1942 se vyznačovala otevřeným kolaborováním s Němci a odlišovala se od předchozí vlády v čele s Aloisem Eliášem, zatčeným dne 27. září 1941. Z iniciativy E. Moravce, jak uvádí ve své knize Pod ochranou hákového kříže P. Maršálek, dle poválečného svědectví K. H. Franka vycházela řada podnětů nejen k převýchově českého národa za účelem říšského uvědomění a k potlačení československého historického a státního vědomí, ale především k potírání činnosti a*

V závěru je možno z uvedeného vyvodit, že většinu postojů učitelů a studentů obou právnických fakult je možno hodnotit pozitivně. Nelze zapomenout, že řada jednotlivců z akademických kruhů se stala příkladem hrdinství českých lidí v době nesvobody.

5.2. Německá univerzita v Praze

V období druhé světové války po zavření vysokých škol německými okupanty dne 17. listopadu 1939 se možnost univerzitního studia na našem území omezila pouze na německou univerzitu v Praze a na pražskou a brněnskou německou techniku. Německé vysoké školy v protektorátě Čechy a Morava byly na základě Hitlerova nařízení z 2. srpna 1939 převzaty do přímé říšské správy. Na druhé straně v péči protektorátního ministerstva školství zůstala stále se rozšiřující síť ostatních německých škol.¹³⁵ Českým studentům, popř. příslušníkům protektorátu bylo na německých vysokých školách zakázáno studovat výnosem z 28. prosince 1939 a 21. října 1940.

Německá univerzita si po letech politických bojů se zadostiučiněním přisvojila název po Karlu IV.¹³⁶ Pražské prostředí, ve kterém česká a německá společnost navzájem koexistovala, spolu navíc s početně, ale i intelektuálně výraznou německy hovořící židovskou skupinou – menšinou v menšině, předurčovalo vývoj složité národnostní situace a vznik nacionalistických konfliktů. Právě pražská židovská inteligence stavěla Prahu skutečně na úroveň kulturních metropolí své doby.¹³⁷

Jak shrnula Alena Míšková v publikaci *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945* „antisemitismus nebyl mezi profesory německé univerzity v Praze v době první republiky zakořeněn a mezi studenty se

propagandy zahraničního odboje. K tomu MARŠALEK, Pavel: Pod ochranou hákového kříže. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2012, s. 156 a násl.

¹³⁵ MARŠALEK, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže*, s. 83.

¹³⁶ *Univerzita Karlova musela vydat německé univerzitě insignie, které podle zákona č. 135/1920 Sb. z. a n., z 19. února 1920, patřily Univerzitě Karlově. V dubnu 1945 byly na konci války tyto starobylé insignie z Prahy vyvezeny, spolu s nejstaršími listinami, nejvýznamnějšími archiváliemi z univerzitního archivu před rokem 1882 a nejdůležitějšími spisy z registratury německé univerzity. Zatímco vyvezené cenné přístroje z laboratoří se v pohraničních oblastech Bavorska našly, pátrání po insigniích, nejstarších privilegiích a archiváliích bylo marné. Ztracené věci se univerzitě zpět nevrátily.*

¹³⁷ *K tomu např. v beletristické rovině v poslední době ECO, Umberto: Pražský hřbitov, 1. vyd., Praha: Argo, 2011, s. 466.*

prosazoval pomalu, i když u jedné její části kontinuálně. Vedle antisemitských podněcovatelů, jakými byl například Kleo Pleyer či San Nicoló,¹³⁸ kteří zdůrazňovali rasový přístup, sehrála v prvních antisemitských bouřích mezi studenty roli i obava z budoucí konkurence schopných lékařů a právníků. Tomuto strachu rovněž nahrávala na jedné straně hospodářská krize a na druhé straně skutečnost, že nacionalističtí studenti přicházeli především z chudého pohraničí, zatímco pražští židovští studenti pocházeli často z lépe situovaných rodin.¹³⁹ Kromě zbavení se konkurence jim vyhovovala také možnost spolurozhodovat. Tedy nejen ekonomicko-politické, ale i výrazné sociologicko-psychologické momenty tvořily součást vnějších hybatelů navenek jednolitých národnostních střetů veřejného života.

Charakteristickým rysem pražské německé univerzity byl vysoký podíl studentů a profesorů židovského původu.¹⁴⁰ Univerzita měla v předválečném období zhruba pětinu židovských studentů a více než třetinu židovských profesorů. V období po Mnichovu rasový antisemitismus na německé univerzitě plně zvítězil. Rozhodnutím autoritativního režimu československé vlády, že všichni vyučující židovského původu přestanou vykonávat státní službu, byla tato univerzita tvrdě zasažena arizací.¹⁴¹

Při oficiálním „odžidovštění“ univerzity bylo „uvolněno“ (původně na dovolenou) celkem 77 vyučujících, a to z právnické fakulty 8, z lékařské fakulty 41, z filozofické fakulty 9 a z přírodovědné fakulty 17 učitelů.¹⁴² Lze doložit, že minimálně 12 z nich zahynulo v koncentračních vyhlazovacích táborech a ghettech a minimálně 6 se dožilo osvobození. Mezi vědci „uvolněnými na

¹³⁸ I když vztahy mezi kolegy a studenty pražské německé univerzity a Univerzity Karlovy byly minimální a skoro se nestýkali, existovaly mezi nimi jisté kontakty a spolupráce. Svědčí o tom např. účast romanisty profesora Miroslava Boháčka v letních semestrech 1919/1920 a 1920/1921 na papyrologických cvičeních profesora San Nicoló, které v době studií navštěvoval.

¹³⁹ MIŠKOVÁ, Alena: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2002, s. 28.

¹⁴⁰ Na německou univerzitu v Praze se uchýlili ve třicátých letech emigranti z Říše, kteří byli z rasových důvodů pronásledováni nacistickým režimem (např. Hans Kelsen). Politickým vývojem v Československu se toto řešení stalo pouze dočasným.

¹⁴¹ Arizací byli kromě učitelů zasaženi i žáci na nižších vzdělávacích stupních. Židé byli rovněž vyloučeni z návštěvy německých středních škol výnosem ministerstva školství a národní kultury z 12. července 1939 a židovští žáci byli vyloučeni také z německých obecních škol.

¹⁴² MIŠKOVÁ, Alena: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*, s. 48.

dovolenou“ nejsou uvedeni penzionováni učitelé a ti, kteří museli odejít z politických důvodů.¹⁴³ Citelný dopad na personální situaci vlivem arizace se do konce světové války nepodařil na německé univerzitě odstranit. Z původního profesorského sboru zůstala na konci války menší polovina.

Během války z důvodu pražských stížností na nedostatek právníků nařídil spěšným dopisem dne 12. října 1944 říšský ministr pro vědu, aby byly od zimního semestru 1944/1945 právnické fakulty univerzit v Praze a Vídní sloučeny. Tato jednání však ustala a plánované sloučení se nerealizovalo.¹⁴⁴

Devastující byly rovněž říšské zásahy ve vztahu ke studentům. Z necelých dvou tisíc byla odhadována politicky aktivních a angažovaných asi desetina studentů. Citlivé byly zásahy v důsledku válečného nasazení. Seznam přednášek na letní semestr 1945 byl uveden přílohou seznamu studentů, kteří zemřeli „hrdinskou smrtí v boji za vůdce, národ a říši“. Tento seznam čítající 120 jmen¹⁴⁵ nedostudovaných studentů mohl být zřejmě dalšími událostmi konce války rozšířen.

Přestože se ještě 5. května 1945 na německé univerzitě promovalo, byla ze strany českého obyvatelstva již jen nenáviděným symbolem odepíraného práva na vzdělání a nacistické perzekuce. Její zrušení dne 18. října 1945 Dekretem presidenta republiky o zrušení německých vysokých škol se zpětnou platností k datu zavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 bylo tečkou za její existenci.

5.3. Válečné důsledky

Po pohnutých letech války se již v červnu 1945 podařilo na pražské právnické fakultě konsolidovat poměry vzniklé uzavřením vysokých škol a obsazením budovy velitelstvím SS. Od června vypisoval děkanát zkouškové termíny a 11. července již byla zahájena pravidelná výuka.¹⁴⁶ Od posluchačů se vyžadovalo povinné překládání osvědčení o národní spolehlivosti.

¹⁴³ *Tamtéž*, s. 49

¹⁴⁴ *Tamtéž*, s. 177

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 187

¹⁴⁶ *URFUS, Valentin.: Právnická fakulta. In PETRÁŇ, Josef, (ed.) : Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998, sv. 4, s. 71.*

Profesorský sbor v letech 1945–1947 se skládal z řádných a mimořádných profesorů a docentů, téměř jako před 17. listopadem 1939. Prvním poválečným děkanem byl Jan Matějka, který byl za války několik let vězněn. Vystřídal ve funkci bývalého děkana Arnošta Weniga, jemuž nacisté vězněním podlomili zdraví.¹⁴⁷ Počátkem zimního semestru 1945/46 sestával profesorský sbor z 23 řádných a mimořádných profesorů a 8 docentů. Obětí fašismu se stal Vladimír Hora (ústavní právo). Během války zemřeli profesori Karel Laštovka (správní právo), Karel Milota (trestní právo a proces), Otakar Sommer (římské právo) a František Vavřínek (ústavní právo). Nacisté věznili a odsoudili profesora Arnošta Weniga (obchodní a směnečné právo), Jana Matějku (správní právo) a profesora Zdeňka Pešku (ústavní právo).

Sbor se rozšířil o profesory z bratislavské fakulty Vratislava Buška (církevní právo) a Bohuslava Tomsu (právní filozofie). Mimořádní profesori Miroslav Boháček (římské právo),¹⁴⁸ Ladislav Vošta (mezinárodní právo) a Jan Matějka (správní právo) byli na základě znovu předloženého návrhu jmenováni řádnými profesory Univerzity Karlovy. Po znovuotevření českých vysokých škol byla urychleně vyřízena tato nová jmenování, neboť původní předválečné návrhy byly zmařeny dramatickými okolnostmi války. Zrušila se protektorátní rozhodnutí ministerstva školství a osvěty, kterými byli dáni profesori do trvalé výslužby¹⁴⁹ nebo na dovolenou s čekatelstvím.¹⁵⁰ Činnost na fakultě byla naopak odepřena členům protektorátní vlády prof. Kaprasovi, prof.

¹⁴⁷ Po zavření vysokých škol se na Magistrátu hlavního města Prahy účastnil Arnošt Wenig protifašistického odboje v tzv. Klapkově skupině (prováděl ilegální transakce spojené s financováním protinacistického odboje). V roce 1940 byl gestapem zatčen a německým soudem v roce 1942 odsouzen pro velezradu na doživotí, od čtyřicátých let se stáhl do ústraní. K tomu PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 1, 1999, s. 74–75.

¹⁴⁸ Profesor Miroslav Boháček se vrátil po pětiletém působení z Bratislavy do Prahy už v roce 1933 a byl mimořádným profesorem.

¹⁴⁹ Např. profesor Jan Krčmář se k 8. srpnu 1945 vrátil do profesorského sboru fakulty s přiznaným ročním platem 112 000 korun. Byl jmenován „ředitelem práva soukromého“ a stal se promotorem prvních slavnostních promocií, které se po válce na fakultě konaly. K tomu KUKLÍK, Jan: *Profesor Jan Krčmář, pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 5, 2008, 105 s.

¹⁵⁰ Ministerstvem školství a osvěty bylo např. k datu 8. srpna formálně zrušeno rozhodnutí, kterým byl dán na dovolenou s čekatelstvím profesor Miroslav Boháček. (K tomu STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*, s. 31.)

Drachovskému a docentům Háchovi, Klimentovi, Havelkovi a docentce Veselé.¹⁵¹

Rovněž brněnská fakulta v prvních týdnech svobody rychle obnovila svou činnost. Profesor Čáda¹⁵², který byl pověřencem Národního výboru fakulty, dokládá tuto skutečnost v korespondenci s přítelem profesorem Boháčkem.¹⁵³ Hovoří o studijních úlevách a výukových kurzech diferencovaných pro předválečné absolventy, předválečné posluchače a válečné maturanty a navrhuje jednozkouškovou státnici a rigorózum.

Zatímco před válkou příchodem ze Slovenska získala brněnská fakulta profesora Vratislava Buška, národohospodáře Cyrila Čechráka, právního historika Rudolfa Rauschera¹⁵⁴ a formálně pak i konstitucionalistu Zdeňka Pešku, po válce již tito učitelé odešli a neobnovili profesorský sbor. Na brněnskou fakultu se nevrátili ani Karel Engliš a František Rouček působící na jiných vysokých školách a rovněž ministři Jaroslav Stránský a Adolf Procházka, kteří našli po návratu do vlasti uplatnění ve veřejném a politickém životě. Z důvodu kolaborace byli navíc vyloučeni kromě ministerského předsedy Krejčího další členové profesorského sboru - Rudolf Dominik a Rudolf Wierer.¹⁵⁵

Brzké oživení přišlo navázáním na výuku danou předválečným právním rámcem. To bylo umožněno vládním nařízením č. 9 o přechodných opatřeních na českých vysokých školách ze dne 25. května 1945, kterým se stanovilo, že právní poměry českých vysokých škol se řídí předpisy platnými dne 29. září 1938. Ustanovení § 2 tohoto nařízení zmocňovalo ministra školství a osvěty učinit v přechodné době správní cestou odchylkou od platných předpisů všechna

¹⁵¹ POUSTA, Zdeněk.: *Právnícká fakulta*. In PETRÁŇ, Josef, (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998, sv. 4, s. 370 a násl.

¹⁵² *Osudy brněnské právnícké fakulty v období války jsou doloženy v publikaci Zdeptané právo* (viz CVETLER, Jiří; ČÁDA, František: *Zdeptané právo 1939–1945*. 1. vyd., Brno: Právnícká fakulta Masarykovy univerzity, 1949. s. 22).

¹⁵³ STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*, s. 34.

¹⁵⁴ *Jak uvádí profesor Vojáček profesor Rudolf Rauscher zemřel dne 6. listopadu 1941 na infarkt, krátce po domovní prohlídce, kterou v jeho bytě provedlo gestapo.*

¹⁵⁵ VOJÁČEK, Ladislav: *Brněnská právnícká fakulta v meziválečném období let 1918–1939*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010, s. 216 a 242.

opatření potřebná k zahájení a další činnosti vysokých škol a k urychlení studia. Jednalo se zejména o studijní úlevy pro studující, kterým bylo znemožněno studium uzavřením českých vysokých škol v letech 1939 až 1945. Tímto poválečným vládním nařízením pozbylo účinnosti i vládní nařízení č. 16 Sb. II z roku 1939.

Ministerstvo školství a osvěty výnosem předložilo v červenci 1945 právnickým fakultám konečnou úpravu studijních a zkušebních úlev - podrobné předpisy pro právnické fakulty. Úlevy se týkaly posluchačů zapsaných v zimním semestru 1939/40. Studenti, kteří vykonali před 17. listopadem 1939 historickoprávní zkoušku, mohli žádat o dřívější připuštění ke státním zkouškám a rigorózu. Úlevy se týkaly rovněž maturantů z válečných let. Ti, kteří se zapisovali po osvobození, mohli být dříve připuštěni k judiciální a státovědecké státní zkoušce nebo rigorózu. Stanovilo se, že státní a rigorózní zkoušky se konají jako dílčí zkoušky, v libovolném pořadí a veřejně. Na tato rozhodnutí měla vliv i manifestace, která se uskutečnila dne 18. července 1945 ve dvoraně právnické fakulty, zúčastnilo se jí asi 12 tisíc studentů.¹⁵⁶

Odborová rada učitelů vysokých škol působící při Ústřední radě odborů vyzvala profesorské sbory k reformě vysokých škol, právnická fakulta vyslala profesory J. Matějku, T. Saturníka a V. Solnaře, kteří se podíleli na vypracování společných zásad k všeobecné diskusi.

5.4. Závěr

I když se doba války a zavření vysokých škol jevila jednoduše v práci zpracovatelná pouhým stručným odkazem na skutečnost, že se žádné pokusy o reformu vzdělávání neuskutečnily, přistoupilo se po úvaze k řešení věnovat se tomuto období se stejnou důkladností jako obdobím jiným. Nastavení zrcadla v obtížné a dramatické době národa a mezních životních situacích jednotlivých aktérů, slibovalo najít nejen odraz velikých událostí v osudech skutečných

¹⁵⁶ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2004, s. 86.

postav právnické fakulty v jejich historických souvislostech, ale dávalo i naději dostat se až na dřev a zachytit podstatu věcí. K tomu je potřeba doznat, že čím byl úmysl autorky odhodlanější a snaha seznamovat se s dobovými fakty upřímnější, tím méně jednoznačně byly spatřovány kontury hrdinů, ale i těch poražených.

V této části práce je tedy koncentrovaněji odkazováno k pramenům s vědomím, že mnoho z toho, o čem je pojednáno, zasáhlo osud právnické fakulty, její učitele a studenty, jak to tyto zdroje přesněji zachycují. Z uvedeného je však možno dostatečně doložit, že obě právnické fakulty byly bohaté osobnostmi, které v tragických okamžicích sehrály významné role na svých místech a zastávaných pozicích, a to i z pohledu historie celé země. Postoje fakult jako svébytných institucí lze pak hodnotit - v obdobích, kdy byla možná aspoň minimální aktivita - pozitivně za jejich konzistentní snahy, které spoluutvářely stabilizující prvky v národním zápase. Pražská právnická fakulta se pak významně podílela úlohou některých svých učitelů přímo nebo prostřednictvím Univerzity Karlovy na retardační politice českého státu.

V závěru je možno shrnout, že je zde ještě mnoho příležitostí k vědeckému bádání, které bohužel již překročuje rámec této práce. Lze konstatovat, že válečné období pražské a brněnské právnické fakulty bylo součástí historických událostí celé země. Soudit ty, kteří neobstáli, nebo oslavovat ty, kteří stáli jako vítězové, je stejně těžké jako hodnotit dějiny samotné.

Pokud jde o hodnocení české právní vědy v období nacistického okupačního režimu (1939–1945), lze ocenit její odstup od nacistických doktrín, a to jak z důvodu uzavření českých vysokých škol, tak i vlivem německé perzekuce některých významných právních vědců. Pavel Maršálek ve své monografii zabývající se okupačním nacistickým režimem uvádí: „Pročítáme-li se pak odbornou literaturou - knihami a časopisy - z doby okupace, zaujme nás nezaujatý, nehodnotící styl většiny prací. V nich byl obvykle jen suše vylíčen stav právního řádu a autor zcela ustupoval do pozadí. Málo kritické bývaly z pochopitelných důvodů recenze nacistických knih a jiných počinů, ale i zde se objevovaly výjimky. Pochlebování nacistickému právu a právní vědě se

objevovalo zřídka (např. v dílech kolaborujících právníků, jako byl J. Kliment).¹⁵⁷ Stejně je nahlíženo i na projevy antisemitismu. Po válce byly opatrnost a tichý nesouhlas vystřídány otevřenou kritikou nacistické právní vědy.

V každém případě je potřeba konstatovat, že k uvedenému kladnému hodnocení české právní vědy a postojům právnické veřejnosti jako celku přispěly i akademické kruhy právnických fakult. Nešlo tedy opomenout osobní angažovanost některých významných profesorských osobností, stejně jako statečnost studentů v demonstrativních vystoupeních na podzim 1939.

¹⁵⁷ MARŠALEK, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2012. s. 133.*

6. Poválečný vývoj

6.1. Návrh Turečkovy reformy

Výrazným reformním počinem byl v roce 1946 nákladem Spolku čs. právníků Všehrd knižně vydaný podrobně koncipovaný návrh profesora Josefa Turečka¹⁵⁸ s jeho úvodním věnováním - „věnováno studentstvu“. Prof. Tureček návrh předložil jako vládní předlohu zákona, doslovně publikovaný zákon, výnos ministra školství a osvěty o studijním řádu pro právnické fakulty univerzit a přílohu tohoto výnosu.

Reformě prof. Turečka se práce věnuje rozsáhle nejen proto, že vládní předloha zákona zahrnovala problematiku komplexně a v celé šíři kontroverzních otázek, ale i proto, že návrh obsahoval hlavní trendy a určitou společenskou objednávku tohoto neklidného období. V neposlední řadě je významná i skutečnost, že samotní pamětníci Turečkova děkanského působení vzpomínají právě na důraz jeho poválečných snah nastolit nové poměry, které jsou s pouťorovým převratem na fakultě spojovány právě s touto reformou.

Jak uvádí ve svých vzpomínkách prof. Stanislav Kučera: *Hned na počátku se v prvním ročníku začala realizovat tzv. Turečkova reforma. Tento profesor, který se stal nově děkanem, také zahájil výuku slovy: „Kdybych u vás zahajoval přednášky ještě před nedávnou dobou, předložil bych vám ke studiu tuto knihu.“ A zvedl ruku, v níž držel Corpus iuris civilis. „Ale že se doba změnila, přicházím k vám drže v ruce sice útlou, nicméně významnou knížku. Paní a pánové, toto je nový zdroj vašeho studia – Ústava 9. května.“*¹⁵⁹

Prof. Tureček, člen komunistické strany, se ostře postavil proti většinovému názoru, který hájil profesorský sbor a vystoupil s kritikou starého studijního řádu a jeho drobných změn. V odůvodnění návrhu na reformu

¹⁵⁸ Josef Tureček (1900–1979) v roce 1946 publikoval teoretickou přednášku „Právo, křivda a neprávo“, jejíž obsah mu nedodal vážnosti ani mezi marxisticky orientovanými studenty. Během svého působení za komunistického režimu se nemohl věnovat církevnímu právu, přednášel proto v rámci právních dějin některé kapitoly z římského práva a vedl výběrový seminář „poměr státu a církvi“ (viz TRETERA, Jiří Rajmund: *Konfesní právo a církevní právo*. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 1997, 331 s.).

¹⁵⁹ KUČERA, Stanislav: *Sine ire et studio, Právnická fakulta vážně i vesele*. 1. vyd., Praha: samizdat, 2001, s. 4.

předkládá zásady zvědečtění studia, zásadu hospodárnosti studia, zásadu zživotnění studia a zásadu zlidovění studia a odbyrokratizování studia, zásadu veřejnosti studia a bezplatnosti studia.¹⁶⁰

Prof. Tureček deklaroval důsledný zánik zkušebních tax a spravedlivé honorování profesorů. Zasazoval se, aby byly fakultní přednášky přístupné veřejnosti. Ve smyslu odbyrokratizování předložil v návrhu zrušení všech vysvědčení (např. kolokvijní, státnicová, rigorózní, seminární, imatrikulační listy, institut absolutorii, index s památkovými podpisy profesorů atd.) a navrhl zachovat jenom diplomy o akademických hodnostech a posluchačovu studijní knihu – index. Brojil rovněž proti testování studijní knihy.

Jeho návrh vycházel vstříc studentům zejména v požadavku dílčích (jednooborových) zkoušek, rušil kolektivní čili víceoborové zkoušky a podvojnost neboli duplicitu zkoušek.¹⁶¹ Prof. Tureček zdůvodňoval, že „dosavadní systém, při kterém státní zkoušky nenahrazují přísných zkoušek doktorských a naopak, a při kterém každý koná zkoušky obou druhů, znásobuje nutnou nezákonnost zkušebního řízení, již sebou přináší víceoborové neboli kolektivní zkoušky“.¹⁶²

Prof. Tureček v odůvodnění kritizoval kolektivní zkoušky proto, že sborové neboli kolektivní rozhodování není dodržováno, neboť počet kandidátů na fakultách vzrostl a stalo se nemožným, aby úplná komise zasedala u téhož kandidáta po celou dobu zkoušek. Argumentoval, že ustanovení o kolektivních zkouškách se stala neživotnými, neboť předsedající spatří kandidáta až v okamžiku, kdy mu oznamuje výsledek zkoušky.

Zachovány jsou v návrhu přísné zkoušky doktorské - rigorózní zkoušky, které se podle návrhu mají konat ze všech příslušných oborů najednou

¹⁶⁰ TUREČEK, Josef: *Reforma Právnického studia*. 1. vyd. Praha: Edice Spolku československých právníků „Všeherd“, 2. sv., 1946. s. 67.

¹⁶¹ *Podvojnost zkoušek znamenala výkon státní zkoušky teoretické a přísné zkoušky doktorské zásadně ze stejných předmětů, přičemž přísná zkouška doktorská nenahrazovala teoretickou státní zkoušku a obráceně. Státní zkouška teoretická se požadovala pro výkon státní správy a jiné veřejné služby. Na právnické fakultě Karlovy univerzity byla duplicita zkoušek odstraněna a dílčí zkoušky zavedeny hned po květnovém povstání vládním nařízením z 25. 5. 1945, č. 9/1945 Sb. z. a n., o přechodných opatřeních na českých vysokých školách.*

¹⁶² TUREČEK, Josef: *Reforma Právnického studia*, s. 76

(víceoborová zkouška) před kolegiem podle zásady sborovosti (kolektivní zkouška). Prof. Tureček uváděl, že je nemožné vzkřísit vědecký význam doktorátu, pokud je tento doktorát uzákoněn jako podmínka výkonu praktických povolání. Zároveň v odůvodnění konstatoval v souladu s názorem autorky práce, že nelze připustit, aby na právnické fakultě byl zrušen doktorát, zatímco na jiných fakultách (např. na medicíně) by byl ponechán jako podmínka způsobilosti k praktickým povoláním.

Pokud jde o zživotnění studia, zmínil prof. Tureček v odůvodnění svého návrhu Košický vládní program, politickou výchovu a složitý život přítomnosti. Převratný byl požadavek, aby se dějiny práva přesunuly do druhé studijní poloviny s důrazem na historickoprávní hledisko, bez něhož nelze kriticky hodnotit platné právo. Dosavadní stupňovité neboli oddílové studium (dvoustupňové studium - oddíl dějin práva a oddíl platného práva, nebo dříve trojstupňové studium – oddíl historickoprávní, judiciální a státovědecký) navrhol Tureček zrušit a nahradit studiem plynulým, s poměrně samostatnými vědecky konstruovanými jednotlivými právními obory.

Prof. Tureček dále navrhol, aby délka právnického studia probíhala v osmi bězích. Seřazení jednotlivých studijních oborů předkládá tak, aby byly odposlouchány přednášky z těchto hlavních právních oborů: v prvním běhu – všeobecná státověda, československé ústavní právo a statistika, v druhém běhu – národní hospodářství, ve třetím běhu – československé právo soukromé a sociologie práva, ve čtvrtém běhu – správní věda a československé právo správní a finanční věda a československé právo finanční, v pátém běhu – československé právo obchodní a směnečné a československé civilní právo procesní, v šestém běhu – československé právo trestní a dějiny československého práva, v sedmém běhu – mezinárodní právo, konfesní právo a dějiny římského práva veřejného a soukromého, a v posledním – osmém běhu – československé právo pracovní, zemědělské právo, vojenské právo a dějiny práva slovanských národů.

V návrhu počítal prof. Tureček s regulací přijímaných studentů ke studiu v souladu s plánovaným hospodářstvím prostřednictvím desetiměsíční pomaturitní praxe v úřadě, veřejném či soukromém podniku, kterou by mohl

podle reformy v případě nadbytku právníků ministr školství a osvěty zkrátit nebo popř. prodloužit až na dvojnásobek jejího trvání.

Závěrem lze shrnout: Návrh reformy prof. Turečka nebyl přijat ve své navržené podobě, přesto byl poměrně výrazným impulsem ve všeobecné debatě poválečného období. Velmi důrazně a pronikavě reflektoval řadu myšlenek a témat, jež zaznívaly především ze strany studentstva. Reformní nálada poválečných let, vliv moderního praktického života, ale především tlak nových mocenských struktur podporovaly snahu změnit systém právníckého studia, který přetrvával z dob dávno minulých. Levicové proudy se snažily vymanit z tradičních přístupů, na které bylo pohlíženo s despektem a podezřením z reakcionářství. Sbor pražské právnícké fakulty byl až na výjimky profesorů z řad členů komunistické strany (prof. Procházka, prof. Vaněček a prof. Tureček) považován za příznivce reakčního pohledu. Bylo připravováno prostředí pro změnu politického systému, jehož součástí právnícká fakulta musela být. Turečkova reforma byla vítaným přispěním k budování základny dalších revolučních sil v souladu se společenskou objednávkou posilování mocenských pozic komunistické strany.

V zásadě lze konstatovat, že některé z jeho návrhů se v další zákonné úpravě uplatnily (např. zrušení kolektivních zkoušek a zavedení dílčích zkoušek). Celkově však navržená reforma nerespektovala předešlý vývoj a obsahovala řadu nekompetentních změn (např. přesunutí historického studia do druhé poloviny studia nebo nekonceptní rozdělení studia dle jednotlivých předmětů).

6.2. Předúnorový vývoj

Stranou iniciativ nezůstával ani spolek Všehrd, který vyvíjel snahu o komplexnější návrhy reforem, do nichž by byli zahrnuti i studenti, na které se výnos ministerstva školství a osvěty o studijních a zkušebních úlevách nevztahoval. V akademickém roce 1945/1946 navrhoval Všehrd, aby nová úprava obsahovala dílčí zkoušky a odstranila se duplicita zkoušek. Dále se

požadovalo žádáno, aby kandidáti II. státní zkoušky mohli tuto zkoušku složit již poté, co byla látka přednesena, a nemuseli čekat až na absolutorium.

V druhé polovině roku 1946 se rozvířila veřejná debata a začal se projevovat tlak studentstva, které se angažovalo intervencemi u představitelů politických stran. Iniciativami v parlamentu a politizací otázky se docílilo, že byla tato problematika projednávána vrcholnými státními orgány. Jednání v kulturním výboru Ústavodárného národního shromáždění se účastnil jako přizvaný expert profesor právnické fakulty Vladimír Solnař. Vyslovil se, že i prof. Tureček, který důsledně ve svém návrhu z roku 1946 zastává princip dílčích zkoušek, u rigoróz dává přednost principu kolektivních zkoušek. Dále se Solnař stavěl proti předčasnému zkoušení během semestru a upozorňoval na rozpory a neúplnosti vládní předlohy.¹⁶³ Na základě usnesení vlády z července 1946 bylo rozhodnuto o sjednocení právních předpisů vysokých škol ministerstvem školství a osvěty. To mělo předložit v průběhu dvou let návrhy na reformu studia a studijních řádů.

Problematika dílčích zkoušek byla řešena Opatřením vlády č. 14/1947 Sb. z. a n., o státních a o přísných zkouškách doktorských na fakultách věd právních a státních ze dne 14. února 1947 zveřejněným po lednové stávce studentů.¹⁶⁴ Vláda nařídila podle § 1 odst. 2 a § 7 zákona ze dne 20. dubna 1893, č. 68 ř. z., o právnických a státovědeckých studiích a o státních zkouškách, že státní zkoušky a přísné zkoušky doktorské se budou konat dílčími zkouškami z jednotlivých zkušebních předmětů. Podle nové úpravy dílčí zkoušky ze zkušebních předmětů historickoprávní státní zkoušky a historickoprávní přísné zkoušky doktorské se měly konat v posledních čtyřech týdnech třetího semestru. Dílčí zkoušky z předmětů judiciální a státovědecké státní zkoušky a jí odpovídající přísné zkoušky doktorské se měly konat nejdříve v posledních čtyřech týdnech posledního semestru. Na požádání mohl kandidát konat dílčí zkoušky z několika nebo i ze všech zkušebních předmětů téže státní zkoušky nebo přísné zkoušky doktorské v jeden den. Pokud kandidát

¹⁶³ Viz *Zápis zasedání kulturního výboru ÚNS ze dne 4. 3. 1947, s. 4. Archiv PS P Kult. výbor ÚNS.*

¹⁶⁴ *Na právnické fakultě došlo v lednu 1947 ke stávce studentů a k pasivní rezistenci posluchačů třetího semestru.*

nesložil dílčí zkoušku ani napotřetí, nemohl být již nikdy ke zkoušce připuštěn, ani mu nemohlo být nostrifikováno studium v zahraničí.¹⁶⁵ Opatření vyvolalo kritiku. Měnilo totiž ustanovení zákonné úpravy (zák. č. 68/1893 ř. z. a zák. č. 290/1919 ř. z.), pouhým vládním nařízením, což odporovalo demokratickým právním zvyklostem. Navíc měl akt propagandistický charakter, jímž se vládnoucí levice snažila získat studenty.

Přestože dne 12. února 1947 bylo podepsáno memorandum o právnických zkouškách a profesorským sborem pražské právnické fakulty byly vysvětleny parlamentu a vládě negativní důsledky této změny, došlo k přijetí tohoto opatření.¹⁶⁶ V memorandu se uvádělo, že současné zkoušky podle platného studijního řádu jsou „základní podmínkou úspěšné výchovy našich právníků, dílčí zkoušky pak bez celkové reformy studia by se staly ohrožením jeho úrovně.“ Dílčí zkoušky bez cvičení memorandum považovalo za pouhá kolokvia a namítalo, že dílčí historickoprávní zkoušky by již „neplnily úkol vyloučení studentů nezpůsobilých ke studiu“.¹⁶⁷ Odpor profesorského sboru ani politická podpora ze strany samotného ministra dr. Stránského nedokázaly zvrátit zavedení dílčích zkoušek.

Na Masarykově univerzitě, jak se vyjádřil v Ústavodárném národním shromáždění profesor právnické fakulty Václav Chytil, „se studentstvo nestavělo za dílčí zkoušky takovým způsobem, jako studentstvo pražské“.¹⁶⁸ Postup v otázce studijních úlev podle vládního nařízení č. 9/1945 Sb. byl na brněnské fakultě mnohem rigoróznější než na fakultě pražské.

Zatímco se vedly diskuse o dílčích zkouškách, probíhaly přednášky obdobně jako v předválečném období s tím, že byla zvýšená pozornost

¹⁶⁵ Tímto byl zaveden institut, který se objevuje již v ustanovení § 33 a 34 výnosu ze dne 16. dubna 1856, č. 54 ř. z., a § 6 výnosu ze dne 6. října 1858, č. 178 ř. z. Zde bylo upraveno, že kandidáti, kteří byli opětovně reprobováni, nesmějí být již připuštěni k dalšímu opakování. Toto však bylo za tři roky zrušeno výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 7. října 1859, č. 186 ř. z. (viz POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*. 1. vyd., Praha: vlastním nákladem autorovým, 2010, 124 s.).

¹⁶⁶ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2004, s. 88.

¹⁶⁷ PETRÁŇ, Josef, (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 374 a s. 375.

¹⁶⁸ *Zápis zasedání kulturního výboru ÚNS ze dne 4. 3. 1947*, s. 3. *Archív PS P Kult. výbor ÚNS*.

věnována mezinárodnímu právu veřejnému, které bylo zařazeno mezi obligatorní předměty.

V atmosféře poválečného nadšení byly předválečné ročníky zvýhodněny nejen prozatímními studijními úlevami, shovívavějším přístupem examinátorů, ale i sociálně ekonomickými opatřeními. Přes nepříznivou hospodářskou situaci republiky se ve velké míře vyšlo studentům vstříc také v záležitosti zkušebních a jiných tax a zavedením státních podpor nemajetným. Důsledkem byl nedostatek financí na provoz fakulty, což pocítili i profesori, kteří přišli o zkušební taxy. Navíc se fakulta potýkala s velkým přílivem zájemců o studium.¹⁶⁹

Profesorský sbor právnické fakulty byl složením svých členů (až na tři komunistické profesory) tradičně založen konzervativně a demokraticky. Řada učitelů patřila k pravicovým oporám prvorepublikových politických kruhů. V Seznamu přednášek na právnické fakultě v letním semestru 1947–48¹⁷⁰ je kromě výčtu profesorů a docentů s jednotlivými právními obory, které vyučují, uvedena i adresa jejich trvalého bydliště, z čehož lze usuzovat, že většina z nich měla svými majetkovými poměry daleko k proletářskému revolučnímu entuziasmu.¹⁷¹

Přesto se jako výraz vděčnosti osvoboditelům a projev poválečné atmosféry celé společnosti projevilo několik aktivit na podporu Sovětského svazu. K těmto prosovětským iniciativám patřil jednomyslný souhlas profesorského sboru s návrhem prof. Hobzy, aby byl předválečný korespondent moskevské Pravdy a poslanec KSČ JUDr. Vladimír Procházka jmenován řádným profesorem pro obor Sovětská ekonomie a právo (přednášky Dějiny

¹⁶⁹ Na právnické fakultě se počet studentů zapsaných v akademickém roce 1939/1940 zvýšil z 1876 na 5987 studentů, kteří byli zapsáni v akademickém roce 1945/1946. K tomu PETRÁŇ, Josef, (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 375.

¹⁷⁰ *Seznam přednášek na právnické fakultě v letním semestru 1947–48*, Praha: Nákladem akademického senátu Univerzity Karlovy, 1948. 15 s.

¹⁷¹ *Dokladem solidních majetkových poměrů profesorů právnické fakulty je skutečnost, že většina uváděla trvalé bydliště na prestižních pražských adresách jako Pařížská ulice, Ořechovka, Bubeneč, Na Hřebenkách, Vinohrady apod. Například luxusní byt na Hradčanech v ulici Na valech po zemřelém prof. Otakaru Sommovi měl být poskytnut Vladimíru Clementisovi postavenému pod policejní dozor (viz STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*, 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 4, 2000. s. 44).*

sovětské ekonomiky a Sovětský hospodářský řád). O jmenování Vladimíra Procházky usiloval v roce 1945 ministr školství Zdeněk Nejedlý, a to v souvislosti s plněním Košického vládního programu. Zřízení stolice práva a ekonomiky Sovětského svazu neodpovídalo dosavadním zvyklostem zařazení látky o platném právu a ekonomice cizího státu.¹⁷²

Další akcí prosovětské podpory, ale i dokladem neporozumění poměrům v Sovětském svazu, byl návrh na udělení doktorátu honoris causa sovětskému teoretikovi trestního práva Vyšinskému, angažovanému v politických procesech třicátých let, který sovětská vláda nepřijala.

Určité napětí způsobovaly spory mezi komunistickými členy profesorského sboru ve vztahu k jeho většině, a to zejména v problematice dílčích zkoušek. Urážlivá kritika v projevu Václava Kopeckého na plénu ÚV KSČ, ke které došlo v souvislosti s udělením doktorátu honoris causa prof. Karlu Englišovi brněnskou fakultou, byla rovněž zdrojem sporných stanovisek a důvodem rozdělení profesorského sboru.

Za výraz setrvání na demokratických principech lze považovat odvážné vystoupení některých členů profesorského sboru proti kampani Komunistické strany Československa za změnu rozsudku Národního soudu v Praze nad členy protektorátní vlády. K nutnosti respektovat nezávislý soud a k nedotknutelnosti principů demokratického právního státu se veřejně vyjádřili prof. Matějka, prof. Solnař a prof. Wenig-Malovský.¹⁷³

Přes určité vnitřní rozpory mezi profesory a zjevné prosovětské akty profesorského sboru, kterými se projevovala loajálnost vládě, převažovalo v tomto období přirozené respektování principů univerzitní autonomie.

¹⁷² Vladimír Procházka byl angažovaným levicovým publicistou a překladatelem (díla Shawa, Feuchtwangera a Steinbecka). Stal se doktorem práv a žil určitý čas v Sovětském svazu. Právnická fakulta ho 14. listopadu 1945 jednomyslně navrhla ministerstvu školství na řádného profesora, ačkoli mezi jeho pracemi o ekonomii a právu bylo jen „několik, které používaly vědeckou metodu“. Jeho zastánce prof. Hobza omlouval nedostatek Procházkovy akademické kvalifikace podrobnou znalostí „veřejné správy sovětského Ruska“. (Viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita. Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 64 – odkaz na dopis děkana Jana Matějky Zdeňkovi Nejedlému z 14. listopadu 1945, AČAV, pozůstalost Z. Nejedlého, č.k. 31).

¹⁷³ PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*, 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 1, 1999, s. 91.

6.3. Závěr

Období od počátku druhé světové války a německé okupace do únorového převratu a převzetí moci komunisty lze rozdělit jako na protichůdná období, která v sobě nesou téma důstojné vysokoškolské autonomie prvorepublikového demokratického vývoje. V době války došlo zavřením vysokých škol nacisty k zjevné a násilné negaci hodnot svobodného akademického života v kontextu popření národní svobody a kontinuity národního vývoje. Protifašistickým odbojem a působením českých vlasteneckých sil byla myšlenka národní vzdělanosti a svobodného univerzitního vzdělání živá jako výraz osvobozeneckých snah porobeného národa.

Po těžkých dobách války a porážce fašistického Německa se na krátký čas opětovně projevila renesance svobodného myšlení a projevů akademické svobody. Univerzitní život se vrátil na svou demokratickou cestu, včetně širokého rozvoje činnosti spolků v duchu předválečného období. Další vývoj již pak nemohl směřovat ke stabilizaci a hlubšímu navázání na období první republiky vlivem podmínek, které přinesla změna politických sil ve společnosti. Únorovým komunistickým převratem byla rakousko-uherská tradice vysokého školství rozvíjená demokratickými silami ve společnosti na dlouhá léta přerušena.

Profesorský sbor v letech 1945–1948 vystupoval uvážlivě a apoliticky. Demokratické postoje nenarušily ani výše zmíněné události či určitá naznačená rozhodnutí, která byla motivována sympatiemi k osvoboditelům. Tyto projevy byly vnímány v rovnováze s politickými akty konzervativních sil, které vyjadřovaly úctu k akademickým svobodám a autonomii vysokých škol. Příkladem a projevem těchto postojů byl návrh fakulty na udělení čestného doktorátu Edvardu Benešovi.¹⁷⁴

Kapitolu svobodných reformních snah na dlouhá desetiletí uzavírá zvolení profesora právnické fakulty JUDr. Karla Engliše¹⁷⁵ rektorem Univerzity

¹⁷⁴ Pocta byla dr. Edvardovi Benešovi udělena dne 15. prosince 1945 na Pražském hradě, promotorem byl prof. Jan Krčmář.

¹⁷⁵ Prof. Karel Engliš (1980–1961) - prvorepublikový ministr financí a guvernér Národní

Karlovy. Jeho projev dne 3. října 1947, na prvním řádném zasedání akademického senátu Univerzity Karlovy v novém školním roce, je zapsán do dějin Univerzity Karlovy. Cituji vzácné myšlenky prof. Engliše o svobodě myšlení, které se mohly zanedlouho poté v pohnutých dobách stát pro mnohé podporou a povzbuzením. Na druhé straně jsou ale i dokladem, že moudrá slova nejsou dostatečným varováním před silou nezkušené politické naivity – ani tentokrát nemohla na dalším politickém vývoji nic změnit. Nadčasově platná slova profesora Engliše si zaslouží být citována v plném znění:¹⁷⁶

„Ujímám se zde svého úřadu v pokoře, vědom jsa sobě své nedostatečnosti k tomuto vysokému úřadu, jak jsem již vyznal v profesorském sboru právnické fakulty, když se jednalo o mou kandidaturu na úřad rektorský. Toto vědomí mne vede k uctivé prosbě, abyste byli ke mně shovívaví a svými vzácnými vědomostmi a zkušenostmi mě podpírali, protože konečně všechno, co se stane, bude naším společným dílem, naší společnou chloubou i solidární odpovědností.

Slibuji Vám, pánové, že se podle svých skromných sil přičiním, aby správa naše, která stojí před velikými problémy jubilejního roku a uprostřed velkých reforem školní vzdělanosti, uspěla, a ona uspěje, bude-li se opíratí o dobrou vůli nás všech, a o velký náš společný cíl, jímž jest nejvyšší vzdělanost v národě a pokrok ve vědeckém úsilí. Chci býti přitom vždy nestranným a objektivním a chci navenek býti pouze mluvčím vašeho smýšlení jako celku.

Avšak podle vlastního přesvědčení budu hájiti svobody, nezávislosti a autonomie univerzity, svobody učení a nezávislosti profesorů a učitelů univerzitních proti každému vlivu, který by chtěl míti školu ve svých službách a ve svých poutech, protože jsem přesvědčen, že jen svobodné hledání a hlásání pravdy a dobra je nejsilnější službou vědě a národu, také zárukou jeho vývoje k nejvyšším ideálům, za nímž spěje. Půjdeme tak ve šlépějích velkých učitelů této univerzity Husa a Masaryka. Pravdou sloužíme dobrou národa i demokratické myšlence, jejímž jádrem je svobodně myslící člověk. Jsem přesvědčen, že v tomto dojdou všeobecného vašeho souhlasu, ale šel bych i sám.

banky československé, poslanec národní demokracie, národohospodář a filozof.

¹⁷⁶ PETRÁŇ, Josef, (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 264 – 265.

Budeme-li však solidární, není moci, která by mohla zdolati naši vůli ke svobodě.

Nejde o patos, nýbrž o velkou dobu hledání ideálů, soužití mezi lidmi a národy, nových ideálů spravedlnosti a kultury, a jde o to, aby v mlze tohoto hledání neuhasl světlo pravdy. Univerzita chce být v čele všude tam, kde chce hledat spravedlnost a nové ideály národa, které nás spojují s minulými generacemi v jedno národní a kulturní společenství, bez něhož není národního vědomí jako není vědomí mého „Já“ bez paměti, chce být při tom se svým věděním a odhodláním mluvit pravdu. Tradice a hodnocení spravedlivé toho, co bylo před námi, vůle ke svobodě a pravdě není reakce, nýbrž je pravým základem pokroku. Budme svobodní a pravdiví, a budme i silní.

Q.B.F.F.F.Q.S. “

Karel Engliš jako rektor Univerzity Karlovy osobním příkladem projevil svou statečnost. V době, která o hrdiny nestála. A není větší statečnosti než naplnit osobní svobodu skrze odpovědnost a povznést myšlenku vznešeného ideálu přijetím povinnosti, která je volbou, ne nevyhnutelností.

7. Období socialistického právníckého vzdělávání

7.1. Situace po únorovém převratu

Zcela jiná situace nastala po únorové revoluci, když komunistická strana převzala vedoucí úlohu ve společnosti. Jednalo se o diskontinuitu a zásadní změny, které se promítly na vysokých školách zejména ve společenskovedních oborech. Po Únoru 1948 se vytvořila nová síla: komunističtí studenti a aspiranti. Byli relativně nekontrolovatelní, idealističtí, nemilosrdní a krutí.¹⁷⁷

Vysoké školy a zejména právnícké fakulty pocítily rychlý a významný dopad těchto politických změn, které se projevily zrušením akademických svobod a omezením spolků. Právo bylo z důvodu mocenských snah předním cílem zájmu komunistů. Diskontinuita se výrazně projevila ve struktuře a personálním složení vysokých škol, zejména v jejich administrativě, ve jmenování funkcionářů a profesorů, zavedením kurzů marxismu-leninismu¹⁷⁸ a otevřeným deklarováním snahy zavést sovětský model.

Pražský Ústřední akční výbor Národní fronty pro vysoké školy, který byl zřízený k potrestání kolaborantů a „reakcionářů“, se skládal z více než tuctu studentů, několika dělníků a pěti komunistických profesorů (Julius Dolanský, Radim Foustka, Arnošt Kolman, Miroslav Valouch a Josef Tureček). Z tohoto orgánu vznikl vysokoškolský výbor KSČ, jenž řídil stranickou politiku v oblasti vysokých škol do začátku padesátých let.¹⁷⁹ K odstranění některých významných členů profesorského sboru se přistoupilo již dne 25. února 1948.¹⁸⁰

¹⁷⁷ CONNELLY, John: *Zotročená univerzita, Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956. 1. české vyd., Praha: Karolinum, 2008. s. 231.*

¹⁷⁸ *Od počátku výuky marxismu-leninismu se množily zprávy, které upozorňovaly na nízkou úroveň přednášek a na těžkosti s účastí studentů. Bylo takřka nemožné najít dostatek kvalifikovaných učitelů, objevily se stížnosti na neschopnost učitelů marxismus-leninismus učit (viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita, Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956. s. 341–343).**

¹⁷⁹ CONNELLY, John: *Zotročená univerzita. Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956. s. 210.*

¹⁸⁰ *Ještě v průběhu únorových událostí byli vyloučeni z fakulty prof. Vratislav Bušek, prof. Karel Engliš, rektor, prof. Jan Matějka, děkan z akademického roku 1945/46, prof. Ladislav Vošta, prof. Jiří Cvetler a soukromý docent Jan Novotný. Dále do roku 1951 byli vyřazeni profesori Horáček, Boháček a Tomsa. Soukromí docenti kromě prof. Kadlece byli zbaveni venia docenti.*

Do začátku komunistického režimu přetrvalo pouze několik profesorů. V roce 1951 na pražské právnické fakultě působilo již jen šest z dvaceti čtyř profesorů z období před rokem 1948. Byli to profesoři: Tureček pro kanonické právo, Wenig Malovský pro obchodní právo, Solnař pro trestní právo, Štajgr pro občanské právo, Andres pro občanské právo procesní a Vaněček pro dějiny státu a práva. V květnu 1949 zajišťovali výuku lidé bez profesorského a docentského titulu, kteří tvořili celou polovinou učitelského sboru.¹⁸¹

Za vyloučené profesory nastoupilo několik nehabilitovaných odborníků z praxe, kteří se stali rovnocennými členy profesorského sboru, jeho jednání se účastnili rovněž čtyři posluchači. Z důchodu byl reaktivován profesor mezinárodního práva a člen KSČ Antonín Hobza.

Zatímco z fakulty odcházeli nedobrovolně význační vědci a pedagogové, střídali je na katedrách právnické fakulty „na politických tribunách a ve stranických sekretariátech vyrostlí revolucionáři jako JUDr. Fischl, Procházka, Sekaninová-Čakrtová, Hrubý, Vlk, jimž zjednávali kázeň a respekt studentští členové fakultního akčního výboru, aby po pár měsících k úděsu přihlízejících opět mizeli a byli odsuzováni k vysokým a nejvyšším trestům“.¹⁸² Nežřídko docházelo k situaci, že řada učitelů se stala obětí nespravedlivého systému, který zpočátku sami pomáhali tvořit.¹⁸³

Výrazná byla na pražské právnické fakultě role akčního výboru ihned v průběhu únorových událostí, a to ve vztahu k pravicovému vedení Všehrdy,¹⁸⁴ proti kterému ostře zakročil.

Veškerou moc získala právní komise Ústředního výboru KSČ, která se angažovala v reformách právnického studia. Pod jejím vlivem předložil akční

¹⁸¹ CONNELLY, John: *Zotročená univerzita, Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. s. 215

¹⁸² STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 4, 2000, s. 41.

¹⁸³ Fischl se stal obětí procesu se Slánským a Rotter s Vlkem byli zatčeni v roce 1950, respektive 1952. Rotter s Kadlecem patřili k přesvědčeným stoupencům pražského jara. V roce 1970 byli z KSČ vyloučeni a později se stali signatáři Charty 77 (viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita. Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*, s. 211).

¹⁸⁴ Předsedovi Spolku právníků Všehrd Emilu Randsdorfovi se podařilo po 25. únoru 1948 uniknout policii, která ho očekávala u hlavního vchodu tak, že použil kopii klíče od postranního vchodu fakulty (viz STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*, s. 40).

výbor fakulty návrh na novou úpravu právnických studií, který se však rozcházel jak s požadavky studentstva, tak se sovětskou zkušeností.

Akční výbor, který pracoval horečně a předcházел stanoviska komunistické strany, vyšel zejména z Turečkovy reformy. Stávající studijní předpisy byly rozšířeny o všeobecné marxistické vzdělání. Obecné disciplíny byly zařazeny do prvních dvou let výuky a negovalo se římsko-právní pojetí práva formou přeřazení právních dějin do pátého až osmého semestru. Výrazná změna, která se týkala právních dějin, uvolnila místo prioritě všeobecného marxistického vzdělání. Rovněž platný právní řád měl být vykládán tak, aby všeobecné disciplíny byly zařazeny již na počátku.¹⁸⁵ Cílem těchto změn mělo být formování nové inteligence.

Politizace výuky na vysokých školách a především na právnické fakultě vzešla z potřeby vytvořit inteligenci, která by byla spjata s ideologií komunistické strany. Z tohoto důvodu se začal již od podzimu 1949¹⁸⁶ aplikovat studijní a zkušební plán pro 1. ročník a přechodné studijní a zkušební plány pro 2. až 4. ročník, které byly vytvořeny na základě vzoru moskevské Lomonosovovy univerzity. Byly zavedeny předměty nalézající oporu v marxisticko-leninskou filozofii.¹⁸⁷ Sledovala se organizace studia, která vytvořila systém výuky práva v celém dalším období socialistického vývoje.

Základem studia se staly povinné přednášky a cvičení. Studium bylo rozloženo do ročníků se stanovenými termíny zkoušek a nově zavedenými zápočty. Všichni posluchači, včetně posluchačů vyšších ročníků, skládali zkoušky z politických předmětů (marxismus-leninismus, společenské nauky, politická ekonomie, teorie státu a práva).¹⁸⁸ Studijní plán byl založen na kolektivním studiu ve studijních skupinách - kroužcích. Docházka na přednášky

¹⁸⁵ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2004, s. 91.

¹⁸⁶ *Přípis ministerstva školství, věd a umění dne 24. září 1949 děkanům pražské a brněnské právnické fakulty.*

¹⁸⁷ *Obory, které byly považovány za neslučitelné s marxistickou ideologií, jako byla sociologie, klasická ekonomie nebo „buržoazní“ filozofie, byly likvidovány a nahrazeny marxismem-leninismem (viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita, Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. s. 208).*

¹⁸⁸ *Dle přednášek a cvičení vyučovaných v letech 1950–1954.*

a cvičení se kontrolovala. Tyto studijní povinnosti zabíraly značný počet hodin týdně, v prvním semestru 34 hodin a v druhém semestru 32 hodin týdně. Rovněž byl předepsán vysoký počet zkoušek a zápočtů, což odvádělo od individuální formy studia a možnosti specializace.

V prvním semestru řádní studenti vykonávali postupovou zkoušku z marxismu-leninismu, politické ekonomie a teorie státu a práva a tři zápočty. V druhém semestru absolvovali opět zkoušku z marxismu-leninismu a politické ekonomie, dále zkoušku ze společenského zřízení v ČSR, státního práva SSSR a společenské nauky a skládali rovněž dva zápočty (statistika a ruština). Aby byla „odstraněna apolitičnost vysokoškolské mládeže, která předstírá pod rouškou vědecké objektivity lhostejnost k socialismu“ a jeho budovatelskému úsilí, byly do výuky v každém semestru zařazeny aspoň dva marxistické předměty.¹⁸⁹ Postupně byly postupové zkoušky nahrazeny zápočty za účast ve cvičeních a byl snížen počet výukových hodin.¹⁹⁰

V krátkém období po únorovém převratu se nová politická moc vypořádala se všemi studenty, u kterých mohla být pochybnost o socialistické loajalitě. Politickými čistkami, které probíhaly pod rouškou exmatrikulace věčných studentů formou studijních prověrek vedených prověřkovými komisemi ustanovenými z posluchačů určených stranickou organizací, byla na počátku roku 1949 vyloučena téměř polovina studentů. Při přijetí nových uchazečů se sledoval jejich třídní původ, který mohl být „vylepšován“ angažovaností na prázdninových brigádách.¹⁹¹

Komunistická strana tak plně vytvořila podmínky k tomu, aby na vysokých školách vychovávala inteligenci třídně a ideologicky spjatou s dělnickou třídou.¹⁹² Bylo deklarováno, že je skoncováno se starým systémem

¹⁸⁹ LITSCHE, Karel: *Proměny právního studia 1945–1989*, In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2004, s. s. 92

¹⁹⁰ *Přípis ministerstva školství, věd a umění o studijním a zkušebním plánu pro rok 1949/50*, č.j.160.236/49-III/1-AUK, fond PF, karta č. 35..

¹⁹¹ *K tomu osobní vzpomínka pamětník z brněnské fakulty JUDr. Josefa Hochmana, která se váže k náročné prázdninové brigádě na stavbě Vířské přehrady.*

¹⁹² BYSTRINA, Ivan: *Za novou socialistickou výchovu právníků*. *Právník*, 1949, roč. 88, 1949, č. 13, s. 428.

in absentia¹⁹³, studenti byli povinni účastnit se předepsaných přednášek a cvičení a podrobit se kontrole. „Zkoušky jsou častější, je jich více – ale zároveň s počtem se mění i jejich kvalita, zkoušky přestávají být bičem, praskajícím nad studenty a stávají se formou přátelského styku profesora se studentem, kdy se ovšem na neúprosných váhách váží studentova svědomitost a píle, ale zároveň se mu pomáhá a radí“.¹⁹⁴ Od října roku 1949, kdy na pražské právnické fakultě byly slavnostně zahájeny přednášky a otevřen nový studijní rok, se rozběhly povinné kroužky v 1. a 2. ročníku, ale i ve vyšších ročnících zahájila činnost řada dobrovolných kroužků. Kolektivní formy studia podporovaly i kolektivní formy vědecké práce organizované v rámci Soutěže tvořivosti mládeže, představující vědecké snahy studentů.

Veškerá studijní, výchovná a vědecká práce byla plánovaná, rozvinul se „boj se zbytky buržoazní ideologie, s reakční normativní teorií, se škodlivým kosmopolitismem a pochlebováním nevědeckým teoriím kapitalistického světa, s každým lživým učením, skrytým v idealistickém nebo pozitivistickém rouchu“.¹⁹⁵ Byl definitivně vyhrán boj s moderní demokratickou tradicí právnického vzdělávání, která spoluurčovala evropský kulturní prostor pěstovaný univerzitou po dlouhá desetiletí.

7.2. Zavření brněnské právnické fakulty

Po válce se stal děkanem brněnské fakulty prof. František Čáda¹⁹⁶ a zejména jeho úsilím se podařilo zachránit budovu před obsazením vedením Sovětské armády. Profesorský sbor se oslabil,¹⁹⁷ na fakultě zůstali kromě

¹⁹³ *U přijímacích rozhovorů bylo doporučeno těm, kteří jsou již zaměstnáni, aby se raději na fakultu nezapisovali.*

¹⁹⁴ *BYSTRINA, Ivan: Za novou socialistickou výchovu právníků. Právník, 1949, roč. 88, č. 13, s. 429*

¹⁹⁵ *Tamtéž, s. 430*

¹⁹⁶ *Druhým poválečným děkanem v akademickém roce 1946–1947 byl zvolen Vladimír Vybrál a na další rok Vladimír Kubeš.*

¹⁹⁷ *Sedm profesorů za války zemřelo nebo zahynulo a tři byli vyloučeni ze sboru z důvodu kolaborace (Rudolf Dominik, Jaroslav Krejčí a Rudolf Wierer). Další čtyři profesori odešli z fakulty: František Rouček na Vysokou školu politickou a sociální v Praze a tři na Univerzitu Karlovu (Karel Engliš, Vratislav Bušek a Cyril Čechrák), viz SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav: *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta 1919–2009 (k 90. výročí Masarykovy univerzity a její právnické fakulty)*. 1. vyd., Ostrava: Key Publishing, 2010. s. 37.*

docentů jen dva řádní a tři mimořádní profesoři. Řádnými profesory byli František Weyr a děkan František Čada, mimořádnými Adolf Procházka, Jaroslav Stránský a Vladimír Vybral. Dne 6. června 1945 bylo prezidentem republiky jmenováno šest nových řádných profesorů (Adolf Procházka, Jaroslav Stránský a Vladimír Vybral a tři bývalí docenti – Vladimír Kubeš, Jaroslav Pošvář a Václav Chytil). Mimořádným profesorem se stal Bohumil Kučera.¹⁹⁸

Pracovní vytížení učitelů bylo velmi náročné, v letech 1945–1948 bylo každoročně na fakultu zapisováno přes dva tisíce studentů. Únorové události zasáhly chod fakulty katastrofálně. Zatímco na pražské fakultě přebíraly moc komunistické orgány systematicky a rozruch vzbudilo jen okamžité provokativní odstranění rektora Karla Engliše¹⁹⁹, situace na brněnské fakultě byla mnohem dramatičtější. Po únorovém převratu začaly probíhat čistky fakultním akčním výborem, do jehož čela byl dosazen pozdější profesor a na dlouhou dobu poslední děkan Jaromír Blažke.

Akční výbor na právnické fakultě Masarykovy univerzity zpočátku váhal, jak má rozhodnout, vystřídal jej tedy rychle výbor tvořený pouze studenty a zaměstnanci. Sedm z třinácti profesorů bylo okamžitě propuštěno. Profesor Kubeš byl pak zatčen při pokusu o emigraci. V dubnu nový děkan fakulty a její proděkani napsali dopis adresovaný Timesům v Londýně, ve kterém tvrdili, že propuštění profesoři byli válečnými kolaboranty, kteří naváděli studenty k porušování práva.²⁰⁰

V dopise z 2. března 1948 popisuje emotivně prof. Čada svému příteli prof. Boháčkovi: „Byl to obraz hodný zvěčnění: v zasedací síni tři studenti, u stolu podél profesoři. Zbaveni funkce byli: Weyr, Kubeš, Kučera, Kop, Chytil, Stránský, Procházka, Neubauer a ovšem Cvetler.“ Na fakultě zůstali, vedle

¹⁹⁸ SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav: *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta 1919–2009 (k 90. výročí Masarykovy univerzity a její právnické fakulty)*. 1. vyd., Ostrava, Key Publishing, 2010. s. 37.

¹⁹⁹ *Profesor Engliš dal ministru Nejedlému 24 hodin na to, aby změnil rozhodnutí studentů a vyslovil mu důvěru jako rektorovi. Nejedlý patrně s radostí nechal lhůtu proběhnout a Englišovi nezbylo nic jiného než rezignovat (viz CONNELLY, John: Ztročená univerzita, Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956. s. 208).*

²⁰⁰ *Tamtéž, s. 212.*

Chytila, který byl brzy zatčen, pouze profesori Čáda, Vybral, Pošvář a Bulín a docenti Olšar a Čakrt.²⁰¹

Na základě vyhlášky ze dne 27. února 1948 bylo postupováno dle obdobných ustanovení, která byla po uzavření vysokých škol v roce 1940 použita nacisty. Znamenalo to legalizaci aktivity akčních výborů Národní fronty. Profesori a zaměstnanci, kteří nemohli být propuštěni, byli převedeni na dovolenou s čekatelným. Byli tedy formálně zaměstnání, ale nemohli učit a zkoušet a byli posláni na dovolenou.²⁰²

Brněnská fakulta se jevila jako těžce reformovatelná, i když byla většina učitelů nahrazena komunisty, jako byl například Blažke pro oblast občanského práva, či docent Pošvář nebo bývalý sociální demokrat Bohuslav Ečer (obor mezinárodního práva). Prostory brněnské fakulty byly nabídnuty brněnské technice, brzy poté byly využity pro Vojenskou akademii.

Studium nebylo dovoleno dokončit také mnohým studentům, z nichž někteří pak emigrovali do zahraničí. „Vyakčněno“²⁰³ bylo 45 % studentů, kteří dále nemohli studovat.²⁰⁴ Kromě vyloučení byly studentům i odpírány nebo odkládány promoce. Akční výbor brněnské právnické fakulty zavřel fakultu, zastavil přednášky, zkoušky a promoce. Po vzrušení, které tyto události vyvolaly, se snažil předseda Zemského národního výboru a předseda jeho akčního výboru situaci uklidnit. Zrušil toto rozhodnutí a Čádovi a Cvetlerovi se jako zástupcům fakulty omluvil.²⁰⁵

²⁰¹ VOJÁČEK, Ladislav: *Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1918–1939*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010. s. 216.

²⁰² *Například osobní spis Cyrila Čechráka, Theodora Sarurníka a Ladislava Vošty v AUK. V případě Vošty bylo toto odůvodnění jeho propuštění poprvé aplikováno 11. července 1940 nacisty a poté znovu 1. března 1948 (viz odkaz CONNELLY, John: Zotročená univerzita, s. 212).*

²⁰³ *K tomu osobní vzpomínka „vyakčněného“ studenta a pamětníka JUDr. Vlastislava Handla, bývalého předsedy Nejvyššího soudu ČSR, kterému se na přímluvu jeho příbuzné u orgánu komunistické moci a za splnění podmínky půlročního pracovního působení v továrně, podařilo v Brně dostudovat.*

²⁰⁴ *V celostátním měřítku bylo asi 10 % studentů z vysokých škol vyloučeno. Tento poměr na právnických fakultách převyšoval celostátní údaj více než čtyřikrát. Dokonce byl v Brně vyšší než na pražské právnické fakultě, odkud muselo odejít 42 % studentů (viz Kavka, F: *Univerzita Karlova a 50 let Československa*, Praha: UK, 1968).*

²⁰⁵ STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 4, 2000, s. 40 s.

Poté nastalo krátké období života brněnské fakulty, které bylo ukončeno jejím zánikem v roce 1950 na základě vládního nařízení z 27. června 1950 č. 81/1950 Sb., o některých změnách v organizaci vysokých škol.²⁰⁶ Členové profesorského sboru se tuto zprávu dověděli až 26. června 1950 na schůzi dislokační komise brněnských vysokých škol z úst náměstka ministra školství, věd a umění. Zrušení fakulty odůvodňoval tím, že vývoj společnosti bude směřovat ke stále menší potřebě právníků.²⁰⁷ V interní zprávě pro vládu se uvádělo: „V nynějším společenském řádu bude potřeba právníků nižší, než byla dříve. Absolventi právnických škol budou potřební jen pro oblast justice a legislativní instituce ústředních orgánů.“²⁰⁸

Fakulta byla odstraněna tak, že došlo k převedení personálu děkanátu a budovy pod Krajský národní výbor v Brně, archiv a dokumentace fakulty měly být odvezeny na pražskou právnickou fakultu.²⁰⁹ Po krátké době byla budova poskytnuta Vojenské akademii, která ji zabírala až do roku 1990, čímž přišla univerzita také o sídlo rektorátu.

Po roce 1950 mohli přejít studenti na právnickou fakultu do Prahy nebo Bratislavy. Současně se studenty přešel do Prahy i děkan brněnské fakulty Jaromír Blažke.²¹⁰ Převedení na jinou právnickou fakultu se týkalo pouze prvních dvou ročníků. Studenti třetího a čtvrtého ročníku se v Brně zúčastňovali seminářů vedených lektory z Prahy, jejich zkoušky i promoce se konaly rovněž v Brně. Na konci studia vykonávali závěrečnou soubornou zkoušku z marxismu-leninismu, trestního práva hmotného a procesního, správního práva, občanského a rodinného práva, občanského práva procesního a mezinárodního práva a politiky.²¹¹

Brněnská právnická fakulta byla znovu obnovena až v uvolněné atmosféře „pražského jara“ dne 15. března 1969, a to na základě vládního

²⁰⁶ *Komunistické moc rušila právnické fakulty i v zahraničí (např. v Rostocku a v Toruni).*

²⁰⁷ VOJÁČEK, Ladislav: *Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1918–1939*. s. 217.

²⁰⁸ *Zpráva pro pana předsedu vlády o osnově vládního nařízení o některých změnách v organizaci vysokých škol“ z 30. června 1950. „Důvodová zpráva“ z 22. června 1950, SÚA, ÚPV, č.k. 833. sig. 812/30/10 (viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita*, s. 215).*

²⁰⁹ SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav: *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta 1919–2009 (k 90. výročí Masarykovy univerzity a její právnické fakulty)*. 1. vyd., Ostrava, Key Publishing, 2010. s. 39.

²¹⁰ *Drtivá většina profesorů byla převedena do Slovanského ústavu (tamtéž, s. 39).*

²¹¹ *Z indexu JUDr. Josefa Hochmana, nar. 1929.*

nařízení č. 35/1969 Sb., o zřízení právnické fakulty na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně a fakulty technologické na Vysokém učení technickém v Brně. Prvním děkanem právnické fakulty se stal Vladimír Klokočka, docent ústavního práva.

7.3. Vysokoškolský zákon z roku 1950

V ideologickém duchu třídního boje a atmosféře kultu osobnosti byl přijat v souladu s Ústavou 9. května nový vysokoškolský zákon. V kulturním výboru Národního shromáždění byl projednán vládní návrh tohoto zákona a v plénu Národního shromáždění jednomyslně schválen. Již úvodní ustanovení zákona č. 58/1950 ze dne 18. května 1950 Sb., o vysokých školách, proklamovala další směřování vysokého školství a akademického života.

V § 1 bylo hned na začátku zdůrazněno, že „lidově demokratická republika v úsilí o neustálé zlepšování životních podmínek a kulturní úrovně našeho lidu a v úsilí o rozvoj vědy a umění pro budování socialismu v naší vlasti zřizuje vysoké školy a pečuje o ně. Zajišťuje tím nejschopnějším synům a dcerám pracujícího lidu přístup k nejvyšším stupňům vzdělávání se zřetelem k potřebám a prospěchu celku.“ Na pochybách o tom, že se vysoké školy plně dostaly do područí stranické kontroly a akademická svoboda je věcí minulosti, nenechala ani další ustanovení tohoto zákona. V § 2 zákona se pokračuje: „Úkolem vysokých škol, jako škol nejvyššího stupně, je vychovávat odborně i politicky vysoce kvalifikované pracovníky, věrné lidově demokratické republice a oddané myšlence socialismu, tvořivě vědecky a umělecky pracovat a spolupracovat na šíření vědy a umění mezi lidem.“

Studenti byli přijímáni se zřetelem k plánovaným hospodářským, sociálním a kulturním potřebám státu. Dle vysokoškolského zákona byli povinni pracovat, aby splnili studijní plán a stali se tak odborně i politicky vyspělými budovateli socialismu. Zákon zmocňoval vládu ke zřízení, zrušení, sloučení a dělení vysokých škol, ke stanovení fakult, ke změně sídla a názvu vysokých škol. Podle sovětského vzoru byl zřízen Státní výbor pro vysoké školy jako poradní, iniciativní a koordinační sbor ministra školství, věd a umění pro studijní, organizační, personální a hospodářské záležitosti vysokých škol.

Organizace vysokých škol byla zcela centralizována a podřízena ministru školství, věd a umění. Vysokou školu řídil a spravoval rektor jmenovaný prezidentem republiky. O zásadních věcech vysoké školy rozhodovala rada vysoké školy, které předsedal rektor a členy byli proreктоři, tajemník vysoké školy, děkani a proděkani jejích fakult a zástupci učitelů, studentů, zaměstnanců vysoké školy a přizvaní odborníci z praxe. Nesouhlasil-li rektor s usnesením rady vysoké školy, neprovedl je a byl povinen předložit sporné usnesení se svým návrhem ministru školství, věd a umění k rozhodnutí.

Podobně děkan, který byl spolu s proděkanem jmenován příslušným ministrem, řídil a spravoval fakultu. O zásadních věcech fakulty rozhodovala fakultní rada, které předsedal děkan a členy byli proděkani, tajemník fakulty, vedoucí profesori jejích kateder, zástupci učitelů, studentů, zaměstnanců fakulty a přizvaní odborníci z praxe. Nesouhlasil-li děkan fakulty s usnesením fakultní rady, neprovedl je a byl povinen oznámit sporné usnesení se svým návrhem rektorovi, který jej neprodleně předložil se svým vyjádřením ministru školství, věd a umění k rozhodnutí.

Katedry zřizoval a jejich vedoucí ustanovoval a odvolával rovněž příslušný ministr na návrh Státního výboru. Dále ministr vydával organizační statuty vysokých škol, stanovil studijní a zkušební plány pro jednotlivé studijní obory a vydával též studijní a zkušební řády a studijní osnovy. Formálním demokratickým prvkem mělo být svolání valného shromáždění učitelů, studentů a zaměstnanců fakulty děkanem (popř. rektorem), jemuž podával zprávu o činnosti a úkolech fakulty (popř. vysoké školy).

Zákon předpokládal vědeckou a uměleckou aspiranturu absolventů vysoké školy nebo výjimečně i jiných pracovníků, kteří se mohli vzdělávat jako aspiranti podle individuálního plánu po dobu jednoho až tří roků. Jejím úspěšným dokončením prokazovali zvláštní způsobilost v příslušném vědním nebo uměleckém oboru a veřejně osvědčili schopnost samostatného vědeckého bádání nebo uměleckého tvoření. Těmto absolventům vysoké školy nebo výjimečně i jiným pracovníkům udělovaly vysoké školy vědecké nebo umělecké hodnosti, zpravidla o dvou stupních (kandidát věd – CSc. a doktor věd – DrSc.).

Výraznou změnou bylo zrušení autonomie vysokých škol a nahrazení voleb akademických funkcionářů jejich jmenováním. Profesory vysokých škol jmenoval prezident na návrh vlády a docenty jmenoval nebo výkonem docentury pověřoval ministr školství, věd a umění z osob, které prokázaly vynikající způsobilost vědeckou nebo uměleckou a učitelskou, potřebnou pro vysokou školu. Ministr mohl měnit působiště profesorů a docentů na vysokých školách a určovat jejich učitelskou činnost v rámci oboru, pro který byli jmenováni, popř. pověřeni a mohl vymezit vědní nebo umělecké obory profesorů jmenovaných před účinností zákona. Dalšími učiteli na vysokých školách byli podle zákona lektoři, odborní asistenti, asistenti a odborní instruktoři. Ti byli jmenováni ministerstvem, které mohlo přenést pravomoc na nižší orgány.

Na základě tohoto zákona pokračovala komunistická strana v budování vysokého školství, a to tak, že ho nutila podřizovat se množství předpisů nižší právní síly. Hlavním znakem veškerých změn, které probíhaly, byla naprostá podřízenost akademického života politické moci státu. Byla zrušena autonomie vysokých škol a volby akademických funkcionářů byly nahrazeny jmenováním s ministerskou a vládní centralizací rozhodování. Dle sovětského vzoru byly založeny katedry, v jejichž čele byli vedoucí, došlo ke zrušení stolic a byly vytvořeny skupiny učitelů příslušných oborů. Katedry zřizoval ministr školství, věd a umění, pro výuku nového předmětu marxismu-leninismu byla zřízena katedra základů marxismu-leninismu, dialektického a historického materialismu a politické ekonomie. Formování vědeckých pracovníků probíhalo na základě aspirantury (vznikla kategorie tzv. vědeckých aspirantů), došlo ke zrušení soukromých docentur (*venia docendi*)²¹² a mimořádných profesorů, nově

²¹² *Soukromí docenti byli zavedeni do akademického prostředí na základě habilitačního řádu z roku 1848. Uchazeči o titul soukromého docenta předkládali profesorskému sboru příslušné fakulty doktorský diplom a habilitační spis (od roku 1873 výtisk). Profesorský sbor pak spis posoudil, pozval uchazeče k vědeckému kolokviu a přednášce na zkoušku, a poté v tajném hlasování rozhodl o udělení titulu soukromého docenta. Soukromí docenti měli právo přednášet na univerzitě bezplatně (stejně jako bezplatní profesori dostávali pouze odměnu za konání přednášek, z prostředků tzv. kolejného). Zpravidla tedy museli mít ještě další zaměstnání a, což byl hlavní důvod zavedení titulu, z jejich řad byli vybíráni noví profesori. Profesory (řádné i mimořádné) vybíral profesorský sbor, který určil pořadí prvních tří uchazečů a tento návrh posílal na ministerstvo. Profesora pak podle návrhu jmenoval panovník (viz RATAJOVÁ, Jana: Vývoj akademických titulů a*

zavedena byla kategorie odborných asistentů. Vysokoškolský zákon zrušil do té doby běžně užívané akademické tituly (včetně JUDr.). Úspěšným vykonáním závěrečných zkoušek ukončili studenti základní studium a nabývali odborné způsobilosti jako „absolventi vysokých škol“.²¹³ Označení absolventů jednotlivých studijních oborů vysokých škol stanovila vláda prováděcím předpisem až v roce 1953 odkazem na vyhlášení v úředním listě ministra vysokých škol v dohodě se zúčastněnými členy vlády. Právníkům byla vědecká hodnota udělena v oboru právní vědy.²¹⁴ Doktorské tituly byly zrušeny a místo nich byl zaveden na právnické fakultě titul „promovaný právník“. Diplomy byly vydávány ve formě knížek.

Ani pozitivní sociální dopad zákona, jako bylo např. zrušení tax a poplatků, existence sociálních a prospěchových stipendií či státní správa kolejí, nemohl zmírnit drtivou ránu zasaženou totalitním režimem do tak citlivého místa společnosti, jaké vzdělání a zejména humanitní vzdělání představuje.

7.4. Padesátá léta

7.4.1. Oslabení zájmu o právnické studium

Po únorovém převratu nastalo období proměny právnického vzdělávání v souvislosti s hlubokými společenskými zásahy komunistické moci. Nastala mimořádně složitá situace nejen pro právníky, ale i pro právo samotné, a to z důvodu jistého pokryteckého přístupu, který po celou onu dobu ve společnosti převládal. Zjevný paradox nedemokratického systému při absenci občanské společnosti měl za následek skutečnost, že se dominantní role práva ve státě zvýraznila, přestože právnické profese stály na okraji společenského zájmu. Dokladem toho je i výrazně klesající množství studentů v porovnání s prvorepublikovým počtem, a to i s přihlédnutím k jeho snížení v období ekonomické krize třicátých let. Omezený počet studujících právo byl rovněž neblahým projevem zrušení brněnské právnické fakulty.

hodností na pražské univerzitě po roce 1848, Forum, Akademická kariéra, roč. 2006, č. 2, s. 18–19).

²¹³ *Posluchači imatrikulovaní před platností nového zákona měli ještě možnost ukončit studia rigorózními zkouškami a získat tradiční akademický titul.*

²¹⁴ *Vládní nařízení č. 60/1953 Sb. ze dne 23. června 1953, o vědeckých hodnostech a o označení absolventů vysokých škol.*

K jak výrazným strukturálním změnám došlo po převzetí moci komunisty v důsledku kumulativních příčin, dokumentuje radikální pokles posluchačů na pražské právnické fakultě. Zatímco v akademickém roce 1946/1947 bylo zaznamenáno 6155 posluchačů, v akademickém roce 1948/1949 se jejich počet snížil na 3108 posluchačů. Drtivou ránu studiu zasadily především tzv. studijní prověrky, při nichž nuceně odešlo z pražské fakulty 1 300 studentů.²¹⁵

Kromě potlačování významu právnických profesí, podhodnoceného odměňování právníků a malé perspektivy uplatnění, byl nezájem o studium způsobován rovněž kádrovým přístupem. Výběr uchazečů na základě třídního původu se projevil vytěsněním zájemců, kteří by majetkovými poměry, náboženskou a politickou příslušností neodpovídali třídním požadavkům nového režimu. Komunistické straně se nedařilo naplnit kvóty pro studium ve společenských vědách, a to včetně filozofie a práva. Studenti „volili“ tím, že se rozhodovali pro obory, které nebyly tak ovlivněny státní ideologií.²¹⁶

Rovněž se neblaze projevilo i podcenění komunistické politiky ve vztahu k ženské otázce. Například v Německu a Polsku směřoval politický zájem funkcionářů v rámci vzdělávací reformy k přijetí většího počtu žen a dívek ke studiu. Pomalý proces jejich získávání ke studiu byl považován za projev maloburžoazní ideologie rodičů z dělnického prostředí, kteří dávali přednost ekonomicky výhodným sňatkům. Ze strany KSČ nebyl naopak učiněn v této oblasti žádný pokus o stanovení podobných priorit či akcentování ženské problematiky.²¹⁷

Se změněnými společenskopolitickými poměry souvisela samozřejmě otázka přijímání nových studentů na fakultu. Přijímací řízení bylo poznamenáno atmosférou politického tlaku a systém prověřování a pohovorů měl

²¹⁵ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2004, s. 94.

²¹⁶ CONNELLY, John: *Zotročená univerzita, Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. s. 354.

²¹⁷ *Ve stranické zprávě ani ministerských materiálech z konce čtyřicátých a začátku padesátých let se nenachází zmínka o pokračující nerovnováze v počtu žen a mužů na vysokých školách. Rovněž nebyly zřejmé snahy přijmout více žen do dělnických kurzů a ani ve stranických či státních funkcích v oblasti vysokoškolského vzdělávání se ženy na významnějších pozicích neuplatňovaly (viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita*, s. 418–420).*

determinující vliv na sociální složení posluchačů. Od roku 1948 se přijímací pohovory konaly před komisí složenou z jednoho učitele a dvou studentů – členů KSČ, později, od poloviny padesátých let, tvořili komisi tři učitele a většinou zástupce Svazu mládeže. Původní ústní pohovory byly pak doplněny o písemné práce podle témat stanovených ministerstvem školství, které rovněž krátkou dobu zkušební otázky připravovalo.²¹⁸ Přijímání posluchačů bylo plně v souladu se snahou podřídít výběr uchazečů třídnímu zájmu. Zásadně byla dávana přednost dělnickým kádrům.

V důsledku mzdové nivelizační politiky pokračoval koncem čtyřicátých a padesátých let nepoměr mezi mzdami zaměstnanců ve všech oblastech ekonomiky a zaměstnanci v oblasti vzdělávání a kultury. Neexistovala ekonomická motivace ke studiu práv, neboť rozdíly ve mzdách byly velmi nepatrné. Řada dělnických profesí byla dokonce honorována lukrativněji než profese právníka, což se projevovalo mnohdy i ve výsledku nábory do dělnických kurzů.

7.4.2. Organizace činnosti fakulty

Na základě sovětské zkušenosti došlo ke zřízení kateder, které zahrnovaly všechny vyučující příbuzných oborů a znamenaly zrušení stolic. Novým vysokoškolským zákonem se katedry staly základním článkem organizace pedagogické a vědecké práce na vysokých školách. Staraly se o vyučování a výchovu posluchačů, byly střediskem vědecké práce v oboru a vychovávaly nové vědecké kádry. Jejich organizačně politický význam byl vyzdvižen tím, že byla zdůrazněna nutnost „...vychovat novou tvůrčí socialistickou inteligenci, spjatou s lidem, která bude po odborné i ideologické stránce schopná zvládnout gigantické úkoly...“.²¹⁹

Katedry prošly nejprve prvním vývojovým článkem, tedy organizačním, kdy se jednalo o kádrové obsazení kateder vyučujícími i asistenty, o zvládnutí pedagogického programu, přednášek a zkoušek. Na řadě kateder bylo složitým

²¹⁸ LITSCH, Karel: *Proměny právníckého studia 1945–1989*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2004, s. 94.

²¹⁹ KALÁB, Miloš: *Katedry, hlavní článek přestavby našich vysokých škol*. *Právník*, 1951, roč. 90, 1951, č. 15, s. 193.

úkolem najít odpovídající personální zajištění.²²⁰ Dalším krokem na katedrách bylo přistoupení k tvůrčí, cílevědomé badatelské práci. Bylo vyzýváno k sledování praxe kateder na sovětských vysokých školách, „přemoci tendenci k setrvačnosti a rutinérství... abychom vymýtili nedůtklivou stařeckou ješitnost, která přezírá kritiku... a odstranili tajnůstkářské tendence zachovat si monopol v určitém úseku vědecké práce“.²²¹ Katedry se měly stát školou kolektivní vědecké práce, odstranit zbytky buržoazního individualismu ve vědě, skoncovat s projevy kosmopolitismu a uplatňovat důsledně metody a výsledky práce sovětských vědců.²²²

S komunistickým převratem soustředily právnické fakulty na sebe zájem strany a vlády. Nezvratný běh událostí ústící v politické čistky velmi neblaze oslabil učitelský sbor pražské fakulty. Ta byla zbavena většiny významných demokraticky smýšlejících osobností.²²³ Tvorba nového učitelského sboru byla úkolem širšího rázu a byla ovlivněna několika zdroji. Na fakultě zůstalo torzo profesorského sboru z období před rokem 1948. Z něho lze jmenovat prof. Solnaře, prof. Weniga-Malovského,²²⁴ prof. Andrese, prof. Štajgra, prof. Vaněčka, prof. Turečka a prof. Procházku.

V první polovině padesátých let se profesorský sbor rozšířil díky tomu, že na fakultu přešla řada pracovníků z praxe, a to z části i nedobrovolně. K paradoxům doby patřilo, že někteří kvalitní odborníci, kteří z různých důvodů (hlavně kádrových) nemohli být velvyslanci, náměstky ministrů nebo sekčními vedoucími, byli posláni učit na fakultu. Takovým způsobem byla získána skupina významných odborníků, k nimž patřili prof. Vladimír Outrata z katedry

²²⁰ *Pro obor teorie státu a práva a mezinárodní právo nebyl k dispozici interní učitel. Prof. Procházka z oboru dějiny státu a práva SSSR byl zaneprázdněn činností v Poslanecké sněmovně, prof. Tureček byl specializován na otázky poměru státu a církvi, i když působil v oboru státního práva. Řada vynikajících odborníků (jako prof. Solnař, prof. Andres, prof. Wenig-Malovský) byla označena za „vědce buržoazního typu“ či neměla stranickou důvěru, např. prof. Blažke, prof. Vaněček či doc. Klíma.*

²²¹ KALÁB, Miloš: *Katedry, hlavní článek přestavby našich vysokých škol*, s. 194.

²²² *Tamtéž*, s. 194 a s. 195.

²²³ *Pro komplexní pohled lze zmínit, že několik osobností také odešlo a nepůsobil již na fakultě z jiných než politických důvodů (např. prof. Saturník, prof. Krčmář, prof. Hora nebo prof. Hobza).*

²²⁴ *V souvislosti se zřízením nové katedry hospodářského práva jako společné katedry Vysoké školy ekonomické a právnické fakulty Univerzity Karlovy se samostatnými odděleními na každé z těchto škol, působil prof. Wenig-Malovský v oddělení na Vysoké škole ekonomické, kde byl pracovně zařazen (viz PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*, s. 99).*

mezinárodního práva (v letech 1948–1951 velvyslanec v USA), prof. Rudolf Bystrický (bývalý velvyslanec ve Velké Británii, který po sovětské okupaci odešel do exilu a přednášel ve Švýcarsku), pozdější prof. Pavel Levit, vedoucí katedry správního práva (bývalý funkcionář ministerstva vnitra), prof. Valér Fábry (bývalý příslušník československých jednotek v Británii a funkcionář ministerstva zemědělství), který vyučoval pozemkové právo, pozdější prof. Bedřich Rattinger (zástupce generálního tajemníka Národního shromáždění), který se věnoval ústavnímu právu kapitalistických zemí.²²⁵

Jak ve svých vzpomínkách uvádí Pavel Rychetský, byli tito skvělí odborníci odklizeni na fakultu za trest. Zrovna tak mohli skončit ve vězení nebo na popravišti. Možná se po únoru 1948 museli hrbít, přežívat se sehnutou hlavou, možná museli přednášet režimní bludy...V příznivějším období 60. let mohli mluvit svobodněji a proměňovat atmosféru.²²⁶

Pamětník prof. Stanislav Kučera dále řadí k pozitivním posilám, které přišly na fakultu, prof. Bedřicha Spáčila (bývalý náměstek ministra financí) nebo prof. Radima Foustka (přešel z Vysoké školy politické a sociální).²²⁷ Přiznává, že zdrojem čerpání při budování a početním rozšiřování učitelského sboru byli noví absolventi, někdy i studenti posledního ročníku, kteří se stávali asistenty a brzy i odbornými asistenty.²²⁸ Tímto způsobem se kompenzoval nedostatek odborníků až do akademického roku 1951/1952, kdy skončila výuka suplovaná studijními vedoucími kroužků, tedy samotnými studenty příslušného ročníku, kteří dle pokynů vedli diskuse v kroužku. Nebylo již třeba nadále počítat ani s výpomocí tzv. pomocných vědeckých sil, kterými se stávali posluchači vyšších ročníků.

²²⁵ K významným mladším konstitucionalistům patřili později také Pavel Peška a Vladimír Klokočka.

²²⁶ NĚMEČEK, Tomáš; RYCHETSKÝ, Pavel: *Diskrétní zóna*. 1. vyd., Praha: Vyšehrad, 2011, s. 35.

²²⁷ *Vysoká škola politická a sociální byla v roce 1949 nahrazena Vysokou školou politických a sociálních věd. Po jejím zániku v akademickém roce 1951–1952 vznikla jako součást Univerzity Karlovy Fakulta mezinárodních vztahů, jejíž poslední ročníky končily v polovině padesátých let. Studenti, kteří zahájili studium na Vysoké škole politických a hospodářských věd, přešli na filozofickou fakultu a právnickou fakultu, studium mezinárodně - právní specializace (viz KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, 1. vyd., Praha: samizdat, 2001, s. 20).*

²²⁸ *Tamtéž*, s. 18.

V souladu s požadavky Konference právníků konané dne 26. června 1949 bylo přistoupeno k výchově nových kádrů. Na této konferenci bylo kritizováno odtržení od praxe formalistických právníků, kteří lpějí na slovním výkladu právních norem. Bylo konstatováno, že právnické fakulty jsou teprve v období základních obsahových i organizačních přeměn, a marxismus-leninismus na ně teprve proniká. V přijatém usnesení se zdůraznila nutnost hluboké reformy studia všech právnických fakult²²⁹ a nového uspořádání ediční činnosti s poukazem na potřebu vytvoření nové hodnotné právnické literatury, vypracování nových učebnic a vydávání překladů z oboru sovětského práva. Požadovalo se šíření pokrokových názorů, boj proti reakční ideologii v právu, a za odstranění reakčních živlů z vysokých škol.²³⁰

Během akademického roku 1951/1952 došlo ke konsolidaci kateder pod vedením některých osobností starého profesorského sboru (Procházka, Solnař, Štajgr, Vaněček), profesorů zrušené Vysoké školy politických a hospodářských věd (Hrubý, Foustka) a významných odborníků z praxe (Knapp, Levit, Outrata). Počet kateder se měnil v závislosti na nových oborech a založení univerzitních ústavů a kateder a jejich oddělení (marxismus–leninismus, jazyky, tělesná výchova).²³¹

7.4.3. Reformy studia

Tvorba nového učitelského sboru souvisela se změnou politické situace a s modifikací systému výuky a studia. Zavedením seminární výuky od podzimu 1951, konané v rámci ustavených studijních skupin, se počet hodin povinné seminární výuky probíhající téměř ve všech předmětech blížil počtu hodin přednáškových. Ve skutečnosti šlo ovšem často spíše o pouhá cvičení a korepetitoria. Mnohdy to bylo opakování či doplňování přednášek, přičemž prezence studentů byla zajištěna důsledně prováděnou administrativní evidencí. O skutečné semináře se skutečnou výchovou k vědeckému a kritickému myšlení nešlo. Většina výukových povinností se přesunula na asistenty a odborné

²²⁹ *Usnesení přijaté konferencí Právní rady dne 26. VI. 1949 v Praze. Právník, roč. 88, 1949, Právní praxe 13, s. 284.*

²³⁰ *Tamtéž, s. 286.*

²³¹ *LITSCH, Karel: Proměny právnického studia 1945–1989, s. 104.*

asistenty, jejichž počet vzrostl. K tomu přispělo i zavedení nových předmětů marxismu-leninismu.²³²

Další novou skutečností bylo zavedení vojenské přípravy, která nahradila dvouletou prezenční službu. Od akademického roku 1951–1952 byla zřízena vojenská katedra, která byla rektorátní, ale jako jiné součásti rektorátu sídlila v budově fakulty. Jednotlivým fakultám byly určeny stálé skupiny jejich členů. Odvedeným studentům se umožňovala vojenská příprava, které byl po dobu tří let studia vyhrazen jeden den v týdnu a dvě letní měsíční soustředění (ve 2. a 4. ročníku). Později byla tato forma vojny rozšířena i na mladé učitele, kteří neabsolvovali vojenskou prezenční službu. Na závěrečném soustředění pak skládali absolventi zkoušky na důstojníky v záloze. Vojenská příprava byla v roce 1956 zrušena a znovu byla obnovena v roce 1960; absolventi vykonávali roční prezenční službu.²³³

Nepříznivý dopad na společnost mělo také prodloužení právnického studia na pět let (10 semestrů), a to v roce 1953/1954, s ohledem na vznik jedenáctiletých středních škol.²³⁴ Tato reforma ustoupila zpět v důsledku politického rozhodnutí z důvodu potřeby právníků a ekonomického zefektivnění jejich vzdělávání až po více než dvaceti letech.²³⁵

Od poloviny padesátých let se ve studiu práv projevila výrazná změna. Spočívala v předkládání dvou písemných ročníkových prací, které byly předepsané pro druhý (později pro třetí) a pro čtvrtý ročník. Dále se požadovala diplomová práce na konci studia, jejíž obhajoba byla podmínkou připuštění k ústní státní závěrečné zkoušce. Ročníkové práce byly v krátké době zrušeny, diplomové práce a jejich obhajoba se staly součástí absolutoria a udělení absolventského diplomu.²³⁶

S ukončením studia souvisela otázka nástupu absolventů do zaměstnání. Ta byla upravena vládním nařízením, které uvádělo, že absolventi vysokých

²³² KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 16.

²³³ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 97.

²³⁴ *Tamtéž*, s. 94.

²³⁵ *Pětileté studium ukončili studenti v akademickém roce 1977/1978 posledním ročníkem studia. V tomto akademickém roce vyšly tedy současně dva ročníky, a to poslední pětiletého studia a první čtyřletého studia.*

²³⁶ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 94.

škol, kteří jsou rozmísťováni podle hospodářského plánu, „jsou povinni pracovat po dobu tří let v podnicích, úřadech, soudech, ústavech a jiných zařízeních, které jim určí umístěnkou ministerstvo školství, věd a umění na podkladě státního hospodářského plánu“.²³⁷ Podniky nepřijaly absolventy, kteří pro ně nebyli určeni. Zároveň platila omezená možnost přihlížet k individuálním požadavkům absolventů. Oblast justice, státního notářství a advokacie spadala do působnosti ministerstva spravedlnosti, které umísťovalo čekatele po složení justiční zkoušky.²³⁸

7.4.4. Právnícké školy pracujících a příprava dělnických kádrů

V souladu s usnesením přijatým konferencí Právní rady dne 26 června 1949 v Praze byla vytýčena potřeba vybudování škol pracujících k usnadnění vyřešení problému kádrů, který byl z ideologického hlediska jednou z nejdůležitějších otázek.²³⁹

S poukazem na menší potřebu právníků v novém společenském řádu zůstala v českých zemích pouze jediná právnícká fakulta - v Praze, a výchova nových třídně spjatých právníků byla soustředěnou pozorností politické moci plně podrobena její kontrole. Přesto se v padesátých letech nedařilo naplňovat směrná čísla pro přijetí uchazečů. Nárůstu počtu posluchačů se věnovala soustavná pozornost. Ministerstvem školství byli nejen instruováni ředitelé středních škol, ale bylo agitováno také v dělnických kurzech a angažoval se i tisk, např. Učitelské noviny. Z důvodu přirozeného úbytku či nucených odchodů se začal projevovat nedostatek právníků a řada studujících již během studia působila v pozicích, pro něž bylo požadováno právnícké vzdělání.

Jednalo se často o absolventy Právnícké školy pracujících (PŠP) při ministerstvu spravedlnosti, která od prosince 1948 zahájila svou činnost zaměřenou na podporu kariérního růstu pracovníků působících v justici. Cílem bylo připravit v internátním studiu politicky obratné pracovníky, kteří mohli získat vědomosti zejména z předmětů platného práva, s tím, že ostatní předměty

²³⁷ *Vládní nařízení č. 20/1952 Sb., o rozmísťování absolventů vysokých škol a výběrových odborných škol.*

²³⁸ *Zákon č. 33/1953 Sb., o právní praxi a odborné zkoušce v oboru justice a prokuratury.*

²³⁹ *Usnesení přijaté konferencí Právní rady dne 26. VI. 1949 v Praze (viz Právník, roč. 88, 1949, Právní praxe 13, s. 286).*

zvládnou v určité době při zaměstnání. Tato forma studia souvisela se skutečností, že již na konci 40. let bylo ve všech středoevropských zemích soudnictví zásadně reorganizováno, řada nových soudců byla na počátku stalinismu na soudcovské pozice dosazena, včetně absolventů „rychlokurzů“ práva na právnických školách pracujících.²⁴⁰ Přijímání uchazečů podléhalo sekretariátu ÚV KSČ a podmínkou bylo členství v KSČ. Přednost se dávala zájemcům s vyššími stranickými funkcemi, bez ohledu na jejich dosavadní vzdělání. Později byla tato agenda svěřena ministerstvu a justičním orgánům v krajích, sekretariát ÚV KSČ pouze doporučené uchazeče schvaloval.

V prvním běhu se Právnické školy pracujících soustředily na přípravu prokurátorů v jednoročních internátních kurzech. Dvouletý, tzv. soudcovský běh byl zahájen 1. prosince 1949 a byl v něm kladen větší důraz na výklad občanského hmotného a procesního práva. Po prvních zkušenostech se kurs zkrátil na 14 měsíců, od roku 1950 na jeden rok. Právnické školy pracujících byly organizovány prostřednictvím Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti. Školu řídil ředitel, výuka spočívala na třech učitelích, devíti instruktorech a dalších právnících z praxe. Dále byli do výuky externě zapojeni vedoucí pracovníci soudnictví a absolventi školy z praxe.²⁴¹

Výuka jednotlivých ročních kurzů byla zaměřena na základní tři okruhy: všeobecné vzdělávání (čeština, resp. slovenština a ruština v rozsahu cca 370 stran), politické vzdělávání (dějiny vědeckého komunismu a politické ekonomie, filozofie, dějiny ČSR, dělnického hnutí a dále předměty „lidová demokracie“ a „boj dvou táborů“ v rozsahu přes 130 stran) a odborné předměty (zejména přednášky a cvičení z trestního práva a trestního řízení – asi 450 hodin, teorie státu a práva – asi 40 hodin a státního práva ČSR – asi 24 hod., součástí byla praktická příprava – koncipování žalob a rozsudků, vedení agendy soudů a prokuratur, oběh a vyřizování spisů a praktická výuka v justici).²⁴²

²⁴⁰ KUHN, Zdeněk: *Aplikace práva soudem v éře středoevropského komunismu a transformace. 1. vyd., Praha: C.H. Beck, 2005, s. 34. Dále v pozn. č. 142 k úrovni nových prokurátorů a soudců, absolventů PŠP, srov. článek jednoho z nich (Uhlíř, P.: O stranickosti právní vědy. Právník, 1951, sv. 90, s. 299 a násl.).*

²⁴¹ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989.*, s. 97

²⁴² *Tamtéž*, s. 98

Zkoušky se stanovily na konci pololetí a na závěr kurzu, včetně zkoušky písemné. Požadovalo se vypracování žaloby nebo rozsudku podle předložených spisů. Navíc se zkoušelo z politické ekonomie a dějin vědeckého komunismu. Přesto, že již zákon o vysokých školách z roku 1950 nepřipouštěl akademické tituly, byl 22. prosince 1952 udělen 231 absolventům Právnické školy pracujících akademický titul doktora práv – JUDr. Od roku 1953 pak byli všichni absolventi oprávněni užívat pouze označení „promovaný právník“.²⁴³

Mezi posluchači a některými pracovníky Právnické školy pracujících vznikalo napětí ve vztahu k právnické fakultě, která byla znevažována pro údajnou nedostatečnou politickou spolehlivost.²⁴⁴ Nicméně i na fakultě se bouřlivě rozvíjela politická činnost. Již od podzimu 1948 se vytvořily kroužky, které jako základní části spolku „Všehrd“ byly zárodky budoucích svazáckých skupin.²⁴⁵ Na jaře roku 1950 vznikla na fakultě organizace Československého svazu mládeže, který svou činností postupně nahrazoval formálně působící spolek Všehrd.

Ve snaze vyhovět požadavkům státní správy, justice i hospodářství, „kde všude je právníků třeba – ne ovšem starých školometských paragrafářů, nýbrž nových socialistických právníků, vycházejících z lidu a srostlých s lidem“, otevřela se tak cesta právnického studia pro absolventy přípravných kursů pro dělníky.²⁴⁶

V padesátých letech se na právnickou fakultu zapisovali absolventi internátních dělnických kurzů (ADK), které nahrazovaly gymnázium. V akademickém roce 1950/51 bylo zapsáno v 1. semestru jen 112 studentů, z toho 30 % absolventů dělnické přípravy (ADK).²⁴⁷ V souvislosti s odporem, který způsobovaly změny na středních a vysokých školách, slibovala tato forma

²⁴³ POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*. 1. vyd., Praha: vlast. nákl., 2010, s. 49.

²⁴⁴ *Od léta 1957 byla obnovena Právnická škola pracujících, která působila na zámku v Hoříně u Mělníka. Na rozdíl od počátečního období konce čtyřicátých a začátku padesátých let již zde vyučovali převážně učitelé právnické fakulty. K tomu KUČERA, Stanislav: Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele), s. 26).*

²⁴⁵ *Všehrd byl řízen vyšším orgánem fakultních spolků – Svazem československého studentstva a věnoval se zejména vydávání skript a sociální činnosti.*

²⁴⁶ BYSTRINA, Ivan: *Za novou socialistickou výchovu právníků*, s. 430.

²⁴⁷ POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*, s. 49.

studia možnost kompenzace úbytku získáním studentů z řad potřebných dělnických kádrů.

Absolventi dělnických přípravek byli většinou starší než nastupující maturanti, někdy dokonce převyšovali věkem i začínající učitele. Byli přijímáni po absolvování ročního internátního studia v Mariánských lázních, a často podstupovali sociální oběti - zejména byli odloučeni od rodiny a docházelo ke snížení životní úrovně.²⁴⁸ I když jim nelze upřít upřímnou iniciativu při plnění studijních povinností, vyvolávala jejich otevřená politická angažovanost tlak na atmosféru při přednáškách a seminářích, a to jak ve vztahu k ostatním studentům tak i učitelům.

Pro absolventy středních škol naopak velmi poklesla atraktivita studia práv, nejen z důvodu kádrových požadavků na třídní původ uchazečů, ale zejména s ohledem na špatné uplatnění absolventů v právnických profesích. Zjednodušující forma studia měla tedy kompenzovat nedostatek právníků způsobený třídním výběrem uchazečů a jejich nevalným uplatněním. S tím také souvisela postupná feminizace studia, ke které v následujících letech došlo. Počet žen studujících v denním studiu převyšoval počet mužů.²⁴⁹

7.4.5. Organizace vědy, akademické hodnosti a tituly

V listopadu roku 1952 vznikla Československá akademie věd, prvními profesory z právnické fakulty, kteří získali jmenováním prezidenta republiky hodnost řádných členů Akademie věd, byli prof. Václav Hora, prof. Antonín Hobza a prof. Vladimír Procházka. První členy – korespondenty volili řádní členové Československé akademie věd. Z učitelů právnické fakulty byli 18. listopadu 1952 zvoleni prof. Václav Vaněček, prof. Arnošt Wenig – Malovský, prof. Vladimír Solnař a prof. Viktor Knapp. Později byli zvoleni prof. František

²⁴⁸ V listopadu 1951 bylo uváděno, že z vysokých škol odchází ještě před jejím dokončením velmi vysoký počet studentů z dělnických a rolnických rodin. Důvodem této skutečnosti mohla být jejich krátká studijní příprava. Zatímco v Polsku trvaly přípravné kurzy pro dělníky dva roky a v Německu dokonce tři roky, byly v Československu tyto kurzy pouze jednoleté. (Viz CONNELLY, John: *Zotročená univerzita*, s. 424).

²⁴⁹ PETRÁŇ, Josef (ed.) : *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 620 (Tabulka č. 14 Počty studentů a studentek Univerzity Karlovy 1953–1990).

Štajgr (17. listopadu 1955) a prof. Pavel Levit (30. března 1962). Prof. Knapp byl řádným členem zvolen v roce 1962 a prof. Vaněček v roce 1973.²⁵⁰

Rokem 1953 skončilo udělování tradičních doktorských titulů, noví absolventi byli oprávněni užívat označení „promovaný právník“. Univerzita získala – podobně jako Akademie věd – právo udělovat vědecké hodnosti kandidátů věd (později uváděné ve zkratce C Sc a pak CSc. – *candidatus scientiarum*) a doktorů věd (později ve zkratce Dr Sc a pak DrSc. – *doctor scientiarum*), které byly zavedeny podle sovětského vzoru. Až do platnosti vysokoškolského zákona v roce 1966²⁵¹ absolvovali právnické studium „promovaní právníci“ ve směru správním, judičiálním a diplomatickém, později v oboru právo.²⁵²

7.4.6. Studium při zaměstnání a dálkové studium

Od roku 1953 se rozvíjelo studium při zaměstnání formou večerního studia pro pracující z Prahy a okolí (třikrát týdně tříhodinové přednášky) a formou dálkového studia v rozsahu přibližně 40 až 60 hodin za semestr v konzultačních střediscích v Praze a krajských městech, nebo čtyřikrát za semestr v dvoudenních soustředěních v Praze. Délka studia ve večerním a dálkovém kurzu byla prodloužena o šest měsíců, v období čtyřletého právnického studia o jeden rok. Učební plán odpovídal obsahu denního studia a studium v obou formách se považovalo za rovnocenné s vysokoškolským studiem.²⁵³

Jednalo se o praxi kopírovanou podle sovětské zkušenosti. Tato možnost byla poskytnuta posluchačům, kteří pracovali u soudů a na prokuratuře, a tudíž měli požadované znalosti a dovednosti. Potřeba spolehlivých kádrů v justici, neblaze oslabené v důsledku poúnorových odchodů, a nutnost vytvoření oddaného státního aparátu, byla řešena na základě vládního usnesení z 11. listopadu 1952 o mimořádných způsobech studia na vysokých školách. Právní úprava předpokládala možnost tvorby systému dálkového a večerního studia, což se realizovalo převedením Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti a

²⁵⁰ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 21–22.

²⁵¹ Zákon ze dne 16. března 1966 č. 19/1966 Sb., o vysokých školách.

²⁵² POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*, s. 51.

²⁵³ *Tamtéž*, s. 382.

jeho pedagogických sil na pražskou právnickou fakultu. Tento vývoj umožnil organizaci kurzů a od akademického roku 1956/1957 postgraduální studium právníků.²⁵⁴

Dálkové studium, jak se původně nazývalo studium při zaměstnání, a rovněž externí studium bylo prioritně zaměřeno na pracovníky z praxe. Většinou se jednalo o ověřené pracovníky, s kterými bylo počítáno jako s kádrovou rezervou. Tito perspektivní pracovníci měli dosáhnout zvýšení vzdělání, aby mohli příslušnou funkci získat, či dokonce již zastávali vyšší pracovní pozici a potřebovali si požadované vysokoškolské vzdělání doplnit. Pro přijetí do všech forem studia při zaměstnání byly vyžadovány kádrové předpoklady a souhlas a doporučení zaměstnavatele, který tak přejímal povinnosti z pracovněprávních závazků, zejména předpisů o pracovních úlevách.

Na Univerzitě Karlově bylo dálkové studium při zaměstnání umožněno na tehdejší fakultě filozoficko-historické, filologické, geologicko-geografické a právnické, na ostatních fakultách bylo zavedeno pouze externí studium podle individuálního studijního plánu. Studenti večerního studia byli zastoupení malou měrou v dálkovém studiu, v roce 1961 byla tato forma studia zrušena. Naposledy se na právnické fakultě v roce 1961/1962 do 1. ročníku ucházelo 15 zájemců a ve 2. ročníku bylo zapsáno 9 posluchačů. Výuka se konala po pracovní době v budově fakulty. Mezi studenty byla řada těch, kteří byli vyloučeni ze studia v roce 1949, a při uvolnění poměrů mohli dostudovat.²⁵⁵

Dálkově studujícím při zaměstnání se umožňovalo účastnit se přednášek a seminářů vedle Prahy i v dalších šesti městech, kam učitelé dojížděli. Studium bylo o semestr delší a rozsah zkoušené materie byl stejný. Studijní úmrtnost byla hlavně v prvních dvou letech, a to z důvodu předmětu teorie státu a práva a politické ekonomie.

Dálkové studium bylo jednou z mnoha významných změn, které se v systému právnického vzdělávání v padesátých letech učinily ve snaze strukturálních posunů společenských sil. V dalším období reforem dále

²⁵⁴ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 99.

²⁵⁵ *Tamtéž*, s. 99.

docházelo ke kontinuálnímu vývoji a modifikacím, nicméně pevné základy již byly položeny.

7.5. Šedesátá léta

7.5.1. Změny v organizaci studia

Studijní plán fakulty reflektoval prodloužení či zkrácení studia v závislosti na změnách vojenské přípravy, výrobní praxe či zavedení nových předmětů, zejména politických, které zaujímaly dosti podstatný rozsah výuky. Přestavba právnického studia z konce padesátých let dovršila rozsáhlou reformu učebního plánu s profilujícími předměty a novou organizací učebního procesu.

Návrh byl potvrzen v roce 1960 kolegiem ministra školství a kultury a byl postupně realizován od školního roku 1960/1961. Nejvýraznějším prvkem reformy se stala na několik let výrobní praxe studentů, kterou fakulta zavedla na základě usnesení ÚV KSČ z dubna 1959, o sblížení vysoké školy s praxí. V systému výuky se dále měly uplatnit předměty komplexu tzv. státní a společenské výstavby, řízení národního hospodářství a úsekových ekonomik, které měly obrátit pozornost k ekonomickým otázkám a byly označeny za dlouhodobý vědecký úkol.²⁵⁶

V první polovině šedesátých let se rozpoutaly výrazné diskuse kolem hospodářského práva, které vzniklo jako nový vědní obor a pedagogický předmět tak, že byla vyjmuta značná část materie z předmětu občanské právo.²⁵⁷ Proti nově zavedenému předmětu se na počátku diskuse vyslovil i prof. Viktor Knapp. Tato reforma souvisela s kladným rozhodnutím o vydání samostatného hospodářského zákoníku a s přípravou jeho konečného znění.²⁵⁸ Byla zřízena nová katedra hospodářského práva jako společná katedra Vysoké školy ekonomické a Právnické fakulty Univerzity Karlovy, se samostatnými

²⁵⁶ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 102.

²⁵⁷ *Obchodní a směnečné právo bylo po únoru 1948 jako samostatný předmět zrušeno.*

²⁵⁸ *Zák. č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, pozbyl platnosti dne 1. ledna 1992, kdy nabyl účinnosti zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.*

odděleními. Vedoucím katedry se stal docent Stanislav Stuna.²⁵⁹ Předmět hospodářské právo byl součástí státní závěrečné zkoušky až do roku 1989.²⁶⁰

V roce 1966 byl zřízen kriminalistický směr právnického studia ve formě pětiletého studia práv. Výuku v oboru kriminalistiky zajišťovali odborníci (15 učitelů a 8 odborných pracovníků) nově vzniklého Ústavu kriminalistiky. V každém ročníku bylo asi 100 posluchačů, vysílaných ke studiu ministerstvem vnitra. Ústav byl tvořen odděleními kriminalistické taktiky, kriminalistické techniky, metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestné činnosti, soudní psychologie a soudní psychiatrie, soudního lékařství a antropologie.

Studium (rozvržené na 10 semestrů) bylo realizováno v prvních 4 semestrech formou internátního denního studia, následně probíhalo 6 semestrů formou dálkového studiu při zaměstnání. Bylo ukončeno obhajobou diplomové práce a státní závěrečnou zkouškou.²⁶¹ Program tohoto směru představoval kompletní studijní program právnické fakulty a byl doplněn dalšími předměty rozšiřujícími rozsah učiva o kriminalistické a další obory. Prostor pro rozšíření byl získán díky tomu, že tito studenti neměli vojenskou přípravu a omezily se jim hlavní prázdniny.

Po založení Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti²⁶² v akademickém roce 1973/1974 byla výuka kriminalistického směru z fakulty převedena. Samostatný Ústav kriminalistiky, jenž původně existoval v rámci katedry trestního práva a kriminalistiky, zajišťoval provoz fakultní laboratoře. Později byla zřízena odděleně katedra kriminalistiky, která byla personálně tvořena učiteli původního ústavu.²⁶³

7.5.2. Odborná praxe

Okamžitou reformou studijních plánů s cílem „zajistit těsnější spojení fyzické a duševní práce, zabezpečit úzké spojení studia s odbornou praxí“ reagovala fakulta na usnesení ÚV KSČ z jara 1959, o „těsném spojení školy se

²⁵⁹ PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*, s. 99

²⁶⁰ *Dle vzpomínek pamětníka prof. Zdeňka Kučery byl vědní obor mezinárodní právo soukromé součástí katedry mezinárodního práva.*

²⁶¹ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 100.

²⁶² *Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti udělovala také svým absolventům titul JUDr.*

²⁶³ *Archív Univerzity Karlovy v Praze, fond PF, zasedání vědecké rady právnické fakulty, rok 1974.*

životem“.²⁶⁴ Od akademického roku 1959/1960 byla praktikována povinná výrobní činnost studentů prvního ročníku ve formě čtrnáctidenních cyklů střídání výrobní praxe s výukou, a to v pražských podnicích a později i mimo Prahu. Snahou reformátorů bylo přiblížení se dělnickému prostředí a vytvoření vztahu k manuální práci.

Studenti interního studia se měli v rámci výuky i v dalších ročnících zúčastňovat společensky užitečné práce v rozsahu čtyř měsíců, a to formou prázdninových brigád. Dále byla původní čtrnáctidenní praxe u soudů a na prokuratuře (později čtyřtýdenní) rozšířena ve 4. ročníku na šest týdnů praxe u národních výborů (v 7. semestru) a v dalším semestru u soudů, a to ve stejné délce. Rovněž v 5. ročníku byla praxe u národních výborů v rozsahu pěti týdnů, na závěr studia znova čtyřtýdenní praxe na prokuratuře.²⁶⁵

Někdy naivní představy o výchovné úloze dělnické třídy narážely na skutečnost, že pro stovky studentů interního studia se těžko nacházela nutná péče potřebná praktikantům. Výrobní praxe neznamenal pro studenty příliš velký odborný přínos, naopak způsobovala odvedení od studia a časovou ztrátu.

Z důvodu překážky v umístění velkého množství nekvalifikovaných sil ve výrobě bylo po třech letech upuštěno od výrobní praxe a studenti se účastnili brigádnické práce o prázdninách, tedy v době, kdy neprobíhala výuka. Odborná praxe správní a hospodářskoprávní se vykonávala v délce tří týdnů ve 3. ročníku. Dále se zavedla a ustálila justiční praxe ve stejné délce ve 4. ročníku, spolu s předdiplomovou praxí v rozsahu dvou týdnů.²⁶⁶

Pamětník Pavel Rychetský vzpomíná: „Praxe byly tři, vždycky v zimě po zkouškovém období, a trvaly asi měsíc.“ Jednu „měl na okresním národním výboru v České Lípě, ...druhá praxe byla na soudu, kde brali studenty jako přítěž a většinou jim dávali sepsat jednoduchá procesní usnesení. Nejlepší byla poslední praxe na závěr studia - hospodářská arbitráž“. Zde z politických důvodů působili skvělí právníci.²⁶⁷

²⁶⁴ PETRÁŇ, Josef, (ed.) : *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 380.*

²⁶⁵ *Tamtéž, s. 380.*

²⁶⁶ *Tamtéž, s. 381.*

²⁶⁷ NĚMEČEK, Tomáš, RYCHETSKÝ, Pavel: *Diskrétní zóna. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 36.*

Ze studijních programů a vzpomínek zúčastněných je zřejmé, že odborná praxe právnického studia byla ve stálém pohybu a citlivě reagovala na politické změny a situaci ve společnosti.

7.5.3. Postgraduální studium

V polovině šedesátých let došlo k nové právní úpravě postgraduálního studia. Původní organizace této výuky na základě vyhlášky ministerstva školství²⁶⁸ probíhala od roku 1955 v rámci kateder ve formě přednášky a semináře k určitému úseku či k právnímu problému v Praze a některých krajích. Katedry jednotlivých právních oborů samy iniciovaly obsah a způsob výuky, s cílem zdokonalení teoretických předpokladů absolventů a odborníků, s nimiž se počítalo k obsazování funkcí.

Právní komise Ústředního výboru KSČ přišla s podnětem zavést systém zvyšování kvalifikace pracovníků ve spolupráci s příslušnými zainteresovanými články (ministerstvy vnitra, školství a kultury, spravedlnosti a generální prokuraturou). Od zimního semestru 1966/1967 tak vznikl na fakultě ústav pro postgraduální studium. Studium v různých směrech (např. občanskoprávní, trestněprávní, pracovněprávní, hospodářskoprávní a studium veřejné a státní správy) se konalo v osmi opakovaných třídenních až čtyřdenních soustředěních s šestihodinovou výukou denně a bylo zakončeno písemnou a ústní zkouškou. Dále fakulta zabezpečovala speciální kurzy vybraných právních odvětví (např. tříletý kurz pro vedoucí právníky ministerstva vnitra), po jejichž absolvování dále bylo možno studovat při zaměstnání.²⁶⁹

7.5.4. Dopady uvolnění společenskopolitických poměrů

Pozitivní dopad odstranění kultu osobnosti v druhé polovině padesátých let se přenesl do společenské atmosféry a znamenal konec vulgárního výkladu marxismu probíraného na takové úrovni, která hrubě zasahovala do výkladu odborných předmětů. Přesto si právnická fakulta udržela charakter politicky exponované školy s třídním přístupem při výběru posluchačů.

Od šedesátých let se kromě přijímacích pohovorů před komisí konaly testy z dějepisu, zeměpisu, ústavy a politiky a ruštiny. K rozhodnutí o přijetí

²⁶⁸ Úřední list č. 20/1955.

²⁶⁹ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 101.

byla určující hlavní přijímací komise v čele s děkanem, přisedícími byli předsedové pohovorových komisí, členové KSČ. Později byli členy komise vedle děkana i proděkan pro studium a předseda organizace KSČ, event. Svazu mládeže, a kádrový pracovník.²⁷⁰ Při výběru se zohledňoval třídní původ, výsledek testu a závěr komise, dále se přihlíželo k posudkům ze škol a zaměstnání a v neposlední řadě hrála roli i politická intervence, vliv významných osob a přímluvy pracovníků fakulty. Tento postup byl v souladu se snahou podřídit výběr uchazečů třídnímu zájmu. Podobně se přistupovalo k učitelům, jejichž přijetí ovlivňoval rovněž kádrový výběr, přímluvy, intervence a doporučení.

Jak uvádí Pavel Rychetský, pražská právnická fakulta měla pověst silně ideologicky indoktrinované školy. Ve své historii musela být buď nejpravicevější (před únorem 1948), nebo nejlevicovější (po únoru).²⁷¹ Vzpomíná, že hlavním kritériem pro přijetí byl dělnický původ, který si zejména maturanti s kádrovým škraloupem vylepšovali tak, že se upsali na brigádu. „Uvolnění“ svazáctví funkcionáři na brigádníky dohlíželi nebo vedli agitační kroužky a výkazy o plnění závazků.²⁷² I když se poměry šedesátých let uvolnili, píše Pavel Rychetský, že „fakulta byla nicméně tehdy tak ideologicky zblblá, že celý první ročník poslala na semestr do továrny v Hrádku nad Nisou... V kalárně byla dělnická aristokracie a vzhledem k dvanáctihodinovým směnám jsme měli na poměry roku 1961 nevídaný plat 3500 korun měsíčně. Myslím, že jsem bral víc než mí rodiče.“²⁷³

V šedesátých letech, jak přiblížil Pavel Rychetský, se fakulta nachází „už v době velkých odhalení, deziluzí a rozčarování. V listopadu 1962 se vyhazuje do povětří gigantická, obludná Stalinova socha, tyčící se naproti fakultě...Začaly rehabilitace – i když jsme jako studenti neměli tušení, že proces je usměrňován seshora, aby se týkal především komunistických

²⁷⁰ LITSCH, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*, s. 94.

²⁷¹ NĚMEČEK, Tomáš; RYCHETSKÝ, Pavel: *Diskrétní zóna*, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 31. *Pro srovnání vývoje s filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze lze doporučit publikaci Sgall Petr: Zažil jsem toho dost*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2014, s. 164 (např. prověřkové komise viz tamtéž, s. 44).

²⁷² Tamtéž, s. 32.

²⁷³ Tamtéž, s. 33.

funkcionářů. A jen sem tam se podařilo rehabilitovat i někoho jiného.“²⁷⁴ V tomto období se nabízela možnost dokončit studia těm, kteří z důvodu studijních prověrek na začátku roku 1949 byli nuceni odejít z fakulty. Komise k přípravě návrhů stanovisek k žádostem však nebyla zatížena přílišným zájmem uchazečů.

Na fakultě byla celá řada vynikajících právníků, kteří se uchýlili do akademické sféry, protože byli z politických důvodů perzekuováni a bylo jim znemožněno uplatnění v právnických pozicích. V platném právu se na fakultě začaly přednášet právní instituty a komparatistika, čímž se studenti seznamovali s tím, co v socialistickém právu vymizelo – zástavní právo, oprávněná držba, různé volební systémy. Mohlo se rovněž hovořit o zločinech komunismu, na fakultě působili otevření a kritičtí pedagogové jako filozof Lubomír Sochor, sociolog František Šamalík, Jiří Boguszak nebo Zdeněk Jičínský.

Ve srovnání s jinými fakultami je zajímavá odlišnost v tom, že pozdější tzv. obrodný proces byl na právnícké fakultě spojen s hnutím učitelů.²⁷⁵ Složitý vývoj právníckého studia a jeho ideologizace byly odrazem výrazné politické exponovanosti, která byla typická jak pro fakultu právníckou tak i filozofickou. Tato skutečnost je odlišovala od situace na jiných typech škol, např. fakultě matematicko-fyzikální, kde šlo především o odbornou úroveň.²⁷⁶

V polovině šedesátých let²⁷⁷ byla deklarována posilující orientace na úlohu práva ve společnosti, což se projevilo i vznikem Právní komise Ústředního výboru KSČ, jejímž předsedou se stal posluchač právnícké fakulty (studující při zaměstnání) Alois Indra a tajemníkem Zdeněk Mlynář.

V letech 1961 – 1966, kdy byl děkanem fakulty Oldřich Průša, bylo i na jeho podnět požadováno zvýšení „směrných čísel“ pro přijímání posluchačů na fakultu, a to kvůli nedostatku právníků. Různá forma „kurzů“, která často poskytovala záminku pro prominutí vysokoškolského vzdělání, se zřejmě přežila a „nebylo již možno tvrdit, že lidem, kterým třeba ještě nebylo třicet,

²⁷⁴ *Tamtéž*, s. 34.

²⁷⁵ *Tamtéž*, s. 36.

²⁷⁶ *Sgall Petr: Zažil jsem toho dost*, s. 55.

²⁷⁷ *Počátkem roku 1964 byla delegace právnícké fakulty přijata prezidentem Antonínem Novotným (viz KUČERA, Stanislav: Sine ira et studio (Právnícká fakulta vážně i vesele), s. 28.*

znemožnil získání vysokoškolského vzdělání kapitalismus“.²⁷⁸ Na právnické fakultě tvořili dálkoví studenti v letech 1958–67 tři pětiny všech studentů. Ve školním roce 1966/1967 bylo zapsáno v interním studiu 1090 studentů a ve studiu při zaměstnání 1536 posluchačů.²⁷⁹ Nadále však trvala feminizace; jednou z příčin mohla být skutečnost, že na fakultě neprobíhala v rámci výuky vojenská příprava.

Projevem určitého uvolnění po roce 1965 bylo zrušení státní zkoušky z marxismu-leninismu. Postupové zkoušky z jeho jednotlivých součástí zůstaly zachovány. Rovněž zůstala na právnické fakultě státní zkouška z politické ekonomie, neboť byl tento předmět považován za obdobu prvorepublikového odborného předmětu národního hospodářství. Tato výuka byla zabezpečena katedrou politické ekonomie, která byla nezávislá na katedře marxismu-leninismu. Systém výuky „politických předmětů“ byl doplněn výukou sociologie, kterou zajišťovala katedra teorie státu a práva.²⁸⁰

7.5.5. Vysokoškolský zákon z roku 1966

Projevem uvolnění, které šedesátá léta přinesla, byl rovněž zákon o vysokých školách ze dne 16. března 1966, č. 19 Sb., přinášející nepodstatné změny v uspořádání vysokých škol a jejich činnosti.²⁸¹ Příznivě bylo vnímáno obnovení udělování doktorských titulů. Na základě vyhlášky Ministerstva školství a kultury ze dne 27. dubna 1966, č. 26 Sb., kterou se vydávají předpisy pro rigorózní zkoušky (rigorózní řád), přiznávaly vysoké školy univerzitního směru absolventům, kteří vykonali předepsanou zkoušku ze zvoleného vědního oboru a jeho širšího základu na fakultách uvedených v rigorózním řádu, mj. i titul doktor práv (JUDr.).²⁸²

Nová právní úprava neznamenal návrat k původnímu stavu před platností zákona z roku 1950. Nebyly obnoveny rigorózní zkoušky v tradiční

²⁷⁸ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 28.

²⁷⁹ POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*, s. 55.

²⁸⁰ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 30.

²⁸¹ Paragraf 63 odst. 1 zákona ze dne 16. března 1966 č.19/1966., o vysokých školách, zrušil předcházející zákon č. 58/1950 Sb., o vysokých školách, s výjimkou § 33 a 34, které se týkaly právního postavení teologických fakult (HORÁK, Záboj: *Církev a české školství*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2011. s. 210).

²⁸² Přílohou vyhlášky č. 26//1966 Sb., rigorózní řád, byl seznam fakult a vědních oborů pro rigorózní zkoušky. Udělován byl doktor přírodovědy (RNDr.), doktor filozofie (PhDr.) a doktor práv (JUDr.).

prvorepublikové podobě, které se jako zvláštní řada zkoušek konaly po státních zkouškách. Rigorózní zkouška sestávala z písemné a ústní části. Písemná práce se předkládala ze zvoleného vědního oboru, o který uchazeč fakultu požádal. Na právnické fakultě bylo možno získat titul z vědních oborů: dějiny státu a práva, teorie státu a práva, státní právo, správní právo a zemědělskodružstevní právo, hospodářské právo a finanční věda, pracovní právo, občanské právo hmotné a občanské právo procesní, trestní právo a mezinárodní právo.

V řízení mohla být také přijata uchazečova diplomová práce. Ústní zkouška se vykonávala ze zvoleného vědního oboru, předměty širšího základu stanovil děkan. Rovněž absolventům, kteří dokončili studium podle předchozí právní úpravy,²⁸³ mohl být přiznán titul JUDr., získaný na základě vykonané rigorózní zkoušky. Byla dána také možnost požádat o tzv. zkrácené rigorózní řízení, čímž mohly být uznány zcela nebo zčásti dříve vykonané zkoušky jako rigorózní.

Nový vysokoškolský zákon byl doplněn vyhláškou Ministerstva školství a kultury ze dne 27. dubna 1966 č. 25 Sb., kterou se vydávají studijní předpisy pro vysoké školy. Právní předpis upravoval řádné studium, zejména formy studia, časový plán školního roku, přijetí ke studiu, zápis, charakter studia, způsoby výuky, kontrolu studia, zápočty a klasifikované zápočty, zkoušky a opravné zkoušky, postup do vyššího ročníku, opakování ročníku, přerušení a zanechání studia, vyloučení ze studia pro neprospěch, přestupy a studium při zaměstnání. Dále stanovil mimořádné studium jako studium jednotlivých předmětů na jedné nebo více fakultách nebo vysokých školách, které však neposkytovalo úplné vysokoškolské vzdělání.

Nová zákonná úprava plně navázala na vysokoškolský zákon z roku 1950 a upravila systémově i další navazující předpisy. Přínosem byla komplexní úprava a opětovné zavedení profesních titulů. Po předchozím období, kdy docházelo k překotnému vydávání právních předpisů nižší právní síly, se politická moc rozhodla řešit poměry na vysokých školách standardně. Tato

²⁸³ *Vyhláška Ministerstva školství a kultury ze dne 27. dubna 1966 č. 27/ 1966 Sb., o přiznávání titulů absolventům, kteří ukončili studium před účinností zákona č. 19/1966 Sb., o vysokých školách.*

skutečnost souvisela s tím, že socialistický stát měl situaci pod kontrolou a mohl si dovolit manifestovat určitý odstup a výraz uvolnění poměrů.

7.5.6. Organizace studijního plánu

I když nejvýznamnější reformy studia se udály v předcházejícím období, byl studijní plán stále upravován s tím, jak docházelo k uvolnění režimu a změnám ve vnitřní a mezinárodní politické situaci. Politické události měly vliv na další průběh reformních snah, které se dlouhodobě rozvíjely ve vnitrořaduní diskusi a týkaly se rozsahu, časového zařazení profilujících předmětů právníckého studia a nově zřizovaných oborů či oborů měnících často svůj obsah. Zejména se jednalo o zařazení oborů v rámci celého studia a stanovení počtu hodin v rozvrhu. S určitým porozuměním lze chápat, že se objevovaly i neobjektivní osobní přístupy či skupinové snahy, které vedly k přečenořování předmětu z hlediska jeho odborného, vědeckého, pedagogického nebo politického významu.

Připravované záměry byly konzultovány na politické úrovni po stránce zaměření jednotlivých oborů v učebním plánu, rovněž se zohledňoval jejich politický dopad. Návrhy reforem připravovaly zvláště ustavené komise k jeho projednání ve vedení fakulty, tvořené děkanem, proděkany, předsedy KSC a společenských organizací, tajemníkem a kádrovým pracovníkem. Po konzultaci s bratislavskou fakultou byly návrhy předloženy katedrám a plenární schůzi KSC. Změny schválené vědeckou radou byly prostřednictvím rektorátu postoupeny ministerstvu školství.²⁸⁴

7.5.7. „Pražské jaro“ a průběh událostí na pražské právnícké fakultě

Atmosféra uvolnění se projevila i při událostech na pražské právnícké fakultě, která byla vtažena do bouřlivého období „pražského jara“. Již na podzim 1967 se objevily náznaky budoucích tendencí, když byla fakulta požádána ministrem školství Jiřím Hájkem o zpracování odborné právní analýzy tzv. strahovských událostí k zásahu bezpečnosti proti studentům, kteří

²⁸⁴ LITSCH, Karel: *Proměny právníckého studia 1945–1989*, s. 102.

protestovali z důvodu vypínání elektrického proudu na vysokoškolských kolejích.²⁸⁵

V období „obrodného procesu“ se fakultní stranická organizace KSČ zapojila do podpory Dubčeka a v polovině roku 1968 se usnesla na požadavku mimořádného sjezdu strany. Podpořila stanovisko vedení strany, které odmítlo účast na schůzce ve Varšavě. Řada učitelů a studentů se angažovala v politicky významných akcích či funkcích. Stali se poslanci nově vytvořené Sněmovny národů a České národní rady (prof. Jičínský, doc. Klokočka, doc. Sochor a další).²⁸⁶ Učitelé a studenti se spolu s filozofickou fakultou zúčastnili akcí souvisejících s pohřbem Jana Palacha, z fakulty vzešly otevřené dopisy.

Na jaře 1969 byl děkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze zvolen doc. Zdeněk Češka jako kompromis mezi kandidáty - prof. Jičínským, který byl symbolem „obrodného procesu“, a prof. Bartuškou, představitelem „Levé fronty“.²⁸⁷

Začátkem září 1969 byl po prof. Vladimíru Kadlecovi do funkce ministra školství a kultury jmenován Jaromír Hrbek. Již zvolené rektory a děkany vysokých škol začal revidovat a jejich nástup do funkcí pozastavil až do ledna 1970. Tehdy se po prodlouženém funkčním období dosavadních akademických funkcionářů ujal funkce děkana doc. Zdeněk Češka.²⁸⁸

V mezidobí se ministr Jaromír Hrbek obrátil dopisem ze dne 16. září 1969 na rektory vysokých škol a děkany fakult, které vyzval, „aby předložili písemnou zprávu, obsahující přehled a zhodnocení nesprávných názorů, stanovisek, projevů a činů, zejména pravicově oportunistického, protisocialistického a protisovětského zaměření, které se v průběhu roku 1968 a 1969 vyskytly v orgánech školy a fakulty, ve veřejných vystoupeních jednotlivých učitelů, v orgánech studentského hnutí a ve veřejných vystoupeních jednotlivých studentů“. Tato zpráva, jak bylo uvedeno, měla

²⁸⁵ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 31.

²⁸⁶ *Tamtéž*, s. 32.

²⁸⁷ *Tamtéž*, s. 32.

²⁸⁸ *V září 1970 byla provedena změna vedení fakulty a odvoláni byli proděkani Pelikán, Nezkusil a Peška.*

příspěť ke „správné analýze situace na vysokých školách, ke zlepšení politicko-výchovné práce a k urychlení procesu konsolidace poměrů“.²⁸⁹

Vědecká rada fakulty reagovala obecnou a vyhýbavou odpovědí (schválenou takřka jednomyslným hlasováním, s výjimkou jednoho hlasu), čímž fakticky odmítla kohokoli udat. Tato skutečnost však represí, která některé členy vědecké rady v budoucnosti čekala, nezabránila.

Na rozdíl od filozofické fakulty, kde obrodný proces táhli studenti, byli na právnické fakultě hlavními iniciátory dění především učitelé. Tragický dopad bouřlivých událostí se projevil jejich pozastaveným profesním růstem. Ten byl zlikvidován různými formami zřetelných či zastřenějších sankcí. Řadě angažovaných aktérů „pražského jara“ byla kariéra zcela ukončena. Některá kvalifikační řízení, která již byla schválena vědeckou radou, byla nedokončena či zastavena, takže se návrhy na jmenování profesorem či habilitační řízení nerealizovaly. V několika případech nebyly vydány uchazečům o hodnost doktora právních věd diplomy DrSc., přestože práci obhájili (Sochor, Potočný, Kanda).²⁹⁰

Nově ustavená základní organizace KSČ byla „očistěna“ od „pravcových oportunistů“ na základě shora realizovaného výběru jednotlivců. Došlo k provádění „pohovorů“ před stranickou komisí, na jejichž výsledku záviselo hodnocení členů. K hlavním otázkám prověřování patřil názor na invazi „spřátelených“ armád v srpnu 1968.²⁹¹ Ti, kterým nebyla vydána nová stranická legitimace a bylo jim zrušeno členství (kategorie „vyškrtnutých“), se dostali do horší situace než nestraníci. Nejprísněji byli posuzováni tzv. aktivní nositelé pravcového oportunismu, kteří byli ze strany vyloučeni a museli z fakulty odejít. V některých případech postižení učitelé mohli zůstat na fakultě, ale nesměli učit.²⁹² Po událostech „pražského jara“ došlo k emigraci některých učitelů²⁹³ a do zahraničí odešla i řada studentů práv.

²⁸⁹ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 140 a 143, Příloha č. 3, opis dopisu ministerstva školství, čj. 27.992/69-III/S.

²⁹⁰ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 32, autorka na toto téma s prof. Kučerou hovořila.

²⁹¹ Sgall Petr: *Zažil jsem toho dost*, 1. vyd., Praha: Karolinum, 2014. s. 44.

²⁹² Do této skupiny patřil např. doc. Sochor, doc. Novotný, dr. Svátek, dr. Václavů a dr. Svoboda.

²⁹³ Emigrovali prof. Rudolf Bystrický, doc. Ota Weinberger, doc. Adam a dr. Štěpán.

7.6. Sedmdesátá a osmdesátá léta

7.6.1. Normalizace

Zmrazení demokratizačního procesu a postupné odstranění jeho podstatných výsledků, proces obnovy prosovětského režimu od srpna 1968 do května 1971 a závěry XIV. sjezdu KSČ se odrazily i na vysokých školách. Normalizace, jak je nazýváno období od srpna 1968, respektive od dubna 1969 do listopadu 1989, systémově obnovovala komunistický režim a postupně utlumovala politický odpor.

V období tzv. konsolidace se zaostřila pozornost zejména na obsahovou stránku problematiky oborů a formování profilu absolventa fakulty. Politickou mocí byla sledována socialistická výchova a k prosazení věcných požadavků bylo zapotřebí určité obratnosti při formulování záměrů předkladatele. Důraz se kladl na politickovýchovnou činnost v ročníku a ve studijních skupinách a rovněž se posilovala role ročníkových a skupinových učitelů.

V roce 1970 byla zrušena katedra filozofie a sociologie, tzv. marxistickou filozofii pak vyučoval kabinet Ústavu marxismu-leninismu UK, který garantoval výuku všech politických předmětů. Obdobně se stala původně fakultní katedra politické ekonomie již v roce 1956 oddělením katedry politické ekonomie a ekonomických věd při UK a pak součástí již uvedeného Ústavu marxismu-leninismu UK. Rovněž katedra ruského jazyka právnické fakulty se osamostatnila od katedry jazyků při filozofické fakultě a znovu se stala součástí fakultní katedry jazyků. Tělesná výchova byla zajišťována katedrou tělesné výchovy na humanitních fakultách UK.²⁹⁴ Centralizace či decentralizace těchto pracovišť závisela na politických podmínkách a tlaku, který se ve společnosti na vysoké školy vyvíjel.

Dále se přistoupilo k reorganizaci také ostatních kateder (jejich slučováním ve větší katedry). Důraz byl kladen na jejich politicky spolehlivé vedení. Slučování kateder bylo za několik let měněno novým procesem, který

²⁹⁴ LITSCHEK, Karel: *Proměny právnického studia 1945–1989*. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2004. s. 105.

zase směřoval k jejich rozdělování a k vytváření menších kateder se specializací.

V roce 1972 se pokračovalo v pokusech o personální „čistky“ pod záminkou „komplexního hodnocení“. Rozsah odchodů se podařilo omezit, ale v roce 1974 došlo k novým obavám z dalších nedobrovolných odchodů. Přestože se personální situace stabilizovala, uvedená forma hodnocení se ustálila a standardně existovala jako hodnocení pracovních kvalit a plnění výsledků až do roku 1989.

V letech 1973–1980 se stal děkanem prof. Delong, V té době mj. docházelo velmi zřídka ke jmenování univerzitních profesorů. Kromě převedení mimořádných profesorů do stavu profesorů řádných, došlo pouze ke jmenování dvou – profesorů Eduarda Kučery a Jaromíra Kincla.²⁹⁵

K posílení justice a prokuratury se za normalizace přistoupilo reformou, která povrchním hodnocením může evokovat Právnické školy pracujících z konce čtyřicátých a z padesátých let. V roce 1971 bylo zahájeno studium 2 skupin posluchačů, a to budoucích pracovníků určených pro práci na prokuratuře (55 studentů) a v soudnictví (120 studentů). V prvních dvou letech bylo jejich intenzivní studium denní – internátní,²⁹⁶ takže již v prvním ročníku skládali zkoušky z ústavního práva, z právně - historických disciplín, z jazyka a sociologie, v druhém ročníku z politické ekonomie, z teorie státu a práva, z trestního práva, kriminalistiky a kriminologie, z občanského práva, rodinného práva a práva pracovního. Další tři roky studovali při zaměstnání a konali zkoušky ze správního práva, hospodářského práva, finančního práva, zemědělsko-družstevního a pozemkového práva, z dějin právních učení, římského práva, mezinárodního práva, trestního práva, občanského práva a organizace justice a prokuratury. V závěru absolvovali státní závěrečnou zkoušku z předmětu platné právo a obhajovali diplomovou práci. V praxi byli umístěni dle zaměření, a to jako vyšetřovatelé prokuratury, nebo jako soudní čekatelé, kteří se po složení justiční zkoušky se stali soudci.²⁹⁷

²⁹⁵ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 41.

²⁹⁶ *Prokurátorský směr měl výuku přímo na fakultě a posluchači bydleli v hotelu Tranzit v Ruzyni. Soudcovský směr měl výuku i ubytování ve Sporthotelu na Živohošti.*

²⁹⁷ KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 38 a 39.

I když se při posouzení této formy studia může vnímat paralela s obdobím minulých let, je nutno zdůraznit, že právnická fakulta měla na výuce rozhodující podíl (zajišťovala také její mimopražskou část). K přijetí těchto posluchačů z praxe bylo umožněno jen na základě složení řádné maturity.²⁹⁸

Směřování vědecké a pedagogické práce bylo možno charakterizovat profilem absolventa, který byl definován takto: „Absolvent si během základního studia osvojí vědecký světový názor, ovládne základy marx-leninské teorie a metodologie a získá základní poznatky a předpoklady pro ovládnutí dalších neprávnických oborů. Těžiště oborového studia je v teoretickém a metodologickém zvládnutí platného práva a jeho základních odvětví.“²⁹⁹ Tato definice nedává nejmenší pochybnosti o tom, že právnické fakulty v době normalizace plnily ve společnosti významnou politickou a stranickou funkci.

7.6.2. Zavedení čtyřletého studia

Z rozhodnutí vyšších státních a stranických orgánů se fakulta v roce 1974 vrátila znovu ke čtyřletému studiu. V době normalizace vznikl nedostatek právníků vzhledem k odstranění řady politicky zdiskreditovaných pracovníků, kteří byli nuceni opustit exponované profese. K politickým důvodům přistoupily rovněž důvody ekonomické – nedostatek kolejí nebo pobírání stipendia. Se zkrácením délky studia se jeho náročnost samozřejmě zvýšila, většina mužů musela navíc počítat s existencí vojenské přípravy. Větší tlak na samostatné studium znamenalo rovněž zavedení volných sobot (nejprve dvou a od roku 1968 čtyř volných sobot).³⁰⁰

Situace byla složitá, neboť v sedmdesátých letech ve všech formách studia studovalo na pražské fakultě kolem 4000 studentů. Počet studentů a studentek Univerzity Karlovy v letech 1953–1990 ukazuje vysoký zájem o

²⁹⁸ *Mimo tuto formu studia existovala určitou dobu obdoba dělnických přípravek, která se nazývala Internátní střední škola pro pracující. Po jednoročním internátním studiu její frekventanti byli přijímáni na vysoké školy (právnickou fakultu nevyjímaje) bez přijímací zkoušky a s vysokým stipendiem. Viz KUČERA, Stanislav: Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele), s. 41–42.*

²⁹⁹ *Podle nomenklatury vědních oborů bylo studium práv zařazeno do skupiny oborů 68–právní vědy, studijní obor 68–3–8 právo.*

³⁰⁰ *V roce 1953, kdy se zavedlo pětileté studium, byla z programu vyřazena vojenská příprava.*

studium práva, např. v akademickém roce 1973/1974 bylo na právnické fakultě 2622 mužů a 1690 žen, v roce 1978/1979 2086 mužů a 1471 žen.³⁰¹

Po více než dvaceti letech ukončili studenti v akademickém roce 1977/1978 poslední ročník pětiletého systému studia.³⁰² K jeho zkrácení na čtyři roky (od akademického roku 1974/1975) došlo revidováním studijního plánu, zejména snížením hodin výuky historických oborů a oborů tradujících ústavní právo (kapitalistických a socialistických zemí). Výuka občanského práva hmotného a procesního, ale i hospodářského práva se posunula do 2. ročníku a přednášky a semináře teorie státu a práva se konaly opět v 1. ročníku.³⁰³

Reforma měla být součástí rozsáhlé obsahové přestavby studia, zejména se jednalo o snahu modernizovat studium v jeho obsahu, formách a metodách. Tento úmysl však narážel na systémové překážky, k nimž patřila výuka předmětů marxismu-leninismu. Na právnické fakultě se tyto předměty často kryly s obsahovou látkou některých právnických předmětů (např. dějin státu a práva, mezinárodního práva a mezinárodní politiky, sociologie a dalších).

Krátce byla zavedena jednotná souborná státní zkouška s jedinou klasifikací, což znamenalo v případě dílčího neúspěchu nutnost opakovat celou státní zkoušku. Smyslem této úpravy byla snaha, aby student zvládl rozsáhlý celek, čímž by byl nucen obsáhnout teoretické a metodologické základy právní vědy. Tento systém byl záhy zrušen a došlo k návratu ke klasifikaci jednotlivých státnicových předmětů. Bylo možno vykonávat státní závěrečnou zkoušku po částech dle jednotlivých předmětů.

Dle brožurky Přednášky a cvičení v akademickém roce 1978/1979 byly na pražské právnické fakultě vyučovány tyto předměty: Dějiny mezinárodního dělnického hnutí a KSČ, Politická ekonomie, Dějiny státu a práva, Dějiny obecné, Dějiny socialistických zemí, Dějiny v Československu, Teorie státu a práva, Dějiny právních a politických učení, Marxistická filozofie, Národohospodářské plánování a úsekové ekonomiky, Teorie řízení, Občanské

³⁰¹ PETRÁŇ, Josef, (ed.) : *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., s. 620.*

³⁰² *V roce 1953/1954 byla s ohledem na vznik jedenáctiletých středních škol zavedena změna délky právnického studia.*

³⁰³ PETRÁŇ, Josef, (ed.) : *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990., s. 381.*

právo hmotné a právo rodinné, Občanské právo procesní, Správní právo, Hospodářské právo, Statistika, Základy kybernetiky a programování, Výstavba zastupitelských sborů, Logika, Vědecký komunismus, Trestní právo, Pracovní právo a sociální zabezpečení, Zemědělsko-družstevní a pozemkové právo, Základy kriminalistiky, Mezinárodní právo, Předmět podle specializace, Ruština, Druhý světový jazyk, Tělesná výchova, Výcvikový kurz, Branná výchova pro nevojáky, Vojenská příprava, Odborná praxe³⁰⁴ a Ročníková práce.³⁰⁵

Čtyřleté právnické studium bylo nařízeno vyššími stranickými a státními orgány; mělo i řadu kritiků. Přesto se fakulty vyrovnaly s tímto úkolem odpovědně, a takto náročné právnické vzdělávání v omezeném časovém rámci zajišťovaly až do roku 1989.

7.6.3. Situace na sklonku totality

V období osmdesátých let byl děkanem Josef Mečl (v roce 1983 jmenován profesorem). Většina pokusů o reformu vycházela z podnětu ministerstva. Ve skutečnosti byla iniciována stranickými orgány.

Na krátkou dobu byla v roce 1980 kromě právnických předmětů do státních zkoušek zařazena závěrečná státní zkouška z marxismu (jako celku). Později byl marxismus jen jedním z předmětů státnice. Protože se státní závěrečná zkouška skládala ze čtyř předmětů, musel se jeden právnický předmět u státnic dle volby studenta vyřadit, což způsobilo v těchto předmětech asymetrii.³⁰⁶

Zájem o právnické studium mnohonásobně převyšoval možnosti obou fakult a výběr uchazečů probíhal netransparentně.³⁰⁷ Znalostní požadavky u

³⁰⁴ V šestém semestru byla správní a hospodářskoprávní praxe v rozsahu 4 týdnů, v sedmém semestru byla justiční praxe rovněž v rozsahu 4 týdnů.

³⁰⁵ Předměty Logika a Statistika patřily k fakultativním předmětům, student zapisoval pouze jeden předmět v semestru.

³⁰⁶ Právnickými předměty státní závěrečné zkoušky byly: občanské, správní, trestní a hospodářské právo.

³⁰⁷ V roce 1984, kdy autorka práce vykonala přijímací zkoušku na brněnskou právnickou fakultu, bylo přijato do tzv. elitního ročníku pouze 160 posluchačů z počtu uchazečů, který sedmkrát převyšoval „směrné číslo“ fakulty pro daný rok. Strukturovaný formulářový dotazník k přijímacímu řízení pro uchazeče obsahoval mj. (před prohlášením o pravdivosti údajů stvrzené podpisem s poučením o následcích v případě uvedení nepravdivých údajů) čtyři samostatné rámečky s otázkou: 1. Členství v KSČ matky a

přijímacích zkoušek (část ústní a písemná) z oblasti historie, občanské nauky a všeobecného přehledu byly nastaveny tak, aby většina uchazečů přijímací zkoušku vykonala. Vytvářel se tak prostor pro volné posouzení úspěšných uchazečů. Velká část zájemců obdržela dopis, v němž bylo konstatováno, že úspěšně složili přijímací zkoušku, ale protože byli lepší uchazeči, nebyli ke studiu přijati.

Období reálného socialismu završil zákon o vysokých školách z 10. dubna 1980,³⁰⁸ který nahradil předešlý právní předpis z roku 1966. Tato nová právní úprava odňala akademickým obcím a vědeckým radám poslední možnosti k rozhodování a podrobila školy kontrole na všech úsecích jejich činnosti. Výraznou změnu znamenala devalvace doktorských titulů absolventů. Zákon umožnil přiznat titul bez vykonání rigoróza těm, kteří po dobu celého studia na vysoké škole dosahovali výborných studijních výsledků, vykonali státní závěrečnou zkoušku s výborným prospěchem a absolvovali studium s vyznamenáním.

Absolventi, kteří nesplnili podmínky pro přiznání doktorského titulu bez vykonání rigoróza a ukončili studium státní závěrečnou zkouškou, mohli v návaznosti na ukončené studium složit státní rigorózní zkoušku, a pak jim byl přiznán titul doktora práv (JUDr.) Státní rigorózní zkouška absolventů se skládala z ústní zkoušky ze zvoleného studijního předmětu studijního oboru a nejvíce ze dvou studijních předmětů, které tvořily jeho širší vědní základ.³⁰⁹

I když období sklonku reálného socialismu mělo vychovávat především mlčící a loajální inteligenci „šedé zóny“ a většina studentů neměla velké ambice týkající se uplatnění v praxi a ocenění, natož směřující do oblasti zahraničních stáží, navázaly obě právnické fakulty zahraniční styky, včetně západních zahraničních kontaktů.³¹⁰ Rovněž je třeba ocenit, že studijní výsledky byly

členství v KSČ otce před rokem 1968 a 2. Členství v KSČ (opět zvlášť odděleně matka a otec) po roce 1968.

³⁰⁸ Zákon č. 39/1980 Sb., o vysokých školách, zrušil předcházející zákon o vysokých školách č. 19/1966. Ani tento zákon neobsahoval úpravu výuky na bohosloveckých fakultách a ponechal v platnosti § 33 a § 34 zákona o vysokých školách č. 58/1950 Sb., upravující speciální postavení těchto fakult (HORÁK, Záboj: *Církev a české školství*, 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2011. s. 217).

³⁰⁹ POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*, s. 57.

³¹⁰ V roce 1983 byla například podepsána smlouva o spolupráci mezi Univerzitou Karlovou a Univerzitou v Pasově.

stimulovány možností prospěchového, podnikového či jiného stipendia a řada studentů byla vedena k samostatné vědecké práci v rámci studentské vědecké odborné činnosti.

Habilitační a jmenovací řízení upravoval vysokoškolský zákon z roku 1980. Podmínkou řízení nebylo předložení a obhájení habilitačního spisu, nýbrž uchazeč se habilitoval na základě návrhu fakulty. Zákon upravoval i odebrání vědeckopedagogického nebo uměleckého titulu tomu, kdo se zpronevěřil občanské, pedagogické nebo vědecké cti. Udělování vědeckých hodností bylo upravováno zvláštními předpisy.³¹¹ Profesory mohl jmenovat prezident bez předchozího řízení před vědeckými radami fakult, stejně tak ministr školství mohl jmenovat docenty bez předchozího habilitačního řízení.

Pozitivním momentem onoho období byla vzestupná aktivita v oblasti kvalifikačního růstu pracovníků. Iniciativou především pražské fakulty se zvýšil počet návrhů na zahájení habilitačního a jmenovacího řízení, především u těch učitelů, kterým bylo v roce 1970 zrušeno členství v KSČ. Mezi těmito devětadvaceti jmenovanými bylo šest učitelů, kteří byli „vyškrtnuti“, jeden učitel, který byl opětovně do strany přijat a jedna bezpartajní uchazečka. Jako ve všech systémech „i tady platilo, že neexistují nepřekonatelné překážky. Existují pouze lidé, kteří nejsou ochotni riskovat nepříjemnosti spojené s jejich překonáváním“, jak konstatuje ve svých pamětech prof. Kučera,³¹² a jak platí stále a nejen na cestě za kariérami.

7.6.4. Pražská právnická fakulta před listopadem 1989

Právnická fakulta v Praze byla prezentována jako politicky spolehlivá fakulta, která iniciativně spolupracovala s politickou reprezentací. Zaběhlá očekávání byla narušena aktivitami některých učitelů, kteří byli nuceni z fakulty odejít kvůli své účasti na reformách politického a právního systému.³¹³ Tyto

³¹¹ Např. zákon č. 53/1964 Sb., o udělování vědeckých hodností a o Státní komisi pro vědecké hodnosti.

³¹² KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*, s. 46.

³¹³ Teprve až po listopadu 1989 se mohli vrátit někteří aktéři Pražského jara, kterým bylo znemožněno za normalizace na fakultě pedagogicky působit. Byli to učitelé katedry teorie státu a práva Jiří Boguszak, Zdeněk Jičínský, František Šamalík a Petr Pithart, katedry státního práva Bedřich Rattinger a Vlasta Baudyšová, z katedry trestního práva Oto Novotný, pracovního práva J. Tomeš a správního práva Vladimír Mikule a Václav Pavlíček. K tomu PETRÁŇ, Josef, (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*, s. 387.

politicky a vědecky významné osobnosti byly nahrazeny těmi, kterým se kádrová opatření vyhnula.³¹⁴

Dle Seznamu přednášek na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve školním roce 1988–1989 byla na fakultě výuka organizována následujícími katedrami (s vedoucími): katedra teorie státu a práva (Eduard Kučera), katedra dějin státu a práva (Jaromír Kincl), katedra státního práva (Stanislav Zdobinský), katedra správního práva (Zdeněk Červený), katedra zemědělskodružstevního práva a pracovního práva (Jaroslav Drobník), katedra trestního práva (Jiří Pipek), katedra kriminalistiky (Ján Pješčak), katedra občanského práva (Zdeněk Češka), katedra mezinárodního práva a politiky (Vladimír Kopal), katedra hospodářského práva (František Klimeš), katedra finančního práva a financí (Milan Bakeš), katedra národohospodářského plánování a úsekových ekonomik (Antonín Kerner) a katedra jazyků (Kateřina Stejskalová). Dále na fakultě působil Ústav kriminalistiky (Mircea Tiplica), Ústav sociálního rozvoje (Karel Pinc), Ústav práva autorského a práv průmyslových (Jan Kříž), Ústav národních vztahů a mezinárodního práva (Otto Kunz) a celouniverzitní katedra politické ekonomie a ekonomických věd (Antonín Červinka) a katedra tělesné výchovy s fakultním oddělením (Petr Hajný).

Kvalita vědecké práce byla na jednotlivých katedrách odlišná a docházelo k tomu, že byla ovlivňována politickými požadavky. Přesto vznikla v tomto období řada hodnotných prací, jež byly prezentovány i na mezinárodních konferencích a sympoziích s mezinárodní účastí. Práce vznikly zejména ve spolupraci na vědeckých úkolech v rámci dohod Univerzity Karlovy v Praze. V důsledku této aktivní vědecké činnosti vznikla řada publikací, které měly pozitivní dopad na novou generaci akademických pracovníků a rozvoj jejich badatelské a pedagogické práce.

³¹⁴ *Po listopadu 1989 zase odešla z fakulty řada politicky exponovaných pracovníků, kteří byli spjati s komunistickým režimem a jejichž další působení se neočekávalo. Mezi těmito učiteli byli např. Zdeněk Češka (rektor Univerzity Karlovy v Praze a člen korespondent ČSAV), Miroslav Čedík (prorektor Univerzity Karlovy v Praze), Jan Piešťak (generální prokurátor ČSSR a člen korespondent ČSAV), Slavoj Vaněk (hlavní arbitr ČSSR), Zdeněk Červený, Miroslav Doležal, František Klimeš a další (viz Seznam přednášek na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve školním roce 1988–1989 a srovnání se seznamy přednášek z následujících let).*

Vědecká práce fakulty byla v rámci Státního plánu základního výzkumu orientována na bezprostřední přínos společensko-politické a státoprávní praxi. Probíhala zejména ve spolupráci s právníckými fakultami zemí východního bloku. V oblasti pedagogické práce se fakulta věnovala přípravě právníků podle celostátně jednotného učebního plánu. V obou formách studia (denním i při zaměstnání) se fakulta soustředila na specializaci absolventů dle požadavků praktického uplatnění. Na konci osmdesátých let se nabízela specializace v celní správě, finanční správě, specializace pro národní výbory, pro oblast sociálního rozvoje (sociálně právní) a oblast mezinárodních vztahů a mezinárodního práva.³¹⁵

Profil absolventa právnícké fakulty byl definován tak, že těžištěm oboru bylo studium práva jako celku a jeho základních odvětví z teoretického a metodologického hlediska a jeho platné právní úpravy. Deklarovalo se, že „absolvent studijního oboru Právo si během studia osvojí vědecký světový názor, ovládne základy marxisticko-leninské teorie a metodologie a získá základní poznatky a předpoklady pro ovládnutí dalších, s oborem právo souvisejících oborů“. Předpokládalo se, že absolvent je schopen „aplikovat normy práva v základních oblastech právní praxe podle zásad socialistické zákonnosti, používat práva při řízení společenských procesů, osvojovat si speciální poznatky právních disciplín podle potřeb praxe, tvořivě reagovat na vývoj právní úpravy, samostatně interpretovat obsah nových norem práva a realizovat je v praxi, uplatnit se ve všech právníckých profesích a správních (řídících) funkcích, v soudnictví a na prokuratuře, v podnikové praxi a ve státní správě.“³¹⁶

V rámci vzdělávací činnosti nebyla zastírána cíleně formovaná výchova právníků k ovlivnění jejich postojů a jednání. Otevřeně se proklamovalo, že tyto dosažené výsledky jsou hlavním měřítkem hodnocení práce učitelů. Dlouhodobý plán komunistické výchovy právníků vycházel z podmínek po

³¹⁵ *Seznam přednášek na Právnícké fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve školním roce 1988–1989, s. 12.*

³¹⁶ *Tamtéž, s. 12.*

XVII. sjezdu KSC a byl každoročně konkretizován v úkolech pro příslušný akademický rok.³¹⁷

7.6.5. Obnovení brněnské právnické fakulty

V souvislosti s uvolněním poměrů se již od poloviny šedesátých let utvářely myšlenky a hledaly možnosti k obnovení brněnské právnické fakulty, a to zejména iniciativou jejich bývalých profesorů. Dne 15. března 1969 byla na základě vládního nařízení č. 35/1969 Sb. obnovena právnická fakulta na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Jejím prvním děkanem se na krátké období stal doc. Vladimír Klokočka, specialista z oboru ústavního práva, který přešel do Brna z pražské právnické fakulty.³¹⁸

Z bývalého profesorského sboru zůstali jen profesoři Vladimír Kubeš, Hynek Bulín, Jiří Cvetler a Jaroslav Pošvář. Výuka byla zajišťována externisty z pražské a bratislavské fakulty, spolupracovali i právníci z právní praxe, zejména justice.³¹⁹ Následný normalizační proces vyvolal personální změny, které znamenaly přerušování kontinuity s prvorepublikovou právnickou fakultou. Profesoři Vladimír Klokočka a Vladimír Kubeš museli z fakulty odejít. Jména bývalých osobností fakulty jako František Weyr, Jaroslav Kallab, Karel Engliš³²⁰ a další, měla být zapomenuta, dokonce se nevyskytovala ani v poznámkách pod čarou vědeckých děl.

Právnická fakulta se nevrátila zpět do své budovy na Veveří, která zůstala nadále v držení Vojenské akademie, ale získala bývalou Cyrilometodějskou záložnu na Zelném trhu v centru města, naproti Moravskému zemskému muzeu a vedle divadla Reduta. Přestože působila

³¹⁷ Seznam přednášek na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve školním roce 1988–1989, s. 13 a 14.

³¹⁸ Prvním akademickým rokem obnovené právnické fakulty Univerzity J.E. Purkyně byl rok 1969–1970.

³¹⁹ SCHELLE, Karel: *Masarykova univerzita Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 41.

³²⁰ Profesoři jsou uváděni v pořadí, jak byli prvními děkany právnické fakulty Masarykovy univerzity, zatímco prvními rektory Masarykovy univerzity se vystřídali v přehozeném sledu: Karel Engliš, František Weyr, Jaroslav Kallab. Tento drobný výčet dokládá nesmírnou tvůrčí a intelektuální koncentraci sil, které se v osobnostech této právnické generace na prvorepublikové brněnské právnické fakultě zosobnila.

budova právnické fakulty na „Zelňáku“ tohoto období honosně,³²¹ byla i po provedení některých stavebních zásahů pro výuku zcela nevyhovující. Studenti sem docházeli pouze do malých učeben k výuce v seminárních kroužcích (zpravidla skupiny 20 studentů). Kromě děkanátu a knihovny zde neexistovalo pro studenty žádné zázemí, zejména nebyly k dispozici přednáškové sály; přednášky probíhaly v různých odlehlých sálech kulturních domů městských částí Brna. Smutným okamžikem pro studenty se stala slavnostní imatrikulace probíhající ve vypůjčeném auditoriu maximu na Veverí, kdy si mohli výjimečně uvědomit slavnou minulost své Alma mater.

Organizace studijního plánu na Právnické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dříve Masarykovy univerzity) se rozvinula tak, že fakulta naplňovala všechny požadavky kladené na vysokou školu. Příchodem nových učitelů a odborníků z praxe a jejich dalším kvalifikačním postupem se vytvářel profesorský sbor, který tvořili tito profesoři: Bohumil Kučera (obecné dějiny státu a práva), Miroslav Máša (správní právo a správní věda), Boleslav Pospíšil (pozemkové a zemědělskodružstevní právo), Josef Macur (občanské právo procesní), Vladislav David (mezinárodní právo veřejné), Petr Hajn (hospodářské právo), Lubomír Kubů (teorie státu a práva), Eduard Vlček (obecné dějiny státu a práva) a Vladimír Zahálka (finanční právo).³²²

Fakulta byla organizována dle platného vysokoškolského zákona, byly zřízeny katedry, které se postupně modifikovaly dle pokynů stranických a státních orgánů. V čele fakulty byl děkan (postupně Bohumil Kučera, Josef Macur a Eduard Vlček) a na jejím vedení se podíleli proděkaní jmenovaní rektorem.

Brněnská fakulta rozvíjela zahraniční styky zejména se zeměmi východního bloku, učitelé se účastnili mezinárodních vědeckých konferencí a publikovali řadu monografií a dalších vědeckých prací. Absolventi tohoto

³²¹ *Majestátná budova Dietrichsteinského paláce, která od roku 1911 patří Moravskému zemskému muzeu, byla zrekonstruována a přizpůsobena modernímu muzejnímu provozu až na začátku devadesátých let.*

³²² SCHELLE, Karel: *Masarykova univerzita Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*, s. 42, viz příloha - seznam všech habilitovaných docentů a profesorů na právnické fakultě Masarykovy univerzity do roku 1994, s. 62–75.

období fakulty byli odborně erudovaní při práci v justici, státní správě a hospodářských podnicích; někteří z nich zůstali v akademické sféře.³²³

7.7. Závěr

Právníké vzdělávání tvořilo v socialistickém období součást složitého vývoje společnosti. K duchu doby patřily nejen teze o zavedení výrobní praxe za účelem sblížení s dělnickou třídou, které byly později nahrazeny povinnými prázdninovými brigádami, ale i vykonstruované procesy, jež vypovídaly rovněž o právní kultuře onoho období. Tyto skutečnosti vnesly do právníkého studia určité deformace tradičních a konzervativních přístupů minulých let a determinovaly právníké vzdělávání celé generace právníků.

Kladně lze hodnotit zavedení odborné praxe a vojenské přípravy jako součástí studia, které měly pozitivní přínos pro studenty a byly považovány za zdařilé pokusy o reformu. Naopak je možno diskutovat o dalších tendencích, jež vedly k rozšiřování těch forem a metod výuky, které oprávněně vzbuzují určité rozpaky (např. výrobní praxe).

Samostatnou pozornost si zasluhují rozbor reform týkajících se Právníké školy pracujících, jejíž zřízení mimo součást školského systému bylo motivováno politickými důvody. Není zcela neodůvodněný názor, že pohled na tuto formu výuky práva, která byla zjednodušená na úroveň stranické priority, může být srovnatelný s náhledem na kolektivní tvořivost a aktivity budovatelské mládeže, od brigádnických akcí až k socialistickým soutěžím práce. Na druhou stranu je potřeba přiznat, že Právníký ústav Ministerstva spravedlnosti, který výuku organizoval a jehož pracovníci rovněž vypracovávali učební texty pro posluchače, významně suploval právníké fakulty. Zrušením brněnské fakulty a oslabením jediné právníké fakulty v Praze odchodem významné části jejího učitelského sboru, došlo k situaci, že se s jejím plným zapojením nedalo počítat. Studium, které mělo renomovanou tradici a probíhalo na základě právních předpisů, tak bylo protizákonně ovlivňováno politickou mocí komunistické strany.

³²³ *Autorka práce ukončila brněnskou právníkou fakultu v roce 1988 a před rokem 1989 profesí právníka nevykonávala, nicméně pracovní zkušenost řady bývalých spolužáků to jednoznačně potvrdila.*

Při splnění kádrových předpokladů a se souhlasem a doporučením zaměstnavatele se realizovalo studium při zaměstnání, jež mělo až do osmdesátých let vzestupnou úroveň. Výuka sestávala z přednášek, seminářů a cvičení a studium bylo o jeden semestr delší než v interním studiu; obsahem a rozsahem materie byla výuka totožná. K hodnocení této formy výuky v celkovém právnickém vzdělávání bude nutno přistupovat citlivě, neboť je zapotřebí zvážit pozitivní přínos, kterým nepochybně ke zvyšování úrovně právní kultury přispěla.

Studijní plán moskevské Lomonosovovy univerzity, jenž byl transformovaný do podoby studijního a zkušebního plánu pro I. ročník, a přechodné studijní a zkušební plány pro II.–IV. ročník studia práv se staly vzorem, z něhož vycházely osnovy pro všechny reformy do roku 1989. Jejich rozbořením v jednotlivých obdobích lze získat přehled, jakými modifikacemi výuka práv postupně procházela a do jaké míry se naplňovaly požadavky vývoje komunistického režimu v realitě právního vzdělávání.

Do studijních plánů se promítala padesátá léta stejně jako období uvolnění „pražského jara“ a následně další neutěšená situace spojená s nuceným odchodem části učitelů. Společenskopolitické poměry se odrážely do kvalifikačních snah mladých učitelů podrobených kádrovému výběru, kteří postupně v habilitačních a jmenovacích řízeních získávali kredit, s nímž mohli nahrazovat zkušené kolegy. K té době patří také řada vnitřních diskusí snažících se o přestavbu studia, takže studijní plán probíhal v neustálém procesu.

Hlubší zamyšlení by si zasloužilo i založení Československé akademie věd, organizování vědeckých aspirantur, udělování akademických titulů a vědeckých hodností podle příslušných vysokoškolských zákonů. Vlivem rozdílných právních úprav během doby docházelo k proměnlivým dopadům, které mohou do jisté míry zkreslovat přehlednost dosahované úrovně právního vzdělání.

Složitá skutečnost nezpochybňuje realitu a zkušeností ověřenou pravdu, že generace právníků důstojně a fundovaně naplňovala společenskopolitické a společenskovední úkoly své doby. Přístupem ke studiu a práci korespondovali snahám těch učitelů práva, kteří si vytkli za cíl kvalitní a kvalifikované

vzdělávání studentů, důsledně sledované v každodenní pedagogické a vědecké činnosti. Řada učitelů, kteří donedávna na pražské fakultě působili, získávala v tomto období své první zkušenosti a jejich práce byla zdrojem, na který navázaly činnost následující generace vyučující na fakultě v současnosti.

Skutečnost, že i ve složité době dostála pražská právnická fakulta se ctí závazkům, které od ní společnost oprávněně či neoprávněně očekávala, je možno považovat za nevyvratitelnou. Zároveň je třeba brát na zřetel uvědomění si konzervativních prvorepublikových kořenů, ze kterých fakulta vzešla, a její pozdější formování socialistickým vývojem. Odpovědi na to, jak rakousko-uherská tradice a následně totalitní režim určovaly determinanty její podstaty, budou také do určité míry osvětlovat i otázky, týkající se její otevřenosti, dynamiky a iniciativy osobností v moderním pojetí pedagogické a vědecké práce.

Oproti tomu byla brněnská fakulta v období socialistického právnického vzdělávání plně potlačena a ani pozdější její obnova na začátku normalizačního procesu nedala jedinou naději, že by se mohla hlásit ke svým nejlepším tradicím. Tvůrčí koncentrace sil a mimořádný intelektuální duch výjimečných osobností prvorepublikové brněnské právnické fakulty se již v jiném časoprostoru nevytvořily.³²⁴

S určitým odstupem bude vhodné přenechat hodnocení vědeckého a pedagogického přínosu kateder a oborů či významu jednotlivých jedinců na odborném posouzení dalším odborníkům v jejich vědeckých pracích, zejména monografiích. Podrobnějším rozbořením reforem právnického studia, zvláště obsahu přednášek, učebnic a zkoušek, nebylo možné se v práci detailněji zabývat, zejména z důvodu rozsahu rámce výkladu tohoto období.

³²⁴ *Znovu na tomto místě je potřeba připomenout, že první děkani právnické fakulty Masarykovy univerzity se stali i prvními rektory univerzity.*

8. Právnické vzdělávání po roce 1989

8.1. Dopad porevolučních změn na právnické vzdělávání

8.1.1. Nové směry vývoje

Po roce 1989 bylo zřejmé, že nová politická situace zasáhne jak do organizace právnického studia, tak do studijního plánu právnických fakult. Politická a ekonomická proměna, která byla listopadovými událostmi ve společnosti nastartována, nemohla nezasáhnout významnou oblast vysokého školství a zejména vzdělávání právnického, které bylo vždy s politickou situací v zemi úzce spjato. Změněné společenské podmínky a vznik tržní ekonomiky předpokládaly odlišnost v profilování obou právnických fakult. Vývoj jejich specifických podmínek a formování svébytných úvah o rozvoji fakultního studijního programu vytvářely široký prostor k tvorbě vlastního vědeckopedagogického zaměření obou právnických fakult.

V organizačních strukturách obou existujících fakult došlo k významným změnám a se zrušením některých oborů přestaly působit rovněž některá pracoviště a některé útvary.³²⁵ Transformace studijních programů a zejména zrušení předmětů politického charakteru přinesly nutně i určité změny v personálním složení učitelských sborů. Nová skladba předmětů a zavádění nových právních odvětví byly provázány příchodem nových učitelů. Zároveň tím byl vyvolán i odchod některých pracovníků, zvláště pokud se v minulosti politicky příliš exponovali nebo oblast jejich zájmu či profesního zaměření nebyla fakultami v nových podmínkách upřednostňována.

Cílem nových koncepcí studia bylo zkvalitnění právnického vzdělávání a jeho prestiže, které bylo vyvolané novými požadavky na dosavadní oblasti působení právníků. V důsledku společenskopolitického vývoje a vzniku nových právnických povolání zejména v podmínkách tržní ekonomiky bylo třeba

³²⁵ *Na pražské právnické fakultě přestaly působit útvary rektorátu: kabinet Ústavu marxismu-leninismu, katedra branné výchovy a vojenská katedra. Počet kateder se rozšířil o nově zavedené obory - právo životního prostředí a evropské právo.*

přijmout odpovědnost jednotlivých fakult a jejich orgánů při stanovení úrovně znalostí a způsobů jejich ověřování. Tato východiska byla obsažena v novém zákoně o vysokých školách, který předpokládal státní intervence do činnosti vysokých škol v podstatě pouze na základě akreditačního řízení.

V nových podmínkách společenského vývoje se otevřela svoboda vědeckého bádání, jehož dynamikou se stala transformace právního řádu v procesu politickoekonomických přeměn. Akademičtí pracovníci se ujali řešení vědeckovýzkumných úkolů, což se odrazilo v jejich vědeckovýzkumných výstupech. V souvislosti s rozvojem mezinárodního života navázala řada pedagogů během zahraničních stáží a pobytů cenné vědecké kontakty, které ve své badatelské činnosti dále zúročili. Široce se rozvinula zejména oblast zahraničních styků, konání mezinárodních konferencí a vědeckých symposií, jež umožnily čerpání nových podnětů pro nastupující generaci učitelů.

8.1.2.Rehabilitace

Vzhledem k požadavku vyrovnat se s předlistopadovou minulostí učinily právnické fakulty kroky týkající se i citlivé materie rehabilitací. Politicky směřované zásahy z období let 1948–1953 a 1969–1971 měly významný vliv na personální složení sboru a stav posluchačů; bylo nezbytné přikročit ke změnám. Potřeba nápravy se promítla zvláště výrazně do činnosti právnické fakulty v Praze, coby fakulty v této oblasti nejvíce zasažené.³²⁶

Jedním z prvních úkolů, kterými se nové vedení pražské právnické fakulty v čele s děkanem doc. PhDr. Ivanem Muchou muselo zabývat, byla nutnost zhojení negativních politických zásahů komunistické moci. Ve snaze vyrovnat se s křivdami minulosti otevřela se na fakultě cesta k rehabilitacím. Rehabilitační komise (jmenovaná děkanem dne 20. 3. 1990) se poprvé sešla k vypracování Pravidel pro postup při rozhodování o rehabilitacích a Zásad pro provádění rehabilitací v oblasti studia.

³²⁶ Kromě bývalých učitelů, kteří museli odejít z fakulty v letech 1969/1970, a několika žádostí ohledně aspirantur či kvalifikačních řízení, se jednalo zejména o žádosti posluchačů. Jejich nucené odchody z pražské právnické fakulty v letech 1948–1953 byly v rámci Univerzity Karlovy nejrozsáhlejší. K tomu HANZAL, Josef.: „Studijní“ prověrky na vysokých školách, *Dějiny a současnost*. 11, 1969, č. 6, s. 28-30, přetištěno in KRATOCHVÍL, Antonín: *Žaluji*. Sv. 3, *Cesta k Sionu*. 1. vyd., Praha: Česká expedice, 1990, s. 92–98. Prověrkou prošlo 3300 posluchačů, 1151 bylo vyloučeno a 350 se k ní nedostavilo.

Tyto předpisy byly schváleny vědeckou radou Právnické fakulty Univerzity Karlovy dne 28. 3. 1990. Podrobně upravují právní rámec rehabilitací na pražské právnické fakultě.³²⁷ V této souvislosti je vhodné zmínit, že drtivá většina žádostí o rehabilitaci vycházela od posluchačů, kteří byli nuceni v rozporu s platnými předpisy z politických důvodů odejít z fakulty, a to po únoru 1948 do konce akademického roku 1952/1953. K dalším hromadným odchodům docházelo v letech 1969–1971. Šlo zejména o posluchače SNB.³²⁸

Vyřizování žádostí o rehabilitaci, podaných především na jaře 1990 a po vydání zákona o mimosoudních rehabilitacích,³²⁹ se uskutečnilo ve třech etapách. V první fázi postupovala komise pouze podle extenzivně vykládaných platných studijních předpisů a ministerských intimací. Kromě omluvy děkana mohla komise pouze zrušit dřívější vylučující rozhodnutí, kterým bylo znemožněno posluchačům pokračovat ve studiu, pokud toto bylo vydáno. Rehabilitační komise právnické fakulty od ministerstva požadovala, aby přistoupilo k zásadnímu kroku - udělit akademický titul za předpokladu složení první rigorózní nebo první státní zkoušky.

Dne 8. června 1990 byl vydán ministerský pokyn,³³⁰ který byl 24. srpna 1990 na podnět právnické fakulty doplněn a upraven Doplněkem,³³¹ a začala druhá etapa rehabilitací. Ve smyslu pokynu se posluchačům, kteří vykonali aspoň jednu zkoušku, přiznal akademický titul a vydal diplom po podepsání česného prohlášení, že nebude použit k vykonávání povolání, neboť jeho udělení je výlučně aktem rehabilitace a nikoli přiznáním vysokoškolské kvalifikace pro výkon povolání nebo pracovní činnost v daném oboru.

³²⁷ KINDL, Vladimír: *Rehabilitace na Právnické fakultě UK v letech 1990–1998*. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, 1. vyd.*, Praha: Právnická fakulta UK, 1998, s. 276–285.

³²⁸ KINDL, Vladimír: *Rehabilitace na Právnické fakultě UK v letech 1990–1998*. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*, s. 277.

³²⁹ Zák. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích.

³³⁰ Pokyn k jednotnému uplatňování zásad rehabilitace studentů vysokých škol v České republice čj. 4616/90 – SM (zkráceně uvádí KINDL, Vladimír: *Rehabilitace na Právnické fakultě UK v letech 1990–1998*. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*, s. 278).

³³¹ Doplněk, kterým se mění a doplňuje pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR ze dne 8. června 1990 čj. 4616/90 – SM k jednotnému uplatňování zásad rehabilitace studentů vysokých škol v ČR, čj. 6986/90 – SM (zkráceně uvádí KINDL, Vladimír: *Rehabilitace na Právnické fakultě UK v letech 1990–1998*. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*, s. 279).

V dopise prorektora Univerzity Karlovy z 8. 10. 1990 děkanům fakult bylo uvedeno, že „rektor Univerzity Karlovy stanoví zásadní postup při nápravě křivd u protiprávně vyloučených...“. Rehabilitovaným posluchačům, kteří nedokončili studia z politických důvodů v letech 1948–1989, se přiznal neprofesní titul „doktor“. Občanům rehabilitovaným podle tohoto pokynu se přiznávaly tituly podle zákona o vysokých školách platného v době vyloučení ze studia, a to v případě, že vedle splnění dalších podmínek dokončili studia vykonáním státní zkoušky formou rozpravy.³³²

V souvislosti s tím se objevila problematika nedokončených rehabilitací z období 1968–1969, kdy se rehabilitační komise právnické fakulty postavila proti neodůvodněnému tvrdému postupu ze strany Univerzity Karlovy a prosadila názor, že i posluchače z tohoto období je nutno rehabilitovat.

V poslední fázi rehabilitace, která proběhla v období od 1. dubna 1991 do února 1992, byl již zákonem o mimosoudních rehabilitacích stanoven právní rámec k vyřizování rehabilitačních žádostí. Vylučující rozhodnutí v důsledku politické perzekuce byla ze zákona zrušena a „Pokyn“, interní vnitrozoborní norma, nabyl právní kvalitu. Zákon stanovil, že „případy zcela výjimečné, zvláštního zřetele hodné, které není možné vyřešit v rámci tohoto pokynu, rozhodne Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR“. Komise znovu otevřela všechny případy z důvodu potřeby vystavovat potvrzení pro účely sociálního zabezpečení.³³³

Komise přijímala žádosti i po 1. říjnu 1991 a její činnost pokračovala i počátkem roku 1992. Bylo potřeba se věnovat důchodově sporným případům a některým problémům týkajícím se nemožnosti dosáhnout titulu JUDr. některými rehabilitovanými, a to v důsledku § 38 odst. 3 zák. o vysokých školách č. 172/1990 Sb.³³⁴ Zprávu o průběhu a výsledcích rehabilitací za období

³³² Rozpravy probíhaly na odborné téma před tříčlennou zkušební komisí.

³³³ Ve smyslu zákona o mimosoudních rehabilitacích vydávala rehabilitační komise potvrzení o délce studia ukončeného protiprávním vyloučením z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kterým stvrzovala délku studia před ukončením z politického důvodu, datum vyloučení a předpokládanou délku studia dle tehdejšího předpisu.

³³⁴ Ustanovení ohledně rigorózních řízení zahájených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona odkazovalo na dosavadní zákon o vysokých školách a nařízení vlády ČSSR č. 90/1980 Sb.

březen 1990 - únor 1992 projednala a schválila vědecká rada fakulty 23. března 1992; poté přišlo ještě dalších asi padesát žádostí o rozhodnutí.³³⁵

8.1.3. Hledání nové stability

Nejen vyrovnání se s komunistickou minulostí a nové zaměření studia postavilo před právnické fakulty řadu náročných úkolů. Jejich prvořadým cílem byla tvorba nových studijních programů, která souvisela s proměnou právního řádu. V důsledku těchto změn se ztížila i personální situace vyvolaná obměnou na stávajících fakultách, k níž docházelo zejména příchodem nových učitelů či odchodem některých dříve působících pedagogů. V případě zcela nově založených právnických fakult v Plzni a Olomouci se jednalo o vytvoření nového profesorského sboru na těchto školách. Pro drtivou většinu pedagogů, kteří se věnovali svým oborům, znamenala transformace právního řádu obrovskou výzvu a potřebu zvládnutí a osvojení poměrně značné právní materie ve velmi krátkém období

Situaci neulehčila ani skutečnost, že se právnické fakulty začátkem devadesátých let musely vyrovnávat s obrovským zájmem uchazečů o studium. Nápor zájemců o přijímací řízení na fakultách překračoval mnohonásobně jejich kapacitní možnosti, a ani založení nových fakult nezmenšilo příliv uchazečů, kteří se ke studiu práv na jednotlivé fakulty hlásili.³³⁶

Za těchto okolností byla věnována značná pozornost výběru budoucích studentů právnického studia s cílem maximální objektivizace rozhodování. Byly stanoveny podmínky pro přijetí ke studiu, které vycházely z výsledků písemných testů, odpadlo tedy dvoustupňové řízení, kdy testu ještě předcházela ústní pohovor. Kromě ověřování znalostí z cizího jazyka a znalosti historie, rozhodovalo logické myšlení. I když se požadavky na fakultách v drobnostech

³³⁵ KINDL, Vladimír: *Rehabilitace na Právnické fakultě UK v letech 1990–1998*. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*, s. 281. *Statistické údaje o rehabilitačním řízení jsou uvedeny v příloze č. IV, s. 285.*

³³⁶ *Od roku 1992 se např. na pražskou fakultu hlásil velký počet uchazečů o studium; maxima bylo dosaženo v roce 1993, kdy o studium projevil zájem téměř 9000 zájemců (k tomu SKŘEJPEK, Michal: *Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997*. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*, 1. vyd., Praha: Právnická fakulta UK, 1998. s. 266).*

lišily, postupně se měnila struktura testu ve prospěch ověřování logického a právního myšlení.³³⁷

S nárůstem zájmu o studium a se snahou o jednoznačnou objektivizaci rozhodování byly kladeny vysoké nároky na organizaci přijímacího řízení. Rovněž pod vlivem událostí, které vrhly nepříznivé světlo na rozhodovací procesy,³³⁸ byla přenesena stěžejní část přijímacího řízení mimo právní fakulty.³³⁹ Organizace přijímacího řízení, zejména tvorba a vyhodnocování výsledků testů, byla svěřena společnosti SCIO, která toto zajišťuje prostřednictvím národních srovnávacích zkoušek.³⁴⁰

Vyrovnání se s důsledky minulosti nemělo dopady jen v rovině personální (složení profesorského sboru a zastoupení jednotlivých oborů), organizační (zřizování nových kateder a ústavů), pedagogické (tvorba nových studijních programů a učebních pomůcek), právní (rehabilitace), ale i v rovině vědeckovýzkumné. Byla potřeba se zamyslet a probádat zcela nové oblasti vědeckého zájmu. Zároveň hrály právní fakulty významnou roli iniciátora, koordinátora či zprostředkovatele celonárodní politické diskuse na nejrůznější aktuální témata. Řada konferencí organizovaných právními fakultami se vyjadřovala k stěžejním problémům, které se ve společnosti řešily.

Například z iniciativy ministryně spravedlnosti JUDr. Vlasty Parkanové uspořádala Právní fakulta Univerzity Karlovy v Praze pod předsednictvím jejího děkana prof. Dušana Hendrycha dne 30.1.1998 kolokvium na téma

³³⁷ HENDRYCH, Dušan: *Náš rozhovor. Právní rádce. 1994, roč. 2, č. 3, s. 8.*

³³⁸ *Na pražské právní fakultě došlo při přijímacích zkouškách pro akademický rok 1999/2000 k manipulaci a úniku testů přijímacího řízení. V této věci bylo podáno trestní oznámení Policii ČR. Zároveň byla zřízena děkanem fakulty a jejím akademickým senátem zvláštní komise pro posouzení přijímacích zkoušek. Komise, která pracovala ve složení prof. Novotný (předseda), doc. Alena Macková a student Ludvík Matoušek, nestranně zhodnotila přípravu a průběh přijímacích zkoušek ve dnech 14. až 17. 6. 1999 a 28. 6. 1999, aniž by suplovala činnost policejních orgánů a navrhla opatření. (K tomu Zpráva zvláštní komise pro posouzení přijímacích zkoušek pro akademický rok 1999/2000 ze dne 12. listopadu 1999.)*

³³⁹ *Vlastní zkušební testy a jejich vyhodnocování si ponechala pouze Právní fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Testem studijních předpokladů (zkráceně TSP) ověřuje brněnská fakulta předpoklady uchazečů ke studiu. Jedná se o testy z oblasti verbálního a numerického myšlení, z oblasti všeobecného přehledu a logiky.*

³⁴⁰ *Každý uchazeč musí aspoň jednou absolvovat test Obecných studijních předpokladů (zkráceně OSP) a test Základů společenských věd (ZSV). Testy lze vykonat opakovaně, počítá se nejlepší dosažený výsledek, který je předaný na fakultu. Ta rozhodne o přijetí či nepřijetí ke studiu a uchazeče informuje.*

„Vybrané otázky odpovědnosti za trestné činy, které nebyly totalitním státem stíhány z politických důvodů“.³⁴¹

Smyslem těchto kolokvií, jak se i otevřeně deklarovalo, nebylo dospět k všeobecnému či aspoň většinovému názoru na sporné otázky, nebo se vůbec pokusit takový názor formulovat.³⁴² Bohužel četné postoje byly formulovány poněkud vágně a pod pluralitou názorů se k mnoha otázkám nezaujalo jednoznačně vyhraněné stanovisko. Je zajímavé si v této souvislosti položit otázku, zda byli studenti právnických fakult vedeni k tomu, aby měli dostatek přesvědčivosti a odvahy své názory uvádět do praktického života.

V této souvislosti je třeba zmínit i velmi otevřenou kritiku porevolučního právnického vzdělávání v českých zemích, zejména pražské právnické fakulty, která byla vedena z vnitřních řad i zvenčí, a to na stránkách odborných časopisů, v denním tisku, médiích a na internetu.³⁴³ K vnitřním kritikům patřili např. profesor a ústavní soudce Vojtěch Cepl nebo doc. Václav Mezřický.³⁴⁴ K poměrům na pražské fakultě se např. v Lidových novinách vyjadřoval redaktor Tomáš Němeček, v odborných časopisech projevil skepsi k problematice právnického studia a charakteru právnického vzdělávání u nás Michal Bobek.³⁴⁵

³⁴¹ Kolokvia se zúčastnili rovněž předseda senátu Parlamentu ČR doc. Petr Pithart, předsedové Ústavního soudu ČR JUDr. Zdeněk Kessler a Nejvyššího soudu ČR JUDr. Otakar Motejl, předseda Vrchního soudu v Praze JUDr. Antonín Mokřý, soudci Ústavního soudu ČR a ostatních soudů, státní zástupci, učitelé a odborná veřejnost. Hlavní referát pod názvem „K aktuálním otázkám institutu promlčení trestního stíhání“ přednesl prof. Oto Novotný, koreferát „Poznámky z hlediska ústavněprávního“ doc. Vladimír Mikule a příspěvek „K mezinárodněprávním aspektům retroaktivity trestního zákona in malam partem z hlediska výjimek z promlčení“ prof. Pavel Šturma.

³⁴² VANDUCHOVÁ, Marie: Záznam diskuse kolokvia na téma „Vybrané otázky odpovědnosti za trestné činy, které nebyly totalitním státem stíhány z politických důvodů“. *Právní praxe*. 1998, roč. XLVI, č. 1, s. 28.

³⁴³ V této souvislosti lze zmínit například český právnický blog *Jiné právo* založený Michalem Bobkem a Janem Komárkem v roce 2006.

³⁴⁴ Doc. Václav Mezřický v roce 2002 poskytl rozhovor redakci *Radia Svobodná Evropa* a hluboce kritizoval poměry na pražské fakultě. Vystoupil proti fakultním orgánům, zejména proti akademickému senátu Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a popsal ho jako předlistopadovou stranickou organizaci. Dne 14. 4. 2003 učinil kritické podání dopisem adresovaným Akademickému senátu Univerzity Karlovy.

³⁴⁵ BOBEK, Michal: *O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách: právní vzdělávání a právní kultura*. 1. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 10, s. 365–370 nebo *O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách: koncepce studia*. 2. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 12, s. 446–451.

Z mnoha diskusí, které zazněly na různých fórech a na všech úrovních, vyplynulo, že se zvyšování kvality právnického vzdělávání věnovala již od samotného počátku polistopadových změn velká pozornost. Většina pedagogů považovala za svou prvořadou povinnost obstát v nových poměrech, které přinášely nemalé nároky na jejich profesní průpravu. Díky jejich úsilí se podařilo transformovat právnické studium do stabilní podoby fungujícího systému.

8.2. Organizace právnického vzdělávání na vysokých školách

8.2.1. Vznik nových škol

Postupným vývojem se po roce 1989 rozšířil počet veřejných univerzit nabízejících vzdělání na právnických fakultách na čtyři instituce, které zajišťují plnohodnotnou výuku v oboru Právo formou magisterského studia v délce pěti let. S výjimkou pražské fakulty je také možné studovat v bakalářských oborech, moravské fakulty nabízejí i navazující magisterské studijní obory.

K existujícím právnickým fakultám na Univerzitě Karlově v Praze a Masarykově univerzitě v Brně, které poskytovaly právnické vzdělávání již od založení republiky, přibýly nové fakulty. V roce 1991 byla založena právnická fakulta na Univerzitě Palackého v Olomouci a v roce 1993 na Západočeské univerzitě v Plzni. Tyto nové instituce rozšířily nabídku tradičních právnických fakult v Praze a Brně, které si již v minulosti vybudovaly prestiž významných vědeckopedagogických institucí. Postupnými kroky při budování organizační struktury, studijního programu a personálního zajištění usilovaly obě nové právnické fakulty o dosažení srovnatelné úrovně.

Kromě těchto čtyř veřejných univerzit zajišťují obor také slovenské soukromé školy v podobě bakalářského a navazujícího magisterského studia na základě slovenské akreditace. Jde o konzultační středisko Fakulty práva Janka Jesenského Vysoké školy v Sládkovičove, které provozuje v Brně Joštova akademie – konzultační středisko, družstvo. Dále Uninova o.p.s. v Praze a v Brně poskytuje studium na základě státního souhlasu uděleného na Slovensku

Bratislavské vysoké škole práva. Vedle oboru právo je vyučována řada dalších příbuzných oborů, které jsou obvykle akreditovány pod společným názvem Právní specializace a mají většinou podobu tříletého bakalářského studia, které poskytuje vedle veřejných vysokých škol také řada škol soukromých. Další příbuzné obory jsou vyučovány na Policejní akademii České republiky.³⁴⁶

Realizované právnické vzdělávání je zaměřené především na přípravu k tradičním právnickým povoláním a právnickým profesím ve státní správě, podnikání, sociální službě, finančních institucích a k ostatním zaměstnáním, která vyžadují vysokoškolské magisterské právnické vzdělání.

8.2.2. Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

V roce 1993 vznikla Právnická fakulta Západočeské Univerzity jako poslední z právnických fakult existujících na veřejných univerzitách v České republice. Iniciativa k jejímu vytvoření vzešla z podnětu plzeňských právníků podporovaných městem a osobnostmi z Ústavu státu a práva Akademie věd ČR. Od roku 1998, kdy promovali první studenti, absolvovalo fakultu přes čtyři tisíce posluchačů.

V současné době má fakulta akreditován bakalářský studijní program Právní specializace (obor veřejná správa) a magisterský studijní program Právo a právní věda, obor právo. V rámci celoživotního vzdělávání realizuje fakulta tři dlouhodobé programy: Základy veřejné správy, Základy práva a Základy trestního práva.³⁴⁷

V roce 2009 došlo k negativním událostem týkajícím se plzeňské fakulty, které měly nepříznivý vliv na její další budoucnost. Po zveřejnění určitých skutečností, které měly za následek poškození pověsti fakulty a narušení její důvěryhodnosti, bylo nutno přikročit k prověřování fungování systému, tedy vyjasnění podmínek přijímacího řízení, odvolávání, přestupů, uznávání předmětů, protokolů u obhajob a státnic. Fakulta se musela vyrovnat s problémy v oblasti specifického výzkumu a studentské vědy. Důvodem toho byla smlouva mezi vedením a Ústavem státu a práva Akademie věd ČR, v jejímž důsledku

³⁴⁶ Knoll, Vilém: *Výuka právní historie v České republice a její význam pro právní vzdělávání*. Právník. 2010, roč. 149, č. 7, s. 725.

³⁴⁷ Právnická fakulta Západočeské univerzity.[online], poslední revize neuvedena [cit. 24.5.2015]. Dostupný z WWW: <<http://fpr.zcu.cz/study/>>

fakulta přišla o veřejné finance určené na granty. Vlivem kauzy se plzeňská fakulta dostala pod dlouhodobý a pravidelný dohled akreditační komise. S jejím rozhodnutím souvisela i ztráta akreditace doktorského studijního programu, nutnost řešení problematiky zabezpečení rozvoje vědy a personálního obsazení a řada dalších otázek týkajících se nutnosti vyrovnat se s nedostatky v minulosti.³⁴⁸

Kauza plzeňských práv měla rozsáhlý společenský dopad na vnímání vzdělávání, zejména jeho hodnocení ve vztahu k nabídce studijních oborů a institucí, které je zabezpečují. Z tohoto pohledu nastolila otázku odpovědnosti uchazečů při výběru vzdělávací instituce a ocenění kvality a prestiže renomovaných vysokých škol.

V současné době působí na fakultě významní odborníci, kteří byli angažováni např. v legislativní činnosti v rámci občanského zákoníku, zákona o obchodních korporacích, insolvenčního zákona, trestního zákoníku, zákona o mezinárodním právu soukromém, zákona o soudnictví ve věcech mládeže a zásadní novely trestního řádu. Učitelé fakulty se podílejí na aktivitách v poradních orgánech vlády ČR, působí v praxi jako soudci, advokáti, exekutoři či rozhodci. Vědeckou radu fakulty tvoří význačné authority, např. ústavní soudci, soudci Nejvyššího správního soudu, děkani a emeritní děkani právnických fakult a řada dalších osobností.

Fakulta právnická ZČU je členem Evropské asociace právnických fakult ELFA – European Law Faculties Association – založené v roce 1995. V rámci mezinárodních konferencí rozvíjí rozsáhlou mezinárodní vědeckou spolupráci. Prostřednictvím mezinárodní spolupráce se zahraničními univerzitami získávají studenti fakulty v programu ERASMUS možnost absolvovat studijní pobyty garantované meziinstitucionálními smlouvami. Po letech hledání stability se Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni opětovně zařadila mezi vyhledávané instituce poskytující kvalitní právnické vzdělání.

³⁴⁸ *Kauza práv v Plzni. [online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/kauzu-prav-v-plzni-0nc-/studium.aspx?klic=64100/>>*

8.2.3. Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Přestože bylo již v roce 1946 zákonem Prozatímního Národního shromáždění č. 35/1946 Sb., o obnovení univerzity v Olomouci, předpokládáno zřízení právnické fakulty, vznikla právnická fakulta až v demokratických podmínkách v roce 1991.³⁴⁹ Na návrh rektora univerzity prof. Josefa Jařaba rozhodl dne 23. ledna 1991 univerzitní akademický senát o zřízení právnické fakulty. Fakulta „neměla kopírovat právnickou fakultu v Praze, Brně nebo Košicích, ale její koncepce měla být zcela nová a moderní“.³⁵⁰ Fakulta využívala budovu Okresního výboru Komunistické strany Československa, která byla vhodně umístěna a vyhovovala i stavebně. Kruhový sál v budově byl rekonstruován jako soudní síň pro simulovaná soudní líčení.³⁵¹

Prvním děkanem fakulty byl civilista Miroslav Liberda. V září 1991, kdy byla zahájena výuka prvního ročníku, vyučovali na fakultě Miroslav Liberda (právní proseminář, později i občanské právo), Helena Krejčí (úvod do studia práva), Jiří Haderka (právní proseminář, později občanské právo procesní a rodinné právo), Antonín Komenda (právní teorie, sociologie), Dalimila Gadasová (později úvod do správní vědy a správního práva), Leoš Vyhnánek (dějiny státu a práva). Na výuce participovali rovněž učitelé z jiných fakult univerzity (zejména z Filozofické fakulty – výuka jazyků a propedeutických disciplín) a z ostatních právnických fakult (především z brněnské Pavel Mates, Lubomír Kubů, Jiří Bílý a další).³⁵²

V dalších letech posílili kmenový pedagogický sbor Milan Polián (správní právo), Lubomír Kubů (právní teorie), Vladimír Zahálka (finanční právo), Vladislav David (mezinárodní právo) a Eduard Vlček (právní historie).

³⁴⁹ *Historie právního vzdělávání na olomoucké univerzitě sahá hluboko do minulosti a je spojována s rokem 1679, kdy zde začal přednášet Karel Ferdinand Irmler. Povoláním Karla VI. z roku 1725 vznikla samostatná akademie. Doporučil, aby bylo vedle civilního a kanonického práva na stavovské akademii vyučováno i veřejné právo, a to podle spisů Huga Grotia. K faktickému vzniku právnické fakulty došlo až v roce 1784. Právnická fakulta byla zrušena císařským dekretem z 10. srpna 1855 (k tomu JANIŠOVÁ, Jana: Dějiny právního vzdělávání na olomoucké univerzitě. In 20 let obnovené právnické fakulty olomoucké univerzity. 1. vyd., Praha: Leges, 2011, s. 8-26).*

³⁵⁰ Zázpis ze zasedání Akademického senátu Univerzity Palackého ze dne 23. ledna 1991 (Archív UP).

³⁵¹ 20 let obnovené právnické fakulty olomoucké univerzity, s. 31.

³⁵² Univerzita Palackého, Právnická fakulta. Informační brožura pro posluchače. Akademický rok 1991-1992.

Z pražské fakulty se na spolupráci podíleli Dagmar Císařová, Marie Vanduchová a Jiří Jelínek (trestní právo), z bratislavské fakulty Petr Hlavsa a Pavel Holländer, a dále odborníci z praxe (Antonín Procházka, Eliška Wagnerová, Vladimír Klokočka, Vladimír Ševčík aj).³⁵³

Olomoucká právnická fakulta je známá odlišným pojetím výuky, které je koncipováno moderními směry, zejména prakticismem a anglosaským pohledem. Tato tradice výuky práva se zaměřuje například na profilaci jednotlivých právnických profesí a simulované právní procesy. O vysoké úrovni praktických forem výuky svědčí skutečnost, že olomoucká fakulta v roce 1996 získala evropský primát. Stala se první právnickou fakultou ve střední Evropě, na níž vznikla právnická klinika, a to zásluhou prof. Stefana H. Kriegera z Hofstra z Univerzity v New Yorku, který v Olomouci pomohl kliniku založit.³⁵⁴

Po smrti prvního děkana doc. Miroslava Liberdy se dalšími děkany fakulty stali: doc. Jiří Blažek (děkan 1998-2001), JUDr. Michal Malacka (2001-2007), prof. Milana Hrušáková (děkanka od roku 2008) a v roce 2015 byla zvolena děkankou JUDr. Zdeňka Papoušková.

Po problémech akreditačního řízení v roce 2003 došlo k omezení jediného magisterského programu a bylo pozastaveno přijímání nových studentů. K překonání těžkostí pomohlo získání několika nových odborníků z různých právních odvětví, ale i profesní růst vlastních pracovníků. V současnosti je kvalifikační postup podporován rovněž akreditací doktorského studijního programu Teoretické právní vědy v oborech občanské právo, správní právo, trestní právo a ústavní právo.

Právnická fakulta rozvíjí bohatou vědeckou činnost a účastní se významných výzkumných projektů. Na její půdě jsou pořádány významné vědecké konference s mezinárodní účastí předních odborníků. Věnuje se rovněž široké publikační činnosti, na jejíž podporu bylo zahájeno vydávání odborného periodika *Acta Universitatis Palackianae, Iuridica* (nyní *Acta Iuridica Olomucensia*).

³⁵³ *20 let obnovené právnické fakulty olomoucké univerzity, s. 34 a 37.*

³⁵⁴ *Tamtéž, s. 93.*

Akreditovaným pětiletým magisterským studijním programem Právo a právní věda, obor právo, doplněným o bakalářský studijní program Právo ve veřejné správě a navazujícím magisterským studijním programem Evropská studia se zaměřením na evropské právo, a dále díky akreditovanému doktorskému studijnímu programu Teoretické právní vědy se čtyřmi obory, se olomoucká fakulta stala uznávanou vzdělávací institucí.

8.2.4. Reforma studia na pražské fakultě

Po změnách ve společnosti zůstala výuka v akademickém roce 1989/1990, s výjimkou zrušení předmětů politického významu, těmito událostmi neovlivněna. Přesto již v březnu a červenci 1990 předložil proděkan pro koncepci studia prof. Pavlíček vědecké radě a akademickému senátu zásadní materiály, které představovaly návrh přestavby koncepce právnického studia na pražské právnické fakultě. Tyto podklady pro jednání jejích fakultních orgánů byly na základě vznesených připomínek přepracované ve znění, jež bylo publikováno v časopisu Právník.³⁵⁵

Prof. Pavlíček předložil důvody reformy a její východiska a kriticky v materiálu pojednal stav právnického vzdělání a právního vědomí po uplynulých desetiletích, zejména při prosazování neostalinské koncepce tzv. reálného socialismu, která se nejvýrazněji projevila v oblasti státovědných disciplín.³⁵⁶ Dále se vyjádřil k nové právní úpravě zákona č. 172/1990 Sb., o vysokých školách, zvláště k významným ustanovením § 1 a § 2, charakterizujícím vysoké školy jako vrcholné vzdělávací a vědecké instituce, které poskytují vzdělání na základě tvořivého a svobodného vědeckého bádání.

³⁵⁵ PAVLÍČEK, Václav: *Koncepce reformy vzdělávání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech. Právník. 1991, roč. 130, č. 2, s. 97–112.* Prof. Pavlíček vychází z rozsáhlé historické literatury zabývající se reformou studijního programu právnických fakult na našem území. Odkazuje na studii O. Sommera *Reforma právnických studií, 1. vyd., Bratislava 1925, na stať téhož autora Úprava právnických studií v Československu, Praha 1935 a Třetí říše a římské právo, Praha 1937.* Dále zmiňuje příspěvek do diskuse v odborném a denním tisku v roce 1935 prof. J. Turečka: *Znovu o pokusu škrtnout vědní obor církevního práva na právnických fakultách československých, Praha 1936, a zdůrazňuje, že většina návrhů požadovala zamezení studia in absentia a zkvalitnění výuky zavedením povinných praktických cvičení. K tomu SOLNAR, Vladimír: Právnická fakulta Univerzity Karlovy k reformě právnických studií, Sborník věd právních a státních XLVIII, Praha 1948.*

³⁵⁶ *Tamtéž, s. 98.*

Předložený materiál se zabýval podrobně reformou základního studia (otázky studijního programu a přijímacího řízení) a vnitřní strukturou fakulty.³⁵⁷

V krátké době bylo dosaženo všeobecného konsensu ohledně prodloužení dosavadního čtyřletého studia na 10 semestrů. Jednoznačně byl přijat rovněž požadavek společného základu univerzálního profilu absolventa, který by obsáhl všechna základní odvětví práva a společný teoreticko-historický základ studia, garantující přípravu pro výkon jakékoli právnické profese. Za součást studijního programu byla nadále navrhována praxe (obdobně jako v jiných zemích), která by se uskutečňovala ve sféře prokuratury, soudu, v advokacii, ve státní správě, zejména v sociální službě a ve finančních institucích, popřípadě i na jiných pracovištích.³⁵⁸

Těžiště úvah spočívalo především v návrhu nové blokové koncepce studia. První návrh týkající se dělení oborů na blok soukromoprávní a veřejnoprávní, který byl zvažovaný pracovní skupinou, byl v diskusích potlačen z důvodu nevhodnosti oddělovat občanské právo hmotné od práva procesního a trestní právo od práva občanského.³⁵⁹ V úvahách pracovní komise byly podpořeny argumenty vyslovující souhlas s námitkami proti rozdělení judičiální státní zkoušky, které byly vyjádřeny již v návrhu při reformě studijního řádu v roce 1855.³⁶⁰

Komise rovněž zvažovala skladbu předmětů a zkoušek. V některých případech došlo k přehodnocení jejich postavení. Například u předmětu teorie národního hospodářství bylo ve studijním plánu podpořeno jeho zařazení na

³⁵⁷ Prof. Pavlíček pojednal druhy fakultních pracovišť a podrobně analyzoval postavení a úlohu jednotlivých kateder a ústavů.

³⁵⁸ PAVLÍČEK, Václav: *Koncepce reformy vzdělávání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech*. *Právník*. 1991, roč. 130, č. 2, s. 102.

³⁵⁹ *Tamtéž*, s. 111 (pozn. č. 5).

³⁶⁰ *Tamtéž*. „...takové dělení zcela zanedbává vnitřní organickou souvislost formálního a materiálního práva jakož i četné zjevné i skryté styčné a navzájem navazující body soukromého i trestního práva, jakož i civilního a trestního procesu a že násilně roztrhává skupiny právního řádu, které jen v souvislosti mohou být pochopeny a jímž jen tak může býti porozuměno. Často teprve znalost procesu objasní smysl a dosah hmotného práva a naopak. Z vědeckého hlediska byl by to proto politováníhodný krok zpět, kdyby pro pohodlí studujících nebo z domněle pedagogických zřetelů (kontrola pile studujících) měla býti libovolně roztržena jednotná oblast vědění, kterou zahrnuje zkouška judičiální a kterou má každý právník před vstupem do praxe přehlédnout. Podporovalo by se tím jen kusé vědění, které je nejslabší stránkou všech semestrálních zkoušek“ (citace viz SOLNAR, Vladimír: *Právnická fakulta Univerzity Karlovy k reformě právnických studií*, *Sborník věd právních a státních XLVIII*, Praha 1948, s. 4).

počátek studia do prvních dvou semestrů. Argumentovalo se, že osvojení poznatků teorie národního hospodářství je předpokladem pro studium finančního práva a pro uplatnění právníka v praxi, zejména v oblasti tržního hospodářství.³⁶¹ Nově byla kupříkladu zařazena v prvních dvou semestrech propedeutická disciplína úvod do studia práv. Tento předmět měl posluchače uvést do metodiky studia práv a seznámit je se systémem jeho výuky s ohledem na potřeby právnických profesí.³⁶²

Dále se předpokládalo zařazení řady povinně volitelných předmětů, které budou vypisovány tak, aby již od počátku studia doplňovaly společný základ. V průběhu studia prvního bloku se počítalo s možností zapsat si přednášky z církevního práva, z dějin politických učení, etiky, dějin filozofie práva, logiky, sociální psychologie a patologie, sociální politiky, manažerství pro právníky, základů využívání počítačů atd., z nepovinných předmětů latinu nebo rétoriku.

V druhém bloku se nabízela specializace v povinně volitelných předmětech k přípravě posluchačů pro práci v justiční sféře, v policii, podnicích a sociální oblasti. Mezi povinně volitelné předměty se řadily kurzy k prohloubení základního studia: aktuální otázky rozvodu, právní vztahy týkající se nemovitostí, náprava vadných rozhodnutí, aktuální otázky týkající se autorského práva a práv průmyslových, obory doplňující – jako kriminalistika, kriminologie, psychiatrie a sexuologie, soudní psychologie, sociální politika, a komplexní obory (jako např. zemědělské právo). Dále se nabízely nepovinné předměty přednášené v cizím jazyce.³⁶³

Do třetího bloku se uvažovalo zahrnout ostatní předměty veřejného práva – ústavní právo a státovědu, správní právo a správní vědu, finanční právo a

³⁶¹ Prof. Vladimír Solnař k tomu cituje stanovisko z roku 1913: „...jest teoretické národní hospodářství mnohém bližší právu soukromému než národohospodářské politice, kteráž opět je v těsných vztazích ku právu správnímu...“ (citace viz SOLNAŘ, Vladimír: *Právníká fakulta Univerzity Karlovy k reformě právnických studií...*, s. 6 a PAVLÍČEK, Václav: *Koncepce reformy vzdělávání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech...*, s. 101 a s 111 - pozn. č. 7).

³⁶² Prof. Pavlíček v předložené koncepci studia předpokládal, že se studenti seznámí s tvorbou práva, způsobem práce s právní normou, se strukturou státních orgánů a s orgány samosprávy, se základními institucemi a pojmy veřejného a soukromého práva, a to v přednáškách a cvičeních. Studenti si měli osvojit již na počátku platné právo, sbírku zákonů, judikáty a odbornou literaturu. PAVLÍČEK, Václav: *Koncepce reformy vzdělávání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech*, s. 101.

³⁶³ *Tamtéž*, s. 101.

finanční vědu, právo životního prostředí, sociální právo, mezinárodní právo včetně práva evropských společenství.³⁶⁴

Studenti, kteří byli přijati pro akademický rok 1990/1991, začali studovat podle nových studijních předpisů. Novou koncepcí studia byl postupně zaveden blokový systém studia namísto dosavadního starého systému ročníkového studia.³⁶⁵ Zároveň byly zrušeny specializované formy studia (studium sociálního rozvoje a studium mezinárodních vztahů), čímž se studium na pražské právnické fakultě stalo jednotným.³⁶⁶ V akademickém roce 1994/1995 byla ukončena výuka ve studiu při zaměstnání.

Ve skladbě předmětů a zkoušek byl tedy systém uzavírání jednotlivých ročníků nahrazen systémem bloků a státní závěrečná zkouška dílčími státními soubornými zkouškami (SSZK), které jednotlivé bloky zakončily. Studium bylo tvořeno třemi bloky a třemi státními soubornými zkouškami:

1. Teoreticko-historický blok v délce 3 semestrů – ukončen SSZK historickoteoretickou po třetím semestru
2. Judiciální blok v délce 4 semestrů – ukončen SSZK judiciální po sedmém semestru a
3. Státovědní blok v délce 3 semestrů – ukončen SSZK státovědeckou a obhajobou diplomové práce.

Po prvním bloku se vykonávaly z římského práva a základů novodobého práva soukromého, českých a slovenských právních dějin (v roce 1995 se název změnil na České a československé právní dějiny) a teorie práva. Druhá státní souborná zkouška se skládala z občanského práva hmotného a procesního, obchodního práva a trestního práva. Obsahem třetí státní souborné zkoušky bylo ústavní právo a státověda, správní právo, mezinárodní právo veřejné a finanční právo.³⁶⁷

³⁶⁴ *Tamtéž*, s. 102.

³⁶⁵ *V roce 1990 probíhala ještě státní závěrečná zkouška, která se skládala z občanského práva hmotného a procesního, obchodního práva, správního práva a trestního práva. Po zavedení blokového studia se zvýšil počet státních zkoušek ze čtyř na deset.*

³⁶⁶ SKŘEJPEK, Michal: *Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, 1. vyd., Právnická fakulta UK, Praha, 1998. s. 262.*

³⁶⁷ *Skladba předmětů do roku 1997.*

Každou ze státních souborných zkoušek musel student složit nejpozději do dvou let. Měly charakter zkoušek souborných. Studenti konali ze všech státnicových předmětů v rámci jednotlivých bloků zkoušku v jeden den. Nejednalo se však o zkoušky komisionální. Neúspěšné vykonání státní souborné zkoušky z některých předmětů neznamenalopakování celé státní souborné zkoušky, ale pouze těch předmětů, ve kterých posluchač neuspěl.³⁶⁸

Předměty byly rozděleny do tří kategorií:

1. obligatorní (od roku 1991/1992 nazývány předměty společného základu),

2. výběrové (dříve nazývány povinně výběrové předměty, tyto předměty znamenaly užší specializaci a jejich zapsání bylo vázáno na jednotlivé semestry)³⁶⁹ a

3. předměty volitelné, které byly vypisovány dle uvážení kateder a ústavů a jejichž výuka byla zakončena kolokviem.³⁷⁰

Zkoušky předmětů společného základu – spolu s určitým počtem předmětů výběrových (každý semestr dva, s výjimkou semestrů předcházejících bezprostředně SSZK) – museli absolvovat všichni studenti a byly podmínkou vykonání státní souborné zkoušky. Dále byla nově zavedena povinnost absolvování písemné klauzurní práce (KLP) z některých státnicových předmětů, aby se student mohl zúčastnit SSZK, což ověřilo jeho schopnost řešit určitou kauzu.³⁷¹

Po zhodnocení liberálních přístupů, které nevedly k motivování studentů k průběžnému studiu, byla přehodnocena poněkud uvolněná organizace výuky. Bylo upuštěno od volného semestru k přípravě na státní soubornou zkoušku, práva studentů na přerušení studia a možnosti, aby si sami studenti volili

³⁶⁸ SKŘEJPEK, Michal: *Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, s. 263.*

³⁶⁹ *Od roku 1995/1996 se některé výběrové předměty mohly zapisovat nezávisle na bloku, ve kterém posluchač studoval. Šlo o předměty pojednávající základy německého, anglického a francouzského práva.*

³⁷⁰ *Režim těchto volitelných předmětů mohly mít i předměty výběrové, a sice pokud byly studenty zapsány nad počet stanovený studijním programem.*

³⁷¹ *V 1. bloku studia byla KLP zavedena pouze z teorie práva, v 2. bloku z trestního práva, občanského práva a obchodního práva, ve 3. bloku ze správního práva a z ústavního práva. (K tomu SKŘEJPEK, Michal: *Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In Právnická fakulta UK 1348–1998, s. 263.*)*

termíny splnění studijních povinností (zkoušek, klauzurních prací a státních zkoušek).

Vyhodnocením účinnosti reformy, která byla zavedena od akademického roku 1990/1991, bylo přistoupeno ke změně studijního programu. Snahou bylo vyvážit výuku v jednotlivých semestrech, posílit postavení pozitivně právních předmětů a umožnit významnější volbu výběrových předmětů ke specializaci studentů. Od akademického roku 1997/1998 se uplatnil nový studijní program, který kombinoval výhody blokového studia (postupné skládání státních zkoušek z profilových předmětů v průběhu studia s dvouletou lhůtou pro jejich složení) a ročníkového studia. Důraz byl kladen na rozšíření základních oborů platného práva a průběžnou kontrolu studia prostřednictvím znovuoobnovení uzavírání jednotlivých ročníků. Klauzurní práce byly ponechány jen u předmětů závěrečné státní souborné zkoušky, byly skládány ve stanovených termínech a byl posílen jejich praktický význam.³⁷²

Nové studijní předpisy umožnily opakování ročníku a bylo zrušeno právo na přerušení studia. Státní zkoušky získaly charakter zkoušek souborných, k úspěchu bylo potřeba vykonání celé státní zkoušky. Jejich skladba byla pozměněna. Složení první souborné státní zkoušky zůstalo zachováno a poprvé ji bylo možno skládat na závěr prvního ročníku. Na konci druhého ročníku se absolvovala státní zkouška z ústavního práva a státovědy. Na konci studia byla vykonávána závěrečná státní zkouška z obchodního, občanského, správního a trestního práva. Kromě toho, že se z těchto předmětů vyžadovaly klauzurní práce, byly z nich nově zařazeny postupové zkoušky.³⁷³

V návaznosti na novelu Studijního a zkušebního řádu Univerzity Karlovy v Praze se od akademického roku 2006/2007 zavedl kreditní systém od prvního ročníku i na právnické fakultě. Studijním předmětům povinným, povinně volitelným (výběrovým) a volitelným jsou přiřazovány kredity, které vyjadřují časovou dotaci výuky a eventuálně přípravy na zkoušku nebo zápočet. Pokud student nezískal do konce příslušného akademického roku minimální počet kreditů pro zápis do dalšího úseku studia, studium bylo ukončeno.

³⁷² SKŘEJPEK, Michal: *Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In Právnická fakulta UK 1348–1998, s. 264.*

³⁷³ *Tamtéž, s. 264 a 265.*

Kreditní systém předpokládá doporučený studijní plán s kapacitním omezením jednotlivých předmětů a přednostním zápisem studentů, kteří podle něho studují. Ze zapsaného předmětu může student konat zkoušku pouze třikrát. Opakování zápisu předmětu, který je dle studijního plánu stanovený jako povinný, je možno pouze dvakrát a jen v bezprostředně následujících úsecích studia. U předmětů vyučovaných na fakultě se kolokvium nebo zápočet staly buď samostatnou kontrolou studia předmětu, nebo předpokladem konání zkoušky. Klasifikovaný zápočet nebo klauzurní práce jsou vždy samostatnou kontrolou studia předmětu.

Povinně volitelné a volitelné předměty existují buď samostatně, nebo mohou být zařazeny do jednoho či více modulů, jejichž absolvování ukazuje určitou zvolenou specializaci studenta. Absolvování modulu se vyznačí v dodatku diplomu. Předměty těchto kategorií mohou existovat i mimo moduly.

Vytvoření modulů přispívá k rozšíření a prohloubení výuky otázek souvisejících s klíčovými předměty pevného základu. Zároveň se tímto způsobem podpořil prostor pro nové formy výuky. Do modulů mohou být zařazeny jako volitelné předměty i SVOČ, odborná praxe, moot court a vědecké semináře. Každý modul má odborného garanta nebo popř. spolugaranty (zasahuje-li modul více kateder nebo profilových předmětů bloku), kteří odpovídají za složení modulu a stanovení podmínek absolvování.

Pražská právnická fakulta stejně jako jiné fakulty zajišťuje za podmínek § 60 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách program, celoživotního vzdělávání. Do tohoto kurzu se může za splnění určitých podmínek přihlásit jen účastník přijímacího řízení do magisterského studijního programu, pokud je s ním uzavřena úplatná smlouva. Absolvent, který splnil všechny předepsané studijní povinnosti do předepsaného termínu a podal přihlášku ke studiu, je přijat do 1. ročníku řádného magisterského studia s prominutím přijímací zkoušky. Po rozhodnutí o uznání vykonaných studijních povinností je uchazeči umožněn zápis do 2. ročníku magisterského studia.

Fakulta v rámci celoživotního vzdělávání nabízí za úplatu možnost studia jednotlivých předmětů (dříve mimořádné studium), které je určeno k doplnění znalostí a vědomostí absolventů středních a vysokých škol. Pro seniory

připravuje kurz Právo, v němž je akceptována jejich sociální role. V rámci Ústavu pro další vzdělávání právníků Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze JURIDIKUM zajišťuje fakulta svými učiteli či předními odborníky z praxe také širokou škálu profesních kurzů a seminářů. Tato forma výuky přispívá jak k ekonomické stabilitě fakulty, tak i k prohlubování kvalifikace a odborné specializace v rozličných právních profesích. Odborná veřejnost oceňuje především skutečnost, že výuka reflektuje aktuální právní problematiku a změny právní úpravy. Pozitivní angažovaností sehrávají učitelé právnické fakulty v současných společenských poměrech neocenitelnou roli. Vedle své pedagogické a vědecké činnosti se jako významné osobnosti podílejí i na organizaci veřejného a politického života svou účastí v různých poradních, koordinačních a výkonných orgánech. Řada pedagogů pražské právnické fakulty je zároveň významnými činiteli v oblasti justice, veřejné správy a politiky, přejímajícími odpovědnost za dění ve společnosti.

8.2.5.Reforma studia na brněnské fakultě

Po roce 1989 byla brněnské právnické fakultě vrácena původní budova na Veveří ulici, čímž byly rozšířeny její možnosti k poskytování materiálního zázemí pro pedagogickou a vědeckou práci. Stejně jako na pražské právnické fakultě proběhly i Brně rozsáhlé změny jak v koncepci studia a organizaci výuky, tak v organizační struktuře fakulty a personálním zajištění výuky.

S ohledem na aktuální potřeby studia zajišťovaly výuku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity tyto katedry: právní teorie, dějiny státu a práva, ústavního práva a politologie, občanského práva, trestního práva, obchodního práva, pracovního práva a sociálního zabezpečení, práva životního prostředí, správní vědy, správního práva a finančního práva, národního hospodářství a mezinárodního a evropského práva. Dále působilo na fakultě oddělení tělesné výchovy, oddělení katedry odborné jazykové přípravy a Mezinárodně politický ústav, která spolupracoval s řadou významných zahraničních profesorů.³⁷⁴

³⁷⁴ SCHELLE, Karel: *Masarykova univerzita Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 45–50.*

Fakulta vyvíjela pedagogickou činnost zejména v řádném denním studiu jako základní formě, dále v doktorském studiu, celoživotním vzdělávání a mimořádném studiu jednotlivých předmětů určeném především pro studenty řádného studia na jiných fakultách a vysokých školách. Od akademického roku 1992/1993 byly na brněnské fakultě zahájeny různé formy distančního studia. Studium mělo charakter tříletého bakalářského studia, které bylo rozčleněno do 6 semestrů.

Řádné pětileté studium vycházelo z principu jednotného profilu absolventa, jednooborovosti právnického studia. Stejně jako na pražské právnické fakultě měl být každý absolvent schopen uplatnit se ve všech druzích právnického povolání. Společný základ (povinný pro všechny studenty) byl specializován v rámci povinně volitelných a výběrových předmětů.

Ve snaze zajistit obsahovou návaznost souvisejících předmětů a poskytnout prostor k individuálnímu rozvržení studia byla výuka zařazena ve třech blocích. Skládala se z povinných předmětů, povinně volitelných a výběrových předmětů. Povinné předměty zahrnovaly společný základ studia a všichni studenti je povinně absolvovali. Předměty povinně volitelné a výběrové umožnily rozšíření společného základu. Počet povinně volitelných předmětů byl stanoven učebním plánem. Výběrové předměty dle vlastního zaměření studenta dotvářely jeho volbou studijní program.

Obecně teoretickým základem studia a východiskem pro pochopení jednotlivých pozitivně právních disciplín byl teoreticko-historický blok (A) (výuka dějin státu a práva, římského práva, teorie práva, politologie, sociologie práva a základů ekonomie a filozofie), který byl ukončen státní zkouškou I z předmětů: teorie práva a dějiny právních teorií, dějiny státu a práva a římské právo. Na něho navazoval soukromoprávní blok (B) s výukou disciplín soukromého práva (občanské, rodinné, obchodní, pracovní právo, mezinárodní právo soukromé a obchodní a související právní disciplíny), po němž studenti vykonávali státní zkoušku II z předmětů občanské, obchodní, pracovní právo a mezinárodní právo soukromé a obchodní. Ve třetím veřejnoprávním bloku (C) se studenti věnovali studiu oborů veřejného práva (ústavní právo a politologie, trestní, správní a mezinárodní právo), po kterém absolvovali státní zkoušku III

z následujících předmětů: právo ústavní a politologie, právo trestní, správní a mezinárodní.³⁷⁵

Za závěr studia skládali studenti magisterskou státní zkoušku s obhajobou diplomové práce, která měla prokázat schopnost samostatného a tvůrčího zpracování tématu. Zkouškou z předmětu teorie práva se prokazovalo zvládnutí teoretického základu studia práva. Hlubší znalost zvoleného oboru práva se ověřovala z dalšího, studentem zvoleného odborného předmětu.

Po zhodnocení zkušeností a kritice liberálních tendencí, které v prvních porevolučních letech převážily, přešla brněnská fakulta postupnými kroky – stejně jako pražská fakulta – ke kreditnímu systému. Průběh studia v akreditovaných studijních programech je evidován prostřednictvím kreditního systému založeného na Evropském systému převodu kreditů (ECTS).

K ukončení každého typu akreditovaného studijního programu je zapotřebí dosáhnout stanoveného minimálního počtu kreditů: 180 – 240 kreditů v bakalářském studijním programu, 120 – 160 kreditů v magisterském studijním programu, který navazuje na bakalářský studijní program, 360 kreditů v magisterském studijním programu nenavazujícím na bakalářský studijní program a 180–240 kreditů v doktorském studijním programu. Kredit představuje kvantitativní vyjádření studijní zátěže studenta; standardní zátěž studenta v každém semestru tak činí 30 kreditů (60 kreditů v akademickém roce).³⁷⁶

V současné době akreditovaný studijní program právnické fakulty poskytuje vysokoškolské vzdělání zakončené státní zkouškou s udělením akademického titulu, a to ve třech stupních: bakalářský, magisterský a doktorský, které na sebe v uvedené posloupnosti navzájem navazují. Mohou být akreditovány a uskutečňovány i magisterské studijní programy, které nenavazují na bakalářský studijní program.³⁷⁷

³⁷⁵ *Tamtéž*, s. 51.

³⁷⁶ *Právnická fakulta Masarykovy univerzity*. [online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://www.muni.cz/law/study/about>

³⁷⁷ *Kromě magisterského studijního programu Právo a právní věda se uskutečňují bakalářské studijní programy Právní specializace (Mezinárodněprávní obchodní studia, Obchodněprávní studia, Právní vztahy k nemovitostem, Právo a finance, Právo a mezinárodní obchod, Právo a podnikání, Teorie a praxe přípravného řízení trestního, Veřejná správa a Vyšší justiční úředník) a Veřejná správa. Právnická fakulta Masarykovy*

Brněnská fakulta zajišťuje také celoživotní vzdělávání formou školení či kurzů, které je možno absolvovat v průběhu celého života. K tomuto právníckému vzdělávání se řadí české a zahraniční placené studijní programy, jednodenní semináře, týdenní letní školy či několikadenní kurzy. Škála nabízených programů je velmi rozsáhlá. Obor právo pokrývá oblast obecně právní, přičemž všechny další programy jsou již profesně specializované.

V demokratických podmínkách po roce 1989 prokázala Právnická fakulta Masarykovy univerzity své stabilní a významné postavení v systému právníckého vzdělávání. Navíc dokázala svým kvalitním profesorským sborem poskytnout i personální podporu další nově vzniklé moravské právnícké fakultě zřízení v Olomouci. Brněnská fakulta spolu s pražskou fakultou potvrdila vysokou úroveň právního studia v českých zemích, jež je srovnatelné s ostatními evropskými zeměmi.

8.3. Europeizace a internacionalizace právníckého vzdělávání

8.3.1. Položení základu rozvoje mezinárodního života

Změna politicko-zahraněční orientace a příklon země k euroatlantickému společenství po roce 1989, znamenaly nutnost začlenění do evropských struktur. Neblahá socialistická zkušenost spolu s novou evropskou dimenzí představovaly zásadní výzvu právníckému vzdělávání českých univerzit, které byly vtaženy do těchto převratných procesů.

Právnícké vzdělávání ve smyslu výchovy k evropanství a myšlení v širších nadnárodních souvislostech kladly významné požadavky na oblast jazykové přípravy, zahraničních styků právníckých fakult, zahraničních stáží studentů a učitelů a organizace mezinárodních konferencí v evropském či dokonce mezinárodním měřítku. V duchu integrace a globalizace společenských procesů bylo na druhou stranu potřeba, aby byly integrační tendence

univerzity v Brně.[online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://www.muni.cz/law/study>>

právníckého vzdělávání provázeny i kritickou anticipací informací a poznatků přicházejících ze zahraničí.

Po počátečním období, které naráželo na institucionální zajištění, zejména jeho finanční a organizační stránku, byly vybudovány pravidelné mechanismy k zapojení právníckých fakult do evropského a mezinárodního života. Od roku 1990 získaly právnícké fakulty možnost participovat na programu Evropské Unie PHARE pro postkomunistické země, jehož součástí byl i transevropský program TEMPUS mobilit profesorů a studentů pro vysoké školy, včetně možnosti nákupu knih a technických zařízení pro potřebu vysokých škol. Hlavním cílem se stala přestavba učebních programů na základě zkušeností evropských univerzit.³⁷⁸

Rozvíjení těchto mezinárodních struktur bylo v dalším období podporováno rozvinutějším vzdělávacím programem Evropské unie. Od akademického roku 1997/1998 byl v České republice zahájen rozsáhlý program mezinárodní spolupráce v oblasti vzdělávání SOKRATES, přičemž se pro vysoké školy otevřel program ERASMUS zaměřený zejména na mobilitu učitelů a studentů. Program koordinovaný na úrovni univerzit předpokládal kompatibilitu (uznávání) studia, Evropský transferový kreditní systém a možnost společného vyhlášení učebních plánů celého studia, či jeho evropských modulů.³⁷⁹ Rozhodujícím přínosem programu ERASMUS se stala možnost srovnání tuzemské studijní zkušenosti v podmínkách jiného vzdělávacího systému.

Rozvoj mezinárodního života právníckých fakult byl podpořen zejména v aktivních zahraničních stycích uzavíráním univerzitních smluv, a to především s univerzitami v Evropě, ale i s mnoha mimoevropskými univerzitami.³⁸⁰ K organizaci mezinárodního styků dále přispěly nadace.

³⁷⁸ KERNER, Antonín: *Zahraniční styky Právnícké fakulty Univerzity Karlovy. In Právnícká fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, 1. vyd., Praha: Právnícká fakulta UK, 1998. s. 297.*

³⁷⁹ *Tamtéž, s. 298.*

³⁸⁰ *Univerzity mají uzavřenu celou řadu dvoustranných či vícestranných dohod s řadou prestižních univerzit po celém světě. Na nich se jejich právnícké fakulty podílejí. Meziuniverzitní smlouvy s evropskými univerzitami realizují studentskou mobilitu převážně prostřednictvím programu LLP-Erasmus.*

Z českých nadací lze jmenovat např. Randův fond, ze zahraničních Fulbright foundation, dále Letní školy organizované jednotlivými právníckými fakultami.

Pozitivním unijním krokem k vzájemnému sblížení právníckého vzdělávání bylo uznávání diplomů³⁸¹ a usnadnění volného pohybu advokátů,³⁸² což umožnilo rozvoj pracovního trhu a nabídku služeb v oblasti právníckých povolání. Prokazování státního občanství, bydliště v tuzemsku a ukončeného právníckého vzdělání jako podmínky pro zápis do profesní komory v dané zemi odpadlo, a bylo nahrazeno splněním požadavků v kterémkoli členském státě EU.³⁸³

Významným momentem k uznávání diplomů se stala Úmluva o uznávání kvalifikací týkajících se vysokoškolského vzdělávání v evropském regionu, jež byla uzavřena v Lisabonu dne 11. dubna 1997. Její text v českém jazyce byl publikován ve Sbírce mezinárodních smluv (č. 60/2000 Sb. m. s.).³⁸⁴ Platnost vysokoškolských diplomů vydaných ve Slovenské republice byla stanovena Dohodou o vzájemném uznávání rovnocennosti dokladů o vzdělání vydávaných v České republice a ve Slovenské republice č. 33/2001 Sb. m. s., ze které vyplývá, že diplomy vydané vysokými školami ve Slovenské republice se uznávají v České republice za rovnocenné.

³⁸¹ *Council Directive 89/48/EEC on general system for the recognition of higher-education diplomas (OJ 1989, No. L 19/16), český předklad: Tichý – Zemánek – Král – Svoboda: Dokumenty ke studiu evropského práva, Praha: 1996, s. 327 an., Council Directive 92/51/EEC on a second general system for the recognition of professional education and training (OJ 1992, No L 209/25). Jejich účelem (vydány na základě čl. 57 Smlouvy ES) je usnadnění přístupu k výkonu povolání po ukončení nejméně tříletého odborného studia, nikoli uznání akademické. (K tomu ZEMÁNEK Jiří: Evropská dimenze univerzitního právníckého vzdělávání. In Právnícká fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, s. 154.*

³⁸² *Council Directive 77/249/EEC to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services (OJ 1977, No. L 78/17). Kdo splnil podmínky pro výkon advokacie v jedné z členských zemí, může působit jako advokát i v ostatních členských zemích, avšak jen v té oblasti práva, ve které byl připuštěn k výkonu tohoto povolání v zemi původu a s některými výjimkami (neplatí např. pro vyhotovování listin ve věcech dědických a pozemkového vlastnictví, je-li zákonem svěřeno pouze notářům; zákon může pro určitá řízení předepisovat doprovod tuzemského advokáta apod.) Viz ZEMÁNEK Jiří: Evropská dimenze univerzitního právníckého vzdělávání. In Právnícká fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, s. 154.*

³⁸³ *Tamtéž, s. 154.*

³⁸⁴ *Uznávání zahraničního vzdělání dále upravují mezinárodní smlouvy upravující vzájemné uznávání dokladů o vzdělání, mezinárodní smlouvy upravující ověřování veřejných listin, zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách, § 89, § 90, § 105, § 106), a zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení (správní řád - dostupný z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-6452.html>>).*

Postupnými kroky, kterými již od počátku devadesátých let minulého století právnické fakulty procházely, byla zajištěna výuka evropského práva buď na samostatně vytvořené katedře (katedra evropského práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze) nebo v rámci kateder zahrnující systémy práva mimo český vnitrostátní právní řád (katedra mezinárodního a evropského práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci) či v rámci katedry sdružené s jinými právními odvětvími (na plzeňské fakultě katedra ústavního a evropského práva). Bez ohledu na zvolenou strukturu tyto katedry pružně reagovaly na společensko-ekonomické změny a zaváděly, prohlubovaly a specializovaly výuku předmětů potřebných pro výchovu generace právníků a reflektující novou evropskou dimenzi práva.

8.3.2. Boloňský proces v právnickém vzdělávání

Významným posunem v budování intelektuální, kulturní, sociální, vědecké a technologické dimenze evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání mělo společné prohlášení ministrů školství evropských států na setkání v Boloni dne 19. června 1999³⁸⁵, které navázalo na hlavní principy zakotvené v dokumentu Magna Charta Universitatum z roku 1988.³⁸⁶

Sorbonnskou deklarací z roku 1998, sepsanou v rámci oslav výročí 700 let od založení univerzity, se boloňská Magna Charta Universitatum přiblížila k realizaci. K posílení mezinárodní konkurenceschopnosti evropského systému vysokého školství se tímto rozvinul proces umožňující větší slučitelnost a srovnatelnost vysokoškolských systémů, mimo jiné prostřednictvím zavedení přílohy k diplomu. V Sorbonnské deklaraci o harmonizaci výstavby Evropského

³⁸⁵ *K ratifikaci Sorbonnské deklarace z 25. května 1998 na Univerzitě v Boloni se sešlo 31 ministrů z 29 evropských států. Poprvé se zde prosazuje termín Evropa znalostí, a od pojmu „informační společnost“ se přechází ke „znalostní společnosti“. (K tomu NEDOROST, Libor; SCHELLE, Karel; VĚTROVEC, Vladislav; BRDLÍK, Igor; TUHÝ, Petr: Právní úprava vysokého školství. 1. vyd., Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 154 - viz Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání, Společné prohlášení ministrů školství evropských států na setkání v Boloni.)*

³⁸⁶ *Skupina rektorů významných světových univerzit se sešla, aby formulovala dlouhodobou vizi rozvoje univerzitního vzdělání v novém evropském prostoru. Inspirací byl středověký model, kdy byla sjednocujícím jazykem latina, V Evropě a společnosti 21. století se sjednocujícím jazykem stává angličtina. Dokument Magna Charta Universitatum ve svých premisách, zásadách a předpokladech mimo jiné zdůrazňuje svobodu bádání, nezbytnost permanentního vzdělávání a vzájemného poznávání různých kultur.*

systemu vysokého školství se objevují strukturované studijní programy na úrovních bakalářského, magisterského a doktorského studia.³⁸⁷ Dále je vyjádřen požadavek transparentnosti a vzájemné srovnatelnosti vysokoškolského studia a v souvislosti s tím i požadavek mezinárodního uznávání titulů.

Došlo k přijetí systému založeného na dvou základních cyklech – pregraduální a postgraduální. Přístup k druhému cyklu byl umožněn po úspěšném splnění prvního cyklu studia v délce obvykle tří let. Na základě úspěšného ukončení prvního cyklu lze získat titul uplatnitelný na evropském trhu práce jako odpovídající kvalifikační stupeň. Druhý cyklus vede k dosažení magisterského nebo doktorského titulu, popřípadě obou titulů. Je tomu tak ve většině evropských zemí.

Boloňský proces se promítl do právního vzdělávání, zejména do tvorby systému kreditů jako vhodného prostředku podpory všestranné studentské mobility³⁸⁸. Posluchači právnických fakult těží z podpory mobility, ke které dochází odstraněním překážek, bránících efektivnímu využívání svobodného pohybu se zřetelem na jejich přístup ke studiu. Obdobně platí podpora mobility učitelů, výzkumných pracovníků a administrativního personálu, kterým se uznává a započítává období strávené výzkumem, výukou a školením na evropském trhu práce a bez omezení jejich statutárních práv.

Do právního vzdělávání, které má z velké části národní charakter a pro většinu profesí předpokládá ukončené magisterské studium, se posilování evropské dimenze neprojevovalo v takovém rozsahu jako v jiných oborech.³⁸⁹ Převládá úvaha o nedělené podobě pětiletého magisterského studia, i když se rozšiřuje význam oblasti veřejné správy a soukromé podnikatelské sféry, do níž absolventi stále častěji vstupují. Tradiční právní povolání soudce, advokáta, státního zástupce či notáře budou hrát podstatnou roli a podmínky stanovené

³⁸⁷ *Poprvé se zavádí také formule 3+2+3 pro vyjádření strukturovaného vzdělání v bakalářské, magisterské a doktorské délce studia.*

³⁸⁸ *Kredity je možno získat i v jiných systémech než ve vysokoškolském vzdělávání, tj. včetně celoživotního vzdělávání, za předpokladu, že budou uznány přijímající vysokou školou.*

³⁸⁹ *Právní fakulta Masarykovy univerzity v Brně umožňuje na rozdíl od pražské právní fakulty bakalářský studijní program. Jinak právní fakulty stejně jako fakulty lékařské, fakulty veterinárního lékařství a některé obory na pedagogických fakultách v současnosti realizují především „dlouhé“ magisterské programy, které jsou předpokladem k výkonu příslušných profesí.*

příslušnými zákony pro výkon těchto povolání jsou vázány na dosažení magisterského stupně, a to v oboru právo a právní věda. Z toho důvodu převažuje stanovisko zachování výhod „univerzálního“ charakteru neděleného magisterského právnického studia s možností specializace studentů vyšších ročníků, zejména prostřednictvím modulů povinně volitelných a volitelných předmětů.

Přesto znamenal boloňský proces přínos zejména v oblasti rozvoje kvality právnického vzdělávání (s ohledem na vypracování srovnatelných kritérií a metodologie) a rozvinul spolupráci institucí a programy mobility a výzkumu. Program koordinovaný na úrovni univerzit předpokládá kompatibilitu (uznávání) studia, Evropský transferový kreditní systém a možnost společného vyhlášení učebních plánů celého studia či evropských modulů.

Boloňský proces otevřel prostor k univerzalitě potřebné v podmínkách dnešní sjednocující se Evropy a globalizace. Tato skutečnost by měla vést k posílení vědomí významu práva pro fungování demokratického právního státu.

8.3.3. Zavedení mezinárodně uznávaných kurzů a udílení titulu LL.M.

Vzdělávání právníků v zahraničí, jak ve Spojených státech, tak v Evropě, v současné době směřuje k neustálému prohlubování dosažené odborné úrovně. Kromě tradičního magisterského a navazujícího doktorského studia hraje v dnešním moderním systému právnického vzdělávání významnou roli program LL.M. (Master of Laws).

Při srovnání s ostatními univerzitami v USA, západní Evropě, ale i střední Evropě (např. Jagellonská univerzita v Krakově, Andrassy University v Budapešti atd.) je zřejmé, že zavedení LL.M. programu v rámci právnických fakult jednotlivých univerzit je záležitostí akademické prestiže. Zároveň je zařazení této formy studia jedním z hledisek při posuzování kvality vzdělávání v těchto institucích.

Pokud jde o české právnické vzdělávání, k zavedení mezinárodně uznávaných kurzů a udílení titulu LL.M. přistoupily pražská a brněnská právnická fakulta. Právnická fakulta pražská navázala na svou dlouhodobou

tradici výuky zahraničních studentů³⁹⁰ a realizovala akreditaci studijního programu LL.M. s výukou od akademického roku 2011/2012. Standardní délka studia jsou tři semestry, z toho 2 semestry prezenční výuky a ve třetím semestru se předpokládá vypracování kvalifikační práce, kterou posluchač v závěru studia obhájí.

Na brněnské fakultě je studijní program LL.M. in Corporate Law poskytován pod akreditací Nottingham Trent University (NTU), Velká Británie. Účastníci programu jsou zapsáni jako posluchači Právnické fakulty Masarykovy univerzity (účastníci celoživotního vzdělávání) a současně jsou registrováni jako studenti NTU (status tzv. registered student).

Britská univerzita coby partnerská univerzita dohlíží prostřednictvím nezávislých akademických orgánů na zabezpečení kvality a udržení vysokého standardu studia. Úspěšným absolventům studia uděluje diplom a mezinárodně uznávaný titul LL.M.

Je potřeba zmínit, že kromě ukazatelů kvality a aspektů prestiže a mezinárodní úrovně představuje navíc fungující LL.M. program pro fakulty, které tuto formu výuky zařadily, možnost navýšení jejich dalších příjmů. Tyto zdroje nejsou generovány veřejným sektorem, ale pocházejí od nezávislých soukromých osob, které si tento program uhradí proto, že postgraduální titul LL.M. znamená podstatný přínos pro jejich profesní růst.

Právní základ pro zavedení programu LL.M. představuje v České republice § 60 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.³⁹¹ Zákon předpokládá, že veřejná vysoká škola může poskytovat – bezplatně nebo za úplatu – vzdělávání v mezinárodně uznávaném kurzu zaměřeném na zvýšení odbornosti studentů nebo absolventů české nebo zahraniční vysoké školy. Podrobnější úprava je stanovena vnitřními předpisy veřejné vysoké školy.³⁹²

³⁹⁰ *Jde o anglický program pro studenty LLP/Erasmus (The Czech Legal System in European Context) nebo letní školy v Praze.*

³⁹¹ *Zákon č. 111/1998 Sb. z 22. dubna 1998, o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů.*

³⁹² *K požadavkům na uchazeče o studium LL.M. programu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze patří: absolutorium právního vzdělávání magisterského, resp. jemu na rovněž postaveného typu studia v zahraničí, osvědčení o jazykové znalosti pro studenty s jiným mateřským jazykem než angličtinou, motivační dopis a dva doporučující dopisy zahraničních učitelů.*

8.4. Právní úprava vysokého školství

8.4.1. Zákon č. 172/1990 Sb.

Po listopadu 1989 se začal vypracovávat nový zákon o vysokých školách, který byl předložen jako poslanecký návrh schválený Federálním shromážděním ČSFR dne 4. května 1990. Zákon byl vyhlášen pod č. 172/1990 Sb. jako rámcová právní úprava obsahující 45 paragrafů, neboť se předpokládala rychlá transformace vysokých škol v demokraticky organizované samosprávné instituce. Nový vysokoškolský zákon koncipoval organizační soustavu českého vysokého školství na demokratických ústavních principech. Důraz se kladl na svobodu vědeckého bádání a zveřejňování jeho výsledku a na akademická práva a svobody, právo vyučovat a učit se.

V důvodové zprávě se uvádělo, že veřejné vysoké školy nemají být státními organizacemi, ale právně samostatnými veřejnoprávními korporacemi způsobilými mít vlastní majetek a vystupovat v právních vztazích vlastním jménem. Z důvodu ústavní povinnosti státu zajišťovat realizaci práva na vysokoškolské vzdělání se státu ukládaly právní povinnosti, zejména poskytovat veřejné vysoké škole roční stálou dotaci. Naopak státu ve vztahu k veřejné vysoké škole příslušela oprávnění týkající se kvantitativní a kvalitativní stránky vysokoškolského vzdělání (akreditace studijních programů, habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem), statutárních předpisů nebo majetkoprávních úkonů veřejné vysoké školy. Veřejnými vysokými školami se přímo ze zákona staly dosavadní vysoké školy uvedené v příloze zákona. Zároveň zákon stanovil existenci soukromých vysokých škol.

Zákon o vysokých školách již ve svých začátečních ustanoveních § 1 a § 2 charakterizoval vysoké školy jako vrcholné vzdělávací, vědecké a umělecké instituce, které poskytují vzdělání na základě tvořivého vědeckého bádání. Dalším významným ustanovením byl § 5, z něhož vyplynulo, že fakulty jsou právníckými osobami. Podle § 10 odst. 2 zákona akademický senát fakulty mj. schvaloval studijní programy fakulty, počet a strukturu jejích pracovníků a projednával zřizování vědeckých, pedagogických, vývojových, hospodářských a informačních pracovišť a účelových zařízení fakulty, zřizovaných děkanem podle § 13 odst. 5 zákona.

V § 26 zákona se uvádělo, že studijní plány fakulty nemohou být tvořeny libovolně, musí umožnit studentům volit si studijní program v souladu s právními předpisy a pravidly určenými vysokou školou. Dále se v tomto ustanovení stanovovalo právo studentů mít zastoupení v samosprávných orgánech vysoké školy a fakulty a vytvářet na vysokých školách nezávislá sdružení (spolky, svazy, stavovská sdružení) v souladu se zákonem o sdružování občanů. Zákon stanovoval právo občana studovat na vysoké škole, a to pokud má úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání a prokáže potřebnou způsobilost pro vybrané studium. Hlediska pro určení potřebné způsobilosti a způsob jejího ověřování schvaloval na návrh děkana akademický senát fakulty.

Vysokoškolské studium se podle § 19 zákona ukončovalo vykonáním státní zkoušky, a pokud to určí statut fakulty, byla součástí státní zkoušky i obhajoba diplomové práce. Vysoké školy mohly též uskutečňovat obsahově ucelenou část vysokoškolského studia, po jehož ukončení vydávaly vysvědčení, popřípadě přiznávaly titul „bakalář“ (ve zkratce Bc.).

Po předchozím úspěšném přijímacím řízení bylo zřízeno pro absolventy vysokoškolského magisterského studia postgraduální studium.³⁹³ Této formě studia byla již od počátku věnována velká pozornost a na právnických fakultách nabývala stále většího významu. Bylo stanoveno, že školitelé a témata dizertačních prací jsou doktorandům příslušné fakulty schvalována oborovou radou postgraduálního studia.

Postgraduální studium obsahovalo přednáškové kurzy, zkoušky a ukončovalo se obhajobou dizertační práce, kterou měl student prokázat schopnost samostatně vědecky pracovat, a vykonáním rigorózní zkoušky.³⁹⁴

³⁹³ *Vznikla nová forma vysokoškolského studia, pojem však nebyl nový. V letech 1966–1990 jej zákon č. 19/1966 Sb. a vyhl. č. 49/1967 Sb. používaly pro specializační a doplňkové studium, které bylo v tehdejších zaměstnaneckých poměrech svázáno s pracovním poměrem vysokoškoláka, aniž by bylo uzavíráno udělením titulu, ale pouze vysvědčením. Nový vysokoškolský zákon nezrušil zákon č. 39/1977 Sb., o výchově nových vědeckých pracovníků a o dalším zvyšování kvalifikace vědeckých pracovníků, a vyhlášku č. 64/1977 Sb., o řízení při udělování vědeckých hodností (k tomu KINDL, Vladimír: Postgraduální studium na Právnické fakultě UK od roku 1991 do roku 1998. In Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, 1. vyd., Právnická fakulta UK, Praha, 1998. s. 269).*

³⁹⁴ *Většina studentů postgraduálního studia studuje v externí formě studia, interní studenti směřují k pedagogické a vědecké práci na právnických fakultách a v Akademii věd ČR.*

Absolventům tohoto postgraduálního studia, s výjimkou absolventů lékařského a veterinárního studia, se přiznával po složení rigorózních zkoušek a obhájení doktorské práce akademicko-vědecký titul „doktor“ (ve zkratce Dr.).

Dosavadní postgraduální studium zákon vymežil jako celoživotní vzdělávání občanů, kterým vysoké školy mají zejména poskytnout další vzdělání potřebné k výkonu specializovaných povolání, popřípadě činností, a umožnit doplňování vzdělání podle rozvoje světové vědy.

Stejně jako nový vysokoškolský zákon č. 172/1990 Sb., který nabyl účinnosti 1. července 1990, zasáhla do připravované reformy právnického studia Listina základních práv a svobod z 9. ledna 1991.³⁹⁵ Tento základní dokument, který je platný v samostatné České republice dosud, zaručuje každému právo na vzdělání včetně vysokoškolského, a státním občanům České republiky zaručuje podle jejich schopností a možností společnosti bezplatné vysokoškolské vzdělání.

V období platnosti zákona č. 172/1990 Sb. bylo předpokládáno, že v dalším časovém horizontu bude v souladu s demokratickými principy ostatních evropských zemí vypracována fundovaná zákonná úprava. Zákon tedy stanovoval základní demokratická východiska, avšak mnohé závažné problémy neupravoval a nechával je praxi, která se odvíjela v závislosti na aktuální politické situaci. Zvláště nebylo vyřešeno právní postavení vysokých škol a jejich fakult, neboť byly sice přímo ze zákona právnickými osobami, ale měly být financovány ze státních zdrojů. Proto byly pojímány jako státní (příspěvkové) organizace, které nemají vlastní majetek a s majetkem státu pouze hospodaří.³⁹⁶

Velmi kriticky bylo přijímáno ustanovení § 21 odst. 2 písm. a) zákona, podle něhož absolvent právnické fakulty získá akademický titul magistr ve zkratce Mgr. bez označení kvalifikačního oboru. Taková právní úprava představovala opětovné zrušení tradičního titulu JUDr., tedy stejně, jako tomu bylo v padesátých letech. Na rozdíl od tehdejší úpravy se však i nadále měl na

³⁹⁵ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky (dále jen „Listina“).

³⁹⁶ NEDOROST, Libor; SCHELLE, Karel; VĚTROVEC, Vladislav; BRDLÍK, Igor; TUHÝ, Petr: *Právní úprava vysokého školství. 1. vyd., Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 6.*

lékařských fakultách přiznávat akademický titul doktor všeobecné medicíny (ve zkratce „MUDr.“) a na vysokých školách veterinárních akademický titul doktor veterinární medicíny (ve zkratce „MVDr.“). Nekoncepčně působilo, že titul bez označení kvalifikačního oboru (ve zkratce „Dr.“), který byl nově zavedený zákonem pro absolventy postgraduálního studia, se na absolventy lékařského a veterinárního studia nevztahoval.³⁹⁷ Navíc byly ponechány dosavadní vědecké přípravy a označení kandidátů věd a doktorů věd (DrSc.), čím se přehlednost titulů ještě více zkomplikovala. Koncepce stanovená v zákoně byla napadána, že nepojímá problematiku související s udělováním titulů a vědeckých hodností komplexně, a zaváděním nových titulů přispívá k jejich inflaci.³⁹⁸

Zákonem č. 216/1993 Sb. byla upravena dílčí reforma, která se týkala pouze personálních otázek a zasáhla do samosprávy vysokých škol. Ústavní soud formálně zamítl podaný návrh na zrušení některých ustanovení pro jejich rozpor s ústavou a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách. Ve skutečnosti se však ani pro vyhovění návrhu ani pro jeho zamítnutí nenašla dostatečná většina soudců.³⁹⁹

8.4.2. Zákon č. 111/1998 Sb.

Podstatný zásah do právní úpravy vysokého školství přinesl zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb., který vytvořil odpovídající právní rámec pro rozvoj vysokého školství (např. oblast soukromých vysokých škol). Z důvodu obrovské rozmachu a dynamiky vysokoškolského prostředí, zejména v důsledku změny požadavků společnosti a transformací některých funkcí českých vysokoškolských institucí, byl zákon do současnosti mnohokrát novelizován. Četné novelizující zásahy do celkové podoby zákona znamenaly však pouze nepodstatné změny.

³⁹⁷ PAVLÍČEK, Václav: *Koncepce reformy vzdělávání na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech*, s. 110 a s. 112.

³⁹⁸ *Tato právní úprava byla převzata z předlohy zákona z r. 1965, kdy se neosvědčilo používání označení „promovaný právník“, „promovaný lékař“ atd. Tomuto experimentu, který byl v rozporu s našimi tradicemi, se tehdy podařilo zabránit. (K tomu PAVLÍČEK, Václav: Koncepce reformy vzdělávání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech, s. 110.)*

³⁹⁹ *Nález č. 24/1994 Sb. nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR. (K tomu NEDOROST, Libor; SCHELLE, Karel; VĚTROVEC, Vladislav; BRDLÍK, Igor; TUHÝ, Petr: Právní úprava vysokého školství, s. 6.)*

Významný rozdíl zákona v porovnání s předchozí právní úpravou z roku 1990 se týkal oblasti struktury vysokoškolského studia a akademických titulů. Byly zavedeny na sebe navazující studijní programy, po jejichž ukončení získává absolvent příslušný titul. Bakalářský studijní program je tříletý a po složení státní závěrečné zkoušky (v jejímž rámci je obhájena bakalářská práce) získává absolvent titul „bakalář“ (Bc.). Magisterské studium ukončí absolvent státní závěrečnou zkouškou (spojenou s obhájením diplomové práce), pak získává titul „magistr“ (Mgr.).

Úprava platí mimo studia lékařství a veterinárního lékařství, kde je magisterský program ukončen rigorózní zkouškou a udělením titulu MUDr., resp. MVDr. Pokud absolvent magisterského studia složí rigorózní zkoušku a obhájí rigorózní práci, stává se doktorem, na právnické fakultě získává titul doktor práv (ve zkratce JUDr.).⁴⁰⁰

V případě absolvování doktorského studijního programu, složení doktorské zkoušky a obhájení doktorské práce získává absolvent vědecký titul ve zkratce Ph.D. (v oblasti teologie ve zkratce Th.D.), který se uvádí absolventům za jménem.⁴⁰¹

V souladu se Sorbonnskou deklarací z roku 1998 jde o mezinárodně uznávaný titul, který představuje vědeckou hodnost doktora. V postgraduálním studiu student pod vedením školitele vypracovává dizertační práci o předmětu svého studia, kterou v závěru obhajuje. Doktorské studium obsahuje přednáškové kurzy, odborné a jazykové zkoušky, závěrečnou státní doktorskou zkoušku, a je ukončeno ústní obhajobou doktorské dizertační práce, jíž student prokazuje schopnost samostatně vědecky pracovat.⁴⁰²

Akademické hodnosti, tedy tituly docent a profesor zůstaly, v novém zákoně upraveny stejně jako v roce 1990. Zákon o vysokých školách stanoví

⁴⁰⁰ V oblasti teologie existuje vedle doktorátu ještě licenciát teologie – ThLic.

⁴⁰¹ Absolventi, kteří získali akademický titul magistr podle předchozího zákona, mohou vykonat státní rigorózní zkoušku a získat titul JUDr. Absolventům postgraduálního studia, kteří získali akademický titul magistr a doktor práv podle předchozího vysokoškolského zákona, se přiznává titul JUDr. na základě jejich žádosti. Absolventům postgraduálního studia, kteří získali podle předchozího zákona akademicko-vědecký titul doktor, mohou požádat příslušnou vysokou školu o nahrazení zkratky Dr. zkratkou Ph.D.

⁴⁰² Ve středověku bylo studium jakéhokoli oboru jiné vědní části mimo teologii, právo a medicínu, označováno za filozofii. Titul Ph.D. proto pochází z latinského *philosophiae doctor*, v doslovném překladu doktor filozofie, který ovšem vychází z ještě staršího starořeckého „učitel filozofie“.

základní pravidla pro profesorské a habilitační řízení, která mohou být specifikována vnitřními předpisy vysoké školy.⁴⁰³ Důraz se klade na to, aby byly docenty a profesory jmenovány pouze takové osoby, které v akreditovaných oborech všestranně a komplexně splňují předpoklady pro udělení těchto hodností.

Vysokoškolskou legislativu dále tvoří vnitřní předpisy vysokých škol, zejména Statut, Studijní a zkušební řád, Řád rigorózního řízení, Řád přijímacího řízení a další předpisy. Po dílčí novele zákona o vysokých školách nemají fakulty od roku 2006 své vlastní studijní předpisy. Odlišnosti jsou dány jen Pravidly pro organizaci studia na fakultě a opatřeními děkana.⁴⁰⁴

Zákon č. 111/1998 Sb. byl v dílčích úpravách mnohokrát novelizován. Jeho platnost v průběhu posledních téměř dvaceti let osvědčila, že právní úprava podstatné části oblastí, na jejichž základech bylo tímto zákonem vysokoškolské prostředí formováno, byla konstruktivní a nosná. Dokládá to i skutečnost, že řada institutů, jakož i většina úpravy kompetencí orgánů vysokých škol, byla zachována i v návrhu současné novely.

8.4.3. Současné reformní snahy o novou právní úpravu

V současné době potřeba diverzifikace českého systému terciálního vzdělávání vyvolala tlak na novou legislativní úpravu. Problémy nevznikly jen snížením výběrovosti uchazečů a nárůstem počtu studentů a absolventů, ale byly vyvolány především nevhodnou strukturou vysokých škol a způsobem jejich financování.

Řešením v centru pozornosti je zájem na zvýšení role, kterou hraje hodnocení kvality škol. O výši prostředků, které dostanou školy z rozpočtu, rozhodují výrazněji kvalitativní ukazatele (např. zaměstnanost absolventů, úspěšnost ve výzkumu, mobilita studentů i vyučujících, schopnost opatřit

⁴⁰³ Tato oblast bývá upravována vnitřními předpisy vysokých škol, např. na Univerzitě Karlově v Praze především Řádem jmenovacího a habilitačního řízení a Opatřeními rektora, které konkretizují požadavky ke splnění pedagogické a vědecké kvalifikace v oboru uchazeče. Určujícími kritérii je vedení doktorandů, vědecké publikace, citace, účast na mezinárodních konferencích, zahraniční stáže, grantová a projektová činnost nebo, a to v neposlední řadě, pedagogické působení.

⁴⁰⁴ K tomu „Vnější“ a „vnitřní“ prostředí a jejich limity pro diskuzi o reformě právního pregraduálního vzdělávání. In KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právního vzdělávání na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. s. 53–59.

finance z jiných zdrojů).⁴⁰⁵ Do budoucna se předpokládá, že působením kvalitativních faktorů se podaří zvýšit rozdíl mezi vysokými školami a dojde ke změnám v jejich struktuře. Zároveň je vhodná regulace počtu nově přijímaných studentů na vysoké školy tak, aby se jejich absolventi uplatnili na trhu práce.

Při zvažování východisek novely se uvažovala diverzifikace, resp. profilace systému vysokých škol ve třech základních typech studijních programů: profesní studijní programy orientované na praxi a na akademické problémy, z nichž budou dále odděleny tzv. výzkumně orientované studijní programy. Zákonem definovaný profesní, akademický a výzkumný profil by mohl vymezit podobu standardů, jejichž splnění by bylo předpokladem profilace. Standardy pro akreditaci by tvořily soubory požadavků na vysoké školy, které by byly zohledněny v rámci řízení o akreditacích.

Vhodně legislativně řešena musí být i rozpočtová pravidla k výpočtu státního příspěvku vysokým školám v závislosti na jejich kvalitě a profilaci. Důvodem je skutečnost, že dosavadní systém akreditací i přes centralizovanost, administrativní náročnost a složitost nezajišťoval kvalitu vzdělávání a vedl k vysokému počtu vysokých škol.⁴⁰⁶ Řešením byrokraticky náročného systému byla myšlenka na zavedení jedné institucionální akreditace (pro každou instituci), která by zjednodušila a zpřehlednila akreditace tak, aby mohly plnit svou funkci, tedy stanovit úroveň kvality pro vysokoškolské vzdělávání.

Novela zákona počítá se změnou pravidel pro akreditaci studijních oborů a umožňuje větší samostatnost vysokých škol. Předpokládá se, že současnou akreditační komisi by měl nahradit nový Národní akreditační úřad. Ten by nevydával doporučení ministerstvu školství, ale rovnou povolení, a to nikoli pro studijní obory, ale pro určitou oblast. Jednotlivé obory by si pak vysoké školy vypisovaly samy.

S rozvojem výzkumné činnosti na školách a změnami finančních nástrojů se výrazně modifikovala struktura rozpočtu vysokých škol. Do budoucna je

⁴⁰⁵ V rozpočtu za rok 2013 došlo k růstu podílu tohoto ukazatele kvality na celkových institucionálních prostředcích, které jsou určeny na vzdělávání ve vysokém školství, na 22,5 % (k tomu FIALA, Petr: *Právní úprava vysokoškolského prostředí*. In ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.): *Právo na vzdělání*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Mezinárodní politologický ústav, 2014. s. 61).

⁴⁰⁶ *Tamtéž*, s. 62 a 63.

nutné se soustředit na výzkumné projekty a vnímat vědeckou činnost jako možný zdroj rozšiřování financování s tím, že je potřeba nalézt optimální stav mezi vzdělávací a vědeckou činností, včetně rovnováhy pedagogických, vědeckých a administrativních pracovníků právnických fakult.⁴⁰⁷ Státní příspěvek školám, tedy stabilizující faktor, který tvoří asi 40 % neinvestičního rozpočtu, slouží k rozvíjení dalších činností v grantových projektech či prostřednictvím vlastních aktivit. S touto otázkou souvisí potřeba objektivního hodnocení vědy a výzkumu prostřednictvím Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI).⁴⁰⁸ Aktuální je snaha o excelenci ve vědě a o nalezení vyváženého poměru mezi specifickým a aplikovaným výzkumem. K tomu je nezbytné řešit problematiku transparentní a smysluplné metodiky hodnocení vědy.

K zajištění stability je potřeba garantování střednědobého rozpočtového výhledu a řešení otázky dlouhodobého financování. Financování a strukturální otázky terciálního vzdělávání spolu s populačním vývojem znamenají výzvu, která ovlivní i zánik některých institucí. Z tohoto důvodu je v případě soukromých vysokých škol třeba vytvořit zákonné předpoklady k jejich spolupráci a slučování (sdružování). Zejména se to týká právní úpravy oprávnění soukromých vysokých škol, která byla zatím nepřevoditelná na právní nástupce. Další věcí, kterou novela řeší, je otázka zahraničních poboček vysokých škol. Rovněž veřejné vysoké školy při realizaci velkých strukturálních projektů předpokládají vytvoření podmínek vzájemné integrace.

Nový vysokoškolský zákon by neměl mít přímý dopad na právnické vzdělávání a reforma studia touto úpravou nenastane. Aplikovat lze výjimečný a ojedinělý instrument odebrání titulů, včetně doktorátů a habilitací.

⁴⁰⁷ „Vnější“ a „vnitřní“ prostředí a jejich limity pro diskuzi o reformě právnického pregraduálního vzdělávání. In KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. s. 56.*

⁴⁰⁸ *Dosavadní způsob posuzování kvality výsledků ukázalo potřebu nového hodnotícího systému české vědy a výzkumu. V rámci projektu IPN Metodika připravuje ministerstvo vytvoření a ověření nových metodik hodnocení a financování vědy a výzkumu, přičemž klíčovým principem by měla být transparentnost hodnotícího procesu ve všech fázích a možnost otevřené kritické diskuse expertů. Současný systém je kritizován kvůli nefunkčnosti, jež vyplývá z formální a mechanicky uplatňované metodiky hodnocení (tomu DRAHOŠ, Jiří: “Peer review“ po česku. Rada pro výzkum předvedla parodii hodnocení vědy. Platná metodika je ryze formální, Lidové noviny, dne 5. 3. 2015).*

Zajímavou otázkou by byla situace odebrání hodnosti docenta, který byl následně již rovněž jmenovaný profesorem. V takové situaci se nabízí řešení, že by se problematika řízení ke jmenování profesorem posoudila v kontextu obecných ustanovení správního řízení, což bylo vysokoškolským zákonem vyloučeno. Závěr soudu neulehčuje skutečnost, že jmenování profesorem vzniká na základě jmenovacího dekretu prezidenta republiky. Tato právní úprava, jež je založená jeho ústavní pravomocí, byla v minulosti již sama o sobě předmětem četných diskusí a sporů.⁴⁰⁹

Zatímco novela vysokoškolského zákona přináší pozitivní změny týkající se akademických titulů a vědeckých hodností, opomenut zůstal prvorepublikový venia docendi (soukromé docentury), který byl zrušen socialistickým zákonem z roku 1950. O jeho opětovném zavedení se neuvažuje.⁴¹⁰

Inspirativní myšlenkou v právní úpravě oblasti akademických kvalifikací by mohla být hypotéza zrušení tajnosti hlasování členů vědecké rady o návrhu na jmenování docentem nebo profesorem. V souvislosti s touto zajímavou úvahou se lze domnívat, že důsledky této změny by mohly vést – kromě posílení objektivity a transparentnosti personálních aspektů – i k mnohem širším a zásadnějším dopadům na charakter vysokoškolského prostředí. Tajnost hlasování byla předpokladem nastolení fungujících porevolučních poměrů, které se vzhledem k politickým vlivům nedaly transparentně řešit. Je otázkou, proč je tato právní úprava determinující akademickou sféru stále aktuální.

Na druhé straně má systém terciálního vzdělávání do značné míry specifický autonomní a korporativní charakter. Změny vyvolané politickými vlivy mohou být prosazeny jen za předpokladu spolupráce s reprezentanty akademické obce disponujícími neformální autoritou. Novela zákona vznikající dlouhodobě a uvážlivě preferuje legislativní úpravy, které reflektují komplexní řešení problematiky vysokoškolského prostředí.

⁴⁰⁹ V pozdějším pozměňovacím návrhu k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, který byl doručen poslancům 27. listopadu 2015, se navrhuje v § 74c možnost vyslovit rozhodnutím rektora neplatnost jmenování docentem nebo profesorem (to znamená rozšíření původního návrhu).

⁴¹⁰ V novele se naopak objevuje možnost, aby se mimořádným profesorem stal odborník ze zahraničí, který by mohl působit i jako garant studijního programu, nebo významný odborník s dvacetiletou praxí.

Při zvážení východisek, možností a podmínek novely vysokoškolského zákona se revidoval především stávající proces akreditačního řízení. V návrhu nedošlo k podstatným změnám v kompetencích orgánů vysokých škol. Jednání byla komplikována specifikem různosti zájmu, která vyplývá z odlišného typu vysokoškolských institucí. Vyjednávací úsilí při obtížném prosazování změn bylo značné a dlouhodobě zaměřené. Jeho výsledkem má být funkční právní úprava nabízející přiměřený právní rámec řešení problematiky vysokoškolského prostředí.⁴¹¹

8.5. Závěr

Právníké vzdělávání po roce 1989 znamenalo výraznou transformaci právníkého studia a jeho organizace v důsledku demokratických změn podstatných vlivů na vzdělávání. Nejdůležitějším momentem odrážejícím se v právníkém vzdělávání byla skutečnost, že listopadem 1989 skončila definitivně podřízenost vzdělávání komunistickému režimu, který ho determinoval především třídním přístupem a ideologií.

Na jedné straně to znamenalo znatelný příklon ke konzervativním tradicím a navázání na prvorepublikový vývoj, který v sobě nesl renesanci pozitivních momentů minulosti. Na straně druhé otevřela cesta demokracie a akademických svobod široké spektrum nových inspirativních možností, které představují významnou výzvu moderním iniciativám ve výuce.

V této souvislosti lze jednoznačně kladně hodnotit europeizaci a globalizaci, zejména v rovině mezinárodního přesahu studia a posílení významu výuky jazyků. Zapojení se do mezinárodních struktur znamenalo nesmírný přínos k všestrannému zkvalitnění právníkého vzdělávání v našich zemích, při zachování specifických národních odlišností. I přes neustále přicházející podněty, na které právníké vzdělávání reflektovalo, je třeba ocenit, že většina

⁴¹¹ *V době uzavření rukopisu práce nebyla novela vysokoškolského zákona schválena. Předloha kromě odebrání neoprávněně získaných titulů, poplatků za uznání vzdělání nebo působení zahraničních škol a jejich poboček v Česku předpokládá nový systém hodnocení kvality zejména díky změně akreditací. V návrhu se mění úprava rady pro vnitřní hodnocení vysoké školy.*

změn nebyla učiněna překotně a pod tlakem, takže představovala konstruktivní impulsy do fungujícího systému.

Příznivým aspektem revolučních změn byl rovněž odklon od „praktických“ prvků výuky, která měla podobu výrobních a dalších praxí, zejména povinných pracovních brigád, a obsahovala minimum praxe odborné. Ta byla často direktivně přidělována a trpěla značnou formálností. Z tohoto pohledu bylo velmi oceněno nové koncipování studentských praxí a dalších forem praktické výuky a jejich provázání s dalšími předměty, rovněž v návaznosti na zajištění jejich pevného místa ve studijním plánu a v zavedení kreditního systému.⁴¹²

V neposlední řadě přinesla změna politického a ekonomického systému do právnického vzdělávání a studijních programů nové pohledy, např. v doktríně hodnotového nazírání na právo a hodnotové ukotvenosti práva v širších souvislostech smyslu a účelu právní normy. S tím souvisí vhodně provázaná teoretická a praktická výuka práva, odrážející obory, jako jsou právní filozofie, politologie a sociologie. V určité míře je diskutovaná doktrína ekonomické analýzy práva, rovněž z pohledu souvisejících vědních oborů. Jádrem porevolučního právnického studia navázalo na osvědčený tradiční systém historickoprávních, judiciálních a státovědeckých oborů, které představují konstantu právnického vzdělávání.

Závěrem lze konstatovat, že čtvrtstoletí po pádu komunistického režimu výrazně stabilizovalo právnické vzdělávání do podoby, která je srovnatelná s vyspělými demokratickými zeměmi. Současný systém právnického vzdělávání ve svém jádru není potřeba podrobit radikální změně; určité reformní kroky k vyřešení dílčích problémů je možno zvažovat.

⁴¹² K tomu „Vnější“ a „vnitřní“ prostředí a jejich limity pro diskuzi o reformě právnického pregraduálního vzdělávání. In KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. s. 103.

9. Nové trendy výuky v právnickém vzdělávání

9.1. Absolventi právnických fakult

S právnickým vzděláváním úzce souvisí i otázka absolventů právnických fakult, neboť z širšího pohledu na tuto problematiku lze vyvodit mnohé jak o systému vzdělávání samém, tak především o jeho výstupu, tedy efektivnosti studijního systému. Vysokoškolské vzdělávání reflektuje aktuální požadavky kladené na absolventy se zpožděním, což je navíc posíleno v tradičně konzervativní oblasti práva trvalou snahou, usilující o zachování statu quo. Přesto lze na základě anketních dotazníkových odpovědí z šetření ke studii Univerzity Karlovy v Praze k tematice absolventů jejich jednotlivých fakult v průběhu téměř deseti let učinit shrnutí, které ukazuje možnosti zkvalitnění studijního systému.⁴¹³

Studie vycházela z mezinárodního projektu REFLEX, kterého se ČR zúčastnila v roce 2006, dále šetření REFLEX v letech 2010 a 2013. Ze studie bohužel není patrné procentové zastoupení účastníků právnické fakulty, kteří se vyplnění dotazníků využitelných pro analýzu šetření zúčastnili, ani kolik jich bylo, což považujeme za základní chybu. Navíc není zcela vysvětlena metodika zpracování dat nebo stanovena délka časového období, s jehož odstupem se absolventi ke studiu vyjadřovali.

Je třeba vzít v úvahu, že řada údajů již dnes nemusí plně odpovídat skutečnosti vzhledem k vývojovým trendům fakulty. Tento případ lze dokumentovat např. na rozvoji výuky praktických znalostí a zkušeností v posledních letech. Ke zkreslení dochází tím, že určité odpovědi byly ovlivněny aktuálně nestandardní situací, která měla mimořádný dopad na připravenost absolventů do praxe (studenti skládali zkoušku ze starého občanského zákoníku).

⁴¹³ *Konkrétní informace v podobě statistických údajů z této neveřejné studie dostupné vedení fakult Univerzity Karlovy nejsou v práci uvedeny. Většina údajů má vypovídací schopnost jen prostřednictvím srovnávacích grafů a tabulek, které jen v komplexu s jinými informacemi týkajícími se ostatních fakult či vysokých škol dotvářejí celistvý obraz.*

Důraz při výuce práva je kladen na samostudium, což předpokládá osobní rozvoj prostřednictvím individuálního zapojení na studentských summitech, moot courtech a ve volitelných předmětech. Zde se očekává uplatnění teoretických znalostí na praktických příkladech.

K nízkému hodnocení praktické části výuky lze doložit, že praktické dovednosti mohou studenti nabýt během různých stáží organizovaných fakultou. Z tohoto důvodu se otvírá prostor k vlastní iniciativě studentů, jejíž rozvíjení se očekává. Právnická fakulta uskutečňuje aktivitu v rámci nově zřízeného fakultního Centra právních dovedností a realizuje další kroky školy směrem k praktické výuce. Nabízí se organizace stáží na státním zastupitelství, ve státní správě, na soudech, ale také nově v nevládních organizacích zabývajících se životním prostředím. Iniciativu ke spolupráci s právnickou fakultou projevil v poslední době i nově zvolený prezident Notářské komory ČR. V současné době se fakulta snaží o rozšíření těchto možností, neboť je známo, že poptávka převyšuje dlouhodobě nabídku. Na akademické půdě se v poslední době zvyšuje i podíl učitelů, kteří jsou zároveň odborníky z praxe.

Fakulta dostala jedno z nejvyšších hodnocení mezi fakultami UK z hlediska možnosti kombinovat studium s jinými aktivitami. Zároveň je hodnocení studia z hlediska přínosu pro osobní rozvoj studentů na jedné z nejnižších úrovní. Z toho lze vyvodit, že studenti využívají časový prostor k plnění svých povinností na poli aktivit mimo fakultu a v rámci činností spojených s působením v praxi.

Závěr vyvozený z nízkého hodnocení úrovně získávání praktických dovedností a zkušeností a zároveň podprůměrná připravenost k zvládnutí současných pracovních úkolů nevyznívají jako pozitivní signál. Je ovšem třeba dodat, že specifikum právnických profesí spočívá v tom, že na studium navazují odborné zkoušky (advokacie, soudy). Kromě toho je z hlediska budoucí pracovní kariéry hodnocení připravenosti nadprůměrné, což naopak svědčí o vysoké úrovni teoretické připravenosti absolventů, která je trvalejšího charakteru a perspektivně se zúročuje až v delším horizontu pracovního působení.

Samostatnou úvahu by zasloužila skutečnost horšího hodnocení výuky cizích jazyků. Je otázkou, zda absolventi očekávali další rozvíjení svých středoškolských znalostí jazyka či kvalitnější výuku odborné terminologie.

Zároveň je potřeba jako s konstantou počítat s určitými vlastnostmi absolventů právnické fakulty. K tomu náleží větší důraz na vnější aspekty motivace ke studiu než jen na samotný zájem o obor. Prioritou je získání vysokoškolského titulu, dobrého postavení ve společnosti a vysoké společenské prestiže. Tomu odpovídá i nadprůměrné vykazování kvalifikační náročnosti (jak v první tak v současné práci) a ještě více nadprůměrné příjmy. Pozitivní výpovědí je fakt, že 9 z 10 absolventů fakulty pracuje na odpovídajících pracovních pozicích a svou profesní odbornost hodnotí na vysoké úrovni.

S tím souvisí i pravděpodobný sklon k přehnané kritičnosti v hodnocení absolventy, čímž je možno vysvětlit některé rozporné odpovědi. Příkladem je, že absolventi právnické fakulty své učitelé hodnotí nejhůře ze všech fakult. Na druhou stranu se ovšem většina z nich vyslovila pro opakovanou volbu studia, což ale odráží celkovou spokojenost se studiem a uplatněním v praxi. Skutečnost, že podíl studentů z Prahy je na právnické fakultě nejnižší mezi fakultami, dokládá celorepublikově vysokou prestiž fakulty. Absolventy je fakulta vnímána jako instituce zaručující vysokou profesní odbornost. Řada moravských studentů dává přednost pražské právnické fakultě z důvodu rozsáhlých možností rozvoje profesního života. Význam hraje pověst, které se také díky úspěchům svých absolventů právnická fakulta těší.

Právnická fakulta se věnuje dlouhodobě absolventům v širokém spektru činností. Již při promociích se předávají dotazníky o průběhu studia, které jsou následně vyhodnocovány. V posledním období se úsilí zaměřuje na rozvíjení systematickosti a organizaci této činnosti. Hledají se možnosti strukturálního zajištění a systémového začlenění této agendy v rámci fakulty.

V následujících letech je plánována koncepční práce s absolventy, kteří jsou již zavedeni v praktickém profesním životě. Přípravuje se modifikace databáze absolventů a pravidelná spolupráce. Naváže se tak na již probíhající formy spolupráce, které se nyní uskutečňují např. prostřednictvím setkávání s absolventy (zpravidla jednou až dvakrát ročně) atd. Z tohoto pohledu by

mohlo být zajímavým a inspirativním obohacením studie další šetření, které by zpracovalo, do jaké míry absolventi o spolupráci se svou alma mater stojí. Otázkou je, zda chtějí spolupráci rozvíjet, nebo se podílet na kontaktech s fakultou, a jak hodnotí přínosnost těchto vzájemných vazeb. Na toto šetření by mohla fakulta navázat a využít informace při oslovení absolventů s nabídkou konkrétních návrhů.

9.2. Kritika současného systému právního vzdělávání

Současný systém výuky v právnickém vzdělávání podléhá kritice v zásadě v několika ohledech. Největší výtky směřovaly ke konzervativnímu setrvávání na tradičních přístupech a k malé snaze o reformu, která by modifikovala přístup k výuce v moderních demokratických poměrech země. Kritizována byla především jeho nedostatečná transformace.⁴¹⁴ Byly požadovány zásadní systémové změny tak, aby vzdělávání právníků odráželo moderní principy výuky založené na interakci studentů a učitelů, zpětných vazbách a praktických cvičeních. Naráželo se rovněž na skutečnost, že studium dostatečně nereflektuje slabou jazykovou vybavenost právníků. Navrhovalo se zavedení interaktivních metod výuky orientovaných na praxi, které se uplatňují v zahraničí formou klinické výuky.⁴¹⁵

Kritiky byl shledán nepřiměřený důraz kladený ve vzdělávání na právní historii a převládající výuku historických disciplín.⁴¹⁶ Byly zmiňovány stížnosti studentů na přetěžování a na učení se nazpaměť vybraných ustanovení zákona. Konstatována byla úzká specializace oborů a chybějící mezioborová komunikace. Všeobecně panovala shoda ohledně zmasovění vzdělávání a jeho

⁴¹⁴ Z tohoto důvodu charakterizoval ústavní soudce Vojtěch Cepl některé nedostatky naší legislativy a justice jako důsledek hlubokých kořenů zastaralého systému právního vzdělávání. (Některé úvahy vyslechla autorka z jeho úst v průběhu oslav 50. narozenin prof. Gerlocha v květnu 2005.)

⁴¹⁵ Vojtěch Cepl zjednodušil pojetí právního vzdělávání na historickou školu Franze von Savignioho zesílenou marxistickým historismem, kdy se z platného práva učí pouze obsah norem, zatímco v zahraničí převládají praktické metody.

⁴¹⁶ Takové argumenty vyvrací prof. Karel Malý (viz MALÝ, Karel: Poznámky ke stavu studia na právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, roč. 142, č. 7, s. 725 a 726).

negativních dopadech na právnické studium. Za této situace pak individuální vedení studentů, jejich vzdělávání ve vědeckých seminářích se jeví spíše ideálem než každodenní skutečností. Potřebná výchova k samostatnosti, k právnímu myšlení, k osvojení si morálních hodnot, k chápání práva a spravedlnosti jako morálních kategorií je tak nepochybně ztížena. Při velkém počtu studentů zároveň vyvstává otázka možnosti organizovat praxi jako součást studia.⁴¹⁷

České právnické vzdělávání bylo Michalem Bobkem definováno třemi přívlastky: dogmatické, pozitivistické a formalistické. To se projevuje výlučností vybraných pramenů psaného práva jako jediných pramenů práva a opomíjení ostatních právních a mimoprávních faktorů. Dále zmiňuje procesualistickou posedlost českých právníků, kteří upřednostňují formu před obsahem. Pozitivistické a dogmatické tendence se projevují tím, že právní věda a právní vzdělávání ustrnulo na úrovni pasivního opakování zákonných textů. Jakákoliv abstrakce a zobecnění jsou řídkým zjevem. Většina akademických komentářů končí tam, kde začíná problém.⁴¹⁸ Jako protiváhu těmto postupům nabízí ve výuce i právní vědě zaměřit se na metodologii, abstrakci a komparatistiku, které znamenají osvobození od závislosti na vysoce pomíjivých encyklopedických znalostech platného práva. Vysokoškolské studium práv musí zprostředkovat především hodnotový, postojový a metodologický základ, schopnost informací vyhledat, vyhodnotit a použít a až na třetím místě jsou důležité vědomosti.⁴¹⁹

Pokud jde o organizaci vysokých škol, vytýkána byla již zmíněná masifikace a přeplněnost právnických fakult, zejména pražské právnické fakulty. Na opačné straně se předmětem kritiky stalo i odmítání velkého množství uchazečů, kterým nebylo studium umožněno. K tomu se opakovaně ozývaly zásadní výtky zaměřené na přijímací řízení, které zahrnovaly rozebírání poměrů fakult pranýřovaných na stránkách denního tisku. S přihlédnutím ke skutečnosti, že nepanuje shoda mezi odborníky o metodách

⁴¹⁷ *Tamtéž*, s. 724 a 725.

⁴¹⁸ BOBEK, Michal: *O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách: právní vzdělávání a právní kultura. 1. Právní rozhledy. 2005, roč. 13, č. 10, s. 367 a 368.*

⁴¹⁹ *Tamtéž*, s. 367.

výuky práva, jak a co by se v rámci studijního programu mělo učit, padaly úvahy o nové organizaci právnických fakult. Návrhy směřovaly k řešení situace rozdělením fakult či zřízením dalších právnických škol. Uvolněním rigidního právního rámce a různým pojetím studijních programů fakult měla vzniknout pluralita rozdílných způsobů vzdělávání právníků.⁴²⁰

Dalším okruhem vnější kritiky byly personální otázky, které se vázaly ke skupině právníků studujících v sedmdesátých a osmdesátých letech, v období normalizace. Po událostech v roce 1989 setrvali tito odborníci na fakultách a představovali generační změnu ve vedení, neboť neměli minulost a věnovali svůj zájem studiu a dalšímu kvalifikačnímu růstu. Těmto osobnostem byly vytýkány názorové postoje, kterými se vyznačují rovněž jiné právnické oblasti, a to loajalita, disciplinovanost, podřízenost a apolitičnost či snaha o vyloučení názorových střetů a přijímání kompromisu.⁴²¹

V této souvislosti se výhrady týkaly korporativistického charakteru legislativního rámce zákona o vysokých školách, kdy tradiční princip akademické samosprávy může přinášet významnou nevýhodu v podobě jeho přirozeného konzervativismu. Z několika stížností a kauz vyplynulo, že za problematikou řešení právnického studia a charakteru právnického vzdělávání mohou více stát útoky na samotnou samosprávu a akademické senáty než zájem o koncepci studia. Kritikou byly tyto akademické orgány napadány, že působí uzavřeně a v zájmu úzkých privilegovaných skupin učitelů.⁴²² Podněty ke skutečné transformaci studia, jež byly vedené pozitivní snahou o přínosný vklad do konstruktivní diskuse o vzdělávání, nebylo vždy snadné transparentně odlišit od tvrzení a návrhů, jejichž cílem bylo především zviditelnění kritiků a hájení vlastních ambicí a osobních zájmů.

⁴²⁰ K těmto argumentům se navíc přidávala kritika nepatrné profilace jednotlivých fakult, které vlastně kopírují studijní program pražské právnické fakulty.

⁴²¹ Vojtěch Cepl hovořil o defenzivním formalismu postkomunistických právníků, kteří se neradi pouštějí do kritiky právních norem a jejich vlastních volnějších interpretací. Tento formalismus způsobuje mimo jiné komplikovanou, nepřehlednou a nesrozumitelnou nadprodukcí legislativy.

⁴²² K nejvíce diskutovaným podáním řešeným na rektorátní úrovni patřila kritika člena akademické obce UK z Přírodovědecké fakulty UK RNDr. Viktora Žárského a učitele PF UK v Praze doc. Mezřického, kterou vedení fakulty a Akademického senátu Právnické fakulty UK jednoznačně a v úplnosti odmítlo. (Viz Zápis z jednání vědecké rady Právnické fakulty UK dne 12. 6. 2003.)

Jako červená nit se táhne v pozadí všech minulých a současných kritik vysokoškolského a právnického vzdělávání tvrzení o uzavřenosti akademického prostředí v podobě korporativistického systému vysokého školství, do kterého se obtížně vstupuje. Toto prostředí je charakterizováno určitým idealismem ozdobeným prestiží a výlučností. Představuje poměry, kde ekonomický tlak a finanční ohodnocení v minulosti neměl zaujímat hlavní motivační faktor.⁴²³ Systému specifickému setrvačností, omezenou adaptabilitou a flexibilitou je kritiky přisuzována strnulost a zastaralost. Na druhou stranu lze vyvažovat tato tvrzení argumentací oponující, že právě současné tržní a politické poměry potřebují pevně stanovená a tradicí ověřená pravidla „kamenného řádu“, která by garantovala dlouhodobou stabilitu a ukotvenost systému. Některá názorová stanoviska působí mnohdy zastřeně, a dešifrovat jejich obsah vyžaduje znalost prostředí. Ignorovat nelze samotnou situaci kritizujícího či kritizovaného, neboť daná pozice vně nebo uvnitř systému zásadně ovlivňuje stanovení východisek věcné stránky názorové argumentace.

Vývoj průběhu reforem a rozličné snahy o přestavbu studia v průběhu století dokládají skutečnost, že řada důvodů se opakuje podobně, jako jejich argumentace. Po mnoha diskusích se dochází ke stejným závěrům jako v minulosti, aby se po určité době znovu začala zvažovat další reforma. Poslední argumentace kritiků, kteří volají po vzdělávání právníků nasměřovaném k více diskursivnímu stylu, tvrdí, že na právní otázku neexistuje jediná správná odpověď.⁴²⁴ Nedělí je na správné a špatné, ale jen na odpovědi obhajitelné a neobhajitelné. Podobně to může být i s otázkou právnického vzdělávání. Neexistuje jediná správná odpověď, nedělí se na správné a špatné. Je jen výuka obhajitelná a neobhajitelná.

⁴²³ V tomto kontextu je možno chápat i pikantní výraz pro akademik y– „šlechta v talárech.“

⁴²⁴ S hlubším a širším spektrem kritiky v oblasti práva a vzdělávání se lze seznámit na internetu při zadání hesla *Jiné právo*.

9.3. Organizační formy výuky a výukové metody v právnickém vzdělávání

9.3.1. Vymezení pojmů

Didaktické prostředky stojí v modelu vyučovacího procesu mezi studentem a cílem. O jejich volbě a použití rozhoduje převážně akademický pracovník v souladu s celkovým pojetím předmětu, s formou studia nebo charakterem cílové skupiny. Podoba materiálních a nemateriálních didaktických prostředků je dána úrovní pedagogických věd, vývojem technologií a osobností učitele.⁴²⁵

Akademický pracovník je tak stále více vystaven tlaku, aby kromě obsahové stránky výuky kladl důraz rovněž na její formu za účelem zapojení všech studentů. Hledá optimální syntézu ve spojení náročného systematického vzdělávání, při němž se nepodceňuje samostudium, a zároveň kvalitního zážitkového vzdělávání, které studenty baví. Pokouší se předložit způsoby a metody výuky, aby zpřístupnilo a zjednodušilo studium stále většímu množství studentů.⁴²⁶ Chápeme-li metodu výuky jako postup směřující k cíli,⁴²⁷ neexistuje jediná správná univerzální metoda k zvládnutí dovedností a rozvoje schopností, metoda k ovlivnění postojů a hodnotové orientace,⁴²⁸ či metoda využívaná k předávání a osvojování vědomostí a znalostí.⁴²⁹

V pedagogické literatuře se setkáváme se širokým spektrem kritérií, podle kterých se konkrétní výukové metody rozdělují. Klasifikace metod je otevřeným

⁴²⁵ SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2012, s. 25.*

⁴²⁶ *Didaktická metoda je spojena s naplňováním stanovených vzdělávacích cílů, s optimálním zvládnutím obsahu vzdělávání, a realizuje se v rámci dané vzdělávací formy a za určitých výukových situací a podmínek (MUŽÍK, Jaroslav: Didaktika profesního vzdělávání dospělých. Plzeň: Fraus, 2005. s. 115). Obdobně je pojem vyučovací metody definován jako postup, cesta, způsob vyučování (řec. methodos)..., který charakterizuje činnost učitele vedoucího žáka k dosažení cílů (Průcha, Jan a kol. Pedagogický slovník, 1. vyd., Praha: Portál, 2009. s. 355).*

⁴²⁷ *V literatuře existuje velké množství metod a různé způsoby jejich utřídění. K tomu SLAVÍK, Milan a kol.: Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání, s. 25-26; nebo KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol.: 1. vyd., Školní didaktika. Praha: Portál, 2002. s. 309–314.*

⁴²⁸ *K hodnotám ve vzdělávání a ve škole viz PRŮCHA, Jan (ed.): Pedagogická encyklopedie. 1. vyd., Praha: Portál, 2009. s. 834–839.*

⁴²⁹ MUŽÍK, Jaroslav: *Didaktika profesního vzdělávání dospělých. Plzeň: Fraus, 2005. s. 115.*

problémem, které teoretická pedagogika řeší v souvislosti s vědními disciplínami jako je logika, didaktika a psychologie zabývající se procesem učení. V právnickém vzdělávání lze z didaktického hlediska používat např. členění metod podle způsobu či typu interakce mezi učitelem a studentem (např. metody monologické, dialogické, problémové, hry nebo metody frontální, skupinové či individuální). Dalším častým kritériem členění výukových metod v právnickém studiu mohou být fáze vyučovacího procesu (metody expoziční zaměřené na předávání nových vědomostí, fixační metody zabývající se procvičováním a opakováním učiva a diagnostické metody s cílem kontroly studia). Významným a aktuálním kritériem pro právníckou výuku je vztah metody k praxi, kdy se metody mohou rozdělovat na teoretické, teoreticko-praktické a praktické.

Pojmem organizační forma výuky se zpravidla rozumí uspořádání vyučovacího procesu, tedy vytvoření prostředí a způsobu organizace činnosti učitele a žáků při vyučování. V pedagogické terminologii není tento pojem ustálen, lze ho vnímat jako vnější stránku vyučovacích metod, ale i systémově – z hlediska řízení a uspořádání výuky v určité vzdělávací situaci.⁴³⁰ Forma výuky bývá ztotožňována s pojmem metoda výuky, přestože je pouze jejím vnějším projevem. Vyznačuje se uspořádáním fyzického prostředí (např. druhem učebny), využívaným časem, zapojenými osobami, charakteristickými druhy interakcí a obecným účelem (např. zda je účelem výuky osvojení teoretických poznatků, rozvoj dovedností, motivace studentů k dalšímu učení, kontrola osvojeného učiva apod.).⁴³¹

Někdy formy a metody souvisejí tak, že není jednoduché je od sebe oddělovat. V těchto případech hovoříme o pojmu komplexní metoda, která zahrnuje znaky obou pojmů.⁴³² Každá z rozmanitých organizačních forem vytváří i svébytný svět vztahů mezi žákem, vyučujícím, obsahem vzdělávání i vzdělávacími prostředky.⁴³³

⁴³⁰ KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol.: *Školní didaktika*, s. 293 – 294.

⁴³¹ SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání*, s. 26.

⁴³² *Například kooperativní výuka předpokládá specifickou interakci a aktivitu studentů a zároveň vhodnou úpravu prostředí k stimulaci jejich spolupráce.*

⁴³³ KALHOUS, Zdeněk; OBST, Otto a kol.: *Školní didaktika*, s. 293.

Na právnických fakultách patří k nejčastěji používaným organizačním formám výuky přednáška, seminář, cvičení, konzultace, samostudium, stáže, praxe a zkušenostní učení, které vhodnými pedagogickými metodami zajišťují efektivní právnické vzdělávání. V doktorském studijním programu se nejvíce uplatňuje individualizovaná formy výuky. Účel, který tyto forma výuky naplňují, rozdělují výuku na teoretickou, která zprostředkovává vědomosti, a praktickou, kdy se na straně studentů jedná zejména o osvojení rozumových a praktických dovedností.

9.3.2. Frontální výuka

Organizace studia formou magisterského studia probíhá na právnických fakultách zpravidla prostřednictvím hromadné (frontální) výuky cestou přednášek.⁴³⁴ Přednáška prezentuje poznatky v souvislém, logicky utříděném a jazykově bezchybném projevu. Klasická přednáška se skládá ze tří částí: z úvodu (podchycení zájmu, seznámení s problémem), výkladové části a závěrečné části (rekapitulace nosných myšlenek tématu).⁴³⁵

V přednášce převažuje slovní monologická metoda – přednášení doplněné dalšími metodami, například dotazováním nebo předváděním, např. s použitím prezentační techniky v programu PowerPoint.⁴³⁶ V moderně pojaté přednášce se realizuje interakce mezi učitelem a studenty. Charakteristickým rysem přednášky je hromadnost, která zajišťuje ekonomičnost výuky. Tento způsob výkladu práva představuje tradiční formu právnického vzdělávání a znamená efektivní práci pedagoga, který vyučuje současně větší množství studentů.

Kritizující hlasy poukazují na omezení, která vyplývají ze situace, kdy jsou studenti postaveni pouze do pasivní role příjemců informací. Další

⁴³⁴ *Přednášky byly pěstovány již ve starověku (Démostenés, Seneca, Cicero) a z antiky také pochází jejich tradiční členění. Ve středověku se uskutečňovaly přednášky ve dvou etapách, probíhaly ve výkladu textu, nejprve v jeho mluvnické analýze a pak v analýze věcné. Disputace, z dnešního pohledu jakési vědecké konference, byly pro studenty povinné a umožňovaly jim cvičit se v argumentacích. Forma disputace byla používána i ve spisech akademických filozofů. V pozdní středověké filozofii byla považována disputace za scholastickou metodu. V 18. století při spojení výuky a výzkumu na univerzitách vznikl dialog učitele a studentů a probíhaly tzv. volné přednášky, kdy profesor pojednal zvolené téma vztahující se k oblasti jeho bádání. (K tomu ROHLÍKOVÁ, Lucie, VEJVODOVÁ, Jana: *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2012, s. 24 a s. 25.)*

⁴³⁵ KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol.: *Školní didaktika*, s. 317.

⁴³⁶ SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání*, s. 28.

nedostatky této formy výuky jsou spatřovány např. v malé možnosti utváření postojů a rozvíjení dovednosti, v minimalizování sociálního učení, v přijetí učitele jako poslední autority či v obtížnosti přizpůsobení výkladových postupů individuálním odlišnostem studentů.⁴³⁷

Frontální výuka jako prakticky jediný způsob prvorepublikového právnického vzdělávání se v elitní vývojové fázi plně osvědčila. V dalších vývojových fázích vysokoškolského vzdělávání, které se stává masovým a univerzálním, je patrna všeobecná snaha o hledání atraktivnějších podob výuky, jež jsou bližší širokému spektru studentů. V současné době, kdy vysokoškolské vzdělávání ztratilo elitářské zaměření a vytratilo se pojetí školy jako chrámu, je vzdělání nahlíženo jako forma výtahu a pojišťovny⁴³⁸ otevírající cestu k vzestupu širokým vrstvám. S tím souvisí snaha doplňovat studium alternativními způsoby výuky.

K základním studijním dovednostem vysokoškoláků patří schopnost zapisovat poznámky z nejdůležitějších částí přednášky. V současnosti je možno připravit elektronické verze přednášek a zpřístupnit je na internetu, aby mohli studenti přijít na přednášku s vytištěným materiálem a v průběhu výkladu si označili informace, které učitel zdůraznil. Při výkladu by pozornost studenta neměla být věnována pouhému zapisování poslouchané přednášky, nýbrž by měl být výklad názorně doplněn interaktivními moderními prezentačními nástroji (tabule, obrazový materiál, grafy atd.).⁴³⁹

Ke kvalitní didaktické přípravě přednášky založené na řešení problému je zapotřebí zkušenost učitele, aby byl s to v jejím úvodu formulovat problém, který pak během přednášky se studenty postupně řeší. Předkládá různé varianty řešení problému, hodnotí návrhy studentů a některé z nich zahrnuje do variant svého výkladu.⁴⁴⁰ I když v současné vysokoškolské výuce probíhá výklad bez zřetelné interakce, lze při interaktivní přednášce v jejím průběhu či na konci

⁴³⁷ SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání*, s. 29-30.

⁴³⁸ KRUPOVÁ, Tereza: *Formování právního vědomí studentů vysokých škol neprávnického zaměření. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Práce posluchačů Právnické fakulty UK, 2015, s. 40 – 44.*

⁴³⁹ ROHLÍKOVÁ, Lucie, VEJVODOVÁ, Jana: *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 27 a 28.*

⁴⁴⁰ *Tamtéž*, s. 28 a 30.

rozehrát v posluchárně diskusi, kterou učitel rozvine aktivní činnost studentů. Úspěchem je vyprovokovat studenty k otázkám a odpovědím, na které je potřeba bezprostředně reagovat. V případě, že učitel poskytne studentovi možnost zamyslet se a ponechá mu dostatek času na jeho reakci, mohou se stát odpovědi sofistikovanější a hlubší. Lze zapojit i ostýchavější studenty a někdy se mohou sami dotázat na podrobnosti. V závěru diskuse je nezbytné věnovat pozornost zhodnocení a reflexi probrané problematiky.⁴⁴¹

Přestože v soudobé pedagogice převládají trendy směřující k rozšíření metod organizační formy individualizovaného vyučování, není potřeba se obávat, že by klasická forma frontální výuky byla v právu na ústupu a převládne individualizovaná výuka. Charakter společenského oboru, velké množství posluchačů a ověřená efektivita klasické frontální výuky jsou jistotou, že se při současném ekonomickém nastavení financování vysokých škol prostor tradičního způsobu studia nezúží.

9.3.3.Seminář

Seminární výuka představovala v právnickém vzdělávání formu výuky, která se uplatňovala v průběhu celého období novodobého studia práva. Aktuálně se nyní objevuje zvýšený požadavek na aktivní zapojení studentů v seminářích. Ty představují vhodné doplnění přednášky a jsou charakterizovány skupinovou organizační formou výuky. Studenti mají možnost projevit svou aktivitu, důraz se klade na prohloubení vědomostí, dovedností a osvojení metod vědecké práce, zejména analýzy a syntézy, indukce a dedukce, komparace, analogie, generalizace, konkretizace a metody historické.

V průběhu seminářů využívají studenti možnosti k rozvíjení komunikačních a prezentačních dovedností. V rámci seminářů, které rozvíjejí aktivitu a uplatňují diskusní metody, se seznamují s kritickým myšlením, argumentací, kooperací a interpretací faktů. Během této výuky si studenti prohlubují teoretické poznatky získané na přednáškách a při samostudiu.

⁴⁴¹ *Vhodnou a nenáročnou interaktivní metodou je např. hlasování, při kterém dojde nejen ke zjištění názorů, ale učitel získá i zpětnou vazbu, nebo zkontroluje výsledek jednoduššího zadání. Tímto způsobem interakce může vtáhnout do výuky pasivnější studenty, kteří se obvykle do diskuse nezapojí. (K tomu ROHLÍKOVÁ, Lucie, VEJVODOVÁ, Jana: Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia, s. 31.)*

Seminář by neměl sklouznout do formy opakované přednášky a být založen na monologu učitele, ale v rámci semináře by se měla doplnit vysvětlení k výkladu na přednášce.

Na semináři mohou studenti vystoupit se svými vlastními projekty. Náplní semináře může být naučit se sepsat odborný referát, rozhodně by však jediným obsahem semináře nemělo být jejich předčítání.⁴⁴² Kvalitní seminář se věnuje prezentaci a diskusi studentů a zapojuje aktivizační metody ve výuce, zejména simulační, situační a inscenační metody a kooperační učení.⁴⁴³ V rámci semináře na právnických fakultách by měly být do výuky zařazovány aktivizační metody, jako např. problémové vyučování, diskusní, situační a speciální metody, neboť ve srovnání s klasickým vyučováním se při nich od studenta očekává aktivita, produktivní myšlení a samostatnost. Požadavkem je pečlivá příprava studentů v návaznosti na učivo probrané na přednášce.

Při problémové výuce se vyžaduje myšlení, stanovování hypotéz a bádání, což představuje základ vědeckého zkoumání skutečnosti. V rámci vědeckých seminářů by se měl studentům podat hlubší výklad vědeckých metod. Studenti by se měli dovědět, že věda používá metody obecné a dílčí, tedy metody použitelné jen v určitých vědách, např. v právní vědě (metoda logická, exaktní, sociologická, systémová a srovnávací). Seznámit by se měli především s použitím logické metody (abstrakcí, indukcí a dedukcí, analýzou a syntézou),⁴⁴⁴ sociologické metody (modelování, matematické metody, kybernetické metody, metoda reprezentativního výběru a sociální statistika),⁴⁴⁵ systémové metody

⁴⁴² ROHLÍKOVÁ, Lucie, VEJVODOVÁ, Jana: *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*, s. 28 a 34–37.

⁴⁴³ *Kooperativní učení ovlivňuje budování vztahu mezi učitelem a studentem. Pozitivně se projeví v úrovni začlenění studentů do procesu učení, v kvalitě jejich myšlenkových operací, v rozsahu a úrovni řeči, v dokončené práci, ve vyšší míře samostatnosti a nezávislosti na vzorech, v podpoře sebevědomí a sebedůvěry. Na druhé straně je pro učitele výhodou, pokud si studenti na tento způsob výuky zvyknou, že se mu otevře prostor pro plnější diagnostiku učební činnosti, hodnocení procesů a výsledků učení studentů* (KASÍKOVÁ, Hana: *Kooperativní učení, kooperativní škola*. 2. vyd., rozš. a aktualiz. Praha: Portál, 2010. s. 8).

⁴⁴⁴ K tomu KNAPP, Viktor; GERLOCH, Aleš: *Vědecké metody poznání práva*. 1. vyd., Praha: Ústav státní správy, 1983. s. 49 a násl.

⁴⁴⁵ KNAPP, Viktor: *Vědecká propedeutika pro právníky*. 1. vyd., Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 76–82 a KNAPP, Viktor: *O možnosti použití kybernetických metod v právu*. 1. vyd., Praha: Československá akademie věd, 1963. s. 242.

(pozorující své objekty jako dynamické či statické systémy)⁴⁴⁶ a metody právní komparatistiky.⁴⁴⁷

V seminářích je nezbytné se zaměřit na motivaci studentů a rozvoj jejich tvořivého myšlení. K tomu je vhodné cvičit úkoly, ve kterých se předkládají problémy s částečnými či nadbytečnými informacemi, formulují zadání, jejichž smysl řešení je zastřen, a studenti se seznamují s problémy, které mohou být uzavřeny variabilně. Řešení problémových situací je možno rozdělit do fází: 1. vytvoření problémové situace, 2. analýzy problémové situace (studium a čtením ze zadání), 3. formulace problému (prostřednictvím otázky), 4. řešení problému (metodou pokus–omyl, na základě intuice, minulé zkušenosti, popř. rozumovou analýzou), 5. verifikace řešení (porovnáním s cílovými hodnotami a podmínkami řešení) a 6. zobecnění postupu řešení problému.⁴⁴⁸

Významný prostor v právnickém vzdělávání hrají dialogické metody výuky. Nejužívanější dialogickou vyučovací metodou na semináři je diskuse,⁴⁴⁹ která slouží především k formování vlastního názoru. Příznivé je rozvedení diskuse tak, aby studenti diskutovali vzájemně. Podstatné je kladení otázek, které studenty dovedou k přemýšlení.⁴⁵⁰ Z řady typů otázek lze jmenovat otázky startující, uzavřené, otevřené, provokativní, přímé, doplňující, sugestivní, zjišťovací, otázky na pozorování, otázky problémové, otázky na posouzení situace, otázky rozhodovací, otázky řetězové či otázky nejasné.⁴⁵¹

Za vhodnou a v praxi velmi používanou diskusní metodu je považován brainstorming (burza nápadů), který je založen především na asociativním

⁴⁴⁶ KNAPP, Viktor; GERLOCH, Aleš: *Vědecké metody poznání práva*, s. 82 a násl.

⁴⁴⁷ KNAPP, Viktor: *Vědecká propedeutika pro právníky*, s. 87–89 a KNAPP, Viktor: *Základy srovnávací právní vědy*. 1. vyd., Praha: Aleko, 1991. 125 s. a KNAPP, Viktor: *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 1996. s. 49.

⁴⁴⁸ KOTRBA, Tomáš; LACINA Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. 1. vyd., Brno: Společnost pro odbornou literaturu, Barrister & Principal, 2007. s. 83 a s. 84.

⁴⁴⁹ K dalším dialogickým metodám patří metoda rozhovoru, která probíhá formou otázek a odpovědí, a metoda dialogu, při němž mají učitel a student stejná práva.

⁴⁵⁰ Formulovat takové otázky je možno např. způsobem: Co k tomu můžete dodat? Jak se na to díváte? Co Vás k tomu vede? Existuje ještě jiná varianta řešení? A co když nastane opačná situace? Pokud ano, k čemu to povede dál? Vhodná je strategie koncipování pořadí od jednoduchých, otázek, založených na znalosti a porozumění, k otázkám vyžadujícím myšlení vyššího řádu. Podněcující jsou kontroverzní vyjádření, která vyprovokují diskusi, i když nemusí jít o názor, který je nutně zastáván.

⁴⁵¹ K tomu KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*, s. 104 – 106.

způsobu myšlení a lze ho použít k výukovým účelům i v mimoškolní praxi. Jde o produkci nových myšlenek a hypotéz, které by mohly vést k vyřešení daného, nepříliš komplexního a širokého problému. Písemnou formou brainstormingu je brainwriting, např. formou psaní nápadů na lístky, čímž lze odstranit případnou psychickou bariéru diskusních metod.⁴⁵²

K neznámějším typům diskuse patří řetězová diskuse, při níž diskusní příspěvek navazuje na myšlenky předřečníka, a panelová diskuse, kdy nejdříve hovoří členové předsednictva, tzv. panel, a poté se diskuse rozvede v celém plénu a zapojí se všichni zúčastnění.⁴⁵³ Při diskusi je potřeba dbát pravidel, která by diskutující měli znát a respektovat i v běžné osobní komunikaci.⁴⁵⁴ V závěru všech diskusních metod by měl učitel shrnout nejdůležitější body diskuse, popř. vyjádřit většinové stanovisko a diskusi ukončit závěrečným slovem.

Při posouzení skupinové formy výuky je potřeba vyzvednout její socializační a motivační aspekty s vědomím určité problematičnosti v efektivitě a systematičnosti výuky. Z tohoto důvodu je optimální skupinovou výuku prokládat dalšími formami vyučování a zaměřovat se na její hodnocení.

Na právnických fakultách je vhodné prohlubovat kooperativní učení, které vede k rozvíjení schopnosti spolupráce.⁴⁵⁵ Pro výuku lze zvažovat zadávání komplexních projektů výzkumného charakteru, ideálně s mezioborovou spoluprací při řešení společných projektů. Řešení problémů prostřednictvím projektových týmů může být perspektivním přístupem k překlenutí úzké specializace, ke které v posledním období dochází i v odvětvích práva. Studenta je nutno naučit spolupracovat v týmu, avšak měl by být zároveň veden k samostatnému výstupu, za který plně odpovídá.

⁴⁵² *Tamtéž, s. 107 – 110.*

⁴⁵³ *Při panelové diskusi je vhodné, aby si členové předsednictva nastudovali problematiku dopředu a mohli se prezentovat jako odborníci na probíranou problematiku.*

⁴⁵⁴ *V rámci dialogu, na rozdíl od rozhovoru mezi učitelem a studentem, mají obě diskutující strany stejná práva. Při respektování osobní důstojnosti oponenta by mělo být smyslem najít objektivní poznání podložené věcnými argumenty a tvrzeními, oproštěnými od osobní roviny diskutujících a jejich emotivních soudů a domněnek.*

⁴⁵⁵ *Této problematice se v české literatuře týkající se vysokoškolské pedagogiky věnuje např. doc. Hana Kasíková z Filozofické fakulty UK v Praze, s kterou autorka práce tematiku diskutovala.*

V rámci skupinové výuky by bylo možno rozlišit formu cvičení, v němž jsou ve srovnání se seminářem více rozvíjeny praktické činnosti studentů. Ve cvičeních probíhá nácvik dovedností a aplikace teoretických poznatků z přednášky.⁴⁵⁶ V právnickém vzdělávání by se měly rozvíjet zejména komunikační, prezentační, interpretační a rétorické dovednosti a nácvik jejich technik. V těchto aktivitách by neměla být podceňována psychologie pro právníky, zejména praktická rovina výuky tohoto oboru s důrazem na speciální osobnostní charakter profese právníka.⁴⁵⁷

V závěru je vhodné zdůraznit, že základ přípravy studentů na seminář či cvičení se realizuje samostatnou aktivitou studenta, bez níž lze stěží dosáhnout efektivního průběhu výuky v následujícím semináři. Samostatné nastudování literatury, vypracování zadaných úloh a referátu je nezbytným předpokladem toho, aby nepřipravenost studentů nezmařila práci ostatních. Proto by měl učitel volit spolehlivé metody,⁴⁵⁸ aby se tato situace neopakovala, a aby si dokázal udržet na semináři pořádek a disciplínu.

9.3.4. Individualizovaná výuka

Individualizovaná výuka je na právnických fakultách realizována v magisterském studiu okrajově, např. při konzultacích (k diplomové nebo seminární práci či k přípravě studentských projektů); s určitými jejími prvky se setkáváme příležitostně např. při individuálních prezentacích a hodnoceních. Tato forma výuky by měla být založena na trvalejším kontaktu pedagoga se studentem. Produktivita vyučujícího je omezená, zatímco proces učení je výrazně intenzivní. Individuální forma se předpokládá zejména v doktorském studiu, ale ani tady nemusí být pravidlem. Doktorand je pak odkázán pouze na samostudium a jeho vedení školitelem má spíše formální charakter. V horších případech je konstatována absence jakýchkoliv kontaktů. Z tohoto důvodu

⁴⁵⁶ V praxi je rozdíl mezi formou semináře a cvičením při výuce práva nepatrný a v podstatě se nerozlišuje.

⁴⁵⁷ Studenti by se mohli v rámci vyučovaného předmětu seznámit např. také se společenskou etiketou, způsobem vystupování při společenském styku a v pracovních vztazích, verbální a neverbální komunikací, rétorikou a řečí těla, psychologickými technikami zvládnutí stresu a zátěžových situací či rozvíjení schopností osobní prezentace při vystupování na veřejnosti, např. v konferenčním vystoupení či v přednáškové činnosti.

⁴⁵⁸ Postihem pro studenta může být například vyloučení ze semináře a nutnost jeho opakování v náhradním termínu, i když to pravděpodobně znamená i jistou komplikaci pro vyučujícího.

nedochází k možnosti přijímání inspiračních a motivačních podnětů doktoranda a regulaci jeho studijních postupů. Neexistuje zpětná vazba, čímž se může stát tato distanční forma studia problematickou.

V současné době, kdy roste počet kritiků poukazujících na to, že jsou studenti odsouzeni pouze do role neaktivních příjemců informací, rozšiřuje se ve studiu spektrum metod a organizačních forem individualizovaného vyučování. Jak při skupinové, tak individuální formě výuky je kladen stále větší důraz na podporu tvořivého myšlení studentů. V odborné literatuře se setkáváme s řadou metod, které jsou vhodné pro vysokoškolskou výuku.

K efektivním metodám výuky patří metody simulační, které jsou založeny na hraní rolí v modelových a simulačních situacích se stanovenými pravidly. Příkladem může být uspořádaná vědecká konference, která je odborně a organizačně připravená studenty, s prezentací jejich nejúspěšněji vyhodnocených referátů a hlavního referátu učitele. Z dalších metod lze jmenovat situační metodu, jejíž základ představuje řešení problémového případu odrážející realitu nebo metodu inscenační s podstatou sociálního učení v modelových situacích.⁴⁵⁹

Nejčastějším případem individualizované formy výuky, při které učitel pracuje s jedním studentem, je konzultace za účelem poskytnutí rady při řešení zadaných úkolů a problémů.⁴⁶⁰ Konzultace může napomáhat studentům, kteří nejsou schopni obstát v hromadných formách výuky, nebo naopak podporuje nadprůměrné studenty s cílem rozvinout jejich náročnější přípravu. Díky informačním a komunikačním technologiím vzrůstá možnost distančních konzultací, jejichž komunikace se odehrává prostřednictvím telefonu či internetu.

Konzultace jako didaktická metoda nabízí probrání, prodiskutování učební látky mezi učitelem a studentem. Znamená vysvětlení či upřesnění nejasností, doplnění způsobů řešení problémů a doporučení odborné literatury. Podle fáze výuky, ve které konzultace probíhá, se rozlišuje úvodní, průběžná a

⁴⁵⁹ K tomu ROHLÍKOVÁ, Lucie; VEJVODOVÁ, Jana: *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*, s. 66 – 70.

⁴⁶⁰ Slovo konzultace je latinského původu a jeho význam je rada, uvažování či pokyn.

závěrečná konzultace. Jejich funkce je stanovena potřebou studenta v jednotlivém období vyučovacího procesu.

Konzultace je založena na schopnosti odpovědět na položené otázky. Odpovědnost za správnost výsledku plně leží na konzultantovi. Jistým druhem konzultace je koučování, které lze charakterizovat jako schopnost pokládat správné otázky. Tento proces je složitější a předpokládá motivaci a spoluodpovědnost koučovaného.⁴⁶¹ V procesu hledání věcných řešení se vyžaduje zapojení koučovaného, od kterého se očekává jeho osobní rozvoj.

Konzultace je v právnickém vzdělávání typickou doplňující metodou k výuce a je založena na individuálním a skupinovém principu. Závěrem lze shrnout, že je důležitou metodou v individualizované výuce, která poskytuje studentovi podporu a usměrňuje proces jeho výuky.

9.3.5. Online kurzy a e-learning

V budoucnosti se bude zřejmě z ekonomických důvodů, nebo i ve snaze poskytnout v kombinované formě studia komfortnější způsob výuky, přemýšlet o zavádění e-learningového vzdělávání v právu. Jde o samostatné řízené studium podporované počítačem prostřednictvím technologických informačních a komunikačních nástrojů (software, internet, CD-ROM, online kurzy nebo interaktivní media). Učební látka předkládaná formou přednášek a seminářů by tak byla zprostředkována efektivními specializovanými systémy tak, že by videonahrávky či audionahrávky s výkladem učitele mohly být doplňovány písemnými materiály. I když se tento způsob právního vzdělávání jeví velmi vzdálený, podnikly se již kroky, které světový fenomén přibližují našim podmínkám.⁴⁶²

V České republice se začínají realizovat první kroky k zavádění masivních otevřených online kursů. Projekt Athéna, za který je odpovědný spolek Nugis Finem, si dává za úkol zvýšit právní povědomí v české

⁴⁶¹ Konzultace je uměním správně odpovědět, koučování uměním správně se zeptat. PLAMÍNEK, Jiří: *Vzdělávání dospělých*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2010. s. 242.

⁴⁶² Masivní otevřené online kurzy prezentovány v angličtině pod značkou MOOC znamenaly nabídnutí přednášek profesorů Stanfordu či Harvardu v mnoha oborech zdarma na výukových serverech jako Coursera, EdX, Udacity nebo Future Learn. (K tomu RYCHLÍK, Martin: *První český MOOC? Vzdělává v právu*. Lidové noviny ze dne 30.5. 2015, Praha, 2015).

společnosti. Právnická fakulta Univerzity Palackého převzala záštitu nad pilotním kurzem, který se věnuje rodinnému právu.⁴⁶³

Zatímco této inovativní doplňkové formy výuky v zahraničí využívají statisíce zájemců, u nás se dosud s masovým ohlasem zmíněné kurzy neseťkaly. To neznámá, že se význam tohoto způsobu výuky nebude v horizontu dalšího období zvyšovat. Naopak lze očekávat – zejména s přihlédnutím k perspektivám dalšího rozvoje technologických, informačních a komunikačních nástrojů – rozmach těchto forem výuky.

Výhodou, kterou přináší nové aplikace podporující výuku, je skutečnost, že s jejich pomocí lze studovat, číst, stahovat studijní materiály, řešit zadané úkoly, vyplňovat texty, ale také komunikovat s vyučujícím a ostatními studenty, odevzdávat řešené problémy, posuzovat jiné práce a vytvářet studijní program. Eliminací prostorových a časových bariér se tak rozšiřuje flexibilita a komfort studenta a zároveň se mu umožňuje vynakládat na studium nižší ekonomické prostředky. Na druhou stranu se na studenta kladou vysoké nároky, pokud jde o jeho koncentraci a motivaci k učení, kázeň, dovednost práce s PC a schopnost organizace studia.

V každém případě lze očekávat, že i když tento vývoj nepochybně otevře prostor perspektivnímu rozvoji širokého spektra možností využití dalších moderních výukových metod, zůstanou převažujícím trendem v právnickém vzdělávání klasické didaktické metody. Zkvalitnění těchto tradičních metod implementací nových alternativních způsobů studia a jejich modernizací, může být jednou z cest k pozitivní inovaci výuky práva.

9.3.6. Organizace specializovaných výukových metod

K získávání praktických dovedností a utváření hodnotových postojů přispívá na právnických fakultách zavádění specializovaných předmětů právnického vzdělávání. Touto cestou rozvoje magisterského studijního programu se v České republice začala nejdříve profilovat olomoucká právnická

⁴⁶³ *Výuka s videem a testy je rozdělena do šesti týdnů a představí zájemcům právní souvislosti svateb, rozvodů, adopcí a alimentů (viz Projekt Athéna. Kurs rodinného práva. [online], poslední revize neuvedena [cit. 3. 1. 2016]. Dostupný z WWW: <<http://www.projektathena.cz/>>).*

fakulta, která inicializovala široké spektrum praktických výukových metod a specializovaných předmětů.

Na olomoucké právnické fakultě byl v rámci evropského projektu nejdříve zaveden povinný dvousemestrální předmět nazvaný Kurz praktických dovedností. Dále bylo zavedeno šest volitelných předmětů právních klinik (Studentská právní poradna, Lidskoprávní klinika, Právní klinika uprchlického a cizineckého práva, Právní klinika: právo elektronických komunikací, Právní klinika malého podnikání a neziskového sektoru a Mezinárodní arbitráž). Ke zkvalitnění a rozšíření klinických předmětů přispělo zřízené Centrum pro klinické právní vzdělávání, které zajišťuje metodologickou stránku výuky.⁴⁶⁴

Centra praktických dovedností, která poskytují administrativní, vzdělávací a prostorové zázemí, jsou v současné době běžnou součástí organizace studia na všech právnických fakultách, které si osvojily specializované formy právnické výuky.⁴⁶⁵ Jejich aplikace znamená posilování trendů zážitkového studia a obohacuje právnické vzdělávání o nové způsoby využití aktivizačních metod ve výuce.

V budoucnu lze očekávat, že se pod vlivem odborné veřejnosti a zahraniční praxe bude rozsah výuky s rozšířením prakticky specializovaných předmětů zvyšovat. Při řešení této problematiky bude vhodné vyžadovat od učitele vyvážený soulad odbornosti a znalosti vysokoškolské pedagogiky. V zásadě bude prospěšné, aby byl fundament výuky prakticky orientovaných předmětů ponechán v rukou odborníků z praxe, kteří mají ověřenou pedagogickou zkušenost.

9.3.7. Právní klinika

Právní klinika je interaktivní metoda výuky práva zaměřená na praxi. Tato metoda spojuje teorii s praxí, aby si student aplikací znalostí z různých právních odvětví osvojil nácvik právních dovedností. Důraz je kladen na hodnotovou

⁴⁶⁴ V současné době poskytuje již trojnásobný počet klinických předmětů, a jejich rozsah se stále zvětšuje.

⁴⁶⁵ Na pražské právnické fakultě se v roce 2010 podařilo získat evropský projekt OPPA *Právo pro praxi – rozvoj a inovace magisterského programu Právo a právní věda na Právnické fakultě UK*, což umožnilo vznik Centra praktických právních dovedností. Sdružením prakticky orientovaných předmětů v tzv. modulu *Právních dovedností* se nabízí studentům získat volbou zapisovaných předmětů specializaci v praktických právních dovednostech.

stránku právního vzdělávání a sociální spravedlnost. Vedle odborných stáží a praxí na odborných pracovištích získávají studenti v průběhu studia prostřednictvím právních klinik možnost poznat reálný výkon právnické profese, zejména si osvojit potřebné znalosti, dovednosti a postoje.

V rámci právních klinik, obdobně jako u lékařských klinik, uplatňují studenti teoretické znalosti v praxi pod dohledem zkušených pedagogů. Tento koncept vznikl na počátku 20. století v USA, a to za podpory Fordovy nadace, která poskytovala dotaci podmíněnou pomocí nemajetným občanům. Několik amerických právních fakult zajišťovalo kanceláře bezplatné právní pomoci, jichž se studenti účastnili dobrovolně a bez kreditového ohodnocení za absolvování.

První klinika právní pomoci pro nemajetné klienty přímo na univerzitní půdě vznikla na Duke University v Durhamu ve státě North Carolina v roce 1931. V průběhu 60. let minulého století došlo k rozmachu právních klinik a na konci 70. let bylo klinické vzdělávání zakotveno do studijních plánů více než 80 % všech právnických fakult USA. Tento model výuky se rozšířil do Jižní Ameriky, Afriky, Asie a Austrálie, v Evropě se praktikuje ve Velké Británii. Od 90. let 20. století pronikl koncept klinického právního vzdělávání do střední a východní Evropy, zejména Polska, stejně jako ho objevují také západoevropské univerzity.⁴⁶⁶

K rozvoji právnických klinik v České republice přispělo v roce 2006 získání finančních prostředků z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. V rámci realizovaného projektu „Rozvoj praktických forem výuky na Právnické fakultě Univerzity Palackého“, byla na olomoucké fakultě zkvalitněna praktická forma výuky v magisterském programu Právo a právní věda. Především se na této fakultě rozvinula tradice klinického právního vzdělávání a prakticky orientovanou výuku včlenila fakulta do součástí svého profilu.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ VLČKOVÁ, Veronika; RENTKOVÁ, Lucie: *Praktické formy výuky na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.*, 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 6.

⁴⁶⁷ *20 let obnovené právnické fakulty olomoucké univerzity.* 1. vyd., Praha: Leges, 2011, s. 94.

V základní formě klinického právního vzdělávání poskytují studenti pod dohledem pedagogů bezplatné právní poradenství klientům, kteří si nemohou placené právní poradenství dovolit. Kromě hodnotové stránky této metody výuky je jejím hlavním přínosem, že je touto formou studentům kompenzována určitá odtažitost teoretické výuky od praxe. Naučí se orientovat v právních předpisech a judikatuře, vyhledávat informace a aplikovat právo v celém spektru jeho rozsahu. S ohledem na souvislosti, které vyplývají z propojení předmětů, získávají studenti náhled na právní řád v komplexním úhlu pohledu. Pedagogové, kteří poskytují studentům zpětnou vazbu, mohou zároveň přispívat i k celkovému osobnímu rozvoji a formování jejich hodnotových postojů, popř. akcentovat nekomerční aspekty práva.

Pokud jsou právní kliniky reálnou součástí systému poskytované bezplatné pomoci, je nutno vyřešit ve vztahu ke klientům otázku odpovědnosti a povinnost mlčenlivosti. Nejlepším příkladem právní kliniky v její nejznámější a metodologicky nejpropracovanější podobě je studentská právní poradna. Touto formou se studenti naučí vést rozhovor s klientem a zjistit základní informace o případu, naučí se založit spis či konzultovat. Výstupem jejich činnosti je písemné vyhotovení právní rady, kterou po schválení pedagogem prezentují při jednání s klientem. Dokumenty a podání, které klient využívá, podává svým jménem.

Aktuální zkušenosti z českých právnických fakult ukazují, že vedle této zavedené kliniky mohou fungovat administrativněprávní kliniky, lidskoprávní kliniky či právní kliniky uprchlického či cizineckého práva.⁴⁶⁸ Přes řadu příznivých momentů, které klinické vzdělávání nabízí, a rozsáhlou škálu možností obohacujících právnické studium, nebude tato forma výuky určovat základní směr cesty, kterou by se v budoucnu měly obecně české právnické fakulty ubírat.

⁴⁶⁸*Tamtéž*, s. 9.

9.3.8. Moot court

Na specifické aplikaci didaktické metody simulace je založena moot court jako praktická forma výuky práva.⁴⁶⁹ Simulace se využívá tradičně při výuce práva, a to např. při řešení případů a případových studií, cvičné argumentaci a rozhovorech s klientem. V případě moot courtu jde o simulaci soudního nebo jiného řízení. Dále lze zmínit vyjednávání, mediaci a rozhodčí řízení či kombinace metod řešení sporů, i když se v případě vyjednávání a mediace o moot court v pravém slova smyslu nejedná. Přínosem simulační metody formou moot court je možnost rozvoje znalostí a dovedností (praktické činnosti), ale i hodnot (vystupování v roli) a znalostí z různých oblastí práva.

Tato efektivní metoda výuky, pokud je začleněna do výuky ve formě volitelného předmětu, sleduje především pedagogické cíle. Nesoutěžní varianty moot courtu při jejich využití ve výuce umožňují rozvíjet rozsáhlé spektrum činností praktického charakteru. Moot court lze realizovat v jakémkoli velkém předmětu, s neomezeným počtem lidí a v nejrůznějších variantách. Z pedagogické a organizační stránky je důležité, zda se bude koncipovat celý předmět jako moot court, či se v předmětu využije jen určitý jeho moment. Z celé řady prvků, které tato metoda nabízí, je kromě zpestření výuky přínosná možnost diskutovat, konfrontovat své názory s jinými, naučit se hájit pozici a řešit složité právní otázky včetně vyhledávání právních informací a jejich zpracování.⁴⁷⁰

Studenti si navíc osvojují i řadu mimoprávních dovedností, zejména komunikační a prezentační dovednosti. Účastníci se připravují vzájemnou týmovou spoluprací, učí se organizaci, probíhá pracovní komunikace a porady.⁴⁷¹ Není zanedbatelné rozšíření jazykových znalostí a rozvíjejí osobnostních vlastností, jako jsou odpovědnost, dodržování stanovených

⁴⁶⁹ K tomu TOMOSZEK, Maxim, KOPA, Martin, ADAMEOVÁ, Zuzana: *Moot court ve výuce práva*. I. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2012. s. 197. Publikace poskytuje metodologický základ pro efektivní využití moot courtu ve výuce. Metodika se věnuje organizování moot courtu a jeho zapojení do výuky. Nabízí konkrétní koučovací techniky nebo postupy pro rozvoj konkrétních dovedností, zabývá se písemným podáním a ústní prezentací argumentů. V neposlední řadě poskytuje návod, jak pracovat s týmem a kvalitně ho připravit na moot courtové soutěže.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 13.

⁴⁷¹ Používáním internetových aplikací mohou všichni členové týmu sdílet dokumenty v jejich aktuální verzi společného projektu.

pravidel a termínů, trpělivost či pečlivost. V neposlední řadě si studenti osvojí schopnost argumentovat, přijímat zpětnou vazbu a pracovat na svém osobním rozvoji.

Moot Court je stanoven pravidly, vymezením problému a hodnotícími kritérii.⁴⁷² Významnou součástí moot courtu je přípravná fáze tvorby písemných podání, které tvoří základ argumentace i pro ústní kolo, v němž se klade důraz na metodologické a odborné znalosti a zároveň na dovednosti. Úspěch je ovlivněn v neposlední řadě také úrovní komunikace a prezentace studenta.

Zkušenosti hovoří, že metoda výuky práva formou moot courtu přináší řadu pozitivních momentů pro účastníky i organizátory. Z tohoto pohledu je vhodné i v podmínkách naší kontinentální tradice práva zařazovat na právnických fakultách moot court do výuky. Z řady předností, které nabízí tento způsob výuky práva, lze zmínit především atraktivitu a efektivnost zážitkového učení.⁴⁷³

Skutečnost, že jeho využití není okrajovou záležitostí a představuje významný trend v aktuálním přístupu k modernímu vzdělávání, byla rovněž důvodem k realizaci stavebních investic v budovách fakult. Úpravy vhodných prostor pro zajištění této oblíbené formy výuky znamenaly rozšíření možností, kterými studenti rozvíjejí při studiu své praktické zkušenosti.⁴⁷⁴

9.3.9. Praxe

Praxe⁴⁷⁵ je považována za zkušenostní učení skupinového nebo individuálního charakteru, při kterém student vychází z předchozí školní výuky. Snahou je, aby si uvědomil souvislosti spojené s určitou právnickou profesí a zvládl v širším kontextu pracovní postupy vyplývající z pracovní pozice. V praktické výuce je klíčovým momentem aktivita na straně studenta, který si má

⁴⁷² TOMOSZEK, Maxim; KOPA, Martin; ADAMEOVÁ, Zuzana: *Moot court ve výuce práva*, s. 134.

⁴⁷³ K tomu URBAN, Michal: *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Případy z praxe*. 1. vyd., Praha: Leges, 2013. s. 105-109.

⁴⁷⁴ *Jednací soudní síně k simulovaným soudním procesům byly pro výuku studentů zřízeny např. na pražské a olomoucké právnické fakultě.*

⁴⁷⁵ *Praxe může být organizovaná jako průběžná nebo souvislá a její součástí mohou být exkurze, výměnné pobyty či stáže.* (PODLAHOVÁ, Libuše a kol.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele. Vybrané kapitoly*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2012. s. 50).

prostřednictvím samostatné činnosti osvojit rozumové a praktické dovednosti.⁴⁷⁶

Optimálním stavem v praktické výuce je získání zkušeného odborníka z praxe, který je obeznámen s problematikou vysokoškolské pedagogiky a prošel systematickou pedagogickou přípravou k zvládnutí didaktických a prezentačních dovedností. Opačným rizikem může být i stav, kdy je vysokoškolský učitel sice zdatně vybaven metodologií praktických forem právního vzdělávání, ale jeho role se omezuje pouze na pedagogickou organizaci výuky, do níž po věcné stránce může kvůli nepřiliš vysoké úrovni znalostí odborné praxe jen stěží zasáhnout.

I když aktuální současné trendy umocněné nebývalou konkurencí vyzývají k rozšíření praktické výuky jako samospasitelné záruky vysoké úrovně právního vzdělávání, není možno pominout dva zásadní argumenty. Prvním z nich je skutečnost, že odborná praxe není novinkou, neboť byla vždy součástí právního studia. Nebyla opomíjena ani dříve, byť byla praktikována někdy v nevhodných formách.

Pokud lze navíc nahlížet rovněž na soukromou iniciativu jako na vlastní odbornou praxi studentů, která slouží primárně k jejich výdělečné činnosti, ale přispívá zároveň též k profesnímu rozvoji, nepovažujeme volání po praktické formě výuky v jejích rozmanitých podobách za moderní výdobytek současného trendu právního vzdělávání. Jedná se o skutečnost, která byla realizovaná ve všech obdobích právního vzdělávání již od prvorepublikového období, a pro studenty byla v minulosti nutností stejnou jako dnes.

Zároveň je více než zapotřebí podpořit argumenty ve prospěch teorie a rozvíjení kvalitní teoretické přípravy formou výuky právních základů v předmětech, které primárně vytvářejí obecné fundamenty k uplatnění na trhu práce. Navazující odborná praxe by totiž stěží mohla být korunovaná úspěchem, pokud by úsilí směřované tímto směrem, nevycházelo z předcházející oblasti teorie.

⁴⁷⁶ SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání*, s. 25 a s. 32.

V aktuální době se objevuje řada publikací, které zdůrazňují, že „není dost dobře možné ignorovat celosvětový trend, který oproti původně vysoce akademickému vzdělání stále ve větší míře upozorňuje na potřebu posilování orientace na právní praxi“.⁴⁷⁷ Právnické fakulty vysílaly tradičně studenty na soudy, státní zastupitelství, ministerstva a další orgány státní správy nebo nyní do advokátních kanceláří, aby se jako stážisté seznámili s fungováním těchto institucí. Nově k těmto standardním právním prostředím přistupují netradiční praxe, které obohacují širokou škálu možností uplatnění klasického právnického vzdělání.

Netradiční specifickou právní praxí je tzv. Street Law, která se vyznačuje tím, že nabízí studentům práv setkávat se s právními laiky a vzdělávat je v určité právní oblasti. V našich podmínkách probíhá Street Law formou programu na středních školách, kam studenti práv docházejí a učí středoškolské studenty základům práva.⁴⁷⁸ I když je výuková metoda časově náročná a klade na zúčastněné nezbytné nároky, je seznam přínosů programu Street Law pro studenty práv velmi rozsáhlý. Tato interaktivní metoda a strategie je výrazem amerického pragmatického přístupu, který preferuje efektivitu výsledku.⁴⁷⁹

Street Law slouží jako příležitost pro studenty, kdy je odborná praxe, vycházející z metody výuky prostřednictvím práce s „živými“ případy, přijímaná jako oboustranné obohacení. Dalším příkladem může být praxe v neziskových organizacích v oblasti azylu či životního prostředí nebo v oblasti antidiskriminačního práva, která probíhá na bázi právních klinik jako práce se skutečnými právními případy v konkrétních právních situacích.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ URBAN, Michal: *Prakticky orientované metody výuky – historie, přínosy, rizika*. In HONUSKOVÁ, Věra; KUKLÍK, Jan; URBAN, Michal (eds.): *Metodologie praktických forem právního vzdělávání*. 1. vyd., Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2013. s. 7.

⁴⁷⁸ *Street Law funguje od roku 2009 na pražské právnické fakultě a od roku 2011 na olomoucké právnické fakultě, v obou případech je předmět ohodnocen kredity a veden zaměstnancem fakulty. Na brněnské fakultě se realizuje Street Law v rámci studentského spolku ELSA. (K tomu URBAN, Michal: *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Případy z praxe*, s. 154–156.)*

⁴⁷⁹ URBAN, Michal: *Street Law aneb Právo pro každý den*. In KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. s. 62 - 73.

⁴⁸⁰ HONUSKOVÁ, Věra; KUKLÍK, Jan; URBAN, Michal (eds.): *Metodologie praktických forem právního vzdělávání*, s. 33.

Kromě toho, že studenti získávají praxí představu o konkrétní aplikaci obecných právních norem ve zvolené oblasti a nezbytnou zpětnou vazbu na převážně teoretické formy výuky na právnických fakultách, je významným přínosem právě možnost obeznámení se s organizací a vnitřním chodem těchto institucí. Během praxe dochází k upevňování a rozvíjení teoreticky nabytých znalostí jejich aplikací v rámci činnosti instituce. V řadě případů má také student možnost si uvědomit rozdíl mezi teoretickým přístupem a uplatněním práva v praxi. Významnou výhodou je rovněž skutečnost, že přiblížení pracovního prostředí umožní studentovi v budoucnu rozhodnout se o svém profesním zaměření.

Začleněním studenta do profesní situace se mu vytváří možnost, aby si osvojil nové dovednosti a naučil se uplatnit v praxi teoretickou přípravu na výkon práce v pracovním procesu. Hlavními cíli praxe je rovnovážné spojení teoretické a praktické vysokoškolské přípravy k přiblížení podmínek reálného pracovního prostředí a nácvik charakteristických právnických činností pro výkon profese. V neposlední řadě je úlohou praxe položení základů profesní socializace a adaptace.⁴⁸¹

9.4. Závěr

V úvahách o formě výukových metod, relaci pedagogické a vědecké činnosti a tzv. třetí roli vysoké školy se na právnických fakultách v ČR, jeví jako nejvhodnější nedělený magisterský studijní program, realizace postgraduálního studia doktorského studijního programu (Ph.D.) a zachování tradičního titulu „doktor práv“ (JUDr.) na základě složení státní rigorózní zkoušky. Výjimečně lze na některých právnických fakultách s tradicí jiných magisterských a bakalářských studijních programů akceptovat tuto formu právnického vzdělávání při uvědomění si limitujících faktorů tohoto studia.

Pro tradiční právnické profese se od konce 18. století požaduje plné (nyní magisterské) právnické vzdělání. Pro advokacii byl navíc po většinu této doby

⁴⁸¹ PODLAHOVÁ, Libuše a kol.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele. Vybrané kapitoly*, s. 49.

požadavek ještě vyššího rozsahu tohoto vzdělání, tj. doktorátu (JUDr.), i když nyní tato nutnost odpadla. Zkrácení doby přípravy právníků působících v justici, zejména v padesátých letech, nebylo hodnoceno pozitivně.

Profil absolventa fakulty se přes různé diskuse vyvíjí po dobu dvou století jako jednotný; reformy zkracující studium neměly dlouhého trvání. Zužování jednotného profilu by vedlo pouze k zdánlivé specializaci. Jelikož je právní řád jednotný systém, takovou specializaci nikdo nevyžaduje, a byla by považována za diletantismus. Navíc současná úprava specializace absolventů právního studia je ponechána až po ukončení magisterského studia a je svěřena profesním elementům. Rovněž je třeba zohlednit, že strukturovaný studijní program v oboru právo se na evropských univerzitách realizuje okrajově (např. v Itálii), a česká právní tradice je pod německým vlivem.⁴⁸²

Dílejší kroky, které již byly na většině právnických fakult učiněny, směřují k pojetí právního vzdělávání jako jednoty znalostí a dovedností, která je metodologicky a organizačně koordinována mezioborovými centry pro praktické vzdělávání. Touto cestou je vedena snaha fakult o poskytnutí podpory pro administrativní, vzdělávací a prostorové zázemí činností, které přispívají k zajištění prakticky orientovaných výukových metod, organizaci seminářů a konferencí, zavádění nových předmětů zaměřených na praxi, a usměrňování a aktualizaci některých již stávajících předmětů, především z hlediska způsobu jejich výuky a používání učebních pomůcek. Cílem těchto snah je dosažení rovnováhy mezi teoretickou a praktickou připraveností absolventů tak, aby nedocházelo k oddělování obou těchto aspektů právní kvalifikace.

Z tohoto pohledu je potřeba zohledňovat ve výuce posun ke specializaci při zachování širokého profilu absolventa. To předpokládá vymezení standardů znalostí všech absolventů z hlediska univerzálního profilu, včetně stanovení

⁴⁸² *Pro opačný názor se vyslovuje Michal Bobek, který za ideální řešení považuje nastavit minimální legislativní práh, tedy umožnit přístup ke všem právnickým profesím na základě bakalářského studia, a nechat trh rozhodnout, zda bude vyžadovat více (k tomu BOBEK, Michal: O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách: koncepce studia. 2 Právní rozhledy. 2005, roč. 13, č. 12, s. 448). S odvoláním na charakter studia v anglosaském světě prosazuje myšlenku mobility nejen teritoriální, tedy mezi jednotlivými univerzitami, ale i oborové, tj. studium práva v kombinaci s jinými obory (tzv. dual-degrees). Uvádí, že v současnosti jsou právnícké a neprávnícké předměty vyučovány na právnických fakultách vedle sebe, ale nikoliv společně a provázaně (tamtéž, s. 447).*

požadavků na širší a hlubší vědomosti v rámci specializace studia. Tyto otázky lze zohlednit v rámci koncepce státních zkoušek, resp. její modifikaci a zavedení specializované státní zkoušky, rovněž v návaznosti na diplomovou práci. Specializovaná státní zkouška může modifikovat univerzální profil absolventa fakulty a v návaznosti na možnost dílčí specializace již během studia pak představovat komparativní výhodu absolventa. Problematiku spojenou s vymezením profilu absolventa a koncepci výuky je vhodné zvažovat s přihlédnutím k úvahám představitelů právnických profesí a jiných veřejných a soukromých institucí, do nichž absolventi po ukončení studia nastupují.

V souvislosti s obratem fakult od převážně pedagogické role k dominantní vědecké roli a vazbou na vývoj jejich financování je kladen stále větší důraz na grantovou činnost, vědecké zahraniční kontakty, péči o nastupující generaci (představovanou zejména doktorským studiem) a aktivitu studentské odborné vědecké činnosti. Tyto skutečnosti se výrazně dotýkají výuky na vysokých školách a v některých případech mohou způsobovat negativní dopad v podobě určitého útlumu pedagogických činností ve prospěch vědeckých aktivit.

Při současném způsobu nastavení znamená vědecká činnost pro univerzitní vzdělávací instituce výrazný ekonomický přínos, a to i s ohledem na zásadní pedagogickou stránku jejich významu. Z tohoto pohledu je potřeba vymezit profilování rolí jednotlivých kategorií akademických a vědeckých pracovníků a pracovišť, aby bylo možno v rámci vymezených kompetencí zajišťovat prioritní aktivity.

Zejména je nutno zvážit podmínky prezenční formy magisterského studijního programu při zachování a posílení současné kvality studia. Ve výuce se v návaznosti na možnosti informačních technologií a zvyšování interaktivních forem výuky jeví potřebné nově definovat roli frontální výuky, zejména obhájit nenahraditelný význam přednášek, které si zejména v právnickém vzdělávání zachovávají svou nezastupitelnou roli. Z tohoto pohledu by určitý kompromis mohl být učiněn v seminární výuce, která v zásadě pokrývá celé spektrum věcné problematiky předmětů.

S rozvojem informačních technologií a interaktivních forem výuky souvisí umožnění neosobních prostředků komunikace pedagogických

pracovníků a studentů. Určitou výhodou by mohlo být, že neosobní prostředky komunikace by v budoucnu mohly být preferovány v prezenční formě studia nad rámec pouze informativní komunikace. K tomu je vhodné přistoupit uvážlivě a až po vyhodnocení širokého spektra aspektů.

Rovněž je potřeba s pokračováním stávajícího systému akademických kvalifikací sledovat tendence vývoje a po jejich korektním vyhodnocení přistoupit k novému vymezení úlohy habilitovaných učitelů ve výuce. Tato role by měla reflektovat jejich stěžejní význam, který jim vedle hlavních představitelů oborů vyplývá z podstatného zapojení ve výuce. Určitá část odpovědnosti při výuce zejména prakticky orientovaných předmětů by měla být svěřena rovněž externím odborníkům, úkoly spojené s organizací výuky pak delegovány na interní doktorandy.

V doktorském studijním programu je vhodná specializace a zvýšení počtu studentů Ph.D. v prezenční formě studia, a jejich využití nejen ve výuce, ale i v širším rozsahu vědeckých, pedagogických a dalších aktivit fakult, tedy mimo výuku i jejich hlubší zapojení např. do činnosti publikační. Důraz by měl být kladen na věcnou stránku studia cestou kvalitních individuálních studijních plánů, hodnocení jejich plnění a zvýšení role garantů programů a oborů. Kromě pedagogických činností je dalším prostorem k zapojení interních doktorandů účast na vědeckých projektech a na výuce v anglickém jazyce.

V období druhého desetiletí 21. století vzrostla významná role fakult jejich působením vně akademického prostředí, včetně jejich prezentace v zahraničí coby vysokoškolských institucí konkurenceschopných ve středoevropském kontextu. Podstatnou formou zpětné vazby mohou ve vztahu k výuce být vnější vztahy a kontakt s absolventy, hodnocení jejich studia a uplatnění. Dalším faktorem ovlivňujícím výuku cestou vnějších vztahů je rozšiřování vazby na profesní komory, média a státní instituce.

Možnosti rozvíjení nových forem výuky může napomoci rovněž spolupráce se studentskými spolky jako aktivními spolutvůrci širších fakultních aktivit. Z hlediska financování výuky jsou klíčovými momenty kurzy celoživotního vzdělávání, jejich zaměření, servis a marketing. Ekonomická stránka zajištění výuky bude v budoucnu při rozhodovacích procesech zaujímat

významné místo, přesto je nezbytné, aby v jejich řešení převažovala kvalitativní hlediska.

V závěru je vhodné připomenout starou zásadu. Něčemu se správně naučit je snadnější než poznat, čemu je správné sebe nebo ostatní učit. Dělat dobré věci je přece jen o poznání důležitější, než dělat věci dobře.⁴⁸³ Sebelépe zvolenou didaktickou formu, metodu či postup naplní jen adekvátní obsah výuky, který smysluplně a kontinuálně sleduje cíl kvalitního a komplexního právnického vzdělávání.

⁴⁸³ PLAMÍNEK, Jiří: *Vzdělávání dospělých. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2010. s. 14.*

10. Zahraniční právnické vzdělávání v odraze studia v českých zemích

10.1. Zamyšlení k selektivnímu pohledu na komparativní problematiku

Při selektivním pohledu na komparativní problematiku se často vychází z možnosti dané dostupností odborné literatury a dalších pramenů a zdrojů. V případě této práce byl výběr poněkud sofistikovanější. Autorka záměrně zvolila země, jejichž systém právního vzdělávání hraje ve sledování určitou specifickou roli, neboť reflektuje historický, geograficko-politický a ideologický pohled na problematiku.

V komparativním pohledu jsou vybrané země Rakousko, Německo a USA třemi nastavenými zrcadly, tedy historickým, geograficko-politickým a ideologickým, v nichž se systém našeho právního vzdělávání odráží. Na začátku pomyslné chronologické osy je historickou reflexí Rakousko, kde je možno vnímat rakousko-uherskou minulost, která tvoří společné kořeny obou zemí. Ve stoletém rozvoji právního vzdělávání se rýsují kontury vzájemných paralel či odlišností, které dávají tušit souvislosti zemí vycházejících ze společného základu.

Při dalším pomyslném posunu na chronologické ose vývoje se objevuje Německo. Jeho vzdělávací koncepce je přijímaná jako podstatný dominující vliv v přítomnosti a zobrazuje současný fungující vzor pro české právnické vzdělávání v rámci geopolitické součásti Evropy. Budoucnost směřování právnického studia začala již být nyní ovlivňována americkým vzděláváním. Jeho ideologie formuje pohled na vytváření právní kultury, přestože její pojetí představuje protiklad, který našemu systému nemůže být ve své podstatě vlastní. Po pozitivistickém a sociologickém přístupu k právu, přichází a podrobuje si právo ekonomický přístup. Ve svých praktických důsledcích vyvolává spíše tendence k zachování hodnot tradičních právních nauk a normativní teorie práva.

Parlamentní slova Masarykova uvedená v úvodu práce – „nevnímat současnost ve světle minulosti, ale spíš minulost ve světle současnosti“ – nebyla v komparativním pohledu na problematiku popřena. Historický obraz českého právního vzdělávání v aktuálním poznání současného stavu vývoje práva v jiných zemích představuje naši ukotvenost a určení, která jsou schopna obhájit svou další existenci. Ve světle bezradnosti současného globálního pohledu na právní normativní systém a vzdělávání je možno vnímat dosavadní české právní studium jako pevnou základnu. Pokud si toto vzdělávání zachová svou svébytnou a autentickou podstatu, znamená to jistotu, že bude možné ho v naší zemi dále rozvíjet.

10.2. Rakousko

České a rakouské právní studium je charakterizováno společným historickým vývojem, který se udržoval i po vzniku Československa. Společné rakousko-uherské kořeny právního vzdělávání dávají smysl položit si otázku, jak se po uplynutí století české studium práva odlišuje od studia v sousedním Rakousku. Vlivem boloňského procesu je zřejmé, že se systémy právního studia začaly opět v obou státech sblížovat, a to z důvodu europeizace práva. Výrazné impulsy posledního období vyplývající z budování jednotné Evropy mají v zásadě nyní podstatnější konstitutivní dopady než projevy očekávané v důsledku společného základu a historického vývoje formovaného státotvorným procesem obou zemí. Přesto lze hledat v rakouské právní úpravě diplomovaného (magisterského) studia inspirativní podněty pro naše právní vzdělávání.

Není nezajímavé zaznamenat skutečnost, že i rakouské právní studium upravené spolkovým zákonem podléhá kritice reformátorů,⁴⁸⁴ kteří zákonu o studiu právních věd vyčítají nekonceptnost, nedůslednost a vnitřní rozpory. Stálým nedostatkem systému studia je shledávání především nedůrazné zaměření na výuku předmětů platného práva. Je požadován účinnější systém

⁴⁸⁴ Významným kritikem systému výuky práva v Rakousku je Dr. Iur. Rudolf Zitta, advokát a představitel Výzkumného ústavu pro právní informace a další vzdělávání právníků v Salzburgu.

kontroly studia, a to kombinací zkoušek souborných a dílčích z více předmětů. Právníckému vzdělávání se vytýká, že nerozlišuje mezi podstatným a nevýznamným, netvoří souvislosti mezi předměty, neodráží praktickou zkušenost a procesní stránku práva.⁴⁸⁵ Připomíná se skutečnost, že praktické důsledky reformních snah by se měly zvládnout ve vzájemné spolupráci a za pomoci profesních organizací, což lze považovat za následováníhodnou inspiraci sloužící k úvaze i v našich podmínkách.⁴⁸⁶

Přes obdobné rysy kritických připomínek a snahu o reformu, které mohou vést k hlubšímu zamyšlení o organizaci právníckého studia a jeho změnách, lze pozorovat rovněž zjevné odlišnosti obou zemí. Příkladem nečekaného paradoxu koncepce studia v Rakousku je např. absence výuky ekonomie, od níž sousední země upustila, zatímco na českých právníckých fakultách byla tradice vyučování hospodářské nauky v různých podobách rozvíjena, zpravidla v rozsahu dvousemestrálních předmětů.

Po celé století, a to i v období socialistického vzdělávání, se u nás při studiu práv věnovala rovněž pozornost ekonomickým disciplínám. Předměty jako statistika, politická ekonomie, národní hospodářství a národohospodářská politika patřily od prvorepublikového období tradičně do studijních programů českých právníckých fakult, zatímco v Rakousku je vyučování ekonomických předmětů dnes již výjimečné.⁴⁸⁷ Stejně jako v Německu, i na rakouských fakultách v drtivě většině evidentně převládá pouze odborně právnícký charakter předmětů. Disciplíny jako sociologie, politologie, psychologie a ostatní výuka společenských věd netvoří běžnou obligatorní součást studijních programů. Naopak výuka cizích jazyků je stejně jako u nás považována za nezbytnou výbavu současného právníka.

⁴⁸⁵ MALÝ, Karel V.: *K reformě právníckého studia v Rakousku. Právní praxe. 1997, roč. 45, č. 4, s. 275 (Recenze na: ZITTA, Rudolf. Úvahy o novém studijním řádu právníckého diplomového studia v Rakousku. Praha: Ediční středisko Právnícké fakulty UK, 1996).*

⁴⁸⁶ MALÝ, Karel V.: *K reformě právníckého studia v Rakousku, s. 276.*

⁴⁸⁷ *Na Univerzitě ve Vídni se vyučuje předmět s názvem Finance a rovněž kurz psychologie, což je v podmínkách rakouského právníckého vzdělávání nestandardní (viz HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právníckých fakultách, s. 17, k tomu průřezové shrnutí výuky ekonomie zpracované studentem 3. ročníku PF UK Radkem Pišou).*

S ohledem na množství právnických fakult v Rakousku (v městech Vídeň, Graz, Innsbruck, Linz, Salcburk) a širokou škálu rozmanitosti nabídky bakalářských a magisterských studijních programů je nutno v podrobnostech odkázat na detailní informace webových stránek. Na rozdíl od německé úpravy neexistuje v Rakousku první a druhá státní zkouška. K profesnímu uplatnění náleží vykonání příslušné kvalifikační zkoušky, které je předpokladem úspěšného vstupu na pracovní trh (např. advokátní zkoušky).

Závěrem je možno shrnout, že příklad českého a rakouského vývoje právnického vzdělávání dokládá skutečnost, že otázky spojené s touto problematikou zůstávají i v odlišných systémech obou zemí podobné. Lze konstatovat, že hledání optimální úpravy právnického vzdělávání se stává stálou výzvou bez ohledu na politické, historické, geografické či kulturní vlivy.

10.3. Německo

Rozsáhlá právní úprava vysokoškolského vzdělávání v Německu spadá do kompetence Spolku, zčásti jednotlivých zemí, a také do akademické pravomoci univerzit. Pramenem práva jsou zákony, vládní nařízení a ministerské vyhlášky Spolku a jednotlivých zemí. Studijní záležitosti jsou dále upraveny statuty, řády, směrnici a jinými akty univerzit. Vysokoškolské studium je obecně na celostátní úrovni upraveno Rámcovým zákonem o vysokých školách a na tento zákon navazují zemské vysokoškolské zákony.⁴⁸⁸ Do systému vzdělávání právníků rovněž významně zasahují právní předpisy regulující kvalifikační požadavky stanovené pro výkon klasických právnických povolání, jako např. Německý soudcovský zákon, dále Spolkový zákon o advokacii, notářství atd.⁴⁸⁹

Po nastoupení demokratické cesty formování právního státu v roce 1989 byl model právnického vzdělávání v Německu naší odbornou veřejností se

⁴⁸⁸ MUSIL, Jan: *Vzdělávání právníků ve Spolkové republice Německo. Právo a zákonnost. 1991, č. 1, s. 30.*

⁴⁸⁹ *Jednotné vzdělávání je dáno Německým soudcovským zákonem, který závazně stanoví okruh povinných vyučovacích předmětů, způsob kontroly studia, obsah státních zkoušek a způsob výkonu přípravné služby. Tím je zajištěn jednotný kvalifikační základ absolventa německé univerzity pro výkon právnických povolání. (Viz MUSIL, Jan: *Vzdělávání právníků ve Spolkové republice Německo, s. 33.*)*

zájmem sledován. Stal se českým právnickým fakultám v mnoha ohledech inspiračním vzorem, neboť byl blízký tuzemským podmínkám a požadavkům. Velkou pozornost věnoval vzdělávání právníků v Německu a následně též právnickým povoláním ve Spolkové republice Německo prof. Jan Musil. Z pracovního pobytu načerpal řadu poznatků, které publikoval v odborných právnických časopisech.⁴⁹⁰ Na některé z jeho podnětů navázal ve svém návrhu koncepce studia tehdejší proděkan pro studijní záležitosti pražské právníkové fakulty prof. Pavlíček.⁴⁹¹

V zemích Spolkové republiky Německo se na právnických univerzitách uplatňují různé koncepce studia práv a právní vědy. Na několika desítkách právnických fakult ve Spolkové republice Německo absolvuje každoročně hodně přes sto tisíc absolventů a jejich počet výrazně vzrůstá. Tato skutečnost vede ke zpřísnění kritérií pro uchazeče o zaměstnání, a zvýšené požadavky na trhu práce ve svých důsledcích působí na kvalitu vzdělávání, a tím i na celkový vzdělanostní standard společnosti.⁴⁹² U řady právnických profesí se očekává, že pokud chce absolvent uspět na pracovním trhu, prohloubí si studium. Mimo znalosti jazyků, zejména angličtiny a francouzštiny, se předpokládá osvojení dalších oborů, jako např. informatiky, managementu, public relations, personalistiky nebo práce s výpočetní technikou. Každoročně se zvyšuje počet právníků specializovaných na konkrétní funkční oblasti (např. pojišťovnictví, reklama, bankovní sektor).

Po schválení boloňské deklarace se realizuje kromě magisterského studia rovněž právníkové vzdělávání v rozděleném bakalářském studiu, které ale není příliš rozšířeno. Omezení vyplývá z toho, že bakalářské studium v oboru právo nedává kvalifikaci k výkonu reglementovaných právnických profesí.⁴⁹³ Navíc bakalářské studijní programy práva nevyužívají ani příliš možnosti migrace

⁴⁹⁰ MUSIL, Jan: *Vzdělávání právníků ve Spolkové republice Německo. Právo a zákonnost. 1991, č. 1, s. 30-42 nebo MUSIL, Jan: Právníkové povolání ve Spolkové republice Německo. Bulletin advokacie. 1990, č. 4, s. 96-105.*

⁴⁹¹ PAVLÍČEK, Václav: *Koncepce reformy vzdělávání na Právníkové fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech. Právník. 1991, roč. 130, č. 2, s. 97-112.*

⁴⁹² MUSIL, Jan: *Právníkové povolání ve Spolkové republice Německo. Bulletin advokacie. 1990, č. 4, s. 96.*

⁴⁹³ *Rozsudek Správního soudu v Hamburku z 30. 8. 2005 (AZ 2 K 5689/04).*

studentů z důvodu národního charakteru práva a kvůli jazykovým bariérám, které znamenají pro mobilitu výraznou překážku.

Jako v ostatních zemích probíhaly v Německu otevřené debaty k reformě právnického studia, směřující k návrhům, které byly hodnoceny i ze strany českých studentů.⁴⁹⁴ Zajímavým postřehem je skutečnost, že již během bakalářského studia jsou na posluchače v Německu kladeny větší požadavky, například v porovnání s koncepcí Právnické fakulty UK.⁴⁹⁵ Je uvedeno, že důvodem je potřeba zvládnutí společného základu ze všech předmětů, tedy seznámení studenta se základy hlavních právních oborů, v kratší době, aby se pak mohl specializovat. Zároveň se dodává, že nadměrná zátěž bakalářského studia a nepříliš využívána mobilita v případě studia práv vede k preferenci magisterského právnického studia. Bakalářské programy se pak od něho odlišují mnohem více než jen v rovině administrativního vymezení.⁴⁹⁶

V Německu se upřednostňuje výuka platného práva ve srovnání s teoretickými a historickými předměty a soukromé a veřejné právo se vyučuje již od prvního semestru.⁴⁹⁷ Teoretický a historický základ je přednášen paralelně, což umožňuje provázanost předmětů, možnost praktické aplikace poznatků a pochopení souvislostí studované materie.

Pro německé právnické vzdělávání je tedy charakteristické, že se již od počátků vyučují základy ústředních předmětů, tedy obory platného práva. Výuka probíhá formou přednášek (vedených jedním profesorem) a seminářů

⁴⁹⁴ *Například se k tomu blíže vyjádřil i bývalý člen akademického senátu pražské fakulty Pavel Pražák. (Viz PRAŽÁK Pavel: K právnickému vzdělávání ve Spolkové republice Německo. In KUKLÍK, Jan (ed.): Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009. s. 138 a 139.)*

⁴⁹⁵ *Tento názor nemíní autorka vyvracet ani potvrzovat zejména z důvodu nemožnosti zajištění objektivního a komplexního pohledu na problematiku. Z vlastní zkušenosti studia práva na Vysoké škole ekonomické ve Veroně v Itálii upozorňuje například na skutečnost, že ke sdružení studijní materie do větších zkušebních bloků, jež představuje velkou zátěž pro studenty, nevede vždy pouze pedagogický záměr. (Např. v Itálii je součástí občanského kodexu kromě obchodního práva rovněž právo pracovní, takže zkouška z občanského práva zahrnuje nutně širší oblast problematiky než u nás.)*

⁴⁹⁶ *PRAŽÁK Pavel: K právnickému vzdělávání ve Spolkové republice Německo. In KUKLÍK, Jan (ed.): Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století, s. 139.*

⁴⁹⁷ *Tamtéž, s. 140*

směřujících ke studiu problematiky cestou procvičování konkrétních případů. Při zkoušení se preferují klauzurní práce před ústními zkouškami.⁴⁹⁸

V zemích německé jazykové oblasti je tradice právnického vzdělávání založena především na odborně právnickém charakteru studia a k výuce předmětů společenských věd se přistupuje poněkud odlišně.⁴⁹⁹ Ve studijních plánech právnických fakult se tento pohled projevuje tak, že disciplíny soustředěné na problematiku politologických, sociologických a psychologických otázek jsou s výjimkou filozofie práva omezeny.⁵⁰⁰

I když je v Německu akcentována postupná specializace, a rovnováha mezi výukou specializovaných předmětů a předmětů společného základu se v závislosti na konkrétní univerzitě vychyluje, jsou zejména státní zkoušky (první a druhá) v zásadě garantem srovnatelnosti různých vzdělávacích systémů německých univerzit a předpokladem výkonu klasických právnických povolání. Udělování doktorských hodností je ve výlučné kompetenci univerzit, které samy stanoví podmínky pro získání titulu.⁵⁰¹

Německé právnické vzdělávání je, stejně jako náš model, podrobováno kritice. K návrhům na reformu je snaha přistupovat uvážlivě a po komplexním zhodnocení výchovy právníků. Její kultivace je rozvíjena v německých zemích již od 18. století dlouholetou tradicí, která reflektuje formování osvícenecké státoprávní teorie a praxe absolutistického státu.

10.4. USA

Srovnání českého právnického vzdělávání se studiem na amerických právnických fakultách je odrazem kontrastu představovaného „velkými“

⁴⁹⁸ Ze studijní zkušenosti dr. Faixe, učitele na katedře mezinárodního práva pražské fakulty a absolventa magisterského programu na německé univerzitě v Giessen, bylo autorce potvrzeno, že jeho první ústní zkouška byla zároveň součástí první státní zkoušky, zatímco všechny dřívější zkoušky měly pouze písemnou podobu.

⁴⁹⁹ HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: *Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách. Časopis pro právní vědu a praxi. 2011, roč. 19, č. 1, s. 12.*

⁵⁰⁰ *Politologie se např. vyučuje zásadně fakultativně jako součást všeobecného úvodu do politické vědy, nebo výuka sociologie je často spojena s trestním právem (viz HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách, s. 12).*

⁵⁰¹ *O získání doktorátu (Dr. jur.) usiluje pouze 8 % absolventů práv. (Viz MUSIL, Jan: Vzdělávání právníků ve Spolkové republice Německo. Právo a zákonnost. 1991, č. 1, s. 33.)*

právními systémy, tedy systému kontinentálního a angloamerického. Při „objevování“ amerického přístupu ke vzdělávání je potřeba abstrahovat zejména od odlišnosti samotné podstaty rozdílného typu právních kultur ovlivňující v interakci rovněž vlastní tradici právního vzdělávání. Z hlediska studia práva jsou kontinentální (evropský) přístup a angloamerický přístup systémově obtížně kompatibilní a stěží vzájemně implementovatelné. Navíc jsou i v samotných Spojených státech amerických určité přístupy považovány za primárně akademické a měly by být hodnoceny z pohledu této dimenze, tedy s pochopením, že naplňují především poznávací význam.

Příkladem je právní analýza konkrétních společenských jevů, typicky ekonomická analýza práva. Skutečnost, že se známé americké právně-ekonomické texty často zaměřují na soudce a někteří akademici věnující se ekonomické analýze práva byli soudci jmenováni, neznamená impozantní přijetí Law & Economics mezi soudci ani v USA (byť není zanedbatelné).⁵⁰² V podmínkách USA tento příklad dokládá akademičnost určitých témat, která stejně jako u nás opodstatňují zdůraznění některých souvislostí. V tomto případě jde o rozšíření ekonomického přístupu k právu a roli soudce v daném právním systému, který akademická výuka v angloamerickém systému nutně reflektuje. V evropském právnickém vzdělávání se ekonomický přístup k právu příliš neprojevil, typicky i početním zastoupením akademiků na právnických fakultách. Tyto ukazatele potvrzují skutečnost, že v českém a evropském vzdělávání má ekonomický přístup k právu omezenou roli.⁵⁰³

Vzájemná podmíněnost tradice právního vzdělávání a přípravy na plnění řady tradičních právnických profesí je v konkrétním právním systému země signifikantní a je diametrálně odlišena podle jeho specifických podmínek a potřeb. Z tohoto pohledu lze uvést například rozdílnou roli profese notáře a přípravu na výkon tohoto povolání. V kontinentálním právním systému zemí sdružených v nevládní organizaci s názvem Mezinárodní unie latinského notářství (na základě členství

⁵⁰² BROULÍK, Jan., BARTOŠEK, Jan: *Ekonomický přístup k právu*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2015, s. 83.

⁵⁰³ *Tamtéž*, s. 83.

notářských komor jednotlivých zemí se systémem notářství latinského typu, tj. založeným na principech římského práva) jsou funkce notářského úřadu nesrovnatelné s touto paralelní institucí v USA.

Kromě systémové stránky je vhodné vnímat i historické a geografické souvislosti reflexe amerického právnického vzdělávání v českém studiu práva s přihlédnutím ke kontextu, v jakém se informace uváděly. Řada názorů a inspirací v literatuře zejména po roce 1989 se již stala běžnou součástí aktuálního pohledu na problematiku právnické výuky a potřeby současného vzdělávání. Předkládání amerického vzoru na plnění náročných pedagogických povinností v českém prostředí, rovněž ve vztahu k rozvíjení kvalifikačního růstu akademiků, je v současných podmínkách nadbytečné. Skutečnost, že univerzitu obecně zdobí mimořádné osobnosti, z čehož mají prospěch všichni členové akademické obce, lze už také jako americkou vymoženost vzpomenout jen historicky.⁵⁰⁴

Přesto je třeba zdůraznit, že řada pozitivních podnětů amerického vzdělávání zůstává aktuální a stále obohacuje studium práva na českých právnických fakultách. Tato zkušenost se týká především nových forem pedagogické práce a jejich zařazování do výuky, typické je např. multidisciplinární klinické vzdělávání či simulované soudní procesy (moot court). Obecně se angloamerický vliv vzdělávání projevuje především zavedením otevřeného přístupu ve vztahu k interaktivním metodám vysokoškolské pedagogiky. Tyto aktivizační metody aplikované do oblasti studia práv se staly v českém právnickém vzdělávání součástí moderního přístupu pedagoga ke studentovi.

Studium práva v USA probíhá v rámci tříletého programu na univerzitě a jeho předpokladem je přijetí posluchače mimo jiné i na základě výsledku z testu Law School Admissions Test (LSAT). V rámci právnického studia se klade důraz především na procvičování praktických dovedností a přípravu posluchačů

⁵⁰⁴ Viz např. srovnání profesorů práva v USA s postavením akademiků u nás a pohled na otázky publikování, citací, vystupování na konferencích a na problematiku finančního ohodnocení a konkurence pedagogů v příspěvku KÜHN, Zdeněk: *Profesor práva made in America*. In BOBEK, Michal; KOMÁREK, Jan (eds.): *Jiné právo offline : Co v učebnicích práva nenajdete*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2008. s. 205–208.

k zahájení právní praxe, k čemuž je ve většině amerických států nutný profesní doktorát známý jako titul J. D. (Juris Doctor).

Ve Spojených státech se studenti připravují k získání profesionálního doktorátu poté, co dokončili bakalářský titul zpravidla v nějaké jiné oblasti. Bakalářský titul může být dosažen v jakémkoliv oboru, většina amerických advokátů získala bakalářské tituly v humanitních a společenských vědách. Právní studie na bakalářské úrovni se nabízejí na některých amerických právnických školách, které bývají autonomním subjektem v rámci větších institucí.⁵⁰⁵ K výzkumným postgraduálním akademickým titulům, které jsou v USA udělovány, patří Master of Laws (LL.M.), doktor právní vědy - Doctor of Juridical Science degrees (JSD nebo SJD) a doktor srovnávacího práva (DCI). Titul Legum Doctor (LL. D.) se uděluje pouze jako čestný titul.

Již od počátku studia probíhá intenzivní výuka disciplín platného práva, a až ve druhém a třetím ročníku se studenti věnují specializaci. Má se za to, že základní znalost právní úpravy je předpokladem pohledu na zkoumanou problematiku v jejích širších souvislostech. Při výuce se místo obecných úvodů provádějí konkrétní analýzy společenských jevů, např. ekonomická analýza práva.⁵⁰⁶ Specializované politologické předměty jsou např. zařazovány až později, zpravidla po zkoušce z ústavního práva, neboť se soustřeďují na aktuální politické dění v právním kontextu.⁵⁰⁷ Ve studijních plánech vyšších ročníků se pak objevují také filozoficky orientované předměty, např. právní věda označovaná v USA Jurisprudence, a dále předměty sloužící k právně-teoretické analýze konkrétních právních odvětví, např. právní filozofie trestního práva nebo interpretace správních aktů.⁵⁰⁸

⁵⁰⁵ LL. B. stupeň je kvalifikačním standardem většinou v rámci the Commonwealth of Nations.

⁵⁰⁶ HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: *Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách*, s. 15 a 16.

⁵⁰⁷ Tyto předměty s názvem *Law of Politics, Law and Politics* či *Law and Government* se nevěnují politickým ideologiím nebo dějinám politického myšlení jako na českých univerzitách, ale jejich obsahem jsou témata týkající se průniku práva a politiky, federální a státní právní úpravy politických institucí a procedur, zkoumání politických aspektů práva a právních aspektů politiky, praktických aspektů dělby moci a vztahů mezi politickými a právními institucemi či volebního práva v souvislosti s politickým marketingem (viz HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: *Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách*, s. 16).

⁵⁰⁸ Tamtéž, s. 16.

Přestože se v českém prostředí často setkáváme s názorem oslavujícím angloamerický systém právního vzdělávání, je nutno konstatovat, že i na samotných amerických univerzitách byla zaznamenána kritika a snaha o reformu právního vzdělávání.⁵⁰⁹ Systém vzdělávání v USA se z našeho pohledu jeví atraktivně efektivní, pragmatický a zaměřený na výsledek. Přestože je středem pozornosti důsledná příprava na praxi, podněcuje i americká kritika (stejně jako u nás) potřebu přiblížení se k praktičtější stránce studia.

Z tohoto pohledu a v kontextu širší americké zkušenosti je rozumné přistupovat k výzvám, které volají po všemožných změnách ve studiu uvážlivě. Zároveň lze přijímat dílčí angloamerické podněty jako pozitivní a vzájemně evoluční vliv obou systémů. Po zhodnocení tradice a odpovídajících očekávání široké odborné veřejnosti a české právní praxe je pak možno některé inspirace postupně včleňovat do našeho prostředí.

10.5. Závěr

Při úvahách o právnickém vzdělávání v různých státech Evropské unie, ale i ve Spojených státech amerických, je nutno počítat s určitou trvajícím konstantou obsahu studia a způsobu výuky. Tato hodnota je modifikována jistou proměnnou, která charakterizuje konkrétní zemi v určité době. Rámec této dizertační práce a její rozsah nedovolují zachytit staletý vývoj právního studia ve vybraných zemích, které odráží specifický typ právní kultury či reprezentuje geografickou odlišnost právního systému. Z tohoto důvodu se určitá komparace omezila pouze na úzce vybrané problémy či otázky, které mohou dílčím způsobem vypovídat o určitých zvláštích či odlišnostech v jiných zemích ve světle českého právního vzdělávání.

Rozdíl mezi právnickým vzděláváním v českých zemích a jinde není natolik podstatný, aby nebyly pedagogické zkušenosti nepřenositelné. Naopak vlivem boloňského procesu a europeizace a globalizace práva je systém organizace právního studia v českých zemích, zemích Evropské unie, ale i Spojených státech amerických srovnatelný. Globalizace práva se sice týká

⁵⁰⁹ *Reforma právního vzdělávání v USA. [online], poslední revize neuvedena [cit. 11. 11. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.cz/2011/11/reforma-pravnickeho-vzdelavani-v-usa.html/>>.*

především právní vědy, ale měla by nalézt své místo i v přípravě budoucích právníků. Zejména je potřeba věnovat pozornost pedagogickým doporučením pro výuku studentů a formulaci okruhu, na niž se má výuka v této oblasti soustředit.⁵¹⁰

Obdobné mechanismy formující právníké vzdělávání lze očekávat zejména v organizaci výuky, uplatnění jejich forem a pedagogických metod. S ohledem na charakter teritoriální vázanosti práva a jeho jazykovou a historickou determinaci je využití možnosti ovlivnění obsahové stránky vzdělávání mírně omezující, neboť podléhá specifiku systému práva a typu právní kultury země.

V každém případě by měl být vyvozen závěr, že v podmínkách 21. století bude docházet k procesu dalšího sblížení právníké vzdělávání jednotlivých zemí. Studium práva by se mělo zaměřit na společné hodnoty a ideje, aby mohlo hodnotovými pohledy sjednotit teritoriální přístup k řešení problémů a oprostít se od určitého formálně technokratického pojetí. Studijní programy univerzit v jednotlivých zemích založené na konzervativních základech by měly rozvíjet takový pohled na právníké vzdělávání, aby představovalo hodnoty výraznější než zprostředkování právních znalostí a dovedností, které jejich absolventi bravurně uplatní v praxi. Společné pro právníké vzdělávání by mělo být hledání ideového zázemí v podobě propojení práva s ostatními normativními systémy.⁵¹¹

Nalézání nových způsobů k zefektivnění studia cestou prohloubení ověřených pedagogických postupů, ale i zahraniční inspirace – to jsou možnosti, které české právníké fakulty naplňují stále intenzivněji. Neméně zajímavé je sledovat i obsahovou stránku studia zahraničních univerzit, které mohou netradiční skladbou studijních programů české vzdělávání inspirovat a obohatit.

⁵¹⁰ VEČEŘA, Miloš; MACHALOVÁ Tatiana: *Evropeizace práva v právně teoretickém kontextu*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 80.

⁵¹¹ K tomu MARŠÁLEK, Pavel: *Právo a společnost*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2008. s. 207 nebo GERLOCH, Aleš: *Teorie práva*. 4. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 30 a 31.

S jistotou lze konstatovat, že všechny země v průběhu právního vzdělávání procházely reformačním procesem a budou se dále snažit o modifikaci studia. Zachycení tohoto stavu ve vztahu k systému našeho právního vzdělávání je podnětnou a ambiciózní výzvou. Není pochybnost, že jeho další vývoj podléhá množství různých vlivů a stává se tak neuchopitelnou veličinou a mířením na pohybující cíl.

11. Závěr práce

11.1. Potvrzení obecných východisek a hypotéz

11.1.1. Právo v kontextu versus samotné právo

Je nezpochybnitelné, že fundamentem právního vzdělávání bylo a zůstane platné právo, ovšem jako těžiště, které nemůže působit samo o sobě. V práci bylo věnováno nemálo úvah problematice vztahu ekonomie, právní teorie, právní filozofie, právní sociologie a právních dějin k právu, právnímu vzdělávání a právní praxi. Při pojmání práva v celkovém kontextu platí, že výuka platného práva nemůže probíhat samostatně, odděleně a nezávisle.

Výkladem reforem byla poskytnuta argumentační podpora k dalšímu prohlubování studia těch oborů, které zkoumají právo jako společenský jev a objasňují normativní působení práva ve společnosti.⁵¹² Tento přístup umožňuje získání hodnotových poznatků k systematizaci a zobecnění někdy nesčetných, složitých a nekonzistentních informací. V neposlední řadě vytvářejí tyto obory teoretický základ a východiska k objasnění institutů platného práva, kterému při výuce bude vždy věnována prvořadá pozornost.

Zvláštní pozornost je potřeba věnovat oborům historickoprávním, neboť stejně jako v ostatních zemích se od poloviny 90. let projevovala i u nás obecná tendence směřující k omezení jejich výuky na všech vzdělávacích stupních. Tato skutečnost dotýkající se i vzdělání právníků existovala jako trend dlouhodobého charakteru, který probíhal kontinuálně již od prvorepublikového období.⁵¹³ Rovněž situace bouřlivé porevoluční transformace v našich zemích vyvíjela obdobný tlak jako předchozí reformy právního vzdělávání, které se snažily omezit výuku právních dějin.

⁵¹² *Jde např. o realistický pohled na otázky filozofie práva nebo problémy tvorby práva spojené s ústavněprávními aspekty a soudcovským rozhodováním, dále jde o ekonomický pohled na právo a kontext mezinárodního a evropského práva (HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách. Časopis pro právní vědu a praxi. 2011, roč. 19, č. 1, s. 11–12).*

⁵¹³ *Už v prvorepublikovém období se objevovaly úvahy o vynětí části právněhistorické materie do nepovinné části studia. Srov. WENIG, Arnošt: K reformě právních studií. In: Právník, 1937, roč. 76, č. 1, s. 1–13 a Právník, 1937, roč. 76, č. 2, s. 73–86.*

V současné době je tento vývoj stabilizován, i když se objevily občasné požadavky na omezení či zrušení povinných právněhistorických předmětů, popř. jejich převedení na předměty volitelné. Pravidelně vyvstávaly zároveň úvahy, které vedly k možnosti snížení hodinové dotace. Ve snaze o rozšíření prakticky zaměřených předmětů se hledal často prostor právě na úkor teoretických a historickoprávních předmětů. Část jejich materie bylo navrhováno vykládat jako součást úvodu do předmětů zabývajících se platným právem.

Obecně bylo nahlíženo, a to prakticky ve všech reformách právnického studia, na právní historii jako na oblast určitého nadstandardu či nástavby praktického vybavení právníka, které může být svěřeno jeho volbou do sféry neobligatorního charakteru. Přitom jsou to právě v posledním období často znalosti právní historie a vývoje některých právních institutů, které by měly patřit k nutné výbavě právníka.

Na podporu této argumentace vystupují rozhodnutí soudů různých stupňů nejen ve sporech restitučních, ale i v jiných druzích sporů. Lze jmenovat otázku výkladu některých právních institutů, jako jsou právovárečné domy, ležící pozůstalost, široká problematika zápisů do pozemkových knih či spory související s majetkem obcí, církevním majetkem nebo odsunem Němců a Maďarů.⁵¹⁴ Zmínit můžeme např. skutečnost, že v restitučních procesech jsou aktualizovány otázky konfiskace majetku nebo v notářské praxi jsou řešeny případy z prvorepublikového období nebo dokonce dřívější doby (např. v rámci dodatečného projednání dědictví při zjištění nového majetku zůstavitele).⁵¹⁵

S novou právní úpravou občanského zákoníku obtojí názory na potřebu širší podpory výuky římského práva, kterou je možno chápat nejen historicky, ale i dogmaticky. Z pohledu pojímání výuky římského práva jako součástí studia občanského práva lze římské právo akcentovat z důvodu poznání římských pramenů za účelem srovnání institutů římského práva a občanského

⁵¹⁴ KNOLL, Vilém: *Právní historie a právní vzdělávání z českého pohledu*. In *Historické právní systémy a integrácia Európy, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Právo jako zjednocovateľ Európy – veda a prax. 1. vyd., Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2011. s. 96.*

⁵¹⁵ *Dědické řízení se projednává podle právního stavu k datu úmrtí.*

práva. V dnešní situaci nového občanského zákoníku je vnímán tento přístup nejen přínosně, ale s rostoucí naléhavostí nabývá stále na aktuálnosti.⁵¹⁶

V této souvislosti je argumentováno složitostí občanského práva, které zahrnuje rovněž řadu veřejnoprávních předpisů. Problematická je rovněž abstraktní povaha jeho norem, které na rozdíl od kazuistických právních pravidel a právních principů římského práva nejsou vytvořeny na základě konkrétní skutkové situace. Výuka občanského práva je komplikována také značným významem soudní judikatury, absencí kvalitních učebnic občanského práva, nedostatkem pluralitních názorů v právní vědě, rychlou proměnou občanského práva či diskontinuitou jeho právního vývoje. V řadě těchto složitostí je právě výuka římského práva vítanou podporou, která přináší konkrétní řešení problematické situace.⁵¹⁷

Analogicky je možno postupovat, pokud jde o argumentaci na podporu výuky práva, v kontextu dalších sociálních věd, zejména oborů politologie, ekonomie, právní filozofie, právní sociologie a teorie práva, které vytvářejí širší kontext výuky práva.⁵¹⁸ Obecně je přijímán názor, aby byli v průběhu studia studenti vedeni k pochopení vztahu mezi platným právem a jeho teoretickými východisky. Lze předpokládat, že při zařazení této výuky na počátek studia vycházejí právnické fakulty v našich zemích z dřívější tradice a zkušeností. Část tohoto výkladu je rovněž součástí výuky jednotlivých právních disciplín.⁵¹⁹

Přezírání rozsáhlé teoretické báze, která se jeví kompasem pro praxi, může ovlivnit možnost vystihnout smysl, dosah právního problému a jeho pozadí. V období internetového věku je třeba hledat cesty k odstranění toho, aby byly právní předpisy vnímány jako obsáhlý a nepřehledný, více či spíše méně

⁵¹⁶ *Historický přístup k výuce římského práva zastával český právní romanista Leopold Heyrovský. Dogmatický přístup ke studiu římského práva za účelem srovnání právních institutů měli Jan Vážný a Otakar Sommer, který za svého učitele považoval civilistu Stupeckého. Stejně tak práce některých významných představitelů předválečné civilistiky se zabývají komparací římského práva a práva rakouského (Randa; Krčmář).*

⁵¹⁷ *DOSTALÍK, Petr: Proč je lépe učit římské než občanské právo. In JERMANOVÁ, Helena; CVRČEK, František (eds.): Quo vadis, střední Evropo? Metamorfózy práva III., 1. vyd., Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012. 411–417 s.*

⁵¹⁸ *HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách. Časopis pro právní vědu a praxi. 2011, roč. 19, č. 1, s. 11–12*

⁵¹⁹ *Například otázky problematiky mezinárodních vztahů a evropské integrace jsou rovněž pojednány ve výuce mezinárodního a evropského práva.*

utříděný soubor informací. Právě jedním z řešení dnešního neutěšeného stavu právní expanze může být budování teoretických pilířů k pochopení toho, jak a jaké informace je vhodné v jakém zájmu jednotlivce či společnosti používat. Teprve utřídění a systematizace konkrétních právních informací v kontextu dalších oborů jako teorie práva, právní sociologie, právní filozofie či ekonomie⁵²⁰ utváří celistvý obraz komplexního poznání práva, na které by kvalitní právnické vzdělávání mělo aspirovat.

11.1.2. Teorie versus praxe

Je ověřeným poznáním, že vzdělávání, v němž je teoretická výuka provázána s vhodnými formami praktické přípravy, vede k úspěšnějšímu výsledku. Problematická skutečnost naopak nastává za situace, v níž je nerovnovážně kladen důraz pouze na jeden z těchto momentů, který nepřiměřeně převáží v komplexním pojetí vzdělávání. Z tohoto pohledu je zřejmé, že samotný rozsah praxe není rozhodující, její správnou délku je potřeba zvažovat v kombinaci potřebného rozsahu a efektivní formy.

V průběhu právnického studia je nutno adekvátně propojit kvalitní teoretickou výuku s určitými osvědčenými formami právní praxe posluchačů v oblasti justice a státního zastupitelství. Profesně přínosná bývá někdy rovněž výdělečná iniciativa ve sféře podnikatelských subjektů či rozvíjení vlastní praktické činnosti v advokacii, notářství a jiných oblastech právní praxe. Pokud je tato právní praxe organizována fakultami, je optimálně zajištěno vhodné propojení teoretické a praktické přípravy, která je podporována vedením zkušeného a pedagogicky poučeného pracovníka.

Tato praxe může probíhat nejčastěji v rámci výuky výběrových předmětů či jako soukromá iniciativa posluchačů nad rámce fakultní výuky. V této souvislosti je nutno mít na zřeteli, že univerzitní studium by mělo klást důraz na teoretickou základnu právnického vzdělávání. Tato skutečnost je odůvodněna i systémem potřebného postgraduálního studia, které probíhá jako zákonný

⁵²⁰ BERAN, Theodor: *Význam integrovaného pojetí ekonomických disciplín ve vzdělávacím procesu budoucích právníků: Časopis pro právní vědu a praxi*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 214–218.

předpoklad k výkonu řady právnických profesí. Navíc je často organizováno mimo působnost právnických fakult.⁵²¹

Pokud si tedy absolvent právnické fakulty v praxi zvolí tradiční právnickou profesi, lze očekávat, že na základě platných předpisů, zejména předpisů stavovských, bude absolvovat ještě další roky specializace a profesní zkoušku. Např. zákon o advokacii předpokládá, že koncipient vykonává právní praxi, jejímž cílem je získat pod vedením a dohledem advokáta znalosti a osvojit si zkušenosti potřebné k výkonu advokacie. Toto doplňuje absolvováním vzdělávacích akcí organizovaných Českou advokátní komorou⁵²².

Podobně exekutorský koncipient je povinen v průběhu své právní praxe rozšiřovat si své znalosti a osvojovat si zkušenosti potřebné pro výkon exekuční činnosti a další činnosti exekutora. Uvedenou povinnost má plnit zejména soustavným studiem právních předpisů, ostatních pramenů práva, judikatury a odborné literatury, konzultacemi s exekutorem, účastí na exekuční a další činnosti exekutora, včetně zastupování exekutora na jednotlivých úkonech, jakož i účastí na výchovných akcích pořádaných Exekutorskou komorou ČR.⁵²³ Obdobně probíhá příprava absolventů právnických fakult na právnická povolání v oblasti notářství, státního zastupitelství či justice.

Toto další specializované vzdělávání právníků by mělo být věnováno k prohlubování, rozšiřování a doplňování kompetencí získaných na fakultě o následnou praktickou část, v optimálním případě by mohlo být zajišťováno opětovně fakultou formou postgraduálního studia. S ohledem na skutečnost, že

⁵²¹ *V poslední době byla k problematice prodlužování doby přípravy absolventa fakulty na právnická povolání vedena diskuse akademických kruhů s ministerstvem. Kritizován je zejména návrh na prodloužení koncipientské praxe ze tří na pět let. Ministerstvo zvažuje, že by koncipienti měli zastávat pozice administrativních pracovníků na soudech v roli asistentů soudců. Justiční čekatelé by neexistovali, protože by praxe byla společná pro soudce a advokáty. Napadáno bylo, že návrh nesměřuje primárně k zlepšení kvality právnického vzdělávání, ale k řešení problematiky justice a umístování absolventů (k tomu zápisy z Akademického senátu Právnické fakulty UK ze dne 24. 2. a 5. 3. 2015).*

⁵²² *Zákon o advokacii č. 85/1996 Sb. a Usnesení předsednictva České advokátní komory č. 1/1998 Věstníku, o výchově advokátních koncipientů a dalším vzdělávání advokátů.*

⁵²³ *V souladu s § 20 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve spojení se stavovským předpisem ze dne 6. 12. 2001, organizační řád, a stavovským předpisem ze dne 9. 9. 2010, kterým se stanoví zásady pro posuzování žádostí o zápis do seznamu exekutorských koncipientů a dále práva a povinnosti exekutorského koncipienta. Exekutorská komora České republiky.[online], poslední revize neuvedena [cit. 3. 1. 2016]. Dostupný z WWW:<<http://ekcr.cz/1/exekutorsti-koncipienti/119-podminky-pro-zapis-do-seznamu-exekutorskych-koncipientu?w=>*

získání praktických profesních znalostí a návyků probíhá zejména v čekatelském, koncipientském a jiném období, lze z toho vyvodit, že vzdělání poskytované právními fakultami v magisterském studiu slouží k vytvoření zejména teoretických východisek, na které pak absolventi v praxi mohou navázat. Součástí těchto základů, na nichž je možno stavět, by měly být právě obecné teoretické disciplíny, tedy zejména právněhistorické⁵²⁴ a právně teoretické předměty.

11.1.3. Nové metody výuky versus frontální výuka

Směřování výuky na právnických fakultách a akademická příprava budoucích právníků hrají ve spojení s dalším vývojem právnických povolání podstatnou roli při formulování závěrů k reformě právního vzdělávání.

Právníké vzdělávání je dnes konfrontováno s tlakem právní praxe, která je podmíněna řadou faktorů (např. ekonomickými a konkurenčními vlivy, růstem významu informačních technologií, multijurisdikčními a globálními faktory, komodizací právní práce zahrnující smluvní advokáty a vlohy pro legální offshory, kulturními a generačními rozdíly mezi právníky a klienty aj.). Autoři zabývající se těmito novými trendy právní praxe vybízejí k přezkoumání výukových metod a obsahu učebních osnov, aby zajistili, že jejich absolventi jsou schopni pracovat jako efektivní profesionálové.⁵²⁵

Tvorba efektivních výukových systémů je nezbytným předpokladem úspěšné reformy právního studia. V rámci této reformy musí dostat přednost forma aktivního vyučování (active learning) před formou pasivní. Je nutno studenty učit ne jak absorbovat vědomosti, ale jak využívat poznatky, je nutná priorita „law in life“ před „law in books“.⁵²⁶

Klasická forma přednášek a seminární výuky by měla být rozšířena o simulace a realizaci faktických profesionálních činností, se kterými se student seznámí již v průběhu studia. Mezi tyto formy patří právní kliniky, kdy se

⁵²⁴ KNOLL, Vilém: *Právní historie a právní vzdělávání z českého pohledu*. In *Historické právní systémy a integrácia Európy*, s. 95.

⁵²⁵ POLÁČEK, Bohumil: *Aktuálnosť koncepcie právnického studia*. In JERMANOVÁ, Helena; CVRČEK, František (eds.): *Quo vadis, strední Evropa? Metamorfózy práva III.*, 1. vyd., Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012. s. 395.

⁵²⁶ KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právnického vzdělávání na prahu 21. století*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2009, s. 19–20.

studenti pod vedením učitelů (např. advokátů) dostávají k řešení skutečných právních případů. Dále jsou to simulovaná soudní jednání (moot courts), během nichž probíhá výuka pod vedením soudců, a to procvičováním průběhu soudního řízení, včetně přípravy písemných právních dokumentů. V neposlední řadě jsou pro posluchače velmi přínosné různé formy organizované právní praxe v různých oblastech právní činnosti (např. v justici účast na jednáních soudů v konkrétních případech). Určitou výzvou zůstává vytvoření kvalitní sítě vyškolených odborníků, kteří jsou ochotni předávat praktické zkušenosti.

Je evidentní, že již od prvorepublikového období vzrůstá tlak na přechod od frontální výuky k seminární výuce a k praktickým cvičením podle toho, jak rostla kritika studia ad absentia. V posledním porevolučním období se pak navíc rozšiřují formy výuky rozvíjející praktické znalosti a dovednosti studentů prostřednictvím nových metod. Přesto zůstává právnické vzdělávání formou klasického způsobu přednášek a individuálního studia stále rozhodující a platnou alternativou k novým přístupům ve výuce, která doplňuje vzdělávání zejména v oblasti praktické přípravy posluchačů. S moderními metodami výuky a alternativními přístupy jejich realizace je vhodné dbát, aby atraktivní forma výuky studentů byla adekvátní obsahovému sdělení potřebných informací. Platí, že metody a způsob výuky, pokud se aspiruje na kvalitní právnické vzdělávání, by měly působit s jejím obsahem v rovnováze.

11.1.4. Specifika právnického vzdělávání versus vysokoškolské vzdělávání

Přestože právnické vzdělávání při dnešním systému nedává příliš velký prostor etické stránce rozvoje, neměly by se právnické fakulty starat pouze o vědecký a pedagogický růst svých posluchačů. Namísto je naopak předpokládat, že studenti budou vedeni k tomu, aby si uvědomili podstatu, účel a smysl svého studia. Tady optimisticky navazuje univerzita na předchozí vzdělávací stupně a společenské a rodinné předpoklady, které mladého člověka utvářely.

Realisticky je třeba položit si otázku, zda a jakým způsobem je vůbec ještě možno působit na studenty, aby se rozvíjel jejich smysl pro spravedlnost, odvalu, fair play či ochotu k oběti, pocit vděčnosti, sounáležitosti, pokory či

empatie a soucitu. Je přiznáváno, že změna postojů studentů je problematictější, než působení na jejich úroveň znalostí či dovedností.⁵²⁷

Specifikem právnického vzdělávání by mělo být solidní reflektování významu etického formování postojů posluchačů. Ekonomický a politický vliv právní regulace je někdy přeceňován na úkor dopadu morálního a sociologického. Připomínání těchto souvislostí ve výuce může pomoci ve výchově k širokému a kompletnímu pohledu na svět, který se u právníka (stejně jako u lékaře) předpokládá. V právnických povoláních hraje profesní etika tak nezastupitelnou roli, že se sama stává součástí práce. V případě její absence je devalvován jakýkoli zdatný výkon činnosti právníka, byť z formálního hlediska naplňuje potřebné požadavky, či je dokonce stává nežádoucí poptávkou ve společnosti.

Výuka práva a právnické vzdělávání má určitá specifika, která v technokratické rovině budou představovat zacházení s předpisy, zejména vyhledávání informací a jejich systematizaci. Tato skutečnost je ve vývoji poslední doby posílena potřebou využívání znalostí informačních technologií zaměřených na oblast aplikace práva. Inovativní přístupy je třeba vnímat jako prostředky k dosažení potřebných cílů, které by neměly být nadhodnocovány.

Tak jako v padesátých letech příslušela k běžné výbavě právníka praktická dovednost psaní na stoji, je i využití prostředků informačních technologií vnímáno v technokratické rovině práce. Výuka moderních způsobů právnických činností a dovedností by měla být v souladu s komplexním humanitním vzděláním právníka. K charakteru právnického vzdělávání by mělo patřit široké humanistické pojetí studia, které vede k vnímání světa založeného na respektování osvědčených hodnot. Aby nebyl vývoj v přírodních vědách, technice, lékařství a informačních technologiích ztracenou cestou, musí být společenský rozvoj podpořen právem a vzděláním právníků, položeným na teoretických principech práva, hodnotových přístupech a humanistické etice.

Informační technologie a znalost technických aplikací, které umožňují efektivní formy práce s právními předpisy, judikaturou či odbornou literaturou,

⁵²⁷ URBAN, Michal: *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Případy z praxe. 1. vyd., Praha: Leges, 2013. s. 197.*

nemohou nahradit či převážit klasické atributy právnického vzdělání. Základním předpokladem právníka je schopnost pracovat s informacemi ze samostatně vybraných originálních zdrojů, tedy používání právních předpisů publikovaných ve Sbírce zákonů a informací publikovaných ve vědecké literatuře. Na druhé straně posilování technokratických dovedností získává do budoucna na významu a není možné, aby právnické vzdělávání tento vývoj přehlíželo.⁵²⁸

Stále platným požadavkem zůstává nácvik a zdokonalování takových schopností, jako je např. rétorika, interpretace a argumentace, či zacházení s předpisy, které neodmyslitelně patří k nutným předpokladům pro úspěšné vykonávání jakékoli právnické profese. V souvislosti s tím se hovoří o právnickém myšlení, jehož součástí je i schopnost logického uvažování.

V neposlední řadě ke specifiku právnického vzdělávání v širším pojetí by mohlo patřit i rozvíjení takových vlastností právníka, které dotvářejí jeho osobnostní schopnost působit ve vztazích tak, aby při právních jednáních těžil z charisma svého vystupování. V tomto smyslu se právník neobejde bez přesného vyjadřování, přesvědčivého působení a atraktivního a formálního vystupování, na čemž může již v průběhu studia úspěšně pracovat. Při přijímacím řízení, které však v současné době probíhá pouze písemnou formou, by se mělo mít na zřeteli, že tyto schopnosti se získávají studiem obtížněji, zatímco běžné znalosti si výukou posluchač rychle osvojí.

11.1.5. Europeizace versus národní model

Stav dosti roztráštěné evropské právní úpravy a pragmatický pohled na evropskou unifikaci vede k vzájemnému překrývání a systémovému nesouladu předpisů unitárního a národního práva. Evropské právo je samostatnou

⁵²⁸ *Kritizován je především způsob práce studentů, kteří dokonce nepracují se skripty a jinými učebními pomůckami či příručkami, ale používají pouze druhotných zdrojů či informací zbytečně přenášených do elektronických prezentací, které opět bez chápání vnitřních souvislostí pouze „překlápějí“ na vlastní nosiče. Výuku pak zasahuje primitivní bezmyšlenkovitě zjednodušování a vizualizace bez příslušných myšlenkových procesů, Tento tzv. googlismus vede k tomu, že v praxi stoupá počet nemyšlících či jednostranně myslících „lidských zdrojů“. (K tomu JANSKA, Viktor: Vzdělání a aplikační praxe nejen v oblasti práva. In JERMANOVÁ, Helena; CVRČEK, František (eds.): Metamorfózy práva ve střední Evropě IV. Žijeme v nejlepším z možných právních světů? Sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 1. – 3. října 2014 ve Znojmě. 1. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 380.*

kapitolou. Jde o nadměrně rozsáhlý právní řád, který je fragmentizovaný (postrádá kodexy) a v němž velkou roli hraje soudcovské právo. Vzhledem k množství jeho předpisů je obtížné se v něm orientovat i pro odborníky.⁵²⁹

V této souvislosti je rozhodující integrující silou k překonání překážek právní odlišnosti evropských zemí kvalita jejich právního vzdělávání. Tato skutečnost by měla být cíleně reflektována do akademické výchovy právníků, která by měla vycházet z evropských myšlenek a společných idejí a hodnot. Důraz by měl být dán na organizování takových systémů na právnických fakultách, které by vedly k jejich vzájemnému porozumění. Takové přístupy by mohly pomoci k překonání stavu desystematizačních trendů práva, které ohrožují jeho systematizaci jako celku a nechávají budoucnost stále otevřenou.⁵³⁰

Předpokladem k tomuto konceptu může být revize pojetí právního vzdělávání 19. století a zhodnocení základu výuky práva na bázi národních zákonů.⁵³¹ Zamyšlení nad tím, nakolik by studijní programy našich právnických fakult měly být založeny na národním právu a jak by se mělo studium zaměřit na východiska společná v právu evropských zemí, nabízejí odpovědi na problematiku europeizace právního vzdělávání. Výuka soustředěná na společné ideje a hodnoty představuje možnost překlenout přílišný důraz, který bývá kladen na formálně dogmatický a technokratický přístup k právu.

Kultivování právního vědomí a rozvíjení právní kultury nejen v řadách právníků, vzdělávaných na právnických fakultách zejména pro oblast justice a advokacie, je dalším předpokladem k překonávání tradičních přístupů. V právnickém vzdělávání je nutno překlenout pojetí práva jako hodnoty samo v sobě. Znamená to posilovat takový náhled na právo, který je výrazem hodnot postavených mimo jeho kodifikovanou podstatu, s ohledem na jeho ideové

⁵²⁹ MARŠÁLEK, Pavel: *Právo a společnost*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2008. s. 77.

⁵³⁰ *Tamtéž*, s. 78

⁵³¹ *Příkladem může být Jednotný obchodní zákoník v USA postrádající úpravu určitých institutů (např. smluvní způsobilost či zástupce). Mezi jednotlivými státy USA jsou v oblasti soukromého práva značné rozdíly, jednota je spíše výjimkou. Američané mohou tento typ právní různosti akceptovat, protože integrující silou je zejména právní vzdělávání na amerických univerzitách a právní literatura, která pojímá právo unitárně („national law schools“). Američtí právníci spolu vzájemně profesně komunikují, přispívá i zavedení jednotných advokátních zkoušek ABA (k tomu ZEMÁNEK Jiří: *Evropská dimenze univerzitního právního vzdělávání*. In *Právní fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*, 1. vyd., Praha: Právní fakulta UK, 1998. s. 151–163).*

zázemí a spolu ve vztahu k dalším normativním systémům. K tomu směřuje univerzitní vzdělávání, které rozvíjí schopnosti k ovládnutí a uchopení samotného platného práva a především kritické a analytické myšlení k pochopení jeho širšího společenského kontextu. S tímto přístupem je potřeba nahlížet národní model právního systému při zvažování dalších kroků k europeizační transformaci.

11.2. Existence pevného nezměnitelného jádra právního studia v jeho formě a obsahu v časoprostoru (srovnání historické a teritoriálně politické)

V současné době, kdy se právo stává mocným nástrojem prosazování moci různých zájmových skupin, dává naději návrat k etickým a filozofickým základům práva a právní vědy. Právní praxi a odborný vhled do její praktické činnosti je nutno spojit s podporou dalších normativních systémů. Vědomí dosahu, vazeb a souvislosti znalostí, s nimiž právník vybavený rozsáhlou teoretickou materií a právními dovednostmi vstupuje do profesního života, by nemělo být jakousi přidanou hodnotou snad získanou v přípravě na právní povolání. Naopak je potřeba v průběhu studia toto profesní vědomí kultivovat a rozvíjet jako významnou součást právní kultury společnosti.

Absolvent právní fakulty by měl být, kromě kritického a analytického myšlení, řemeslné a technické znalosti oboru a určitého množství konkrétních znalostí paragrafů, vybaven především důvěrou v právo jako regulující nástroj fungování společnosti. Dále je nezbytné, aby právník byl schopen právního myšlení a mohl široký rozhled v obecné rovině aplikovat do příslušné specializace. Zároveň se musí posluchači již během studia připravit na takový přístup k práci, aby potřebné dovednosti a znalosti dále zdokonalovali a průběžně doplňovali. S tím souvisí prohlubování takových aspektů jejich osobnosti, které povedou k tomu, že budou dále pracovat na svém osobním a pracovním rozvoji.

Prozíravé bude hledat cesty k tomu, aby byl student připraven k práci, jež ho naplní osobním uspokojením. Nelze zapomenout, že akademická příprava je pouze jedním z předpokladů úspěšného vykonávání profese. Stranou nemohou

zůstat etické momenty a osobní motivace, bez nichž by bylo marné usilovat o formování mladého právníka schopného obstát v praxi ku prospěchu jak vlastnímu, tak společnosti. Lze totiž očekávat, že pokud člověk pracuje s potěšením, je ve svém oboru úspěšný a jeho uznání se promítá do roviny ekonomické a prestižní. Z toho plyne i pocit osobního uspokojení. Pokud člověka jeho činnost uspokojuje a vykonává ji se zájmem, je to záruka, že ve svém povolání obstojí. Obecně lze zjednodušit, že právnické vzdělávání by ve své podstatě nemělo opomíjet tuto motivační složku, která bude základem pro to, aby absolvent vykonával vlastní profesi rád a s pocitem naplnění.

Kromě výchovné činnosti právnických fakult, jež spočívá v působení na hodnotovou ukotvenost a formování postojů studentů, je nezastupitelná jejich funkce vzdělávací. Student by měl být během studia veden k tomu, aby kromě osvojení si právně aplikačních dovedností, získal potřebné poznatky a znalosti. Stejně jako obory platného práva jsou důležité i disciplíny teoretického, obecného a historického charakteru, které vytvářejí základ k rozvoji právnického myšlení a komplexního pohledu na řešení právní problematiky. Absolvent by měl získat schopnost chápat jednotlivé obory ve vzájemné souvislosti a v širším společenském kontextu, aby mohl aktivně a tvůrčím způsobem reflektovat další právní vývoj.

S kontinuitou právnického vzdělávání souvisí stabilita společnosti a systemizace práva. S ohledem na potřebu nalézání systémových odpovědí na řadu otázek, a to nejen v právní oblasti života společnosti, vzrůstá v právnickém vzdělávání význam sofistikovaného a komplexního přístupu. Hodnotová východiska jako těžiště dané průsečíkem těžnic spočívajících v právních idejích, principech a zásadách, zajišťují určitou stabilitu společnosti i v obdobích systémového přeskupování jejích hodnot.

Pozitivní společenský vývoj vyžaduje stabilitu.⁵³² Stabilitu takovou, aby „kinetická energie“ volného pádu těchto přeskupujících se společenských hodnot, čili zvyšující se společenský tlak na změnu systému či dokonce na způsobení jeho destrukce, zůstala po dosažení již současného kritického bodu

⁵³² *V této souvislosti lze přemýšlet nad úvahou, zda špatná pravidla jsou opravdu lepší než pravidla vůbec žádná (k tomu KUČERA, Stanislav: *Návraty k pravidlům hry. Eseje a aforismy*. 1. vyd., Banská Bystrica: Vedecká hracka, 2008, s. 8).*

stavu ve společnosti neměnnou veličinou. To znamená eliminovat dopady těchto změn, aby se nezvyšovala právní nejistota a zajistila se přiměřená rovnováha sil působením odporu proti této společenské destrukci.

Jsou to tudíž základní ideové a principiální postuláty, které mohou zvyšující se desystemizaci práva jako součásti obecné destrukce hodnotových systémů dostat pod kontrolu jistých a předvídatelných konstant. K tomuto úkolu je nezbytným předpokladem, aby právo bez kolize spolupůsobilo s ostatními normativními systémy.

Z výše uvedených závěrů vyplývá, že prioritním požadavkem právního vzdělávání je nutnost kladt důraz především na jeho etickou a hodnotovou stránku, která zajistí konzistenční rovinu jeho pevného nezměnitelného jádra. Za předpokladu, že budou právní fakulty jako výchovně-vzdělávací instituce schopny aktivně vstoupit do tohoto „volného prostoru“ a najdou adekvátní vnitřní seberegulující prostředky, může začít proces k ovlivňování vnějších faktorů determinujících nejen právní vzdělávání. V širším pohledu se kvalitním právním vzděláváním otvírají možnosti k tvůrčímu a aktivnímu formování právní kultury a právního vědomí společnosti.

Jak napsal právní historik František Čada, „...reforma právního studia se dotýká tolika sporných otázek, že se ztěžší najde souhlasné řešení kromě toho právě, že reformy potřebujeme“.⁵³³ I když se názory na způsob, rozsah a konkrétní obsah právního vzdělávání odlišovaly, potřebu a význam reformních změn nikdo nezpochybnil.

Je pozoruhodným paradoxem této práce, že odpověď na prioritní otázku jí zkoumané problematiky nalezneme již na samém začátku, a to v názvu tématu práce – ve slově pokusy. Je to právě kontinuální snaha, úsilí, iniciativy, návrhy, počiny, tedy jedním výrazem - byly to a vždy budou pokusy o reformu, kterými se právní vzdělávání vyznačuje. Staly se hybnou silou ve vývoji nekončících reforem právního studia, prvotním impulsem i konečným dopadem děje.

⁵³³ ČÁDA, František: *Právní studium. Několik poznámek o jeho reformě. In Vědecká ročenka Právní fakulty MU XIII (1934–1935). Brno: Právní fakulta Masarykovy univerzity 1935, s. 53.*

Přes neustálou nedokončenost a kontinuálnost tohoto vývojového procesu lze vysledovat stabilizující moment. Závěry bylo potvrzeno tvrzení ohledně existence pevného nezměnitelného jádra právnického studia, a dokonce byly vysledovány jeho pozitivní tendence. Jejich projevem byla skutečnost, že se v průběhu reforem naplňovaly snahy o zvýšení kvality právnického vzdělávání, např. úsilí o zvyšování podílu aktivních forem výuky, či vzrůstající mezinárodní a europeizační přesahy působící na právnické vzdělávání.

Ze všech dílčích závěrů se potvrzuje, že forma a obsah právnického vzdělávání zůstávají – jako pevné jádro studia – neměnné. Během různých období historického vývoje a i v současnosti (srovnání časové) se ve své podstatě právnické vzdělávání nemění a zůstává ve svém základním pojetí stejné, a to i v porovnání s odlišnými zeměmi Evropy (srovnání teritoriálně politické).

V dalším právnickém vzdělávání bude ještě v budoucnu učiněno mnoho pokusů o reformu studia, aby ve své podstatě zůstalo neměnné a nereformované pro snahy dalších generací osvícených reformátorů.

12. Zhodnocení pramenů a zdrojů a seznam

12.1. Zhodnocení pramenů a zdrojů

Právníckému vzdělávání a reformám právníckého studia v českých zemích byla věnována řada vědeckých prací, monografií, článků a studií převážně našich autorů.⁵³⁴ Většinou jde o příspěvky, které se vyjadřují k aktuálnímu stavu řešených dílčích otázek. Pokud jde o díla zahraniční provenience, nalezneme – vzhledem k zaměření tématu na národní problematiku – pouze omezený počet těchto prací.⁵³⁵ Některé zahraniční monografie se zabývají komplexním pohledem na vědění a vzdělání a pojednávají obecný rámec vzdělávání, jak je předložen v úvodních kapitolách.⁵³⁶ Reflexe zahraničního právníckého vzdělávání v českém kontextu vycházela z prací českých, ale i zahraničních autorů, a rozšiřovala možnost selektivního srovnání některých specifických otázek koncepce právníckého studia.⁵³⁷

K sledované problematice byla v nezbytné míře nalezena řada primárních zdrojů potřebných k rozboru právních pramenů, včetně komentářů k jednotlivým předpisům a důvodovým zprávám. Využíván byl dostupný archivní materiál, zejména zápisy z vědeckých rad a seznamy přednášek právníckých fakult. Přihlédnuto bylo k dobovým zprávám, usnesením a memorandům, nebyl opomenut dobový tisk, včetně tisku periodického.

V historickém pohledu se reformou právníckého studia zabývaly zejména odborné články a statě věnované této tematice na stránkách časopisu Právník. V prvorepublikovém období, ale i později, se zde často otevíral prostor k

⁵³⁴ Výjimku tvoří např. publikace CONNELLY, John: *Zotročená univerzita. Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. 1. české vyd., Praha: Karolinum, 2008. 496 s.

⁵³⁵ K doporučeným publikacím tohoto charakteru lze řadit např. *Právnícká fakulta UK 1348 – 1998, jubilejní sborník*, 1. vyd., Praha: Právnícká fakulta UK, 1998, s. 326.

⁵³⁶ Z těchto publikací zaslouží uznání např. LIESSMANN, Konrad Paul: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. 1. vyd., Praha: Akademia, 2008. 125 s.; nebo SCHWANITZ, Dietrich: *Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Vše, co musíte vědět, chcete-li rozumět přítomnosti*. 2. vyd., Praha: Prostor, 2013, 551 s.

⁵³⁷ ZITTA, Rudolf: *Úvahy o novém studijním řádu právníckého diplomového studia v Rakousku*. 1. vyd., Praha: Ediční středisko PF UK, 1996, s. 36; nebo práce prof. Jana Musila.

vyjádření stanovisek profesorů, jež hodnotila jednotlivé reformní kroky.⁵³⁸ Řada publikovaných materiálů měla charakter příruček obsahujících instrukce pro studenty.⁵³⁹ Rozebírané dílčí reformy právnického studia v odborných právnických časopisech byly rovněž doplněny publikačními aktivitami spolku Všehrd.⁵⁴⁰

Vedle toho se objevují publikace zmiňující stav české právní vědy a jednotlivých jejích oborů.⁵⁴¹ K historickému zhodnocení problematiky byla neocenitelně přínosná memoárová literatura zachycující životní osudy významných právnických a pedagogických osobností.⁵⁴² Historické události rovněž dokumentují publikace vydávané u příležitosti jubileí pražské, brněnské a v poslední době i olomoucké fakulty.⁵⁴³

Inspirativní možností čerpání poznatků z hlediska autenticity a informační hodnoty, možná pak již zdrojem méně přínosným mírou objektivit, byla vydání pamětí významných představitelů českého právnictví a právní vědy. Největší pozornosti historické a právnické odborné veřejnosti se zaslouženě těšilo zejména dílo profesora Františka Weyra. V jeho třísvazkových pamětech jsou s nostalgickým nádechem vyličeena prvorepubliková léta právnických studií.⁵⁴⁴ Tyto paměti věrně a v širokých politických a společenských souvislostech přibližují prvorepublikový charakter studia.

⁵³⁸ *Přínosnými rozbory reformních návrhů přispěly k diskuzi například práce prof. Solnaře a Sommera.*

⁵³⁹ *Mezi nejlepší komplexní zpracování patří informativní publikace Všehrdu určená studentům, viz KAPRAS, Jan (ed.): Příručka pro posluchače Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. 1. vyd., Praha: Spolek čsl. právníků Všehrd, 1932. 113 s.*

⁵⁴⁰ *K neznámějším uceleným příspěvkům patří Turečkova reforma (viz TUREČEK, Josef: Reforma Právnického studia. 1. vyd., Praha: Edice Spolku československých právníků „Všehrd“, 2. sv., 1946. 109 s.*

⁵⁴¹ *Zdařilým příkladem je zpracování POUSTA, Zdeněk: Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010. s. 248–272.*

⁵⁴² *Významným zdrojem byly např. knihy publikované Právnickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze v edici Memorabilia iudicaria, ale i cenné práce brněnských autorů Ladislava Vojáčka a Karla Schelleho.*

⁵⁴³ *Jubilejní sborník pražské právnické fakulty UK z roku 1998 nebo rozsáhlé dílo Dějiny Univerzity Karlovy v Praze, zejména 4. část. Nejnověji mapuje historii obnovené olomoucké fakulty sborník z roku 2011, vydaný u příležitosti jejího dvacetiletého jubilea; připravuje se sborník k 25. výročí založení fakulty.*

⁵⁴⁴ *František Weyr (1879–1951) byl významným českým právníkem a právním filozofem, státovědcem, statistikem, zakladatelem tzv. normativní teorie právní a prvním děkanem Právnické fakulty Masarykovy univerzity, v letech 1923–24 též rektorem MU.*

Weyrův pohled je cenný jak v rovině právněhistorické, tak pro teoretické pojetí dizertační práce. V obecných pasážích o výuce práva bylo přínosné, že tento významný právní teoretik vyjádřil v Úvodu do studia právnického filozofický pohled na výuku práva. Zvláště cenným je jeho zamyšlení nad úlohou právní vědy při studiu na právnických fakultách.

Návrhy reformy od Všebrdu ve světle prvorepublikové právní úpravy akademických hodností a organizace studia ilustrují čtivě napsané vzpomínky Viktora Knappa, který působil na pražské fakultě už od konce svého studia ve třicátých letech minulého století. Paměti Viktora Knappa jsou poutavým a humorným vyprávěním tehdejšího studenta fakulty, na níž později působil jako významný profesor.⁵⁴⁵ Jeho vzpomínky patří k tomu nejlepšímu, co nám prvorepublikovou atmosféru pražské právnické fakulty přibližuje.⁵⁴⁶

Protipólem známých Knappových pamětí jsou paměti prof. Stanislava Kučery dlouhou dobu dostupné jen v samizdatovém vydání. Zatím je to jediný počín, který zachycuje socialistické období vývoje právnického studia. Zachycení šedesátiletého působení - zpočátku studenta, později učitele a „ideologa“ pražské právnické fakulty - představuje ojedinělý zdroj memoárové literatury tohoto dosud málo zmapovaného období.⁵⁴⁷ Memoárovou literaturu doplňují i knihy vzpomínek autorů, kteří dotvářejí názorovou pestrost problematiky pohledem z vnějšího prostředí,⁵⁴⁸ či mají poněkud specifické postavení v širším pojetí tohoto žánru.⁵⁴⁹

V teoretické rovině se problematikou vysokoškolské pedagogiky zabývala řada autorů, kteří se svými pracemi zaměřují na teorii a vytvářejí její

⁵⁴⁵ JUDr., PhDr. Viktor Knapp, dr.h.c., mult., DrSc., (1914–1996) byl profesorem Právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze.

⁵⁴⁶ KNAPP, Viktor: *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. 1. vyd., Praha: Prospektrum, 1998, 255 s.

⁵⁴⁷ V současné době se tyto paměti dočkají vydání v edici *Memorabilia iuridica* na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

⁵⁴⁸ SGALL, Petr: *Zažil jsem toho dost*. 1. vyd., Praha: Nakladatelství Karolinum, 2014. 164 s.

⁵⁴⁹ NĚMEČEK, Tomáš; RYCHETSKÝ, Pavel: *Diskrétní zóna*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2011. 280 s., nebo PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, *Memorabilia iuridica* sv. 1, 1999. 103 s.

obecný rámec.⁵⁵⁰ Neméně zajímavé jsou prameny, které charakterizují vývoj vysokého školství a staví řadu poznatků do světla příslušných souvislostí a přiměřeného kontextu.⁵⁵¹ Problematiku výukových metod a formování právního vědomí obohatil i Michal Urban, autor vysokoškolského prostředí, který nabídl zajímavý pohled na středoškolskou výuku práva.⁵⁵² Z posledních prací soustředujících se na výuku práva je možno doporučit též dizertační práci Terezy Krupové.⁵⁵³

K aplikaci poznatků vysokoškolské pedagogiky na specifika právního vzdělávání, v tak rozsáhlém pojetí ještě nezpracovaná, přispěl sborník vydaný z iniciativy vedení Právnické fakulty Univerzity Karlovy v roce 2009.⁵⁵⁴ Pod názvem Reforma právního vzdělávání na prahu 21. století se prezentuje aktuální a podnětná tematika, do jejíž řešení se zapojila široká právníkova obec. Bez rozsáhlé diskuse, umožňující komplexní pohled na právní vzdělávání, by ve sborníku mohly být stěžejí učiněny závěry směřující k perspektivnímu pohledu na problematiku.

Výčet hodnocených pramenů by nebyl úplný, pokud by nebyla věnována pozornost výpovědím pamětníků a zpracování vzpomínek, které tvoří součást předávaného poznání.

⁵⁵⁰ SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání. 1. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2012, 256 s., dále ROHLÍKOVÁ, Lucie; VEJVODOVÁ, Jana: *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia. 1. vyd.*, Praha: Grada Publishing, 2012, 288 s. nebo PODLAHOVÁ, Libuše a kol.: *Didaktika pro vysokoškolské učitele. Vybrané kapitoly. 1. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2012, 160 s.

⁵⁵¹ PRŮCHA, Jan (ed.): *Pedagogická encyklopedie. 1. vyd.*, Praha: Portál, 2009. 936 s., PRUDKÝ, Libor; PABIAN, Petr; ŠÍMA, Karel: *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009. 1. vyd.*, Praha: Grada Publishing, 2010, 168 s., nebo ŠÍMA, Karel; PABIAN, Petr: *Ztracený Humboldtův ráj. Ideologie jednoty výzkumu a výuky ve vysokém školství. 1. vyd.*, Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 172 s.

⁵⁵² URBAN, Michal: *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Případy z praxe. 1. vyd.*, Praha: Leges, 2013. 280 s.

⁵⁵³ KRUPOVÁ, Tereza: *Formování právního vědomí studentů vysokých škol neprávního zaměření. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Práce posluchačů Právnické fakulty UK v Praze, 2015. 212 s.*

⁵⁵⁴ KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právního vzdělávání na prahu 21. století. 1. vyd.* Praha: Auditorium, 2009. 168 s.

12.2. Seznam použitých zdrojů

Literatura

20 let obnovené právnické fakulty olomoucké univerzity. 1. vyd., Praha: Leges, 2011. 144 s.

BERAN, Theodor: Význam integrovaného pojetí ekonomických disciplín ve vzdělávacím procesu budoucích právníků. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2009, roč. 17, č. 3, s. 214–218.

BOBEK, Michal: O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách: právní vzdělávání a právní kultura. 1. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 10, s. 365–370.

BOBEK, Michal: O (ne)reformovatelnosti studia práv v Čechách: koncepce studia. 2. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 12, s. 446–451.

BROULÍK, Jan; BARTOŠEK, Jan: *Ekonomický přístup k právu*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2015, 216 s.

BYSTRINA, Ivan: Za novou socialistickou výchovu právníků. *Právník*, 1949, roč. 88, č. 13, s. 428–430.

CONNELLY, John: *Zotročená univerzita. Sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. 1. české vyd., Praha: Karolinum, 2008. 496 s.

(Z anglického originálu *Captive University. The Sovietization of East Germany, Czech, and Polish higher education, 1945–1956*, University of North Carolina Press, 2000, přeložil prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.)

CVETLER, Jiří; ČÁDA, František: *Zdeptané právo 1939–1945*. 1. vyd., Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1949. s. 22.

ČÁDA, František: Právnické studium. Několik poznámek o jeho reformě. In *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU XIII (1934–1935)*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity 1935, s. 53.

Dějiny univerzity v Brně. 1. vyd., Brno: UJEP 1969. s. 364–365.

DOSTALÍK, Petr: Proč je lépe učit římské než občanské právo. In JERMANOVÁ, Helena; CVRČEK, František (eds.): *Quo vadis, střední Evropa? Metamorfózy práva III: sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Ústavem státu a práva AV ČR a Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 27.–29.6.2012 ve Znojmě*. 1. vyd., Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012. s. 411–417.

DRÁPAL, Jakub: *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamill Resler – obhájce K. H. Franka*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2014. 254 s.

ECO, Umberto: *Pražský hřbitov*. 1. vyd., Praha: Argo, 2011. 466 s.

GERLOCH, Aleš: *Teorie práva*. 4. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 343 s.

HAVEL, Tomáš; ONDŘEJKOVÁ, Jana: Právo v kontextu. Výuka společenských věd na právnických fakultách. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2011, roč. 19, č. 1, s. 10–20.

HENDRYCH, Dušan: Náš rozhovor. *Právní rádce*. 1994, roč. 2, č. 3, s. 7–8.

HONUSKOVÁ, Věra; KUKLÍK, Jan; URBAN, Michal (eds.): *Metodologie praktických forem právního vzdělávání*. 1. vyd., Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2013. 147 s.

HORÁK, Záboj: *Církev a české školství*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2011. 264 s.

JABLONICKÝ, Tomáš: *Profesor August Miřička*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 7, 2013. 124 s.

JANSA, Viktor: Vzdělání a aplikační praxe nejen v oblasti práva. In JERMANOVÁ, Helena; CVRČEK, František (eds.): *Metamorfózy práva ve střední Evropě IV. Žijeme v nejlepším z možných právních světů?* Sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 1. – 3. října 2014 ve Znojmě. 1. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. s. 379–382.

KALÁB, Miloš: Katedry, hlavní článek přestavby našich vysokých škol. *Právník*. 1951, roč. 90, č. 15, s. 193–195.

KALHOUS, Zdeněk; OBST, Otto a kol.: *Školní didaktika*. 1. vyd., Praha: Portál, 2002. 448 s.

KAPRAS, Jan (ed.): *Příručka pro posluchače Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. 1. vyd., Praha: Spolek čsl. právníků Všehrd, 1932. 113 s.

KASÍKOVÁ, Hana: *Kooperativní učení, kooperativní škola*. 2. vyd., rozš. a aktualiz., Praha: Portál, 2010. 152 s.

KINDL, Vladimír: Postgraduální studium na Právnické fakultě UK od roku 1991 do roku 1998. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*. 1. vyd., Praha: Právnická fakulta UK, 1998. s. 269–275.

KINDL, Vladimír: Rehabilitace na Právnické fakultě UK v letech 1990 – 1998. In *Právnická fakulta UK 1348 – 1998, jubilejní sborník*. 1. vyd., Praha: Právnická fakulta UK, 1998. s. 276–285.

KINDL, Vladimír (ed.): *Prof. dr. Antonín Randa, zakladatelská osobnost pražské civilistiky*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 6, 2009, 155 s.

KNAPP, Viktor: *O možnosti použití kybernetických metod v právu*. 1. vyd., Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1963. 242 s.

KNAPP, Viktor; GERLOCH, Aleš: *Vědecké metody poznání práva*. 1. vyd., Praha: Ústav státní správy, 1983. 118 s.

KNAPP, Viktor: *Základy srovnávací právní vědy*. 1. vyd., Praha: Aleko, 1991. 125 s.

KNAPP, Viktor: *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 1996. 248 s.

KNAPP, Viktor: *Proměny času: Vzpomínky nestora české právní vědy*. 1. vyd., Praha: Prospektrum, 1998. 255 s.

KNAPP, Viktor: *Vědecká propedeutika pro právníky*. 1. vyd., Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 233 s.

KNOLL, Vilém: *Výuka právní historie v České republice a její význam pro právní vzdělávání*. *Právník*. 2010, roč. 149, č. 7, s. 725–743.

KNOLL, Vilém: Právní historie a právní vzdělávání z českého pohledu. In *Historické právne systémy a integrácia Európy, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Právo jako zjednocovateľ Európy – veda a prax*. 1. vyd., Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2011. s. 93–102.

KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. 1. vyd., Brno: Společnost pro odbornou literaturu, Barrister & Principal, 2007. 188 s.

KRATOCHVÍL, Antonín: *Žaluji. Sv. 3, Cesta k Sionu*. 1. vyd., Praha: Česká expedice, 1990, 276 s.

KREJČÍ, Dobroslav: Rozvoj Právnické fakulty Masarykovy univerzity v prvním šestiletí jejího trvání. In *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU IV (1925)*. Brno: PF MU. s. 116–117.

KRUPOVÁ, Tereza: *Formování právního vědomí studentů vysokých škol neprávního zaměření*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Práce posluchačů Právnické fakulty UK v Praze, 2015. 212 s.

KUBEŠ, Vladimír: *...a chtěl bych to všechno znovu*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994. 194 s.

KUBEŠ, Vladimír: *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu*. Díl I. a II. 1. vyd., Brno: PrF Masarykova univerzita, 1995. 365 s. a 376 s.

KUČERA, Stanislav: *Sine ira et studio (Právnická fakulta vážně i vesele)*. 1. vyd., Praha: samizdat, 2001. 143 s.

KUČERA, Stanislav: *Návraty k pravidlům hry. Eseje a aforismy*. 1. vyd., Banská Bystrica: Vedecká hračka, 2008. 284 s.

KÜHN, Zdeněk: *Aplikace práva soudem v éře střeoevropského komunismu a transformace*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2005. 201 s.

KÜHN, Zdeněk: Profesor práva made in America. In BOBEK, Michal; KOMÁREK, Jan (eds.): *Jiní právo offline. Co v učebnicích práva nenajdete*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2008. s. 205–208.

KUKLÍK, Jan (ed.): *Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 1348–2008*. 1. vyd., PF UK a Havlíček Brainteam, 2008. 111 s.

KUKLÍK, Jan: *Profesor Jan Krčmář, pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 5, 2008. 112 s.

KUKLÍK, Jan (ed.): *Reforma právního vzdělávání na prahu 21. století*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2009. 168 s.

LISSMANN, Konrad Paul: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. 1. vyd., Praha: Academia, 2008. 125 s.

LITSCH, Karel: Proměny právního studia 1945–1989. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2004. s. 84–118.

MALÝ, Karel: Náš rozhovor s prorektorem Univerzity Karlovy v Praze. *Právní rádce*. 1993, roč. 1, č. 2, s. 7–8.

MALÝ, Karel: Poznámky ke stavu studia na právnické fakultě a potřebě jeho reformy. *Právník*. 2003, roč. 142, č. 7, s. 723–730.

MALÝ, Karel V.: K reformě právnického studia v Rakousku. *Právní praxe*. 1997, roč. 45, č. 4, s. 275–276. (Recenze na ZITTA, Rudolf: *Úvahy o novém studijním řádu právnického diplomového studia v Rakousku*. Praha: Právnická fakulta UK, Ediční středisko, 1996.)

MARŠÁLEK, Pavel: *Právo a společnost*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2008. 258 s.

MARŠÁLEK, Pavel: *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2012. 302 s.

MASARYK, Tomáš Garrigue: *Parlamentní projevy 1891–93*. 1. vyd., Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001. 450 s.

MIŠKOVÁ, Alena: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2002., 279 s.

MUSIL, Jan: Právnická povolání ve Spolkové republice Německo. *Bulletin advokacie*. 1990, č. 4, s. 96–105.

MUSIL, Jan: Vzdělávání právníků ve Spolkové republice Německo. *Právo a zákonnost*. 1991, č. 1, s. 30–42.

MUŽÍK, Jaroslav: *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. 1. vyd., Plzeň: Fraus, 2005. 202 s.

NEDOROST, Libor; SCHELLE, Karel; VĚTROVEC, Vladislav; BRDLÍK, Igor; TUHÝ, Petr: *Právní úprava vysokého školství*. 1. vyd., Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 189 s.

NĚMEČEK, Tomáš; RYCHETSKÝ, Pavel: *Diskrétní zóna*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 280 s.

NOVOTNÝ, OTO: K aktuálním otázkám institutu promlčení trestního stíhání. *Právní praxe*. 1998, roč. 46, č. 1, s. 6–11 (hlavní referát kolokvia na téma „Vybrané otázky odpovědnosti za trestné činy, které nebyly totalitním státem stíhány z politických důvodů“).

PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1997. 205 s.

PAVLÍČEK, Václav: Koncepce reformy vzdělávání na právnické fakultě Univerzity Karlovy v společenských souvislostech. *Právník*. 1991, roč. 130, č. 2, s. 97–112.

PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 1998. 4. sv., 671 s.

PETRŮV, Helena: *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1941)*. 1. vyd., Praha: Sefer, 2000, 175 s.

PLAMÍNEK, Jiří: *Vzdělávání dospělých*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2010. 320 s.

PODLAHOVÁ, Libuše (ed.): *Didaktika pro vysokoškolské učitele*. Vybrané kapitoly. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2012. 160 s.

POLÁČEK, Bohumil: *Právnické tituly v průřezu dějin*. 1. vyd., Praha: vlast. nákl., 2010. 124 s.

POLÁČEK, Bohumil: Aktuálnost koncepce právnického studia. In JERMANOVÁ, Helena; CVRČEK, František (eds): *Quo vadis, střední Evropo? Metamorfózy práva III: sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Ústavem státu a práva AV ČR a Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 27. – 29. 6. 2012 ve Znojmě*. 1. vyd., Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2012. s. 395–402.

POUSTA, Zdeněk: Výuka na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010. s. 248–272.

Právnická fakulta Karlovy university v Praze v nové budově. In *Právník*, roč. 70, Praha: Právnická Jednota v Praze, 1931. 100 s.

PRUDKÝ, Libor; PABIAN, Petr; ŠÍMA, Karel: *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2010. 168 s.

PRŮCHA, Jan (ed.): *Pedagogická encyklopedie*. 1. vyd., Praha: Portál, 2009. 936 s.

PŘIBYL, Zdeněk: *Profesor Wenig-Malovský v mých vzpomínkách*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 1, 1999. 103 s.

RATAJOVÁ, Jana: Vývoj akademických titulů a hodností na pražské univerzitě po roce 1848. *Forum, časopis Univerzity Karlovy v Praze. Akademická kariéra*, roč. 2006, č. 2, s. 18–19

ROHLÍKOVÁ, Lucie; VEJVODOVÁ, Jana: *Vyučovací metody na vysoké škole. Praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2012. 288 s.

SGALL, Petr: *Zažil jsem toho dost*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2014. 164 s.

SCHELLE, Karel: *Masarykova univerzita. Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 1994. 75 s.

SCHELLE, Karel; VOJÁČEK, Ladislav: *Právní dějiny a brněnská právnická fakulta 1919–2009 (k 90. výročí Masarykovy univerzity a její právnické fakulty)*. 1. vyd., Ostrava, Key Publishing, 2010. 287 s.

SCHWANITZ, Dietrich: *Vzdělanost jako živý dialog s minulostí. Vše, co musíte vědět, chcete-li rozumět přítomnosti*. 2. vyd., Praha: Prostor, 2013. 551 s.

SKŘEJPEK, Michal: Pregraduální studium na Právnické fakultě UK v letech 1989 až 1997. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*. 1. vyd., Praha: Právnická fakulta UK, 1998. s. 262–268

SLAVÍK, Milan a kol.: *Vysokoškolská pedagogika. Pro odborné vzdělávání*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2012. 256 s.

SOLNAŘ, Vladimír: Právnická fakulta University Karlovy k reformě právnických studií. Zvláštní otisk z časopisu „*Sborník věd právních a státních*“, XLVIII, Praha: UK, 1948. 8 s.

SOMMER, Otakar: *Reforma právnických studií*. 1. vyd., Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1925, 75 s.

SOMMER, Otakar: *Úprava právnických studií v Československu*. 1. vyd., Praha: Sommer, 1935. 27 s.

STRAŇÁK, Dušan a kol.: *Život a působení profesora Miroslava Boháčka*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 4, 2000. 112 s.

ŠÍMA, Karel; PABIAN, Petr: *Ztracený Humboldtův ráj. Ideologie jednoty výzkumu a výuky ve vysokém školství*. 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. 172 s.

ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.): *Právo na vzdělání*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Mezinárodní politologický ústav, 2014. 203 s.

ŠÍN, Zbyněk: Znalost tvorby práva a jejích pravidel obsahem všeobecného právního vzdělávání. *Právník*. 2003, roč. 142, č. 8, s. 806–809.

ŠTURMA, Pavel: K mezinárodněprávním aspektům retroaktivity trestního zákona in malam partem z hlediska výjimek z promlčení, *Právní praxe*. 1998, roč. 46, č. 1, 28 s. (referát kolokvia na téma „Vybrané otázky odpovědnosti za trestné činy, které nebyly totalitním státem stíhány z politických důvodů“).

TOMOSZEK, Maxim; KOPA, Martin; ADAMEOVÁ, Zuzana: *Moot court ve výuce práva*. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právníká fakulta, 2012. 197 s.

TRETERA, Jiří Rajmund: *Konfesní právo a církevní právo*. 1. vyd., Praha: Jan Krigl, 1997. 331 s.

TUREČEK, Josef: *Reforma Právního studia*. 1. vyd., Praha: Edice Spolku československých právníků „Všehrd“, 2. sv., 1946. 109 s.

URBAN, Michal: *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Případy z praxe*. 1. vyd., Praha: Leges, 2013. 280 s.

URFUS, Valentin: *Právní dějiny na právní fakultě. Jejich výuka od osvícenství do druhé světové války*. 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právníká fakulta, Ediční středisko, Memorabilia iuridica sv. 3, 2000. 120 s.

VANDUCHOVÁ, Marie: Záznam diskuse Kolokvia na téma „Vybrané otázky odpovědnosti za trestné činy, které nebyly totalitním státem stíhány z politických důvodů“. *Právní praxe*. 1998, roč. XLVI, č. 1, s. 27–28.

VANĚČEK, Václav: *České právníctví za kapitalismu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953. 190 s.

VEČEŘA, Miloš; MACHALOVÁ Tatiana: *Evropeizace práva v právně teoretickém kontextu*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2010. 227 s.

VLČKOVÁ, Veronika; RENTKOVÁ, Lucie: *Praktické formy výuky na Právní fakultě Univerzity Palackého v Olomouci*. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 20 s.

VOJÁČEK, Ladislav: Právnické fakulty v právní úpravě meziválečného Československa (se zvláštním zřetelem na poměry v Brně). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 2, s. 147–158.

VOJÁČEK, Ladislav: *První pražští učitelé na brněnské právnické fakultě. Právněhistorické studie*. 1. vyd., Praha: Karolinum. 2007, sv. 39, s. 209–220.

VOJÁČEK, Ladislav: Studenti právnických fakult v právní úpravě meziválečného Československa (se zvláštním zřetelem na poměry v Brně). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 4, s. 329–335.

VOJÁČEK, Ladislav: Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1918–1939. In MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav: *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2010. s. 126–247.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL Vilém: *České právní dějiny*. 2. upravené vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s.

WENIG, Arnošt: K reformě právnických studií. *Právník*, 1936, roč. 75, s. 1–15.

WENIG, Arnošt: K reformě právnických studií. *Právník*, 1937, roč. 76, č. 1, s. 1–13 a č. 2, s. 73–86.

WEYR, František: *Teorie práva*. 1. vyd., Brno – Praha: Orbis, 1936. s. 388.

WEYR, František: Vysokoškolská autonomie a svoboda badání: večer klubu Přítomnost dne 16. prosince 1936. Praha: Fr. Borový, 1937. 26 s. (*Úvahy a přednášky klubu Přítomnost; sv. 4*).

WEYR, František: *Studium filosofie na našich právnických fakultách*. Praha: Orbis, 1939. s. 319–327.

WEYR, František: *Úvod do studia právnického (normativní teorie)*. Brno: Čsl. akademický spolek „Právník“ v Brně, 1946. 94 s.

WEYR, František: Paměti. 1. *Za Rakouska (1879–1918)*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1999. 486 s.

WEYR, František: Paměti. 2. *Za republiky (1918–1938)*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2001. 518 s.

WEYR, František: Paměti. 3. *Za okupace a po ní (1939–1951)*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2004. 230 s.

ZEMÁNEK, Jiří: Evropská dimenze univerzitního právnického vzdělávání. In *Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník*. 1. vyd., Praha: Právnická fakulta UK, 1998. s. 151–163.

ZITTA, Rudolf: *Úvahy o novém studijním řádu právnického diplomového studia v Rakousku*. Praha, Ediční středisko PF UK, 1996, s. 36.

Ostatní prameny

Denní tisk

Lidová demokracie z 16. 11. 1945, Na právnické fakultě dne 15. listopadu 1939.

Lidové noviny z 11. 4. 2015, Přežijí jen kvalitní vysoké školy.

Lidové noviny z 5. 3. 2015, “Peer review“ po česku. Rada pro výzkum předvedla parodii hodnocení vědy.

Lidové noviny z 30. 5. 2015, První český MOOC? Vzdělává v právu.

Disciplinární předpisy pro posluchače vysokých škol a předpisy o studentských spolcích a schůzích

Upravený otisk z knihy PLACHT, Otto, HAVELKA, František (eds.): *Předpisy pro vysoké školy Republiky československé*. Praha: 1932. Vlastním nákladem, Praha 1937, s. 24

Memoranda, seznamy přednášek, usnesení, zápisy, zprávy

Memorandum o reformě právnického studia fakultního, který podává Odbor pro reformu právnického studia zřízený při Spolku českých právníků Všehrd. Archív Pedagogického Muzea J. A. Komenského, sign. 1014–4.

Seznamy přednášek, které se budou konati na Karlově universitě v akademických letech od roku 1918 do roku 1939 nákladem akademického senátu Karlovy university v Praze, Státní tiskárna v Praze (v zinním běhu 1918/19 Seznam přednášek které se budou konati na C. K. České Universitě Karlově Ferdinandově v Praze)

Seznamy přednášek na Právnické fakultě od školního roku 1945/1946 do roku 2015/2016

Usnesení přijaté konferencí Právní rady dne 26. VI. 1949 v Praze. *Časopis pro právní teorii a právní praxi*. Právnický ústav Ministerstva spravedlnosti. 1949, *Právník*, roč. 88, Právní praxe 13, s. 284–286

Zápisy zasedání Kulturního výboru ÚNS, Archív Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Zápisy z vědeckých rad Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v letech 1990–2016

Zpráva zvláštní komise pro posouzení přijímacích zkoušek pro akademický rok 1999/2000 ze dne 12. listopadu 1999

Odkazy na internetu

Právnická fakulta Západočeské univerzity.[online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://fpr.zcu.cz/study/>>

Kauza práv v Plzni. [online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://zpravy.idnes.cz/kauza-prav-v-plzni-0nc-/studium.aspx?klic=64100/>>

Právnická fakulta Masarykovy univerzity. [online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://www.muni.cz/law/study/about>>

Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.[online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://www.muni.cz/law/study>>

Uznávání zahraničního vzdělání. [online], poslední revize neuvedena [cit. 24. 5. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://www.cuni.cz/UK-6452.html>>.

Projekt Athéna. Kurs rodinného práva. [online], poslední revize neuvedena [cit. 3. 1. 2016]. Dostupný z WWW:<<http://www.projektathena.cz/>>

Reforma právnického vzdělávání v USA. [online], poslední revize neuvedena [cit. 11. 11. 2015]. Dostupný z WWW:<<http://jinepravo.blogspot.cz/2011/11/reforma-pravnickeho-vzdelavani-v-usa.html/>>.

Exekutorská komora České republiky.[online], poslední revize neuvedena [cit. 3. 1. 2016]. Dostupný z WWW:<<http://ekcr.cz/1/exekutorsti-koncipienti/119-podminky-pro-zapis-do-seznamu-exekutorskych-koncipientu?w=>>

Právní předpisy

Osvobození od kolejného

Nařízení vlády republiky Československé ze dne 14. září 1921, č. 344 Sb. z. a n., o poplatcích za studia na universitách a na vysoké škole zvěrolékařské.

Rigorózní řád

Nařízení býv. ministerstva kultu a vyučování ze dne 15. dubna 1872, čís. 57 ř. z., kterým se vydávají nová ustanovení o tom, jak lze nabýti doktorátu na fakultách světských, změněné nařízením vlády republiky Československé ze dne 4. května 1920, čís. 324 Sb. z. a n.

Nařízení vlády republiky Československé ze dne 22. prosince 1920, č. 680 Sb. z. a n., o nové úpravě tax za udílení akademických stupňů na universitách a na vysoké škole zvěrolékařské.

Řád studijní a teoretické zkoušky státní

Nařízení býv. ministerstva kultu a vyučování ze dne 24. prosince 1893, č. 204 ř. z., o úpravě studií věd právních a státních a o teoretických státních zkouškách, změněné nařízením vlády republiky Československé ze dne 18. září 1919, č. 510 Sb. z. a n.

Nařízení vlády republiky Československé ze dne 7. března 1919, čís. 122 Sb. z a n., o státních zkouškách judičiálních a státovědeckých

Nařízení vlády republiky Československé ze dne 24. června 1920, č. 391 Sb. z. a n., o zkušebních taxách za státní zkoušky právovědecké a státovědecké

Výnos býv. ministerstva kultu a vyučování ze dne 23. září 1896, č. 183 ř. z., jímž se vydává instrukce o provádění teoretických státních zkoušek a o úřadování zkušebních komisí pro teoretické státní zkoušky

Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 26. února 1924, čís. 48.479-1923-III.

Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 7. srpna 1924, čís. 80.964-III.

Zákon ze dne 20. dubna 1893, č. 68 ř. z., změněný zákonem ze dne 27. května 1919, č. 290 Sb. z. a n., o právnických a státovědeckých studiích a zkouškách státních

Semináře věd právních a státních

Nařízení býv. ministra kultu a vyučování ze dne 27. září 1873, č. 12.719

Stanovy seminářů právnické fakulty university Karlovy schváleny výnosem býv. ministerstva kultu a vyučování ze dne 26. listopadu 1873, č. 15.702

Státní účetnictví

Nařízení vlády republiky Československé ze dne 27. ledna 1921, čís. 32 Sb. z. a n., o zkušebních taxách za teoretické zkoušky ze státní účtovědy o některých změnách provisorního předpisu z 11. listopadu 1852, č. 1 ř. z. 1853,

o zavedení teoretických státních zkoušek ze státního účetnictví a znalosti účetnictví

Výnos gen. účetního direktoria z 11. listopadu 1852, čís. 1 ř. z. ex 1853, kterým se vyhlášují provisorní předpisy o zavedení teoretických zkoušek ze státní účtovědy

Výnos stát. ministerstva a nejv. účetního úřadu z 30. ledna 1867, č. 40 ř. z.

Ustanovení o nadacích

Nařízení býv. ministerstva kultu a vyučování ze dne 28. února 1852, č. 61 ř. z., o účinku reprobace

Shrnutí

Dizertační práce se věnuje právnímu vzdělávání a reformám právního studia v českých zemích od roku 1918 do současnosti. Cílem práce je analýza problematiky, která může být přínosem v současné době hledání nových východisek k úpravě moderního právního vzdělávání. Dílčí závěry a zobecněné poznatky práce mohou přispět k pozitivní motivaci a ukázat inspirativní zdroje k úvahám směřujícím k reformám a rozvoji právního studia.

V úvodu a kapitole o východiscích nabízí práce zamyšlení nad teoretickoprávními a právněhistorickými aspekty řešení otázek právního studia. Následující kapitoly sledují historický pohled na právní vzdělávání v minulosti: v období od rozdělení Karlovy univerzity do vzniku Československa (3. kapitola), v období první republiky (4. kapitola), v období druhé světové války (5. kapitola), v období poválečného vývoje (6. kapitola) a v období socialistického právního vzdělávání (7. kapitola). Další kapitoly práce se zabývají současným stavem právního vzdělávání po roce 1989 (8. kapitola) a novými trendy výuky (9. kapitola). V předposlední kapitole nazvané Zahraniční právní vzdělávání v odraze studia v českých zemích je okrajově představen komparativní pohled na sledovanou problematiku (10. kapitola). V poslední části práce je pojednáno závěrečné shrnutí zobecňující hlavní problémy, které jsou v práci řešeny.

Jak napsal právní historik František Čada, „...reforma právního studia se dotýká tolika sporných otázek, že se ztěží najde souhlasné řešení kromě toho právě, že reformy potřebujeme“.⁵⁵⁵ I když se názory na způsob, rozsah a konkrétní obsah právního vzdělávání odlišovaly, potřebu a význam reformních změn nikdo nezpochybnil.

Je pozoruhodným paradoxem této práce, že odpověď na prioritní otázku jí zkoumané problematiky nalezneme již na samém začátku, a to

⁵⁵⁵ ČÁDA, František: *Právní studium. Několik poznámek o jeho reformě*. In *Vědecká ročenka Právní fakulty MU XIII (1934–1935)*. Brno: Právní fakulta Masarykovy univerzity 1935, s. 53.

v názvu tématu práce – ve slově pokusy. Je to právě kontinuální snaha, úsilí, iniciativy, návrhy, počiny, tedy jedním výrazem - byly to a vždy budou pokusy o reformu, kterými se právnické vzdělávání vyznačuje. Staly se hybnou silou ve vývoji nekončících reforem právnického studia, prvotním impulsem i konečným dopadem děje.

Přes neustálou nedokončenost a kontinuálnost tohoto vývojového procesu lze vysledovat stabilizující moment. Závěry bylo potvrzeno tvrzení ohledně existence pevného nezměnitelného jádra právnického studia, a dokonce byly vysledovány jeho pozitivní tendence. Jejich projevem byla skutečnost, že se v průběhu reforem naplňovaly snahy o zvýšení kvality právnického vzdělávání, např. úsilí o zvyšování podílu aktivních forem výuky, či vzrůstající mezinárodní a europeizační přesahy působící na právnické vzdělávání.

Ze všech dílčích závěrů se potvrzuje, že forma a obsah právnického vzdělávání zůstávají – jako pevné jádro studia – neměnné. Během různých období historického vývoje a i v současnosti (srovnání časové) se ve své podstatě právnické vzdělávání nemění a zůstává ve svém základním pojetí stejné, a to i v porovnání s odlišnými zeměmi Evropy (srovnání teritoriálně politické).

V dalším právnickém vzdělávání bude ještě v budoucnu učiněno mnoho pokusů o reformu studia, aby ve své podstatě zůstalo neměnné a nereformované pro snahy dalších generací osvícených reformátorů.

Summary

The dissertation deals with Legal education and the reforms of Legal studies in Bohemia from the year 1918 until the present. The aim of this paper is the analysis of the problem which can be a positive contribution to finding new solutions and shaping modern Legal education. The acquired knowledge and partial conclusions can contribute to a positive motivation and show inspirational sources to the contemplation leading to reforms and development of Legal studies.

In the introduction and the chapter about solutions the paper offers contemplation over theoretical and legally historical aspects of solving questions of Legal studies. The following chapters pursue the historical view of Legal education in the past: from the division of Charles university until the foundation of Czechoslovakia (3rd chapter), the period of the First Republic (4th chapter), the period during the second World war (5th chapter), development during the postwar period (6th chapter), and the period of Legal education during Socialism (7th chapter). Other chapters deal with the current state of Legal education after 1989 and new trends of instruction. In the penultimate chapter called Foreign Legal Education as a Reflection of Studies in Bohemia, the comparative view is briefly introduced. The conclusion of the paper offers a summary of the main issues which are dealt with in this work.

As the legal historian Mr Čáda wrote, „...the reform of legal studies touches on so many disputable questions that it is unlikely to find a congruent solution except the agreement that reforms are necessary”⁵⁵⁶. Even though opinions regarding the method, contents and extent of the reforms differed, the need and the importance were not denied by anyone.

It is a remarkable paradox that we can find the answer to the prior question at the beginning of the paper - in the word *attempts*. It is

⁵⁵⁶ ČÁDA, František: *Právnícké studium. Několik poznámek o jeho reformě. In Vědecká ročenka Právnícké fakulty MU XIII (1934–1935). Brno: Právnícká fakulta Masarykovy univerzity 1935, s. 53. (Legal studies. Several notes on the reforms. In the Scientific Yearbook of The Legal Faculty MU XIII 1934-1935. Brno: The Legal Faculty of Masaryk University 1935, s. 53.)*

continuous effort, initiatives, suggestions and deeds – plainly stated, the forever-lasting attempts at reform characterize the Legal education system. They became the moving force behind the evolution of never-ending reforms of Legal studies, the first impulse as well as the final impact.

Despite the incompleteness and continuity of this evolving process, we can find a stabilizing moment. The existence of the core of Legal studies has been confirmed by the conclusions and what is more, its positive tendencies have been noted. The proof of mentioned positive tendencies lies in the reforms that have been conducted to try and improve the quality of Legal education, for example: improvement of active forms of tutoring or rising international and European factors affecting Legal education.

All the conclusions confirm that the forms and contents of the legal education as well as the core remain unchanged. During different periods of historical development (time comparison) and at present time the basis of Legal education stays the same even in comparison with different countries of Europe (territorial and political comparison). In the future of Legal education there will be many attempts in the future to reform the studies in order for them to remain unchanged for further generations of enlightened reformers.